

Тернопільська обласна організація Українського товариства
охорони пам'яток історії та культури

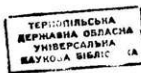

Петро Медведик

МОЄ РІДНЕ ОПІЛЛЯ

*Історико-культурний нарис села Жабиня
та його околиць на Зборівщині*

461-128

Тернопіль
Джура
2003

Відомі нам надруковані до сьогодні книжки з історії окремих міст та містечок Тернопільщини. Серед книжок: «Zalozse» («Заліці», 1889) і «Язлівець» (1890) Барона Садока, «Коротка історія Гримайлова і сіл судового округу І.Крип'якевича (1931); історії сіл — «Село Чернихів» Я.Косовського (1937), «Моє село Цівні у Бережанщині» І.Мартинюка (Нью-Йорк-Торонто, 1976), «Вишнівець» А.Малевича (1989), «Токи та його околиці» Е.Гасая (1992), «Село Підлісне» (Шумляни Мали) В.Бича (1992), «Конюхи». Збірник. Група авторів (1992), «Надрічне — село над Золотою Липою» В.Савчука (1994), «Село Глібів» Є.Заплітного (1994), «Розгадів» Б.Були (1994), «Історія села Дубівці» (Тернопільського р-ну, част.1) В.Ханаса (1996), «Село моє Шили» Р.Пастушенка (1996), «Івачів Долішній» Я.Панчишина (1997), «А Денисів село славне» В.Хоми (1997), «Історія села Деренівка» В.Кубіва (1997), «Озеряни» І.Ваврика (1997), «Застінче» В.Іваницького (1997), «Історичний нарис села Вербова Бережанського р-ну» С.Хамари (1998), «Буцнів — село над Серетом» Б.Новосядлого (1998), «Копичинці. Мандрівка через століття» Б.Савки (2001), «Село Глещавка» М.Смалиги і М.Михайлюка (2002), «Гиновичі» О. Вятки (2002), «Село Жеребки: його історія і люди» Петра Гуцала (2003).

Фрагментарні відомості з історії окремих сіл з ілюстраціями маємо у серії історико-меморіальних збірників, виданих заходом зарубіжного НТШ у діаспорі (Нью-Йорк-Сідней-Торонто, в 1960-1992 рр., а саме: «Теребовлянська земля», «Збаражчина» (3 томи), «Бучач і Бучаччина», «Чортківська округа», «Бережанська земля», «Шляхами Золотого Поділля» (2 томи), «Зборівщина», «Боршівщина», «Підгаєцька земля». Також фрагментарні відомості є у пресі: в газеті «Зборівські вісті» за 1937 рік — статті Є.Капшія «Децо з історії села Підгайчики і Волосівка» (№ 7-8), «Децо з історії с.Ярвічці» (№ 9-10); про села Борщівщини — І.Скочиліся «Цигани — Руджа», «Окопи св. Трійці», «Ланівці» («Надзбручанська правда», Борщів, 1989, XII; 1990, IV, XI); М.Вирового «Давне і сучасне Салогова» (Там само, 1989, VIII); Л.Шнайдера «Бабинці» («Літопис Борщівщини», 1993. — № 2, 3), П.Медведика «Літературно-мистецька та наукова Зборівщина» (1998), П.Медведика «Історико-культурний ілюстрований нарис «Село Жабиня та його околиці на Зборівщині» (2003) та інші.

МІЙ РІДНИЙ ОПІЛЬСЬКИЙ КРАЇО

*Чом, чом, чом, земля моя,
Так люба ти мені,
Так люба ти мені?
Чом, чом, чом, земля моя,
Чарує так мене краса твоя?
Тим, тим, тим, дитино, знай,
Що води ті й ліси —
Твій рідний краї!
Тут, тут, тут діди твої
Пролили кров свою
За віру й свободу.
Тут, тут, тут усі твої
Найкращі серденьку і дороги...*

Костянтина Малицька

*І в мене був свій рідний край,
Цвіли там квіти у діброві.
Щувім таємну пісню гай.
Збожжя стелючись чудові
На паску і на короваї...*

І в мене був свій рідний край!

*О краю мій! Свята рідно,
Навітна Трос в попелаш!
Перед тобою гну коліно
І кличу: Боже в небесах,
За кров, за муки, за руйну
Верни, верни нам Україну!*

*Верни нам нашу прежно волю
І добре ім'я нам верни,
Людською кривдою важкою
Землі святої не скверни,
Досить вже кривди, муки, болю —
Верни нам Вітчизну, верни!*

Богдан Лепкий

Географічне положення

Село Жабиня (місцева назва Жабине) тепер Зборівського району на Тернопільщині, розташоване на Східному Опіллі; його поля за 0,5 км від села межують на заході з територією і хуторами Львівської області. Жабиня стоїть на географічному меридіані міст Золочів-Бережани, 25° східної

М42

Петро Медведик.

МОЄ РІДНЕ ОПІЛЛЯ. Історико-культурний нарис села Жабиня та його околиць на Зборівщині. — Тернопіль: Джура, 2003. — 324 с.
ISBN 966-8017-52-8

Книжка подає історію, економіку, культуру, освіту Східного Опілля за часів Золотої Ливи в межах міст Золочева, Зборова, Бережан і з часів Галицько-Волинського князівства до сьогодні. Автор розповідає про звичаї, одяг, вишивку, прикладно-декоративне мистецтво, архітектуру храмів та релігійні статуї. Використав десятки фольклорних записів у Жабині — казки, перекази, легенди, тексти пісень, спрямованих проти панщини, пацифікації та інших політичних утисків. Видляється розвиток нового етапу господарювання в кінці XVIII — першій половині XIX ст. (транспорт, торгівля, освіта). Подано словник 150 імен визначних діячів культури, освіти, науки.

Автор використав багаточисні наукові матеріали та архівні джерела, ілюстрації з побуту села Жабиня 1920—50 рр.

Книжка «Моє рідне Опілля» може бути посібником з історії.

БКБ 92.1(4Укр)+63.3(4Укр.Тер)

КОРОТКИЙ ОДИН ВІСНЯК
ІСТОРІЇ СІЛ І МІСТ
ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

Перед Вами, мої шановні читачі, історико-культурний ілюстрований нарис «Моє рідне Опілля». Це **третя** завершальна моя книжка як частина **видавничого триптиха** про мій рідний край — після «**Весілля, народні звичаї та обряди села Жабиня на Зборівщині**» (Тернопіль, 1996) та енциклопедичного словника «**Літературно-мистецька та наукова Зборівщина**» (1998).

Доповнення до цього триптиха, зокрема про багатство моїх записів пісенного та прозового фольклору Жабиня та багатьох сіл Зборівщини, читачі знайдуть у зібраних і виданих мною збірниках — двотомнику «**Пісні Тернопільщини**» (1, 2 випуски всіх жанрів з мелодіями, Київ, 1989, 1993, співукладач С.Стецьмащук), «**Євшан-зілля. Легенди та перекази Поділля**» (Львів, 1992), «**Казки Західного Поділля**» (Тернопіль, 1994) та у моїх «**Вступних статтях**» до них.

Автор нарису «**Моє рідне Опілля**» виступає як дослідник історії і водночас як очевидець багатьох подій, звичаїв і культури мого рідного села. Історичні події і культура Жабиня подається окремими тематичними розділами.

Дасмо перевагу опису духовного життя моїх односельчан у таких розділах, як церковне життя, культура, освіта, «Просвіта», народна медицина, народне декоративно-прикладне мистецтво, а також у фотоліюстраціях одягу та вишивок села за 1919 — 2000 роки. Використовуємо принагідно до змісту опису подій записані в Жабині фольклорні тексти, в яких народ подас свої погляди на окремі культурні та суспільно-політичні події. Знайомимо читачів з письменниками, фольклористами, вченими, художниками, музикантами, композиторами, диригентами близьких сусідніх сіл і міст, які навколо Жабиня подають пишній віночок талантів. Розповідаємо про столітні історичні, виробничі і духовні стосунки жабинців з навколишніми селами і містечком **Поморяни**, з містами **Зборів, Золочів, Бережани**. Було бажання якнайбільше ілюструвати наш нарис. На жаль, багатьох давніх фотографій моїх односельчан не вдалося розшукати.

Перша книжка з історії одного села на Тернопільщині — це «Несколько исторических сведений о Космирине, селе Буцацкого повета» священника Михайла Тиндюка (Львів, 1894). Цінність її змісту варта уваги для наслідування майбутнім авторам, бо М.Тиндюк подав інформацію у трьох аспектах: хронологію села, записи легенд та переказів і тексти 24-х народних пісень.

довгоги, знаходиться посередині між цими містами на однаковій віддалі од них — по 24 км.

Золочів-Поморяни-Бережани з'єднує прадавня дорога, викладена у 19 столітті каменем, яка йшла з Волині і Бродів аж до Бережан, а далі — у міста і містечка Прикарпаття. Біля Жабиня (на віддалі двох кілометрів від села) проходить шосе Зборів-Присівці-Озерянка-Заруддя-Лавриківці-Кальне-Поморяни; у містечку Поморяни ця дорога перехрещується і розходиться у трьох напрямках: на південь через Розгаді-Урмань — до Бережан; на захід через Нестюки-Дунай аж до Перемишля...; на північ через передмістя Поморан — Зарудку і села — Красносівці-Вороняки — до Золочева.

Віддалі від Жабиня до найближчого містечка Поморяни 6 км (через хутори 5), до повітового, тепер районного центру Зборів — 14 км, до залізничної станції Зборів 15 км (с. Млинівці на лінії Львів-Красне-Золочів-Зборів-Тернопіль-Київ); до Золочева — 24 км, до Бережан — 23 км. До Тернополя по шосе — 54 км, до Львова — 96 км, до Києва — 539 км.

Сусідніми до Жабиня селами є: на північний схід — Храбузна, а далі за нею Вірлів Плісняни, Слава; на сході — Заруддя, Лавриківці, Озерянка, Травтолоки (Травтолоки); на південь — Годів, Кальне, Розгаді, Пліхів; на заході — хутори Горшини, Загора, Кучудина (Парцеляни), Кульби, Корценча, містечко Поморяни, Богутин, Торгів (колись Торхів), Махнівці; на півночі хутірць Детьярівка (чи Дехтарівка?).

Поверхня Жабиня рівнинно-пагорбкувата, тільки у південно-західній частині коло хутора Горшини і зі сторони Кального і Годова високі тирасні або обривисті горби з ярами («За церквою», «Попова», «Панькова», «Грабина»). Вона є початком Опілля, часткою розлогої тектонічної Волино-Подільської плити між Передкарпатським прогинном і Галицько-Волинською западиною на сході. У «третинну добу» усю навколишню територію займало Сарматське море, що простягалось від Карпатських гір до північних широт сучасних міст Луцька, Рівного. Клімат на той час був гарячим, як в Африці, росли буйні дерева, кущі, високі трави, водились великі тварини. Згодом поверхня землі піднеслася, море відступило... Настало похолодання, змінився клімат, рослинність. **Льодовик**, що покривав майже всю Північну і Центральну Європу, до території села Жабиня не сягнув, але клімат тоді був суворим.

На сході села, за 0,5 км від садиби Кобіля, є висота, **тригонометричний пункт 415 м** (на ньому з 1925 р. стоїть кам'яний пам'ятник оборонцям проти нападу татар 1675 року). Від цього місця понад село на півн. захід тягнеться 6 км висота полів поза Ставок, хутори Кульби, Кучудина; вона стрімко обривається у північній частині Поморан — у Зарудці до річки Махнівки. Ця височина є **вододілом між басейном Золотої Липи і Стрипи** на жабинських полях. Води з північних полів Жабиня течуть до потоку без назви у Храбуванні; під Заруддям цей потік вливається до Малої Стрипи, яка тече далі біля Заруддя, Озерянки, Коршилова, Присівці і в Зборові — у став, відомий з 16 ст.

***

Село Жабиня знаходиться на південній частині території умовного «безводного промисловця» (без річок, озер і ставків), декількакілометрові межі якого проходять: на півночі на лінії сіл Сновичі і Риків (Поляни), на заході — по річці Махнівка (села Махнівці, Торгів), на сході — по річці Мала Стрипа (Храбузна, Заруддя), на півдні — по долині річки Зварин (села Годів-Кальне). Отже, гідронімічна ситуація (про неї вже мовлено вище) дуже бідна. Звичайно, що джерела і сільські **потічки Потік і Ставок** у глибоку лісісту давнину були повноводними, навіть на рубежі 1940-х років вони ще більше постачали води (тепер Ставок пересихає, не доходить його вода до гирла влітку, бо з 1991 р. перегордженні земляною дамбою **рибний ставок**). Дуже відчутна для села відсутність хоч би невеличкої річки та ставків. У селі нема де покупатися, нема зовсім риби. Підлітки купаються у дощових невеличких ставках на Озірах, Гереновичі, у рові «За цвинтаром» у «заставах земляними гребельками» у Ставку. Парубки у святкові дні ходили гуртом у Поморяни або Розгаді на Золоту Липу, щоб навчитися плавати. Колись, зокрема у 1920-1930-і роки, за декілька кроків від джерела безодні Ставка був ставок (на церковному полі), тут коло нього стояла добротна кооперативна цегельня (діяла 1928-1930, очолювана Костем Медведиком); тут купалися, брали воду бочками на будови. Тут була польова дорога за **Довасилевою до Данилівці**, і всі пастухи гнали тварин до водопою, а самі мивалися. З цього місця у 1962 р. проведено колгоспном водопровід через поля до тваринницької ферми між Грипами і Клином.

Крім названих вище джерел, які живлять Потік і Ставок, є ще джерела з доброю питною водою на полях: «**За горою**», «на Гереновичі у **Макітрі**», «**коло Гарасимів**», «в **Колодіжці**», джерела на лісовій поляні Кисилечна в лісі Дубина (недалеко Загайки, нижче, на повороті шосе Жабиня-Кальне); на **Людяківці**; є два величезні і впорядковані джерела з чистою, смачною водою на полях «**За горою**»; одне «**Коло хреста**» і друге посередині поля, що виходять на сіножать. Вода цього джерела, за твердженням селян, має цілющі і лікувальні властивості. Загинулі джерела у 1940-1970 рр. на **Фрийовій сіножаті** недалеко Галашевої, у **Калдубі** з дерев'яними стінами. До речі, у Калдубі у середині 19 ст. біля джерела було господарство з садом Кушніра.

Проблемою чистої, смачної води, з достатнім вмістом йоду та мінеральних солей для щоденних потреб мешканцям Жабиня забезпечують копані криниці (глибиною 1-1,5 м, наймілкіші у центрі села та близьких до них вулиць, а найглибіші на вулицях у громадян Загородного Михайла, на Клині. Криниці побудовані з круглим бетоном (2-ох видів: радіусом 0,20 і 0,35 м) з коловоротами. Збереглися металеві ступні (помпи) до сьогоднішні у семи громадян.

Жабиня лежить у басейні двох річок: Малої Стрипи (довжина 147 км, площа басейну 1610 км², має багато ставків, вливається на східних полях с. Риків (Поляни) Золочівського р-ну, за 10 км на півн. схід від Жабиня) і **Золотої Липи** (довжина 126 км, площа басейну 1310 км²; має ставки в Розгаді, Урмані, Жуківі, Бережанях); обидві річки є лівими притоками Дністра.

У східній частині Жабиня з джерела «коло Грилів» випливає до сіножаті **мала річка, звана Поток**. Живлять її три маленькі джерельця біля забудов: коло «Петрових», Долинного Миколи, Гриця Микитишина, перетинає течія води Потоку дорогу коло «садиби Горішнього», полід міст йде ровом до **Кутка**, щораз поглиблюючи русло, до Левкуців і далі глибоким ровом біля церкви аж до хати Миколи Мотрука, а під ліском «Паньковою» доповнюється повноводним джерелом і виходить на ріану долину «Намулу» біля **хутора Горшини**. Ще підсилює воду Потока у центрі села Маленька права притока (з сіножаті Вітошинського), і ще три джерельця між Кутком і Левкудовою садибою. Два джерела з кринищами «у **Кутку**» і «під **Паньковою**» були місцями освітлення води на Йордан, при них були обладнані з дерева прачки, які існували кілька століть. Звідси везуть воду у бонках для нових будов.

Права притока **Потоку, звана Ставок** (колись і тепер біля витоку зроблений ставок), на північ від Бойкової вулиці випливає з глибокої круглої ями (безодні) сильним джерелом з доброю питтєвою водою (до 1940 р. вона випливала з трьох джерел, званих Кериньки). Ставок пливе поза селом, двічі під кутом 90° минає свій напрям течії. В долині урочища «До Потічка» колись ніс воду полід два дерев'яні містки. Коло колишньої садиби Собка стікає водоспадом у глибокий рів, який щорічно збільшується. У кінці старого цвинтаря, під лівим берегом, є чисте джерело, вода якого використовується і близькими сусідами, і церквою. Тут, проти цвинтаря, у глибокому рові у 1920-1940-х роках підлітки викопували глибоку довгу яму понад півтора метра, серед літа запускали в неї воду і купалися, вчилися плавати.

Ставок за церквою вливається кам'яним руслом до Потока. Далі Потік тече поміж Поповою і хутором Горшини, прямує широкою долиною сіножатей до Кучукдини (Парцеляни); тут і далі збільшує свою широту і глибину з декількох джерел, вздовж хуторів «Парцеляни» і Загора; в Кальнин, коло гураляні, Потік вливає води до річки Зварич (його довжина 15 км, площа басейну 25 км²), що бере початок з джерел на східних полях села Годів. У Розгадів Зварич віддає свої води річці Золотій Липі (Поморянській).

Жабиня і його поля та сусідні села Годів, Кальне, Розгадів за своїм природним ландшафтом належить до Опілля, **Опілля — це інтенсивно розчленована скульптурна височина — лісисте низкогір'я**. Східна межа Опілля проходить по вододілу Золоті Липи — села Жабиня-Годів-Кальне-Куропатини — далі мекіячів Золоті Липи і річки Коропця — до Дбича, на південь через села Добриводи, Бариси, Соколів — до гирла Стрипи; на півночі Опілля межує з Гоголярами, а власиво з Львівсько-Волинським прогином — умовно границя проходить вище сіл Жабиня-Торгів-Чижів-Плугів-Романів-Старе Село. Західна межа Опілля — це річка Зубра коло новобудов вулиці Львова; південна границя Опілля — річка Дністер.

«Цивілізовано-руйнівною» господарською діяльністю 1955-1995 рр. людина завдала великої шкоди Опіллю, що призвело до обміління річок, зникнення малих потоків, польових джерел. Наведемо приклад з Жабиня: зрізано у 1950-х роках три столітні красені-дуби коло Панькової і вікові липи на Поповій, знищено Громадський ліс і Панькову; зникла вода у потічку Ставок, де колись люди

милися, мочили коноплі, на берегах збирали м'яту та інші лікувальні рослини; тут буяли посиви конопель, кукурудзи, росла капуста, морква, було місце водопою для тварин; черпали воду для будов хат тощо. Зникло У Жабині джерело на полях у «Калдубі», занедбані джерела в Колодіжці, «Під Паньковою», на Вітошинського сіножаті; розорані невеликі сіножаті, низові мочари, які живили джерельця.

Люди! Схаменіться! Бо знищете красу, а наслідок — чистоту повітря, вод, лікувальні трави, багатство землі, порушите гармонію природи, а наслідок — небачені ще хвороби, пошесть, голод...

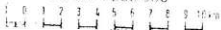
Площа полів, урочищ, високих горбів, ярів і долин села Жабиня мала і має **типово виражені особливості ландшафту Опілля**, зокрема їх південно-західна частина, починаючи (від сходу) полями **Колодіж, Горб, Довгі Гони, До Лукової, Смикова сіножаті, Громадський ліс. Лісок з полями Медвежа і кутір Окпін (сходяться до сучасного лісу Дубина)**; від садиб Гарасимів і Левкуців — аж до церкви, гаю Панькової, Попової, долини Намулу і Романовички, хутора Горшини, а від села Кального (від півдня) довгими і широкими високословозначними пагорбами-полями у напрямі до хутора Горшини і Жабиня, а любовими обривами з ярами від села **Кального (від півдня)** по висотній лінії гребеня від ліска Медвежа і хутора Окпін та чагарниковою гаю **Корчунюк** — аж до лобового з'їзду возом коло колишньої гураляні.

У далекому минулому простори, звані **Грабина, Лісогірка, були пралісами з перегаю дуба і граба**, з різною **дичиною**. І в цих пралісах ховалося маленьке село Жабиня. Ці праліси були поєднані з існуючими сьогодні мішаними лісами **Дубиною** (відстань від Жабиня 2,5 км), лісами Годова, надкальнянськими, розгадівськими аж до Дністра. Проходили століття, десятиліття... Люди освоювали більшу частину цих просторів для ріллі, корчували ліси, вирощували врожай. Але вирубка лісу Грабина і Підграбина проходила повільно. У кінці 18 — першій половині 19 століть вони були ще мало вирубані. З цього приводу інформатор учителя Дениса Стельмах у Жабині Михайло Данилович Медведик (народжений 1865 р., грамотний, добрий садівник, пасічник, збирав лікувальні рослини) розповідав, що близько 1874 р. у **Громадському лісі, лісовій Костишині**, у Попові і в смузі **Підграбіною** (понад сіножаті Романовички аж до Слівинського ліска) росли ще великі понадстолітні дуби. На широких ланах **Грабини** були вирубані грабові дерева, а Підграбіною — дуби десь коло 1890 року,* цей простір став орною землею. Грабина, Підграбина, Слівенський ліс належали здавна (до 1939 р.) поморянським графам та панам-вельможам. У Громадському лісі, Костишині і Попові росли поряд з грабом, березою, осикою і ліщиновим підліском з диким плющем близько 400 дубів у віці 150-200 років (зрувало їх військо у Першу світову війну 1914-1918 рр.) У війну та після неї, і в 1980-90 рр. були вирізані дерева в урочищі **Медвежа**, що є сусідом з лісом **Дубиною**. Горб Попова після 1920 р. залишився безлісним, із залишком кущів, чагарників (ліщина, терен, бузина, глід, шипшина (місцева назва свербирус), листяні трави і 5 столітніх високих і товстих лип із стовбурами у два обхвати (зрізані в кінці 1950-х рр.),

* Стельмах Д. Хроніка школи в Жабині. — 1932. — С. 4 — 5.

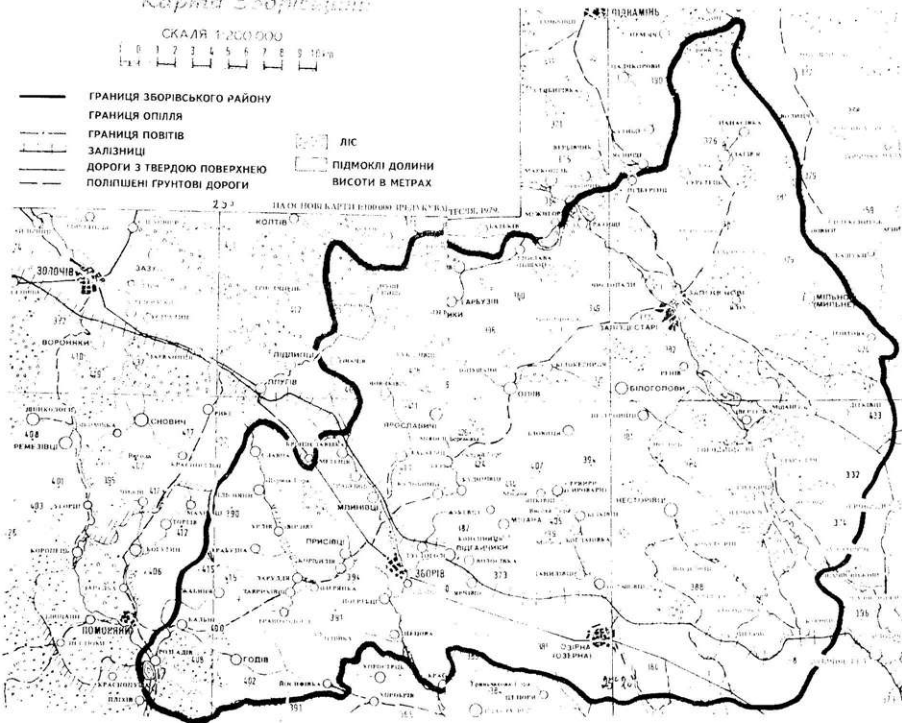
Карта Зборівщини

СКАЛА 1:200 000

- ГРАНИЦЯ ЗБОРІВСЬКОГО РАЙОНУ
- ГРАНИЦЯ ОПІЛЛЯ
- ГРАНИЦЯ ПОВІТВ
- ЗАЛІЗНИЦІ
- ДОРОГИ З ТВЕРДЮ ПОВЕРХНЕЮ
- ПОЛІПШЕНІ ГРУНТОВІ ДОРОГИ

- ЛІС
- ПІДМОКЛ ДОЛИНИ
- ВИСОТИ В МЕТРАХ

Попова, Намул, орна земля на Костишині і каменоломня На Збучі споконвіку (до 1939 р.) належали церкві. Мішаний лісок Панькова по спадковості належав частково церкві і Панькові Медведєвкові, а згодом і родині Медведєвкі: Костеві, Михайлові, Миколі — рідним братам, Медведєвкові Миколі і Медведєвкові Федору — двоюрідним.

Панькова у війну 1914-18 рр. також була знищена, відновлена власниками у 1930-40 рр., була чудовим місцем для молодих дерев, лісових квітів, барвінку, численних черешень, яблунь, груш, ліщинових горіхів, тернославів, порічок, медоносних лип, суніць, малини, ожини, а ще царством гніздування птахів. Їх спів лунав цілодобово, тільки стихав в полудневі спекотливі години... То скреготали вертхвистки-сороки, чистили дерева червоношкі лікарі — дятли (водвуди), то цвірюнчали горобці і злітали пастися на сусідні лікарі — **«Той, що не обідав», «Бери сани, покинь віз», «Деревень, деревень — тре, тре, дрень»**, кричали голодні і незадоволені ворони, навіювали тугу круки, то додали згоди черешень шпаків, то мудрими очима дивилася з липи сова, а зозулене «ку-ку» лунало на весь ліс.

*Ой кувала зозуленька в лісі над поточком,
Паки вона не відвадилась життнім колосочком...*

А скільки було тут соловейків, що співали вічну пісню про кохання...

*А соловейко на ліщині
Щасливо крильця підніма,
Своїй любимій, вірній дружині
Пісню кохання він співа.*

*О соловію! Чому я так співать не вмію,
І не зумію я про кохання розказать?..*

Так підспівував замріяний парубок, що чекав тут зустрічі з коханою. На окраїні Панькової, вгорі від полів стояли розлогі черешні, а ще декілька кроків вище три багатирі — розлогі дуби. Тут, на полях, пасічники з Горшинів щорічно висівали гречку, червону коношину або жовтий ріпак — все те пахло медом, несло красу і радість людині. Йдеш, бувало, з села у Панькову, переступаш місці, і першу зустріч маш із молодими рукотворно насадженими рядками берізко, а далі повіває на тебе прохолодою, знімає Панькова з тебе весь душевний тьгар чи фізичну втому. Колишня Панькова — це був природний парк і окраса села. Сьогодні тут ростуть куці горіха.

Громадський Ліс (до його площі входить ще лісова Костишиня) споконвіку належав громаді Жабиня. Його деревину використовували для загальноліських потреб — для церкви, школи, будови мостів, для погорільців, обрамлення польових криниць тощо. Було намагання його зберегти, очищували від підліску; в 1922 році висаджено молоді дубки, у 1928-ому — в долині лісу посаджено молоденькі смірички. Все прийнялося, підросло, а з ними і берези, осики, граби. Та Друга світова війна, труднічі життя привели односельців до вирубки, а решта — завершили колгоспні «господарі» у 50-60-х роках.

У Громадському Лісі, Панькові і віддаленій Дубині мешканці села щорічно вирубують ліщину на плоти, ворота, тички для квасолі, на кісся до коси; зрубували галузки ялин для вівчаків з весільного розмаю, збирали барвінок, лісові лікувальні квіти, ягоди калини, черешні, жміль, лісові горіхи, малину, суніці, опеньки, косили траву, крадькома пасли худобу; у його крайній частині на Костишині був скотомогильник.

У Громадському Лісі і Панькові водяться зайці, лисиці (зрідка), кунці, білки, вузи, гадюки, ящірки, жаби, оси, джмелі, мурашки. Забігали з лісу Дубини **дикі кози, олені; дикі кабани** восени рили близькі загони картоплі, у холодні зими 20-30-х років навідувалися зрідка і голодні вовки аж з Карпатських лісів. Колись, до 1938 року, лісники ставили у годнівничі сіно для зимівлі диких кіз і оленів. Тепер ці ліси та гаї тільки служать для випасу худоби.

Віддаленість лісів від Жабиня через їх вирубування старожили села пояснюють як поганий наслідок: змінявся мікроклімат села — гостріший, прохолодніший, постійні, навіть літку прохолодні вітри дмуть через поля; зникли або змілилі джерела, волога, за тичками ходять тепер аж у ліс Дубину.

Жабинці з давніх часів заготовляють дерево на паливо у лісах Гудзова, Блищівка коло Біщан, Нестюків, Поточан, Генювич,

а будматеріали в Урманському, Нараїському лісництвах, аж за Бережанами — у Демянських лісах. Виїжджають з тих лісів на дорогу до Поморян, на Кальне до Загайки. Хто мав добрі коні, вивозив для заробітку з тих лісів ділову дубову і смерекову деревину.

У 1946-47 рр. кожен у Жабині, хто мав коні, був зобов'язаний сільрадою вивезти з Гиновецьких лісів до Бережан 8 складометрів дуба на кріплення у шахтах Донбасу.

Підсумовуючи вищесказане про **Опілья і природу Жабиня**, підкреслимо, що мешканці цього села не вважають себе чистими **подолянми**, а кажуть, що вони завжди в житті, побуті і господарських справах мають більше потяг «до лісових околиць». Тож дійсно вони і сімейні споріднення більше шукають у сусідніх «опільських» селах Годові, Кальному, Розгадові, містечку Поморянах. Дуже близький **весільний і обрядовий фольклор Жабиня до східного Опілья**. У Жабині на одружених молодичь і чоловіків зі східних сусідніх сіл Заруддя, Озерянка, Вірлів, Травтоколки кажуть тільки: подольчка, подолька та ще їй додадуть якіясь епітети. І ще таке: коли жабинці йдуть додому з весілля із сусідніх сіл Заруддя і Озерянка, то співають:

*Були-смо на Подолу,
Іли-смо бараболо...*

У Жабині переважають **орні землі**. Мало пасовиськ, вкрай мало сінокосів. Грунти — типовий подільський лес без піску і вапна, чимало родючих чорноземних нив, мало суглинків (є суглинки на Лисогриці, Грабині, На Шляку, на горі коло Хреста, За Церквою). Добрава полів традиційні: гній. Колись найбільше висівали жита (бо пошивали хати соломою), ячменю, вівса, конюшини і мішанки (на фураж коням), картоплі; культивували гарбузи, гречку, коноплі, мак, менше вирощували пшениці, не сіяли цукрових буряків, соняшників, мало кормових і бобових культур. Тепер висівають багато пшениці, цукрових і кормових буряків, мало жита, гречки, вівса. Завсім не сіють конопель з 1952 р.

Клімат села помірно-континентальний. Під впливом високого і відкритого (без лісів) розташування села є досить гострим (колись з холодними груднево-січневиими морозами, з прохолодним літом (зокрема у червні, теплим у липні); з теплою довгою осінню, закінченою весною на 1-2 тижні порівняно з сусідами. Переважають влітку південно-західні то змінні азимку північно-західні вітри, коротко бувають східні холодно-морозні. Річні опади творять зону достатнього зволоження, яке формується під впливом теплих повітряних мас над лісовими насадами Бібчан, Коропця, Поморян, Розгадова. Починаючи з 1940-41 рр., великої зміни зазнав клімат села: стали теплішими зими, часто малосніжні, прохолодне літо, запізніла весна, відчутно малопомітними стали зміни між порами року. Останні суворі і сніжні зими були у **1940-1943, 1953** рр., з **1991** р. відновилися помітні зміни у порак року. Особливо тепле, дещо посушливе літо було **1994, 1995, 2000** рр. (по три місяці не випадав дощ). Максимальна температура влітку до +35°C, а азимку — 35°C. Під час великих злив (у селі кажуть: «**Вірвалася хмара**») дощові води з більшості полів села, а також з великої площі полів вже задуваних Грабини і Підграбини, Лисогриці збираються на Намулі коло хутора Горцини і дають початок повені через сіножсіну долину Романовичу аж до хутора Загора (повінь у червні раз на декілька років замулювала сіно, а скошене змивала і змішувала з розом).

***

Походження назви села Жабина є для нас більш переконливим тим, що цей «топонім» від кореня слова «жаб» (жаб-а) має «похідник» 16 назв давніх поселень аж у 9-ті областях України, а саме: Жабиня і Жабинці (Терн. обл.), два села Жабинці і одне Жабче (Хмельн. обл.), Жабокрин і Жабокричкі (Вінниць. обл.), Жабка і Жабче (Волин. обл.), Жаб'є і Жабокруки (Жаб.-Жаб. обл.), Жабоч і Жабче (Житомир. обл.), Жабохряни (Львів. обл.), Жабиня (Сум. обл.), Жаботин і Жаб'янка (Черк. обл.).

Принатіжно скажемо і про походження назви сусідніх сіл. **Кальне** — від значення «кал», брул, мокре болото, водні забруднені трясовини зі стоячими водами. Від кореня слова «кал» маємо такі ж похідні назви сіл: Кальче (в Козівському районі, Львів., Київ. областях), Кальна (в. Фран. і Хмельн. обл.), Кальник (Він. і Житомир. обл.).

Село Годів (ліс Годівчик), напевно, від слів «годити», «згода», або місце давньої торгівлі чи втрачене нині слово, що мало відобразити рельєф цієї місцини. Має Годів близькі назви: Годовиця (з 1371 р.) і Годин (у Львів. обл.), Годиха (Жит. обл.), Годинівка і Годилів (Черн. обл.), Годовичі і Годинь (Волин. обл.).

Село Заруддя — від слів «за рудою», «за болотом» над річкою; розташоване над Малою Стрипою і кількома її потічками-притоками. Близькі назви сіл у подібних природних умовах маємо ще у Зборів. районі — **Зруддя** (об'єднане тепер з Кобзарівкою), **Гаї Зарудю**; частина сільська Поморян — **Зарудка**, частина с.Заруддя Зборів. р-ну — **Зарудка**.

Озернка (місцеве Озіринка, Возіринка) — від місцевості «над озерками», ставками Малої Стрипи.

Травоголки (Травтолоки) — складний топонім від місцини, двох долин зі степовою травою і «толоки» — місце випасу худоби над болотистим потічком.

Храбузна (Храбусна) — мабуть, від долини заболоченої з потоком, зарослою «храбусом», тобто зарослої щироклистими дикими травами, з глибокими кореннями.

Лавриківці (місцеве Ралкивіці) — від імені першожителя Лаврика; до нього маємо топоніми ще по Україні — Лаврики, Лавриків, Лавринці, Лаврів, Лаврівка.

Перша письмова згадка про Жабину датується 15 березня 1469 року на пергаментній грамоті латинською мовою такого змісту: «Львівський земський суддя Петро з Бранча і підсудок Іван з Високого свідчать, що на засіданні королівського суду прибув королівський прокуратор Микола Гжимала зі скаргою на незаконне збирання мита в Жабині і Ярославичах Іваном Свинкою з Поморян. Іван Свинка, однак, заявив, що такого мита він ніколи не збирав; а королівський суд заборонив йому робити це в майбутньому»...

Ця пергаментна грамота, скріплена поясками з двома печатками Петра з Бранча та Івана з Високого, знаходиться в Центральному держ. історичному архіві України у Львові (Фонд 131, 202, Інв. Ваг. 271/220); зміст її тексту перекадано сучасною укр. мовою і опубліковано у «Каталозі пергаментних документів ЦДІА у Львові (за 1233-1799 рр.)», виданого у Києві **1972, стор. 120**. Від року першої письмової згадки про село, за домовленістю науковців, треба відняти 20-40 років, і це буде приблизна дата заснування поселення. Адже житла селян могли бути раніше.

Отже, прийємо дату заснування Жабини — 1419 рік. Подана вище грамота подає нам інформацію про **судово-адміністративну королівсько-старостинську владу на початку 15 ст.**; про **приналежність сіл теперішніх Золочівського і Зборівського районів (від Жабиня, Кального, Розгадова аж до Ярославич і Озерни) до Поморянського масткового і адміністративного «ключа»**. Його власник Микола Свинка збирав податки та всякі повинності з селян; грамота ще показує, що в ті часи не всі люди мали «родинні прізвища», а прив'язували своїм ім'ям до назви села (міста), з якого походять; якщо **земський суд був у Львові**, то значить: Жабиня і навколишні села належали адміністративно до **Львівської землі**. «Хроніка Поморянська» (Львів, 1867) твердить, що після нападів татар

в 1589 р. було хат-господарів: у Поморянах 150, Богутині — 10, Торихові (Торгови) — 6, Розгадові — 11, Кальному — 7, Жабині — 7.

Як виглядало **первісне село Жабиня, розміщення його вулиць**, зокрема в першій половині 17 ст., маємо досі побутуючі перекази його мешканців. До цих «переказів» є близькі правдоподібні відомості, зафіксовані за 2 століття тому, тобто записи учителя Д.Стельмаха 1932 р. від уже згаданого Михайла Даниловича **Медведика** (1865-1942) на основі розповідей його батька Данила Медведика (нар. 1825 — помер 1898 р.), який чув ще від свого батька (нар. 1785 — помер 1850 р.) ще таке: «На місці, де тепер є село Жабиня, були колись у давнину мочари (мокрязини), порослі лелехом. У тих мокрязинах було дуже багато жаб — від їх весняного співу-рокання і пішла **назва села Жабиня**. В урочищі, званому досі Ставом, звідки з великої ями (званої Кернички) випливає північний потічок Ставок.

Село давно складалося з **двох частин**: 8 хат було на віддалі між церквою і обійстям Григорія Михайлишина (прозвище Терен), а понад 12 хат було у **Ставу**, коло джерел **Кернички**. Там викопувано і виорювано навіть черепки з глиняного посуду. Ця вулиця, яка простягалася хатами від Става до сучасного центра села, біля сучасного обійстя Івана Боднара (прізвище Януш), що йде в напрямі Золочева, називалася Гнила...» Згодом вулиця Гнила називалася вул. Вітишного (від прізвища родини), а тепер Янушова. Скільки за всі часи її ремонтували, засипали камінням, вирізали над нею дерева, а вона й далі болотиста-гнила.

Михайло Дмитрович **Микитишин** (інформатор автора цих нарисів) оповідав, що в давнину ще було кілька хат над Керничками у Ставу, на полях До-Василево. Там він мав ниву і щорічно виорював черепки посуду, залишки обгорілого дуба на глибинах, а навіть частини кам'яного фундаменту. Ще переказ мовить, що ця частина села зовсім спалена татарами, яким після їх зради Хмельницького під Берестечком польський король Казимир як «вінагороду» дозволив шабашувати з вогнем і кров'ю в українських оселях аж до Дністра.

Топоніміка села і полів

Площу села і полів (дивись карту в книжці) ділимо «умовно» на 4 квартали за лініями доріг і головної вулиці із заходу на схід: від **Грабини, Намулу**, хутора **Горшинів** дорогою біля церкви, головною вулицею біля школи, будинку культури, фігури «Свободи» до садів Івана Боднара і Гринів; польовою дорогою на південний схід біля сіножатей аж до Омелівки і полів **Траволок**.

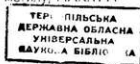
Друга «умовна лінія» проходить з півдня на північ — від роздоріжжя «Загайки» через поля, вулицю «Глини» і головний майдан села, **Янушову** вулицю, до **Хреста**, дорогою до сіножатей і ставка «Озіра» (Возіра) до полів «Вигвіська».

У **першому південно-західному кварталі** зі сторони від Кального є: Поле висотне **ГРАБИНА**, підніжжя його **ПІДГРАБИНА** (до 1890 р. тут був грабовий ліс). — Пасовисько низинне **НАМУЛ** (місце нанесення після зливних дощів землі-піску щорічними водяними паводками). — **ПОПОВА**, горбисте і низинне

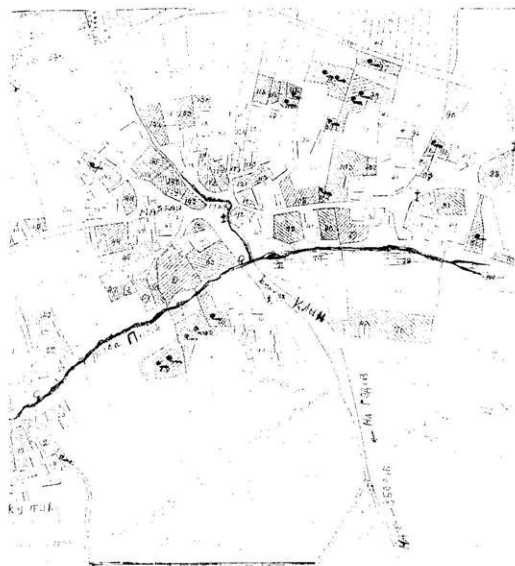
пасовисько з чагарниками, колись із столітніми липами і лісом (з 17 ст. належало церкві, «полові». — **ГОРШНИН** (хутір від прізвища першого мешканця Горшинський). — **КОСТИШНИН** — поле між Половою і Градським лісом з частинною Градського лісу (від прізвища власника поля — Костишин). — **ЛИСОПРКА** — похиле, глинисте з ярами, неродюче поле (від ліса гора, з малим трав'яним покривом, вигорілим влітку). — **ПІД ПАНЬКОВОЮ** — водяне джерело (визу лісу Панькова, від власника Панька Медведика). — **МЕДВЕЖА** — поле, яке обмежене із заходу поодинокими деревами, які тягнуться на південь від лісу Дубина (колись тут був старий праліс з дикими тваринами, що забігали сюди рідко, і сьогодні є дикі кося, олені, кабани з кальянських і годівських лісів). — **ГРОМАДСЬКИЙ ЛІС** (з найдавніших часів і досі належить «громаді» села). — **РОЗЛИВКА** — поле між двома горбками (вододілами), низу якого однохатний хутірцє. **ЗАБЛОЦЬКОГО** (від прізвища власника), а у верху хутір кальянський **ОКІП** (окіп — порізаний ярами, балками, покритий деревами і чагарниками). — **КОРЧУНОК** — поле (викорчунаний ліс на поч. 19 ст.). — **ПІД ЛІСОМ** (поле на схід від Градського лісу). — **СМИКОВА** сіножатя (від прізвища власника **Смик**). — **БУЛОВА** сіножатя (від призв. Була). — **МАКСИМОВА** сіножатя (від імені Максима). — **ГОРБ** (КАЛЬНЯНСЬКИЙ ГОРБ) — підвищене поле. — **Коло ЗАГАЙКИ** (роздоріжжя між Жабиням, Годовом і Кальнем, від «За гаєм», тобто близько лісу Дубина). — **КОЛОДІЖ** — поле і сіножатя з криничками (обрамлені кринички у вигляді кола — дерев'яні діжі). — **НА ЗБОЧІ** (обристваний берег з терасними городками і деревами, який стрімко (збіч — похилый берег) опускається до р. Потік; на ньому давня хата Мотруків на Збочі). — **КАМЕНОЛЮМИ НА ЗБОЧІ** (невеличкі шахти, де вибраний будівельний камінь і пісок у 19 — 20 ст.). — **НА ГОРІ ПЕРЕД ЦЕРКОВОЮ** (горбисте з півдня поле, перед церквою, відмежоване від неї глибоким ровом — каньоном, дном якого тече річка Потік у напрямі Горшинів). — **ЗА МОСТОМ КОЛО ЦЕРКВИ** (міст, де зливаються два потоки — Потік і Ставок). — **ГОРІШНЯ** і **ДОЛІШНЯ** дороги (паралельні дороги у кінці зах. частини села, Горішня веде до церкви, Долішня на хутори Горшини, Парцеляні і до Кального). — **КОЛО ГАРАСИМІВ** (біля господарства на п'ятачку коло головної дороги села і Потока, від імені колишнього предка Гарасима Прокопового). — **ДО ЛУКОВОЇ** (від імені власника Луки). — **МІЖ ДОРОГАМИ** (поле за Кутком, яке колись перетинали 4 дороги, тепер на ньому машинно-тракторне господарство). — **НА СЕРЕДНІХ ГОНАХ** (на Середній) — у середині між двома долинами-сіножатями — у селі і Колодзем). — **НА ДОВГИХ ГОНАХ** (На Дівонах) — від довгі гони (загони, гони — лан поля). — **ЗА КАЗЕМА** (від імені власника, пестивне Казьо — Казимир).

У **другому південно-східному кварталі** (між шосе Траволоки-Загайка і Грипами) є: **ТРУШОВО** — поле (від власника Труша). — **КОЛО ГРУШКИ** — поле годівське коло шосе (від столітньої груші в полі, тепер росте молода, місце, де людей чіпляється блуд). — **ГРИНИКОВА** — поле з сіножаттю (від власника Гринівч, к. 18 ст.). — **РОКИТКИ** — поле (від «Рокіта», відомого у Галичині топоніма, що означає виокілий горб, земляну мотилу; **МАКІ ГРА** — видолонні (в

761128

Карта Жабина
1830 г.

якому цілорічно стоїть дощова вода). — **ДО ОКОПУ НА КОРОТКІМ** — коротке поле і сіножать (окіп — широке ямоподібне уколпе урочище, правдоподібно місце татарського табору на Волянському шляху). — **ШЕВЧИКОВА** — поле (від прізв. Шевчик). — **ЗА ГРИПАМИ** — поле (від прізв. Грипи). — **ДИВАКОВА** — сіножать і поля від прозвища Диваки). — **ЕМІЛІЯНІВКА** — похідне слово **ОМІЛІВКА** (Вомилівка) — великий лан поля з долинами-сінокосами коло шосе на траволіщко-годовських маєтках, де був з 18 ст. до 1939 р. панський фільварок (з будівлями для утримання корів, овець, коней (від імені власника — Еміліяна).

У третьому північно-західному кварталі (між хутором **Кульби** і **Полова**) є: **ПАНЬКОВА** — мішаний ліс, тепер вирубаний гай (від власника 18 ст. Панька Медведика). — **ЗА ЦЕРКВОЮ** — поле на північ від церкви аж до потоку Ставок). — **ЦАРИКІВ ЛІСОК** (березовий гай, власник Царик). — **ВЕРХОВИНА** — поля з сіножаттю (підвищена місцевість між двома горбами). — **КЛИН ЗА ВЕРБАМИ** — поле (кліноподібна поперечна довга нива, обсаджена від потоку вербами). — **ЗА ВЕРБАМИ** — сусіднє поле (було обсажене від Ставка вербами). — **ШЛЕК** (на Шлеку) — поле (можливо, походить назва від «дорога» (шляху), яка веде з Жабина до хутора Кульби і сусіднього Боврутина). — **ПІД КУЛЬБАМИ** — поле коло хутора Кульби — від прізвища Кульба). **КУЛЬБІНСЬКА** сіножать (коло х.Кульби). — **ДО ПОТІЧКА** — видолінок з полями, по яких пливе потік Ставок. — **ЗА ГОРОДАМИ** — видовжені поля «за городами» Бойкової вулиці. — **ДО ВАСИЛЕВОЇ** (на Василеві) — поле на північ від вододілу Золотої Липи і Стрипи, недалеко Ставка (за переказами, на цьому полі була одна з найстарших (з 16 ст.) вулиць Жабина, де жив господар Василь — оборонець від татарів; це підтверджують знахідки тут кам'яних фундаментів, обгорілих кусків дерев, предмети побуту, посуд). — **У СТАВКУ** — долина полів (городів), де з глибокої конусоподібної ями випливає джерельна вода з трьох кирничок, за 5-10 м від них колись була безодня. Тут бере початок потік Ставок (у 19 — поч. 20 ст. тут був став, який використовувався для будов, цегельні, водопою тварин. На всьому руслі Ставка були зроблені «заставки», з яких використовували воду для поливання городини, а восени — вибілювали полотно, мочили снопики конопель). — **ЗА СТАВКОМ** — за р. Ставок поля. — **ДО ГОСТИНЦЯ** — поля між Ставком і широкою з вивозом старовинною дорогою, що виходила з головного майдану села Яншувою вулицею на поля і з'єднувалася коло с. Красносільці з правдавною кам'яною дорогою («гостинцем» званою) — Поморяни-Золочів-Волинь. — **ЛИТВИНОВА** сіножать (від прізв. власника Литвина). — **ХОМИНА** сіножать (від власника Хомина). — **ВОЙТКОВА** сіножать (власник Войтко з х. Корінцева). — **ЦЕРКОВНИЙ КЛИН** — поле (загін поля у формі клина, належав церкви). — **НА МІЦКІМ** — поле, сіножаті (від «на міскіме», тобто полях, які здавна і досі належать до «міста» Поморян. — **ПОМІРКІ** — поля (колишні панські лани, поділені, «поміряні» на менші «мірки» і продані). — **ОЗІРА** (ВОЗІРА) — долина — сіножать, яка збирає снігову і дощову воду і утворює «озера» (ставки для купання). — **ВИГІВСЬКА** — поле (від прізвища Вигівський). — **ЛАН** («НА ЛАНУ») — коліс широкий «лан», який належав до фільварку в Поморянках.

У четвертому північно-східному кварталі (від східної границі села до поля Храбузної, Заруддя і Лавриківців) є: **КОРОТКЕ** — поля, городи (від «короткі» ниви). — **ВИГОШІНСЬКОГО** сіножать з джерелом (власник Вігошинський). — **ЗА ГНАТАМИ** — городи (від прізв. Гнатів, Гнати). — **ЗА СОБКАМИ** — поля (від прізв. Собко). — **КОЛО ХРЕСТА НА ГОРІ** — поле (коло дерев'яного хреста). — **НА ГОРІ** — поля (розташовані на найвищому пагорбі села). — **ЗА ГОРОЮ** — поля (розташовані на висотію полів «На горі»). — **ПІД МОГИЛОЮ, ЗА МОГИЛОЮ, ЗА МОГИЛОЮ НА КОРОТКІ** — поля (розташовані по обидві сторони історичної могили з пам'ятником на місці оборонної битви проти турків і татар 1675 р.). — **ДО ФРИЙОВОЇ**, Фриєва сіножать — від прізв. родини Фрей. — **ЗА БАНАДИГАМИ** — городи від Клина до ферми (від прізв. Банадиги). — **ПЕРЕКАЛКИ** — поля (відомі на Тернопільщині топонім, коли поля простягаються дугою, а з двох сторін мають заболочені сіножаті, тобто «кал» — перет+кал). — **ГАЛАШЕВА** — поля (від прізвища власника). — **ЛЮДВИКІВКА** — поле (від імені Людвик). — **СОРОЧІНА** — горbeste поле (де сідали зграями сороки і злітали до джерела пити воду у Калдубі). — **ЗА ПАНЬКОВОЮ** — поля (власник Панько). — **ПІДКАСЕ** — поля (місце, де селяни пасли корови поблизу панського лану, на якому випас був заборонений). — **ПОМІРКІ** — поля (кол. панські лани поділені, поміряні на менші «мірки» для продажу). — **КАЛДУБ** — поля із сіножаттю, на якій було джерело, обведене дубовими дошками, тобто «вода-болото» — кал + дуб). — **БОДНАРОВА**, **АНДРУШКОВА**, **БОЙКОВА**, **МАЙЛИКОВА**, **ГАРАСИМОВА** сіножаті (від прізв. власників та їх спадкоємців). — **ПІД ХРАБУЗНОЮ** — поля (на межі з с. Храбузна). — **ЖОЛОВА** — довга глибока трав'яниста балка (нагадує форму жолоба) від Бойкової сіножати до села Храбузної.

Назви вулиць та частин села Жабина

(Від сходу до заходу)

ГАЛАЙКОВА вулиця — здавна живе кілька родин Галайків. **КОЛО ФРЕЙВ** — родини Фрейв. — **КУТОК ПЕТРОВОГО** — від скупчення хат давньої родини Петрів. — **КЛИН** (від моста на Потоці до машинно-тракторної бригади) — йде **МОЛОДША** (20 ст.) вулиця — дорога, яка мала з лівої сторони город у вигляді «клина». — **ГОРІШНІ** — вулична назва живоучої разом з давню у горішній течії Потока родини Медведиків — Федька, Миколи, Михайла і їх нащадків: і **ДОЛІШНІ** — у нижній течії Потока — родин Долинчих («Долішних»). — **ЯНШУОВА** вулиця — від головного майдану села — до Данилків — назва від Івана Боднара, заможного господаря, віята, якого ім'я передавали по-польськи Яншу. — **КУТОК** — скупчення 15 хат у формі являця, до яких підходить вулиця. — **БОЙКОВА** вулиця — нова вулиця кінця 19 ст. від імені першого поселенця, колишнього віята і дяка Петра Бойка. — **ГАРАСИМОВА** вулиця — від предка Прокопових — іменем Гарасим, **КОВАБАСЮКОВА** вул. — з'єднує вулиці Бойкову і Гарасимову — від прізв. Ковбасюки, мешканця вулиці. — **ЦИГАНІВКА** — на пагорбі у кінці

села, який відділений ровом і Потоком. Вище мешкають Левкуці, Глинські, Коники — місце, біля якого колись часто відпочивали цигани.

На заході села Жабиня хутори:

ГОРШИНИ — від прізвища перших поселенців Горшинських; **КУЛЬБИ** — від прізвищ перших поселенців Кульба; **ПАРЦЕЛЯНИ** — від польського слова «парцеля» — «наділ, частка землі» панського лану, який був розділений при продажі «на парцелі»; **КУЧКУДИНА** — від прізвища управителя мастром — Поморян — Кучкуди; **ЗАГОРА** — тягнеться довгим рядком селянських садиб над Потоком у підніжжя високої гори, тобто хутор «За горою» — від хутора навпроти Парцелян — аж до Кального, коло гуральні.

Згідно розпорядженням австрійської державної адміністрації у 1830 р. для потреб прав власників на землю та їх наступників, для податкових та судових справ вченими-картографами виготовлена **точна план-карта кожного села з полями, дорогами**. Ці карти Жабиня та інших сіл збереглися у **Тернопільському держархіві і ЦДІ Архіві** у Львові. Подана на стор. 18-19 план-карта Жабиня показує нам точно зафіксовані тоді наочні відомості до найменших подробиць, як колись (у 1820-1840-х роках) виглядало наше село: розміщення його вулиць, туликкових вулиць, площ, течій потоків, ровів, садиб, садів, городів, розташування церкви, чотиряра, проборства коло церкви, звольорених внутрішніх видворженських сіножатей у східній частині села, визних зі села польових доріг.

План-карта багато говорить про ті зміни, які зайшли при розбудові Жабиня до наших днів, тобто за 160-170 років тому. Після дослідження плану-карти робимо такі висновки:

1. Загальна конфігурація нашого села Жабиня з 1830 року є незмінна. Збереглися й досі головний в центрі **села майдан, невеликі в'їзні площі коло Прокопового Івана і Романового Михайла**, на початку **Бойківкої вулиці**, у **Кутку коло криниці**; на **Клині** перед садобою **Лівоськи Кушнір**, де стоїть кам'яна фігура Хреста, коло **Петрового і Долинних**, між садобами **Фреїв і Боднара Івана Миколайовича**, між садобами **Дмитра Стефанишина і Галайкового Івана**, де стоїть фігура св. Миколая.

2. План-карта показує, що в 1830-1840 рр. у Жабині не було нині існуючих вулиць: **«За городами»** (де є садоби колишніх мешканців Романа Фрея і Фірилійського), не було **«Галайкової вулиці»** і садиб Павла і Федька Кобілів, садоби Гривів, не було **«Клинка»** (тільки була частина Клина — 5 садиб справа, від моста на р. Потік (як виїздити з села), а саме такі хати: Миколи Медведика (тепер Коваля), Медведика Федька (Горішнього), Петришиного, Боднарів. А з лівої сторони від Потоку вниз і до верху Клина не було ні одної садоби).

На **Янушовій вулиці** тоді були тільки від майдану такі садоби: Івана (Януша) Боднара, Вітошинського і Мотрука (а згодом побудувалися Данилки, а в 1960-х роках — Царик Михайло і Вербовський Іван). Не було **Бойківської вулиці** і початкових її перших садиб на ній Михайлишиного і Щербаня. Бойківська вулиця виникла в кінці 19 ст., далі на ній розбудовувалася садоба Костя Медведика (1903р),

Щпортуна Семена, в 1927 р. Прокопового Михайла, Богуславського Йосипа, а в 1960-х ще 8 хат аж до Луки Микитишиного.

Між **Данилками і садом Медведика Михайла** виникла в 1928 р. нова вулиця **«За городами»** — Семен Боднар, Прокопія Семен, Іванюх, Микитишин Федько.

Конфігурація **садиб Кутка** збереглася з давніх часів і досі незмінна. **Найстаріші вулиці села** (десь з 15 ст.) були від Церкви до теперішньої **школи і Загородного Михайла**; по кілька хат у Янушовій вулиці і в Ставку — Довасилевої) а також Куток.

3. Село Жабиня розбудовувало з давнини свої хати-садоби по лівому і правому березі річки Потік та 12 водних джерел по його берегах. Історично, після останнього татарського нападу (1694 р.) Жабиня набрало **форми міської забудови** (основна вулиця від церкви до Фреїв, головний майдан, малі майданчики, квартал кутка, відгалуження вулиць). Складалося село станом на I чверть 19 ст. до 1850-х років з двох великих частин: **першої давньої, західної від церкви на схід (з Кутком) до Загородного Михайла**; і **«другої», східної, молодшої частини** — від головного майдану (де стоїть тепер фігура «Свободи» — 1848 року) — до Фрейової вулиці. Це виразно видно з плану «Карти — 1830 року». «Майдан села» сформувався під впливом течії р. Потік і його притоки (що тече з Вітошинського сіножаті), які цей майдан обмежують.

4. План-карта показує стоячі в селі 1830 р. дерев'яні хрести: на верху вулиці Клин, справа, (де на цьому місці поставлений тепер новий хрест при садоби Зеновія Банадиґи), також тоді на карті хрест позначено коло церкви.

З давніх часів у селах Тернопільщини на початку в'їзних доріг до села ставили дерев'яні (дубові) хрести, з часом їх поновлювали. Ці хрести шоріно перед святом Івана Хрестителя (7.08) посвячували священники разом з людьми з хоругвами: хрести морально вимагали від людей інших сіл і міст, щоб зняти шапку, вклонитися хресту і перехреститися, щоб з добримі і чесними намірами вони входили до села. Хрести з Божого благословення оберегали людей відного села від стихійного лиха: бурі, градобобою, потопу і всяких тяжких і масових пошестей, хвороб.

СТОРИНКИ ДАВНЬОЇ ІСТОРІЇ ОТЧОГО КРАЮ

Всю територію Західного Поділля і Опілля (тепер значну частину території Тернопільської і Львівської областей та Західну Волинь) протягом першого тисячоліття заселяли **слов'янські племена**. На цій території у II-V ст. проживали слов'янські племена «**черняхівської культури**», які виходили до **антського племінного союзу** (на Тернопільщині виявлено археологами понад 50 поселень черняхівської культури). У їх побуті був гончарний посуд (горшки, миски, зрідка скляні чарки), знаряддя праці (наральники, серпи, коси, сокири, ножі, голки), залізні мечі, прикраси.

У **ранніх слов'ян** було **орне землеробство**, використання дерев'яного плуга, **скотарство**, **риболовство**, **збирання меду**, **ягід** тощо. **Розвивалися ремесла**: гончарне, залізобробне, косторізне, ювелірне, які вже становили окремі виробничі галузі. Розвивалась торгівля. Виникли тоді перші об'єднання державного типу. Про таке державне об'єднання **слов'янського племені дулібів, бужан** (волинян) на західній частині української території «на Побужоку» і на верхній частині рік Стрипи і Серету повідомляють різні письмові джерела, зокрема західно-європейська **Бертінська хроніка 837 р.**, літопис «**Повість временних літ**». Дуліби, за даними літопису, були учасниками боротьби з кочовиками аварями в часі «**раклія царя**», тобто в VII ст. Літопис також розповідає, що 907 р. дуліби брали участь у переможному поході київського князя Олега на Візантію. Арабський письменник середини X ст. Масуді, що користувався ранніми джерелами, повідомляє, що «**волиняни**» («**валінанна**») «є одне з корінних племен слов'янських, що царя їх звали **Маджак**». Отже, це підтверджує те, що вже з VI-VII ст. між Волинню, Галичиною і Києвом була спільнота — об'єднання племен з деякими державними особливостями.

Південні границі поселень племен дулібів (бужан, волинян) досі істориками точно не визначені. Але, напевно, цією границею була верхня частина басейну річки Західний Буг, тобто відоме Ростоцька, на границі якого йдуть **височини Вороняцько-Гологірського хребта** або й південніше. Територія сусідніх сіл до Жабиня, Богутин, Торгів, які віддалені від Вороняцького лісового хребта на південь всього 15-18 км, напевно, вписується у подані вище події I-IX ст. На таку думку нас націлюють правдане городище в Жабині на Зборівщині та розкопки староукраїнського городища Пліснеська біля с. Підгірці, нині Бродівського р-ну (віддалене на північ від Жабиня 34 км), яке, до речі, згадується у «**Слові о полку Ігоревім**» та **Галицько-Волинським літописі** під 1188 роком

*Роман Мстиславич,
галицько-волинський князь*

*Ярослав Мудрий,
великий князь київський*

*Данило Галицький,
галицько-волинський князь*

*Володимирко,
галицький князь*

*Володимир Святославич,
великий київський князь*

*Ярослав Осмомисл,
галицький князь*

(коли волинський князь **Роман Мстиславич** після да нього військо, щоб вигнати заколотників — галицьких бояр та угорських феодалів) та 1232 (коли військо **Данила Галицького** придушило заколот пліснеських бояр Арбузовичів).

Перші згадки про державу **Київську Русь-Україну** у візантійських, східних і західноєвропейських джерелах належать до 1 пол. IX ст., а «Повість временних літ» є датує 860 р. Арабські географи твердять, що спочатку існувало кілька політичних центрів: Куявія (Київська земля), Славія (Північно-західна) і Артанія (Східна Русь-Україна).^{*} Розквіт Київської Русі-України припадає на час князювання **Володимир Святославича** (бл. 980-1015) і **Ярослава Мудрого** (1019-1054). За Володимира було об'єднано всі землі східних слов'ян, зміцнено **українську державу і прийнято християнство (988-989)**.

У 2-й половині XII ст. Київська Русь-Україна розпалася на ряд феодалних самостійних і напівсамостійних князівств.

Зборівщина і Золочівщина з 1087 р. адміністративно входили до складу Теревольського князівства. **Князь Володимирко** (1124-1153), розумний політик і дипломат, об'єднав Звенигородське, Галицьке, Перемиське і Теревольське князівства в єдине Галицьке з центром у Галичі. **Син Володимирка Ярослав** (1153-1187), названий у «Слові о полку Ігоревім» **Осмономислом**, довів Галицьке князівство до великого розквіту, розширив свої кордони до гирла Дунаю — до торгових шляхів з Візантією. Провадив битви з половцями. У 1199 р. володар Волині **Роман Мстиславович** в результаті ширшого державного об'єднання утворив **Галицько-Волинське князівство** з центром у Галичі. Могутність і культуру Галицько-Волинського князівства зміцнив **Данило Галицький** (1201-1264) у завзятій боротьбі з галицькими боярами, польськими, угорськими, німецькими загарбниками і татарськими нападниками у 1214-1259 рр. Зі своїм військом Данило Галицький не раз з визвольними і переможними боями проходив землями Зборівщини і Золочівщини. Молодий князь **Данило** забрав під свою владу волинські землі у 1214-1234 рр., вигнав у 1230 р. угрів з Галича. За галицький престол він вів ще переможні бої з уграми і поляками у 1238, 1239, 1245 рр. Данило Галицький розбудував міста, церкви, монастирі, перші лікарні, будинки старців, дбав про книжну справу, судочинство, заснував українсько-галицький **єпископат**. Створив Данило велику європейську державу від Карпат до Любліна, від Дністра до річки Сян. У 1239 р. оволодів Києвом. Коронований Папою Римським 1245 р. на короля, розпочав боротьбу проти татарського ярма. Галицько-Волинська держава, наново зорганізована князем Данилом, трималася у непорушному стані майже ціле століття. Діяльність Д. Галицького відображена у «Галицько-волинській літописі» (1201-1291) — видатній пам'ятці історіографії, літератури і фольклору.

Наступником Д. Галицького був його син **Лев Данилович (1264-1301)** — з 1264р. діяв у Перемиському князівстві, а згодом очолив Галицько-Волинське. У 1272 р. переніс столицю до Львова, підтримував добрі стосунки з Угорщиною

^{*} Нариси стародавньої історії України. — К., 1957. — С.358, 359; УРЕ (2-е видання). — К., 1965. — С.73 — 74; Грушевський М. Історія України-Руси. — К., 1992. — Том 2. — С.358 — 376.

Лев Данилович,
галицько-Волинський князь

Князь Юрій II
Троїденівич

— і почалася довготривала війна, яка 1387 р. завершилася загарбанням Польщею більшої частини Галицько-Волинського князівства. Польща поділила окуповану територію на так звані адміністративні землі (округи) — Галицьку, Львівську, Перемиську, Саноцьку, Холмську і Бельзьку на чолі з королівськими **намісниками-старостами та земськими судами**.

З 1387 — до 1434 року Зборівщина і Золочівщина в умовах польсько-словацького поневолення адміністративно належали до Львівської землі з центром у Львові (в тому числі туди належали і виникле поселення Жабиня у межах 1400-1419 рр. та сусіднє коло нього села, які існують донині).

Польська королівська влада після загарбання Галичини закріплювала своє становище: 1434 р. скасувала давнє українське право і завела польські уряди та суди. Польським вельможам були передані землі, що раніше належали

і Чехією, Німецьким орденом, із Золотою Ордою. Приєднав до Галицько-Волинського князівства Люблинську землю і частину Закарпаття.

Після Льва Даниловича володарем держави став його син **Юрій Львович** (1301-1315). Жив з сусідами мирно, прийняв титул короля, утворив **окрему галицьку метрополію** (1303). Епоху Юрія літописці характеризують як час едообробу, процвітання і слави». Юрій був одним з останніх нащадків князьського роду **Романа Мстиславича**. У 1323-1340рр. Галицько-Волинську державу очолював **Болеслав-Юрій Троїденівич**, син сестри Юрія Львовича Марії. У закордонній політиці утримував союз з Німецьким орденом та Литвою, вороже ставився до Польщі, а тому спричинив проти себе союз Польщі та Угорщини. Болеслав-Юрій продовжував політику Данила проти бояр.

Після Болеслава-Юрія владу на **Волині** перейняв литовсько-український князь **Любарт-Дмитро**, син Гедиміна, своєї роду Романовичів. Тоді польський король Казимир III здобув 1340 р. львівський замок і захопив коронаційні інсигнії галицьких князів, але він не міг втриматися в Галичині, бо українські бояри владу віддали своєму проводирю **Дмитру Дедьку**, який прийняв титул **старости і управителя Галичини**, налагодило торговельні відносини з сусідніми державами. Згодом бояри призначили володарем Галичини **Любарта**, який **виступив війною проти загарбання Польщі**. Литовсько-українські війська беззастанно нападали на пограниччя Польщі, двічі облягали Львів. У 1349 король Польщі Казимир III вдруге разом з уграми напав на західноукраїнські землі

українським боярам, міста отримували **магдебурзьке право**, тобто міське самоврядування і королівські привілеї одержали Бережани (1530), Золочів (1469), Заліці (1520), Поморяни (1456), Зборів (1689). На українських землях запроваджували польських, німецьких колоністів. Зокрема з 1434 р. Польща із загарбаних українських земель утворила адміністративну одиницю своєї держави «**Руське воєводство**» (спочатку воно називалося «Руським королівством» або «Руською землею»), яким до 1772 р. управляв королівський **намісник-воєвода**. Адміністративним центром був Львів. Воєводство складалося з п'яти земель (округів): Львівської, Перемишльської, Галицької, Саноцької та Холмської. Ці землі ще було поділено на повіти. Воєводу призначав король із великих польських магнатів. Судово-адміністративні справи в «землях» і «повітах» здійснювали польські каштеляни-магнати, городські і земські суди та повітові старости. В міру посилення політичної ролі магнатів та шляхти у «Руським воєводстві» зростало значення місцевих органів станового **шляхетського самоврядування**, яке обирали на **шляхетських сеймиках «земель»**.

Жабина та його сусідні села належали адміністративно до Львівської землі і Золочівського повіту до 1773 р. Феодално залежне і безправне українське населення в «Руським воєводстві» вело постійно боротьбу за свої національні та соціальні права. Значну частину території «Руського воєводства» охопили антипольські селянські повстання Мухи в 1490-1492 рр., які були підтримані дрібною українською шляхтою. Повстання почалося у Коломийському повіті. 9-10-тисячне військо Мухи здобуло Снятин, Коломию, Бережани, Рогатин і вирушило на Львів. Під Рогатином відбувся великий бій повстанців Мухи із польсько-шляхетськими військами та їх найманцями — загонами німецького Тевтонського ордену. Три роки Польща не могла ліквідувати повстання Мухи. Засобом підлої зради Муха був схоплений і загинув у в'язниці Кракова. За ним послідувало **Полукеське повстання 1648 р.** на чолі з **С. Висоном** з участю опришків, Додикеське повстання 1658 р., а в XVI-XVIII ст. визвольна боротьба карпатських опришків проти польських магнатів, старост і жандармів, проти панщизняного гніту. Загони **Олекси Довбуша** доходили до Рогатина, Бережан.

Багатогранну протидію проти загарбницького гніту Польщі проводили у XVI-XVIII ст. **братства**.^{*} Це були громадсько-політичні і освітні організації у Галичині і Волині при українських церквах, в яких об'єднувалося значне число світських людей. У братствах були також нечисленні українські шляхтичі, респрові козаки і духівники. Серед них братства — Львівське (з 1585), Рогатинське (з 1589), Перемишльське (з 1592), Городоцьке і Голорізьське (з 1591), Луцьке (з 1617), а згодом вони діяли в Бережанах, Поморянах (початок 17 ст.), Зборові (середина 17 ст.) та інших містах.

Визначними освітніми центрами стали **братські середньо-вищі школи**, зокрема Львівська, Кременецька, Луцька, пізніше Буцацької колегіум. У числі провідних діячів братства були відомі **Ю. Рогатинець, І. Красовський,**

письменники і вчені **С. Зизаній, І. Борецький, П. Беринда**. Братства у Львові, Перемишлі, Кременці мали свої друкарні, бібліотеки, шпитали, притулки для убогих, іконописні майстерні. У Львові з 1580 р. було створене **братство музикантів** (вокалістів, канторів, органістів, інструменталістів), воно утримувало хорово-інструментальні капели. В 1709 і 1757 рр. у Львові видано нотні **збірники-іромології**. **Львівська Старовігія** видала чимало релігійних і церковних книг. Згідно із своїми статутами братства прагнули перетворитися на органи місцевого самоврядування, незалежні від влади шляхетської Польщі. Вони обстоювали свою національну культуру, вели велику освітню діяльність, зіграли значну роль у розвитку українського шкільного театру, архітектури, образотворчого мистецтва, музики, книжної графіки і різьбарства, у релігійному житті та збереженні народних звичаїв. У 1692 р. братством Зборова була заснована початкова школа. Досі у Жабинській церкві зберігається «Євангеліє», видане 1636 р. у Львові.

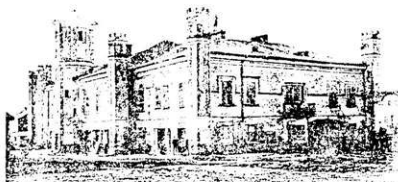
Велике значення у боротьбі за незалежність України проти польсько-шляхетського поневолення мала Запорозька Січ, заснована у I пол. XVI ст. (перша письмова згадка про козаків 1492 р.), втеча галичан на Запоріжжя, їх участь у козацько-селянських повстаннях.

Ось такі короткі основні події історії західноукраїнського регіону та нашого краю. Далі більш конкретно ми поведемо мову про історію села Жабина та його околиці.

Містечко Поморяни засноване перед 1340 р. У 15-18 століттях (і пізніше) мало дуже близьку і спільну історію з селом Жабина і як адміністративний центр «Поморянського феодалного ключа» і близький відділок (6 км), і культурно-господарськими стосунками. Цінним, документальним і в деякій мірі об'єктивним джерелом для історії Жабина та навколишніх сіл є книжка **В. Zamorskiego «Kronika Pomorzanska»** (Львів, 1867, накладом автора) з публікацією текстів (латинською і польською мовами) грамот, листів, привілеїв, розпоряджень, актів стану замку тощо з архіву **Поморянського замку і ратуші**. «Поморянська хроніка» послужила нам матеріалом для написання розділу з історії Жабина 15-18 ст. До цих документальних джерел спрямовано тих, хто цікавиться історією сіл і міст теперішнього Зборівського та Золочівського районів.

Поморяни здавна і досі невеличке українське містечко між 49°36'-49°41'10" північної географічної широти і 42°32'-42°40'30" східної довготи. Розташоване у басейні **Золотої Липи (Поморянської)** і її лівій притоки **Махнівки**. Із заходу захищене лісами, із сходу до річки Махнівки — підходить обривистим травопокритим уступом. На північ віддалене до Золочева — 27 км, на схід — до Зборова — 16км. Поморянські поля і луки тягнуться на північний схід і підходять аж до полів Жабина. Ці поля є спадковими колись метакми поморянських магнатів, а пізніше роздріблених багатих і малих власників. На цих полях розташовані поморянські хутори Горшнин, Кульби, Кучудина (Парцеляни), Загора, колишні філярки Кудричка і Коринцева, по кілька хат Багряна, Калинівка; частини Поморян на правім боці Золотої Липи називаються Лалаївка, Братська Пасіка (у

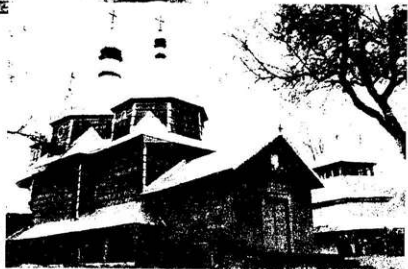
* Ісаевич Я. Братства. Братські школи (із 1600) // Енциклопедія «Містечко України». — К., 1995. — Т.1. — С. 249 — 250.

Ратуша в
Помор'янзах
(XIX ст.)

Замок в
Помор'янзах
(XVI ст.)

Помор'яни.
Церква
дерев'яна
(1689)

Старіше давніше історія цього краю

1688 р. тут був збудований мисливський палац на лісовій горі Гудзова), Горині, Жукота, Бакальова; на лівім боці Золотої Липи: Передмістя, Старе місто, Нове місто, передміське — село Зарудка, хутори Гай і Підгай; по лівім боці Махнівки — Підзамче і фільварок, біля якого з 1621 р. була військова частина Рейтарщина, пізніше **Капітанщина** — звана від нових формувань оборонних. На Підзамчу з 1623 р. проти татар став оборонний загін реєстрових козаків, які часто брали участь у сутичках з налассниками.

Після загарбання Польщею українських земель у Галичині маєтки сіл Помор'янського ключа з **1437 р. захопив магнат Микола Свинка** (помер 1492р.). Він збудував спочатку дерев'яний замок в Помор'янзах (стояв, де тепер ратуша), а згодом кам'яну фортецю, яку опоясувала річка Золота Липа з великими ставками аж до недалекого Розгадава, а з півночі його охороняли глибокі рови, високі вали і звідний міст. Збудована фортеця виглядала як «кораблик» серед вод, і від того, кажуть, пішла назва Помор'яни — «осели на морі». Збережений інвентар міста з 1437 р. і 1497 р.* підтверджує Помор'яни як місто фортечне — під його замком були глибокі і широкі ляхи; 1456 р. воно одержало магдебурзьке право і дозвіл на ярмарки.

Ян Сенінський, каштелян львівський, у 1570 р. оволодів фортечним містом Помор'яни і близькими західними оселями з оборонними замочками — Ремізівами, Шликоласами, Коропцем. Йому належали ще села Кальне, Годів, Жабина, Конохи, Заруддя, Присівці, Славна, Вірлів, Озерна, Поплави, Олів, Золочівка, Бібщани, Сукманів, Богутин, Чижів, Сновичі, Розгадів.

У записках **історика Кромера** подано про перший напад **7000 татар** на околицю містечок Дунасва і Помор'ян, у 1474 році. Тоді татари пограбували і взяли великий ясир від Галича, Дунасва, Голоріг, Глиної аж до Збаража. Напевно, тоді були знищені і Жабина, Заруддя. У 1489 р. татари обложили добре фортифікований і озброєний замок у Помор'янзах, але не здобули його. Наступні напади татар на Помор'яни та околиці села були в 1489, 1491, 1499, 1500, 1506 рр.

У середині 16 ст. для оборони проти татар почали будувати невеликі оборонні кам'яні замочки у селах «Помор'янського ключа». Так, в архівних документах помор'янського замку 1589 р. зазначено, що Ян Сенінський був власником давніх замків у Помор'янзах, Коропці і Глиній (збудовані 1538 р.) і нових замочків у Годові, Зарудді, Жабині, Озерній, Хорощі (Хоростці) і Каплицьках, а також придбав до свого «ключа» нові села — Пліхів, Погрібці, і найновіші села — Урмань, Краснопущу, Кошилівку (Коршилів), Лавриківці.**

Власник Бережан **Микола Сенявський, воєвода руський і польський гетьман**, у 1534-1554 рр. у місті над Золотою Липою будовав замок «на оборону вільних християн».

Замочок у Жабині був збудований у межах 1579-1585 рр., він мав оборонне значення, зберігав зброю та порох, мав підземні ляхи.

* Zamorski B. Kronika Pomorzńska. — Lwów, 1867. — S.32.

** Там само. — С. 32.

Як сказано вище, польські королі, воеводи, старости і графи-феодалі після окупації Галичини проводили постійну колонізацію міст і сіл, заселювали їх німцями і поляками із західних корінних польських земель. Ще 1552 р. польський сейм з королем Зигмунтом Августом дозволив своєю постановою «нібито для збільшення міста» поселяти «осадників» із заходу Польщі, що було скритим заходом колонізації і полонізації українських міст у Галичині. Вдало використовували для колонізації й спалення сіл татарських нападами. Об'єктивне відкриття про польську колонізацію тих часів подає «Kronika Pomorzanska» (Львів, 1867).^{*} У спалені татарами села заволзьких поляків (у Ремізізці, Віцни, Шликоласі, Рикві, Бібцани, Жабиня, Кальне та ін.). Населення Поморян, Жабиня та навколишніх сіл до татарських нападів та польської колонізації було повністю українське. У документах Поморянського замку за 1620 р. прислуга замку та міщани названі українськими іменами — Павло, Василь, Семен, Петро, Федко, Ілля, Іван, Мацько. Особливо полонізацію активізували у 2-й половині XVI-XVII ст. власники «Поморянського ключа» Ян Сенінський, Якуб Собський (володі Поморянами 1620-1646).^{**} За їх часів у Поморяні напливли з різних сторін німці-кальвіні за своїм священством, організували тут свою святоню, завели своє самоврядування. З великими зусиллями вдалося повернути їх на католицьку віру. Ще 1880 р., згідно з переписом, у Поморянах було 286 німців.^{***} Були збудовані замочки у Ремізізці (1578) і Шликоласах (1579), Конохах (1606).

У 1697 р. королем Польщі став Фредерик Август II. Він 17 червня 1698 р. звів переможний бій з татарами коло Підгайців. У цьому бою брало участь військо з Поморян, рейтари, люди з Жабиня, Годова. Навколишні села постачали військо хлібом і фуражем для коней. Август II 1699 р. прибув з військом на пости у Бережани і навколишні села. Його військо так забиравало живність і фураж для коней у селян, що спустошило села більше, ніж міг це зробити ворог. Напад татар на села Поморянського ключа 1698 року був останнім.

У 1705 році шведський король Карл XII розпочав війну з Польщею. Численне шведське військо проходило з постійями через села Зборівщини: Золочів, Поморяни. 15 серпня 1705 р. через Зборів переходив з військом гетьман Іван Мазепа.

У 1705-1706 рр. йшла боротьба за королівський трон у Польщі. У цій боротьбі 1705 р. були спалені Поморяни, пограбовані Жабиня, Кальне, близькі села. Шведи вступали проти короля Августа II, а російський цар Петро I підтримував Августа II проти шведів і ввів у Галичину свої війська. Петро I з Августом II пили-вищивали 4 місяці у Жовківі, а російські солдатники (перебували в 1705-1711 рр. у Поморянах), знищили зовсім це місто, з їх рук місто двічі горіло (1710, 1711); вони грабували, пиячили, забирали з сусідніх сіл (в тому числі з Жабиня) худобу, хліб, фураж, що призвело села до голоду. Люди тікали з сіл, останнє зерно ховали від грабників, не мали чим पोсяти поле.^{****}

* Zamorski B. Kronika Pomorzanska. — Lwów, 1867. — S. 11, 40.

** Там само. — С. 32.

*** Там само. — С. 11, 40.

**** Zamorski R. Kronika Pomorzanska. — Lwów, 1867. — S. 11, 40.

Після 1712 року настали мирні часи, але збільшуються панцизнями сповинності, податки, моральне приниження селян. Відбудовуються Поморяни, Зборів, Золочів. Для різних своїх потреб селяни Жабиня використовують зростаючу торгівлю цих близьких міст (продають раз в тиждень на ярмарках зерно, тварин, воли, птицю, горюдину, мед; ширину — шкіри, прядиво тощо); а також використовували лікарів, аптеки, млини, тартаки, цегельні; виробили пиво, горілки, свічки, господарський інвентар, скляну гуту (у Золочеві), шведські та швейні виробы, кіну упряж, метал для кузні та ін.

До середини 16 ст. у селі нашого краю переважали селяни-кметі, які мали змогу вільно господарювати. Розгортання згодом панцизньо-філяркової господарки не тільки позбавило багатьох селян права на землю, а призвело до збільшення їх обов'язкової панцизньої повинності, поступово втрати їх громадських прав аж до морального приниження, безгартності і тяжкої безплатної праці. Селяни Жабиня своїми кінями і знаряддями праці відробляли панцину у сусідніх філярках Годова і Кального. Спочатку відробляли панцину 9 днів на рік, а додатково у липні-серпні — на жнива: возили снопи 2-3 дні, молотили; а згодом — один день щотижня на різних роботах у дворі, на панських ланах, в лісах, на сікокосах, ріболовлі, полюванні звірів.

Панцизні селяни виплачували річні податки до двору пана: від одного шкура поля (півгектара) платили 10 грошей, від 10 вуликів давали щорічний помокот з одного вулика, а від кожного вулика — 6 грошей; мельники платили 20-25 злотих, а ще були податки димове (від одного мешканця), дорожнє, хвостове (від кількості вярин) та інші.

У другій половині XVI ст. «старе господарство» зазнає ґрунтовної зміни — з природного стає грошовим, розширюється торгівля. У країні Зах. Європи продають з Галичини зерно, худобу, зокрема волів, будівельну деревину. Тоді в наших селях сягли найбільше вала (40%) і жита (35%), ячменю (15%), а пшениці 10%. Поширені були гречка, горох, біб. Згодом появились нові рослини — капуста, фасоля, а з Італії привезли петрушку, пастернак, салат, калерпея, а в середині XIX ст. з Америки — кукурудзу. Розбудовували млини, спершу ручні, а потім водяні (у Кальному, Годові, Поморянах, Розгадові), які мали фоліош* або вальці для товчення вовняного сукна, тартаки для різання дошки. Появляється в XV ст. перший виріб «паленого вина» — горілка. Полотно саморобне билили на німецький спосіб, у так званих «бліхах». Це були огорожені луки над річкою, на яких мочили і сушили полотно, а також прали і зм'якшували за допомогою окремих турбот у близькому млині. Такий «бліх» був у Поморянах, між замком і річкою Золота Липа, ще сьогодні ці луки звуть топонімом «Бліх».^{**}

* Фоліош (румунська назва) — це верстат до вибивання саморобного вовняного сукна та вовняних чобіт (валачки); складався з двох дощок, що їх при допомозі окремого механізму рухала вода у млин. Між ці дощочки підкладали сухо, яке змочували водою, і рівномірними ударами робили з нього міцний і гладкий матеріал.

** Крип'якевич І. Історія України. — Львів, 1990. — С. 121 — 128.

ТАТАРСЬКО-ТУРЕЦЬКЕ ЛИХОПІТТЯ

*За річкою вогні горять,
Там татари полон ділять.
Село наше запалили
І багатство разрабили.
Стару неньку зарубали,
Дівчиньку в полон взяли.
Коли шій аркан в'ється,
І по ногах ланцюг б'ється...*

(З відомої народної пісні)

Татарські напади на Жабиня і сусідні села Годів, Кальне, Заруддя, Вірлів, Славну, Торгів, Махнівці і міста Поморяни, Золочів найчастіше здійснювалися так звані «Волоські шляхом» — через Волошину, від Дністра долиною річки Коропець до Підгайців, Козови, біля Козівки, Ценева, Куропатників, Конох, Годова... Далі татари виходили на давню «биту дорогу», яка, як видно з письмового акта 1605 р., йшла на Волинь з Конох, на схід біля Годова, через поля між Жабиням і Заруддям, між Риковом і Славною на Пługів, на схід від Золочева, коло Бродів.* Відгалуження від цієї «битої дороги» йшло від Жабиня на Поморяни, через міську греблю на ставах Золотої Липи до Дунаєва, а звідти дорога повертала на Біще до Бережан. У половині 19 ст., як подає очевидець і укладач «Хроніки Поморянської» Б. Заморський, при цих дорогах ще було виразно видно сліди колишніх татарських таборів-обовів. Тож на висотах Годова і Жабиня були сторожові вежі зі смолою для запалювання як знак про наближення татарських загонів. Навесні, у пору найчастіших нападів, жабинські парубки на конях сторожували на полях від Годова — на Загайці і Геринювичі.

Татари нападали двома способами: на міста із замками йшли великою силою (7-9-15 тисяч), а на безборонні села вкрадалися на конях видолінками досвітками загоном 20-60-100 чоловік. Для психологічного залюцання вривалися досвітком з криком до села, запалювали кілька хат, відзначалися своєю жорстокістю: вбивали старих і дітей. Забирали в ясир молодих дівчат і хлопців, грабували все, забирали коней, корови, вівці, нищили пасіки. Напад на село татарів — це було страшне пекло — плачі невільників, лемент і стогін тяжко пораниених, що конали

* Zamorski B. Kronika Pomorzańska. — Lwów, 1867. — S.24.

в останніх судамах, диміли згарища і видали очі, ревіла худоба, вили жалібно собаки... Від татар люди тікали (деколи з худобою) у близькі тодішні ліси (а тепер орне поле) Костишину, Грабину, у підземні каменоломні на Попові, а згодом ховалися в обороннім Жабинським замочку. Якщо селянин йшов у поле орати, то брав для випадкової оборони довгі вила або косу (у вигляді списа), ніж, щоб перерізати аркан або для особистої сутинки з ворогом. У кожному, особливо в несподіваному нападі на село, гинули й татари. Бо селянин сторожував за рогом хати чи в снігах за дверима з довбнею, сокирою. Татарин тільки увійде «в пастку» — і тут же гине. Жінки вилітали в обличчя наїзника гарячий окріп — і паралізували його. Сміливці в темну ніч пробіралися, повзучи, у ворожий табір і підпалювали його, вбивали сонних ординців, як баранів. Парубки робили засідки в лісах, наскоки на наїзників і визволяли від ясиру своїх коханих.

Найзгубнішою і широкоохоплюючою була татарська навала 1593 р., яка охопила околиці сіл від Галича, оминуючи Бережани, в напрямі Поморян (уцілів замок, бо оборону тримали 800 озброєних, серед них люди з Жабиня, Кального, Зарудки, Бібцян; використовувалися гармати). Тоді потерпіло Жабиня. У 1607 р. був напад татар на Поморяни (замок уцілів), тоді зовсім знищені Коропець, Ремезівці, Шликолоسی та інші села.

Проти страшних варварських збройних нападів татар і Туреччини на Україну повстає міцна сила запорозького козацтва. У 1558 р. відбувся похід гетьмана Д. Вишневецького проти Кримського ханства. Походи козаків на турецькі фортеці були в 1609-1630 рр. З 1623 р. колонія рестрових козаків, оплучувана польським королем, діяла для оборони від турецько-татарських нападів чи на Підзамчу в Поморянах. Вони брали участь в обороні замку та в битвах з татарами у сусідніх селах.

На прохання Польщі, у війні проти Туреччини, у вересні 1621 р. взяло участь українське козацьке військо у кількості 14520 чоловік під проводом гетьмана Петра Сагайдачного, яке 28 вересня відіграло провідну роль у розгромі численної турецької армії (150 тис.) і татар (60 тис.) під Хотиним. У цій битві взяли участь мобілізовані рестрові козаки з Поморян і селяни з Жабиня — Литвин, Наконечний, Фірильський та інші (прізвища їх предків зберігаються досі у Жабині). Перемога у битві під Хотиним врятувала Польщу і Україну від повенлення султанською Туреччиною.

У 1639, 1640, 1644 рр. татарські наскоки знов повторилися на Поморяни (замок був добре озброєний, учасникам оборони за їх хоробрість давали землю). У ті роки вороги були відбиті із застосуванням гармат. Але від ординців потерпіли близькі села.

У 1653 р. татари знову напали на Золочів, Підгірці і Поморяни. Підійшовши до «Дунайської брами» в Поморянах, татари запропонували дати викуп. Рестровий козак, що знав татарську мову, — відмовився і з побратимами вступив у бійку з ворогом. Татари підсувалися до замку. Оборонною керував віит Григорій Наванський і управитель графських маєтків Андрій Варденський. Коли вороги

роєм заповнили долину, відкрито водні шляхи, які затопили ординців, зверху посилались на них жакмові кулі. Більшість ворогів потопилися, а решта здалися в неволю і як полонені будували мурі замку, лупали і возили каміння, копали окопи, рови, нахилили греблі, чистили ставки.

Улітку 1665 р. жабинський парубок, що пас коні на Загайці, одержав сигнал з Годова, що наближаються татари. Він сів на коня і словистив, що від Конох йдуть вороги. Дзвін покликав людей на майдан. Вирішили жінок з дітьми заховати у каменоломнях на Поповій. Чоловіки, хто мав яку зброю, косу чи вила, закрилися в церкві. Парубка посадили на доброго коня — і він посакав до замку в Золочеві, щоб звісти на допомогу прихала військова залога. Оборону у закритій церкві очолили шість села **Стецький** і священник **Лаурентій Левицький**. Штурмуючих церкву татар оборонці пригостили вогнепальною зброєю, кидали на голови каміння, ляляли отруйну смердючу воду. Так дві атаки відбили. Коли татари запалили дах церкви, покритий гонтям, то на голови ординців посилалися палаючі дошки, балки... Через сусідні села Торгів і Богутин, ярами — через хутір Кульби, наспіли із Золочева на конях військові під командою Сичлицького, оточили кількадесят ординців і їх вбили. Громада врятована. Переляканих жабинців охороняли військові. Вночі селяни носили в лісі їжу тим, хто встиг втекти з худобою.

У липні 1675 року об'єднані сили в кількості 160 тисяч турків і татар, **під рукою паші Ібрагіма Шишмана і хана Селім Грея** пішли війною на Галичину і Польщу. Головною силою ворог став біля Конох, відпочивали, розподіляли свої загони широко по всьому краю — аж до Золочева, Дунаєва і Львова. Великі кровопролитні оборонні битви відбулися тоді на полях Жабиня, в Золочеві і Поморянах. Турецька армія була озброєна гарматами.

Ось що розповідає про цю подію записаний у Жабині переказ:

«...Страшна Вістка долетіла в кожну хатину жабинських хліборобів та мешканців навколишніх сіл: насувається велика сила турецько-татарської орди. Мов у котлі, закипіло у поморянським замку. Кінні гінці перемагаються з вітром, поспішають у Розгадів, Годів, Заруддя, Жабиня, Кальне, Богутин, щоб готувати оборону. Розвозять зброю, вчать селян орудувати шаблею, гарцювати на коні. Все, що живе у селаз, готувалося до битви з ординцями. Жінки з худобою втікали у ліси.

Вибрати місце битви, першого нищівного удару по бусурманах, було найважливішим. Сподівалися приходу ворога по старій дорозі, що вела з Конох через Годів і далі полями між Жабиням і Заруддям — аж до Золочева. Саме по цій дорозі проходили всі попередні татарські загони. Тож вибрали місце бою на високій горі коло Жабиня. З висоти, як на далоні, могли бачити розташування ворожої кінноти. Звідти навальним наскоком оборонці на конях могли оточити турків-татар, взяти в кільце і змістити, вибити їх до ноги. На пагорбах день-ніч сипали трикутником земляні вали, за ними ставили табором вози, наповнені мішками з піском. Тут стояли піхотинці, був запас зброї, води. На поле бою прибула військова залога з поморянського замку. У лісі Дубина заховаляся озброєні парубки.

Проти переважаючих сил турків-татар стали оборонці на захист рідної землі. З жабинцями були ополченці з сусідніх сіл Заруддя, Годова. Білі був завзятий. Двома крилами з пагорбів ринула кіннота жабинських ополченців на ворога, який не чекав такого удару. Скоро ворог був оточений з усіх боків і зм'ятий, знищений.

Не встигли ще зібратися вбитих, перев'язати поранених, як на виднокрузі з'явилася хмара чорної пилуки з-під кінських копит. Насували свіжі озвірілі сили ворожі. І знову закилів білі. Гинули люди, лементували поранені, верещали ополченці, ламалися шаблі, зналися по полях коні без верхників. Знеможливі одиайдушні захисники, їх кільце щораз збужувалося, впади останні сміливі на Жабинських рідних полях...»

У оборонній битві 1675 р. на горі коло Жабиня брали участь всі мешканці села, ополченці з близьких сіл і військова частина Поморянського замку.

За «австрійських часів» на насипаному могильному пагорбі загиблих оборонців у битві 1675 р. була поставлена дерев'яна вежа помірно-координатного призначення. Ця вежа підгнила і впаде. Тоді громада на чолі з вїтом встановлювала двічі (десь у 1870, 1910 рр.) дерев'яний хрест — на місці історичної битви. Під час Першої світової війни хрест знищило німецьке військо, спорудивши на могилі «спостережний пункт». Розрита і zdeформована гранатами могила була упорядкована жабинцями, заходами власника поморянських дібр графа Є.Потоцького, на ній 1925 р. поставлений кам'яний обеліск з маленьким кам'яним хрестиком на вершині. Посаджено три смерічки, дві з них ростуть до сьогодні, але невисокі, мабуть, через висоту і постійні прохолодні вітри. За могилою був закріплений до 1939 р. наглядчак Семен Медведяк. На обеліску викарбувані три написи; від півночі латинською мовою: **«Deo optimo maximo ad gloriam posteritati ad memoriam Polonis heroibus ac exemplum hostibus patriae ad ignominiam».**

Пам'ятник на могилі жертв битви з татарами 1675 року коло Жабиня

Другий напис на пам'ятнику: «В 250-літню річницю відбиття наїзду орди татарської на Русь А. Д. 1675. Прахом полеглих героїв пам'ятник цей поставив Єжи Потоцький, власник Помор'ян. А. Д. 1925».

Третій напис на обеліску — це патрістичний вірш поета Богдана Залеського. З цієї могили (висота 415 м) видно навкруги 18–25 км, з неї добре проглядається козацька могила з часів переможної битви над поляками під Зборовом 1649 р. та могила полеглих жабинців від татарського погрому 1651 р. на близьких жабинських полях «До Василевої», недалеко хутора Кульби.

У 1676 р. татарський загін раптово напав на передмістя Помор'ян. На замок і старе місто не пішов, а на Нове місто і Зарудку тільки з метою грабежу. Пограбували церкву і Загай, захопили з собою у неволю молодих людей та священника Шашкевича (родом з годівської родини прапрадіда поета М.Шашкевича) і втекли. Близько 7 років у цій місцевості татари не з'являлися.

У 1687, 1690 і 1691 рр. військово-помор'янського замку і республіки козаки робили наскоки і засідки проти нечисленних нападів татар в обороні навколишніх сіл. Так, 1691 р. коло східної брами у Помор'янах (від Кального) відбувся бій з татарами. Серед оборонців були офіцери Недільський, Миковський, Тома Вишевський (писар міста), офіцер Мартин Щеснович, Стефан Вірчак і старий козак, що осів тут, Федір Гладиборода, який особливо прославився тим, що із загоном селян зробив тоді вилазку і оточив татар зі сторони Кального, побив наїзників, а недобитки їх потопив у річці.

Весною 1692 р. для оборони від татар були створені на пагорбах табори військових і селян від Рикова — аж до Краснопущі, у селах Кальне, Годові, Розгадові (у лісах Гудзова і Гай) аж до Заруддя і Глинної. Про ці події офіцер Мартин Щеснович 10 квітня 1692 р. писав у листі з Помор'яном польському королеві: «...У середу за три години на день, як орда, мимо Годова проїхавши, не вступила до села, не палила, тільки собі за провідника схопила парубка з кінця села Конохи, знову полями до Золочева пробралась, побачила, що села пусті, люди при фортецях більше живуть; не могла нікого зловити ані тобору жодного здобути, повернула орда тим же шляхом до Помор'ян, але позначені вогнем села руйнувала. Також у Помор'янщині самій спалила — Турхуві-село (Торхув); друге — Жабиня, де селяни, замкнуті в церкві, завзято оборонялися; Кальне (тільки не все спалили, бо ясновельможний пан Кошкець, полковник, дав бій, і відступили назад; але однак немалу шкоду зробили: у посівзах, худобі, у посіках, бо все, що застали чи в полі, чи у селі — все палили. Підначувалися за селом Жабиня, повернули на Конохи, поминувши Заруддя і Глинну, в яких не були і шкоди не зробили. Люддей більше як 12 осіб з тої волості схопили, і то тих, що заскочили в полі втікаючих». *

* Zamorski B. Kronika Pomorzńska. — Lwów, 1867. — S. 122.

У 1693 році військо королівське стояло таборами для оборони сіл між Золочевом, Зборовом аж на південь — до Язлівця недалеко Бучача. Проти татар виступив з Помор'ян Станіслав Загоровський, 27-літній полковник. Ворогів 70 тисяч, а в Загоровського — 300 кінних воїнів. Загоровський зліз з коня, заховався в хату, наказав стріляти ворогів зблизкля. Нерівна чисельно битва у Годові тривала дві години, село горіло. Тоді з Глинної вдарили по ворогах Іван Тишковський: битва продовжувалася до полудня. Загоровського, тяжко пораненого, віднесли на ношах селяни до Кального, потім доставили до Помор'ян, де він помер. На місці поранення Загоровського поставили 1695 р. пам'ятник у Годові з кількох кам'яних брил пісковика, який стоїть донині з відповідними однаковими написами латинською і польською мовами.*

Цікаво відзначити, що 20.X.1865 р. автор-упорядник «Хроніки Помор'янської» Бр. Заморський побував у Годові. Місцевий священник Теодор Луцик (1833–1896) у церкві св. Михайла показав йому Євангеліє (Київ, 1665, друк кирилицею), на сторінках якої був напис латинською мовою, зроблений 15.VIII. 1796 р. священником годівським з шляхетського роду Григорієм Шашкевичем (сином священника Івана Шашкевича у Годові) на прохання парохів Іллі Івановича Шашкевича з нагоди 102-ї річниці битви з татарами у Годові. Рід Шашкевичів (прапрадіди поета Маркіяна Шашкевича) — був 300 років священниками у Годові. І один з них став свідком битви з татарами 1694 р. З цієї родини Шашкевич, як парох Помор'ян, був заарештований у татарський полон 1667 р.

Священник Теодор Луцик мав дружину з роду годівських Шашкевичів, а його син, письменник Володимир Теодорович Луцик (1857–1909) на основі переказів батька та місцевих селян написав 1896 р. історичну повість «Кровавий танець» про героїчну оборону битву проти татар 1694 року у Годові.

«Хроніка Помор'янська» ілюструє те, що часто жабинці, зарудяни а також богутичці, розгадівці, кальянці брали участь в обороні Помор'ян і прославили себе. Подаємо тут один з описів «Хроніки Помор'янської».

«У 1675 р. татари з великими силами оточили Помор'яни. Раїтерією, яка мала вогнепальну зброю, командував Брик, організатором оборони був Іван Козинський, на «брами Дунайській» став знаменитий пушкар Григорій Філіпівський (родом з Жабиня). Два дні відбувалися від ворога. Серед оборонців відзначилися на валах Лутвін (з Жабиня) і Кисіль. А татари, як саранча, лізли вполз через стави і болота до замку, але їх потопили пострілами гармат та рушниць. Від «брами Золочівської» оборону тримали Стецький з ополченнями з Жабиня і передмістями Заруддя та міщани і старі козаки-республіці Михайло Гудзь, Роман Юрченко, Кестошко. Коли Стецький зробив вилазку з окопу, то прострелений ворогом узяв мертвий. Зарудці і жабинці почали відступати, а татари підпалили місто. В обороні стояли Кульчицький з цехом шевським — і ворог зупинився, став під ратушею.

* Zamorski B. Kronika Pomorzńska. — Lwów, 1867. — S. 126.

Пішкар Гаванський через необережність висаджує порохом башту ратуші... Йде оборона на східній, Зборівській брамі-валах. З ратуші потаємним ходом виходять оборонці Коженьовський, Кисіль, Юрченко і поза косяолом пробіраються до замку. Настав вечір. Злетів горючий дох з замку, який скинули оборонці. Татари кинулись до грабунку. По них б'є гармата Брика. Вискакують поморянці і розсіпаються по вулицях бити ворога. Внаб убитий татарський офіцер. Татари нарobili крику, забирають його тіло і відступають... Татари, змучені боєм, відступили і пішли на Львів.

Половина людей-оборонців загинула: по Гаванським, Фірлівським, Литвину і сліді не стало; Гудзь, Кучицький, Стецький, Жабинський* — розсінені шаблями; деяких ополченців у ратуші обгоріли трупи. Іван Козинський, поранений, лементує в замку, його лікує лікар-жид...»

Останній напад татар на околиці Жабиня був 1698 р. Нагадаємо, що дикі напади на мирне населення цього села тривали у 1474-1698 рр., тобто 224 роки. Можна дивуватися, як при таких масових знищеннях, довголітніх спаленнях сіл, людських народерствах і ясирі, народ оживав, одне покоління жабинців будувало хату декілька разів. Люди одружувалися, росли дітей, відновлювали або будували нові святині. У Годові, Жабині, Поморянах, Розгадові, Кальному, Зарудді, Краснопуці зберігали свої звичаї, обряди, чудову рідну мову, пісню і музику, зберігали історичну пам'ять у написаних могилах, поставлених хрестах... Творили нові пісні, перекази про свою гірку, але героїчну долю, зберігали книги, розвивали іконопис, закладали школи... Цей захід народ назвав «татарський ліхоліття», коли всіма кривдами і боротьбою українці захищали вічно невідчужу Європу, сусідні народи від диких орд. «Татарському ліхоліттю» в нашому краї сприяло польсько-лихачське повенелення України, коли Польща десятки разів дозволяла татарам і туркам здійснювати варварські наїзди на Поділля і Опілля.

Героїчну пам'ять нашу з оборонних боїв часів татарсько-турецького ліхоліття (1675; 1651) бережуть віками дві могили на жабинських полях, старенька оборонна церква Вознесіння Христового, історичні пам'ятки в Годові, Поморянах. І співає народ:

Там в полі могила з вітром говорила:

— Півді, вітре бунісенький,

Щоб я не змарніла!

Щоб я не змарніла,

Щоб я не зчорніла,

Щоб на мені права росла

Та ще й зеленіла...

Нашу розповідь завершуємо народним переказом про відважних оборонців рідної землі, записаним 1980 р. у Годові від Михайла Білоуса.

* До наших днів у Жабині є прізвища селян Фірлівський, Литвин, а прізвища Стецький, Жабинський проіснували до 1-ї половини XIX століття.

Кривавий танець

Коло села Годів, у лісі Годівчику, є урочище Цибулина Долина. Жив колись тут на затурі старий Цибуля, добрий пасічник. Помер він від укусу годюки. Залишив жінку та дочку Марту, красуню і співачку на всю околицю. Не один парубок схибив з розуму від вродливої Марти, та не посмів глянути на подвір'я Цибулихи. Росла Марта, як і її мати, працюючатою, доброю, але гордою дівиною. І сватався до Марти парубок Ілля Турчин. Розповідали, що його батько таки був турок, що після поранення на наших землях прибув до Годова, живився з людьми, одружився з сиротою Настунею, пожив троху, а потім десь цез, і слух по ньому пропав.

Не хотіла Марта і чути про Турчина, прозаяла його зі своїх очей, бо кохала Юрія, готувала румники. Якось прийшов Юрій зі сватами до Цибулихи. Гостила Цибулиха, всі були веселі, гомінкі, вже й потягло на пісню. Коли ж у хату прийшов незнайомець з бородою та ломаною мовою просився на ночівлю. В його очах панував сум, що пробивався злобою. Нікто й не примітив, що це був Ілля Турчин.

«Не дждаш, Марто, свого весілля... Станеш мою», — думав Турчин і готувал цюсь страшне.

...Молодий Міруд хан після доброго сніданку пив кумис у таборі татарському. Аза доповів хану:

— Наші старожі піймали гяюра*. Він хоче з тобою, володарю великий, говорити.

— Клич його сюди.

Перед ханом стояв Турчин. На ньому не було лиця, пошквклий, блідий.

— Ясний володарю, — мовив він, — я пробуду твоє військо таємними стежками, візьмете багатий ясир, з мою допомогою оволодете замком у Золочеві, золотом, діамантами. Буду тобі служити, володарю, вірним слугою, як пєс.

— Що ж тебе привело до нас? — спитав хан.

— Відплату за мої послуги невелику прошу. Марту Цибулиху мені за жінку, силою, щоб не дждала весілля з іншим, — і внаб Турчин у ноги хана.

— Зрадників не зустрінає між вашим гордим народом, — пробурмотів хан і далі мовив: — Дивує мене, парубче, твій вчинок, бо підлий той чоловік, що так дешево продає своїх односельців. Довір'я до тебе не маю, але прийму твої послуги.

Про Марту хан не сказав ні слова...

Досвітком у Годові дзвін будив всіх і кликав на майдан.

— На село йдуть татари, — сказав вілт села. — Станем як один в обороні рідної землі. Всі кінно йдете у ліси від Конкох. Коли відозветься пучар три рази, б'єте ворога у спину, оточуєте з усіх сторін і женете до баена. Над річкою у селі серед баенок поставимо маленький обоз з возів, щоб заманити татар. Інші в засідку. Жінки з дітьми в ліси.

* Собака, іновірець.

Надвечір татарський дозор з Турчином пробрався у монастирок, що сховався був у вибалку, далеко за Годовом. Заховали коней, притаїлись. На той час Юрій з кількома парубками і Мартою йшли у розвідники, чи не наближаються татари. Просувалися спокійно і вступили в монастир. Влетіли у пастку. Всіх татари схопили і пов'язали. Коли ж освітив місяць, Марта пінула серед татарів Турчина. Зрозуміла: підлий виродак веде ворозів до Годова. Став страшно. І вона заридала. До неї підійшов Турчин і процідив крів'язуби:

— Не буде в тебе весілля, ти будеш мою. Не хочеш милою, то будеш силою.
— Згинь, підлий зраднику! — і плюнула йому в очі.
На другий день перший татарський загін на конях забіг у Годів. Не застали нікого. Вздріли маленький обоз з возів серед багна. Доповили ханові. Той наказав зв'язати руки Турчинові. Може, веде їх той собака у пастку?

Перед намет хана привели полонених годівчан — Юрка, Саву, Марту та ще декількох парубків. Не зводив хан своїх очей з Марти. Хотів бачити її у своєму гаремі. Повелів хан, щоб його розважали. У парубка Сави була дудка, з якою він ніколи не розлучався. Вийняв дудку, моргнув до Юрка і почав грати. Присата пильність хана в той мент було вкрай потрібно. І полилася тужлива пісня. Повелитель не був задоволений.

— Наш володар хоче побачити танець, — прозрилий ага.

— Потанцюйте козачка, — просив Сава.

— Танцюйте всі, нехай вам здається, що в мене на весіллі, — сказала Марта.

По лиці в неї скотилися горохом сльози. Підняла гордо голову і пішла з хлопцями у вогняній танець.

У лісі запугуєтків пугач. В таборі хана не звернули на це уваги. Пугач обзивався другим, третій раз. Виїздили люди з лісів, кіньскій тупит наближався. У вихорі танцю зазелено Марту близько хана. Як розлучена тугриця, кинулась вона, вишопила з-за пояса хана кінджал і вдарила його в груди. Хан повалився мертвою. З криком ага замачнувся шаблемо на Марту. Задув скочив Юрко на агу, вхопив його за горло і повалив на землю. Розгорівся кривавий танець... Іскрились шаблі, блискалки кінджали. Падали мертво. Метувались татари, оточені з усіх сторін годівчанами, які збужували своє кильце. Частина ворозів, зметена з пагорбів, плавала у багноці. Велика сила татарів була знищена...

Хоронили годівчани вбитих. У яри звозили трупи коней і татар. На місці кривавого танцю, як жива, лежала Марта, біля неї Сава із записнутою дудкою в руці, а далі потятий шаблями Юрій. Несли Марту з Юрієм у спільну могилу, співали весільних пісень.

Знайшли її вбитого Іллю Турчина із зав'язаними руками. Проходили люди, плавали в його слід. Не ховали, оставили криком на покиду у далекому яру. Стара Цибулка почорніла з горя, передчасно пішла в могилу.

ЗБОРІВСЬКА БИТВА 1649 РОКУ

Зборів, Зборівщину знають у всій Україні та поза її межами. Бо велика історична перемога козацького війська під командування Б. Хмельницького над польською армією короля Яна Казимира під Зборовом у серпні 1649 року поклала важливі підвалини для дальшої розбудови української держави. Пам'ять про Визвольну війну українського народу 1648-1655 рр. зберігають нам пошановані місця боїв та козацькі могили на Зборівщині. Це «Білий Берег» над Стрипою у Зборові, на Куклинцях, де відбувався рукопашний бій з ворогом; козацька криниця у Тустоголовах, козацькі могили — під Зборовом, біля шляху на Плуґів, а друга недалеко від неї у Вірлівському лісі; у Тустоголовах, коло залізничного полотна на пагорбі у зеленій посадці дерев з берізками, звідки починається поле Боярщина та інші.

Всі оці героїчні і святі місця козацької слави є близько від Жабиня. З висотного, також історичного з подій 1675 року урочища «На могилах» коло Жабиня, де була битва з татарами, добре бачимо козацьку могилу 1649 року коло Зборова і Вірлівський ліс, в якому другу козацьку могилу того ж часу і тих же подій, як на долоні, видно у віддалі на око до 9 км. Наші предки в Жабині у серпневі дні 1649 р. не тільки чули гул вибухів козацьких гармат, але й гостили в селі козаків окремих полків Б. Хмельницького.

Польсько-шляхетська армія під Зборовом 15 і 16 серпня 1649 року була оточена і розбита козацькими силами, втрата поляків становила від 3000 до 4000 людей. Сам король Ян Казимир ледь не загинув або ж мав потрапити в полон під час великої паніки свого війська, яке з пострахом почало відтяти з поля бою.

Перемога козацького війська у Зборівській битві була завдяки талановитому військовому стратегу Б. Хмельницькому, мужній і здібний його полковникам, зокрема Данилові Нечаю, вдалому використанню татарської орди на чолі з ханом Іслам-Гіреєм III, який прийшов на допомогу, бо був зацікавлений в ослабленні польської держави. Та найбільше зіграв роль у перемозі згуртований у єдину переможну силу морально-патріотичний дух козацтва та селянських загонів, які мстили ворогові за вікові кривди свого народу. Тут доречно, найкраще звернутися нам до оцінок цих подій відомих тоді іноземців.

Німецький мандрівник і дипломат **Ульріх фон Вердум** (1622-1681), який подорожував по Україні в 1670-1672 рр., писав про безправне життя українців на своїй землі:

«Селяни є невільниками шляхти, яка безкарно вбиває свого селянина, польські пани зі своїми селянами поводяться гірше, ніж з невільниками чи псами. Вони на Україні дозволяють собі знущатися козаків до такої міри, що щоденно знищали над проголодом, а навіть вшали і вбивали; козаки зі своїм генералом Б. Хмельницьким на чолі врешті збунтувалися 1648 року».

А французький офіцер, дипломат та історик 17 століття *П'єр Шевальє*, котрий 1653 р. написав «Історію війни козаків проти Польщі», використав свій «Щоденник», писаний в обозі під Зборовом року Божого 1649, підкреслював: *«Стож, не треба дубуватися, що селянські заворушення (українців) були такими частими і що в останніх війнах селяни відстоювали і обороняли свою свободу з такою завзятістю. Це тяжке рабство було причиною розквіту всього хороброго Запорозького війська... Мешканці України — дуже вольєлюбні і не здатні терпіти ярма, — невтомні, сміливі й хоробрі...»*

Як же розгорілася подія переможної Зборівської битви 1649 року?

Польсько-шляхетська армія, ганебно порушивши попереднє перемир'я з гетьманом Б. Хмельницьким, знову 1649 року закинула своє військо на Україну. Польська шляхта жорстоко ставилася до безправного українського селянства. Б. Хмельницький виступив проти поляків збройною війною і розгромив їх військовий табір біля Старокостантинова. Ворожі недобитки втекли аж до Збаража і тут укріпилися у замку під охороною Яреми Вишневецького. Б. Хмельницький оточив козацьким військом замок і почалася 6-тижнева облога вогорів. Полякам загрожував голод і загибель від козацьких штурмів.

Щоб вийти із цієї тяжкої ситуації, польський король Ян Казимир зібрав 30-тисячне військо і пішов з Любліна на Золочів і Зборів на допомогу обложеним полякам у Збаразькій фортеці.

У суботу, 14 серпня, польське військо зупинилося на дорозі біля Млинівців, недалеко Зборова, а призначі його полки підтягалися з Плугова до Метенева.

Б. Хмельницький залишив під Збаражем частину війська під командуванням Черноти, а сам з головними силами козаків цілком таємно від поляків рушив з-під Збаража назустріч війську Яна Казимира, якому «підготував пастку» у Зборові. Козаки непомітно для ворога скрилися у навколишніх лісах, котрі були тоді з північно-східної сторони за селами Млинівці, Тустоголови, Підгайці і на сході між Зборовом і Озерною. Розвідку про просування польських військ добре здійснював полковник Джкалалій. Напередодні битви гетьман сам приїхав у велику дубину (тепер поле «За дубом» від Тустоголов), виліз на високого дуба і розглянув положення польського війська і поле наступного бою.

Бій почався під Метеновом.* Козацька кіннота пройшла від Озерної лісом і ярами і вдарила несподівано із заходу у самий тил польського війська. У паніці гнали поляків через Млинівці до Зборова. У цьому бою вороги втратили 400

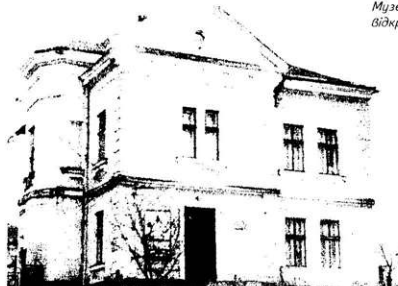
людей. За той час, коли польське військо на заході оборонялося від козаків і татарів, Ян Казимир з рештою своєї армії переправлявся на другий берег Стрипи, через Білий Берег. На річці побудовано швидко три вузькі мости і переправа йшла поволі, бо всі вози не вмщалися. На другому березі Стрипи (на полі, що досі називається «Шанці») поляки поставили оборонний чотирикутний табір з возів і обкопали валам, ровами. Стали військом до оборони, перед табором. Татари стріляли з луків, так влучно знищували поляків і їх коні, що змусили ворога сховатися до вогню. Бій продовжувався до пізнього вечора: татари косили поляків стрілами, а вони відстрілювалися кулями. Ніч минула без бою.

Вранці, у понеділок 16 серпня, польський табір в критичному положенні був оточений козацькою піхотою й артилерією. Наступ почався з міста Зборова. Команду вів полковник Неचाї: мав здобути переправу на Стрипі і захопити місто, яке було укріплене валами і частокосами та зберігало польський обоз із залогою 400 драгунів. Козацька піхота почала здобувати Зборів і наспала вали, підвезла польові гармати. Обстрілювала місто і пішла до наступу. Одночасно козаки наступали на переправу на Стрипі, де ще стояв міст. Коли б козаки взяли переправу, то це давало їм умови дістатися під сам табір. А це була велика загроза для поляків. Король був тим дуже стурбований і організував оборону. З польського табору вийшла обозова челядь і вступила на переправу у бій з козаками, з другої сторони з міста напали на козаків драгуни, обстрілювали. Козаки знайшлися у двох огнях, у цій сутичці поляго не мало війська. Козаки почали новий наступ і на місто, і на переправу. По завзятій бою козацька піхота здобула церкву Різдва Богородиці і дзвіницю (стояли тоді там, де сьогодні середня школа № 2 і гімназія). Миргородський полковник Матвій Гладкий вдерся з козаками першим між міські частокоси. Зборівські міщани-українці показували козакам місця, легші до переходу. За переказами, Б. Хмельницький мав свій штаб у Тустоголовах біля церкви, звідси, мабуть, керував облогою польського табору.

З півночі від Тустоголов і Підгайчиків почали наступати на польський табір найбільші козацькі сили. Вийшли вони з лісів, ярів, від ставу та зі Зборова, частину якого мали у своїх руках. Скриваючись між садками, козаки підсували до ворожого табору. Зі Зборова допомагала наступаючим козацька артилерія, зокрема влучно стріляли гармати, приміщені на високій дзвіниці Різдваної церкви. Козаки ударили в місце, де польські окопи не були викінчені, і діра була заставлена возами. Цією дірою козаки проникли до табору.

Король бачив безвихідне становище, тому ще вночі влистав листи до Гетьмана і хана просити перемир'я. Б. Хмельницький не мав бажання миритися, але хан боявся надмірного росту сили козаччини і — правдоподібно, перекуплений поляками — заставив гетьмана піти на переговори. Так 18 серпня 1649 р. був підписаний Зборівський мирний договір, який, на жаль, не дав всіх вольностей українському народові. Україна в договірні добула багато: під владу Запорозького Війська мали перейти придніпровські воєводства — київське, брацлавське і чернігівське. У тих землях усі уряди мали належати українцям, не вільно було туди вводити польській армії. Козацького реєстрового козацтва мало бути 40 тисяч; проголошено амністію учасникам повстання, до польського сейму мав увійти київський митрополит, Київська академія мала дістати права вищих шкіл.

* На пам'ять про славних лідарів-козаків, які поклали свої голови у цій битві під Метеновом, відкрито там 26.05.2002 скульптурну композицію // «Свобода». — Тернопіль, 28.05.2002 р. Цей пам'ятний знак здійснено заходом Б. Андрушкової.

*Музей у Зборіві,
відкритий 1995 р.*

Портрет Б. Хмельницького

*Зборів. Пам'ятник гетьману
Б. Хмельницькому коло
музею міста*

*Козацька могила 1649 р.
у Вірлівському лісі,
упорядкована
зборівцями і львів'янами*

*Пам'ятний знак під
Метеновом, звідки 1648р.
почалася Зборівська битва
козаків*

*Козацька могила під
Зборовом 1649 року,
оновлена (1990 р.)*

Учасники свята несуть гірлянди слави до козацької могили під Зборівом, 26 серпня 1990р.

Тисячі учасників відновлення козацької могили в Тернопільщині, Львівщині, Івано-Франківщині, Західній Волині, 26 серпня 1990р.

Учасники свята оновлення козацької могили коло Зборова

Б. Хмельницький з козацьким військом у боротьбі за волю і державність України проти польсько-шляхетської армії діяв у Зборові в 1648, 1649, 1651 і 1655 роках. Козаки окремих полків армії Б. Хмельницького у поході на Львів зупинилися в 1648 і 1651 роках у Жабині і Поморянях. Як подас переказ, козаки 1648 року допомагали будувати дерев'яну горіщню церкву у Поморянях.

Після Зборівського мирного договору 1649 року Українська Козацька Держава проіснувала ще 115 років.

Зборівська битва і Зборівський договір 18 серпня 1649 р. були відображені у німецькому журналі «Театрум Європеум» (1649, б. VI, № 833) і гамбурзькій газеті «Европейш Мітхохентліхе Цайтунг» (1649, № 36), лондонському часописі «Брифє Реляціон» (1649, 16. X), у книзі П. Шевальє «Історія війни козаків проти Польщі» (1663), у «Літописах Самовидця», «Львівському», у першій українській газеті в Галичині «Зоря галицька» (опубліковано «Зборівський мир і його статті»). Академік І. Крип'якевич після видання Зборова і Озерни у газеті «Діло» (1929) опублікував статті: «Зборівська битва» і «На зборівському побовещу», а в 1954р. «Про битву під Озерною». С. Томашівський подав «Один момент під Зборовом» (1914). Опубліковані «Документи Б. Хмельницького» (1648-1657. — К., 1961). Дивись ще розділ «Визвольна боротьба українського народу під проводом Б.Хмельницького» // М. Бутрин «Історія України в красному письменстві» (Бібліографія). — Львів, 1995, с. 50-64.

Зборівська битва відображена в художній літературі: в оповіданні «Під Зборовом» Івана Левницького, в оповіді III-IV меморіального твору «Богдан Хмельницький» французького письменника П. Меріме, в окремому підрозділі роману «Я, Богдан» Павла Загребельного, у романі «Перед бурєю» М. Старицького та ін.

Цій темі присвятили й свої живописні полотна відомі художники: К. Устиянович «Козацька битва», М. Івасюк «Хмельницький по битві під Зборовом», Ю. Коссак «Гневош рятє Яна Казимира під Зборовом», П. Видинівський «Богдан Хмельницький під Зборовом», Степан і Світлана Нечай у діармі «Зборівська битва» (1995), яка представлена у музеї «Козацької слави» в Зборові, картина «Полковник Данило Нечай» С. Нечая (1996); у праці П. Жолтовського «Визвольна боротьба українського народу в пам'ятниках мистецтва XVI-XVII століть» (1958).

Зборівська битва знайшла свою добру пам'ять у місцевому фольклорі. У Жабині нами записана 1957 року народна пісня з мелодією:

*Серед поля Зборівського видніє курган,
Ой там шляхти сорок тисяч поховав Богдан,
То за правду і за волю Хмель з шляхтою бився,
Аби пан добром і лизом з козаком ділився...*

Також у Жабині записано перекази від Михайла Микитишиного (1903 р. нар.), який чув від свого діда Лютого, що в Жабині перебували козаки з полку Б.Хмельницького, відпочивали, брали харчі та фураж для коней. На горді в них росте досі груба липа над Потоком, до якої козаки впинали коні. І люди в селі кажуть: «То ще козацька липа». Записані 1978 року ще від М. Микитишиного легенди «Як Потоцький попав у полон» і «Ой в полі могила».

Нижче подасмо тексти легенд та переказів подій «Зборівської битви» — «Як Хмельницький став лірником» (запис 1976, від Є. Сосновського у Зборів), «Тустоголови» (запис 1979, від Й. Розумкевича в Тустоголовах), «Ой в полі могила» (запис 1978, від Михайла Микитишина у Жабині). Названі тут легенди та інші перекази, записані на Тернопільщині, вперше опубліковані у зб. «Євшан-зілля» (Львів, 1992).

Як Хмельницький став лірником

Перебрався Хмельницький за старою лірником і одчайдушно пішов до міста Зборова перед великою битвою. Пішов у саму гуцу ворога, наче у злу пашу льва. Вже дуже хотів гетьман на власні очі побачити силу та розташування війська вельможної шляхти. Ворожа сторожа не помітила, якось, бо пробрався Хмель вночі з добрими людьми.

Ранком прийшов той лірник на майдан у Зборіві, присів, поклав порваний соломи́ний капелюх, може, хто який зріч кине. Став співати лірницькі пісні та награвати. А коли вже ото затягнув про Лазаря нещасного, то так вже жалібно, що прохожі бабусі зупинилися та ковтали сльози.

В ту пору два шляхтичі польські підійшли до бідолашного лірника та й стали сміятися над його музикою.

— То пан старець вчистиє у Парижі грає? — заревотав голосисто один і став кптити з лірника.

Другий шляхтич з погордою кинув у капелюх лірника золотого таляра, щоб виявити своє багатство і пиду.

— Нех бендє тебе, дзяду, на щенце* — процідив крізь зуби підхмелений окоди́то пан шляхтич.

Вклонився лірник за отого таляра й, як личить, подякував. А слуха пращепотів, аж очі загнали цсмійкою:

— Нехай той таляр принесе щастя моєму народові, хай поцщепить мені виграти велику битву...

У добру годину прорік ті слова Хмельницький-лірник і виграв оту велику битву під Зборовом.

Тустоголови

Доповіли Хмельницькому дозорці:

— Шляхта польська на чолі з королем Казимиром прямує з військом до Зборова. Король збирає сили і помилляє піти на допомогу князю Вишневецькому, що потіє від страху у Збаражі, обложеному козацько-селянським військом.

І мовив Богдан під Збаражем на раді полковників:

— Частина нашого війська на чолі з Чернятою стане тут, доки не зав'яже в мішок фортецю збарзьку wraz з клятим Вишневецьким. Основні сили під мою хоругвою підуть на Зборів.

* Хай буде тобі, діду, на щастя! (польське).

— Вірно кажеш, Хмелю! Легше розбити розпорошені сили, — зауважив хтось.

На другий день вже стояв скрито полковник Нечай у лісі на північ від Зборова. Здалеку дивився на річку Стрипу і Верхній Став, що дихали врані білим туманом. Помітив, як довбиком ворожа кіннота переходила вброд Стрипу. Виходили на стару дорогу аж ген під Озерну. І налетіли орли Нечаяві на кінноту королівську. Стрімголов проскакали вони з Баранових горбів. Стріляли впритуп, тляли шаблями, тіснили наляканого ворога до ставу. З півночі налетіли свіжі сили Нечая, відірвали королівському війську дорогу для відступу. Шляхетське військо опинилося у мішку. І почалась така сіна, якої світ не видів. Вершники ставали піхотинцями, топчилися у багнах Стрипи, піхотинці лозили коней, що іржали несамовито. Валялись у болоті хоругви шляхетські.

Втихля надвечір битва. Везли козаки вбитих побратимів до свого обозу біля Верхнього Ставу. І прибув Хмельницький в обоз Нечая. Зняв шапку, схилився над мертвими козацькими головами.

— Скільки полягло голов козацьких? — спитав Хмель.

— Сто, — глухо прорік Нечай, — ту сто голов...

— Віна слава вам, Стоголови, звитяжці волі і правди!

І сказав Хмель похобати вбитих по звичаю козацькому на високому пагорбі, на старенькому цвинтарі, що тулився до полів Бояршини.

Хоронили мовчки. Вистрітали з самопалів дарували землі сто голов. І виростла могила з кам'яним пам'ятником. Кожної весни на могилі розцвітає сто квіток. Це проростають квітами сто голов козацьких.

І зветься село Тустоголови.

Ой в полі могила

Коли магнат Микола Потоцький опинився у полоні війська Богдана Хмельницького, то, кажуть, що полковник Богун намовляв гетьмана, щоб цього кровопийцю українського народу знищити, як останнього пса. Та не послухав Хмельницький розумної поради. Побірів у шляхетське слово Потоцького і дарував йому життя. Та не пройшло й три роки, як ясноволеможний шляхтич відплатився Хмелеві під Берестечком. Тоді Потоцький намовив татарів на зраду козацьких військ. І через нього гірко поплачалося козацтво під Берестечком. Розгнущдані татари одержали тоді дозвіл від Речі Посполитої на свавільне поводження з українським населенням. Величезні загоди ординцій спустошували села й міста від Берестечка до Дністра, тільки поліп залишався з багатьох осель.

Як передають з дідів-прадіда, саме тоді поверталася з-під Берестечка ватага татарська і напала на село Жабиня, що лежало на пагорбі на своєму первісному місці, званім «До Василевої».

Безстрашно зустріли мешканці села несподіваний наскок бусурманів. Хапали хто вила, хто косу, хто заховану шаблюку. Жінки і старі діди,

підлітки кинулися в рукопашний бій. Одчайдушних оборонців очолив парубок Василь, що колись служив трохи при драгунах у Золочеві. Летіли ворожі голови з плеч. Придумали добрий спосіб: не виходити в чисте поле на герць з ворогом, бо сили були малі, а несподіваними наскоками вбивали татар, тих, хто з них вб'яв до стодоли, до хати. Коли ж знеможені люди почали відступати від здичавілого ворога, то вїт села Іван Кульба крикнув:

— До Василевої хати! До Василевої хати! Там за кам'яною озеркою будемо відбиватися.

Прибігли сміливці на Василево подвір'я і поклялися не здаватися живими. Татари запалили село, з диким криком рубали останніх оборонців. Село перетворилося у попелище. Ті, що вижили, похоронили всіх вбитих мешканців у спільну могилу, що видніє й досі на жабинських полях, за хутором Кульби.

А БУЛИ РОКИ ПИХОПИТЬ, НЕВРОЖАЮ, ГОЛОДУ

Різні давні українські і польські хроніки, літописи подають записи про тяжкі злигодні, пережиті галичанами, зокрема і людьми Жабиня та сіл навколишнього краю.

* У 1637 р. був великий неврожай у всьому Прикарпатті: «Рогата худоба, стада овець гинули; з липового листя люди хліб пекли; також і пасики опустилі. Різними слабостями люди й діти хворіли, на віспу і на кір умирали.»

* Академік І. Крип'якевич на основі давніх джерел у своїх статтях пише про «Землетруси на Україні в 17-18 ст.» (Вісник природознавства. — 1927. — № 3/4. — С. 206), про «Повені на Прикарпатті 12-18 ст.» (Вісник природознавства. — 1928. — № 2. — С. 111-113).

* У 1641 р. був добрий урожай.

* Гододними були 1648-1651 рр. Неврожай, безнастанні війни, вогні; худобу і зерно забрало військо, занепало хліборобство. Настав голод на Поділлі 1648р., бо не було три місяці дощу навесні. У 1650 р. падалиця і миші поїли молоді посіви. Це викликало голод в селах; люди кору липову з пологою мішали і молоти, з того хліб пекли; ловили псів і їли. У 1651 р. знову голод, але на Волині 1651 був добрий урожай, і за високу ціну привозили зерно аж з Берестечка. З цього приводу городський суд у Львові розглядав справу про неможливість сплати податків селянами Жабиня і Годова у 1648-1649 рр. (Центр. державній історич. архів у Львові // Фонд 9, оп. 1, справа 230, арк. 528; Крип'якевич І. Голодівки на Україні 17 в. // Україна. — 1929. Кн. 35. — С. 34-37).

* Масове вимирання людей було у Помор'ях, Кальнім, Жабині, Розгадові, Годові... Це так званій «мор» або «морова зараза» була у вересні 1651 року. Люди, щоб врятуватися від зараження, тікали окремими сім'ями у ліси, копали ями, землянки; палили вогні, перескакували через них, «очищалися», вживали джерельною водою, ягодами ожин тощо. У помор'янським лісі й досі збереглася з того часу назва «На ямах». Можливо, що цю «морову заразу» занесли татари — часті «гості» в 17 ст.

* Чимале спустошення серед населення Бережан спричинили пошесті чуми в роках 1652, 1709, 1760, 1772. (Zamorski B. Kronika Pomorzanska. — Lwow, 1867. — S.59).

* У 1662 р. сильні морози 18-19 травня знищили посіви, городину і сади. У 1673-1674 рр. знову великий неврожай у селах Галичини. Ще й шкоду нанесла війна з турками. Це призвело до голоду, пухли люди, помирали... У 1678 р. був великий урожай, а 1690-го — знову голод.

* У статті «Саранча на Україні» (Вісник природознавства. — 1928. — № 3-4) І. Крип'якевич подає на основі «Літопису Самовидця» і «Сводної летописи» 1600-1700 рр. А. Петрушевича розповідь про страшні знищення саранчою рослинності на Україні. Налігала саранча (саранча) на Галичину з Криму та з узбережжя Причорномор'я двома напрямками — через Полтавщину і Київщину, Волинь, Львівщину, або ж Волощину. Саранча рухалася з великою швидкістю (від Стародуба вилетіла 19 серпня, а 25 серпня була у Яворові); йшла високим стовпом, шириною 20 метрів, мала наче своїх проводирів (щось як матка у бджолоїному рою), могла окремі села обминати; коли саранча сідала на дерево, то воно падало під тягарем; поїдала всі листя дерев, траву і культурні господарські рослини, зокрема вночі, аж до корінців; летючи, закривала сонце, і ставало темно. Від запаху загніблї саранчи хворіли коні, здихала рогата худоба, а гуси гинули від над'їденої саранчею трави.

Селяни знищували саранчу: спалювали соломкою, топтали кіньми, дзвонили, стріляли у містах з гармат, копали рови і скидали в ями, парили; залишалася вона з літа на зиму, гинули її молоді виплодки від морозу — знищення її завершувалося ще навесні. Падіж худоби, птиці, сморід — приводило до голоду і масових епідемій, помору. Тоді люди їли березове листя, лободу, весною м'якуш бруньку з кущів та дерев. У Жабині, Годові, згідно документів, була саранча 1749-1750 рр. (послушливий рік); у Золочівщині (1612, 1647), у Помор'янях (1711 р.).

* У 1866 р. дяконовчитель М. Маланчук записав у Жабині на церковній книзі «Тродіон» (1767 року видання): «В 1866, на Вознесеніє Господнє, була дуже хляпавка, через цілий тиждень йшов дощ зі снігом, так що земля од снігу була біла».

Старожили, свідки тої події, розповідали: «Впау в червні сніг на поля, на жито, яке колосилося і ціло. Деякі селяни, заплякні, що холодний сніг може привести до неврожаю, брали довгі мотузки і вдвох йшли і струшували сніг. Хто не струшував, то мав урожай зерна, а хто струшував, то урожаю зовсім не було».

* У 1893 р. у селах Зборівщини спалахнула епідемія холери. Зайшла вона з Бродів (з пограничної залізничної станції). Її завезли нелегальні «пачкари» з різними товарами, які були доставлені з далеких азійських країн. У деяких селах збереглися окремі «холерні цвинтарі» за селом, щоб не рухати землі коло могил і не відновити епідемії. Є такий цвинтар у сусідньому селі Заруддя, недалеко садби Жоха. У Жабині 1893 року люди хворіли на холеру, але смертельних випадків не було. Пошесть холери 1830 р. панувала у Береканах.

* У березні 1887 р. випали великі сніги: зупинився залізничний транспорт, у містах від снігу лемилися дахи.

* У 1912 р. довга сльота в жива призвела до згноєння зерна в покосах. Для порятунку селянства перед голодом філія Зборівського повітового товариства «Сільський Господар» спровадила тоді з Румунії насіння кукурудзи і ячменю для посівів.

* У 1928-1929 рр. на Зборівщині були суворі морозні зими (в 1928 р. — 29-40°C низької температури), великі снігопади, заметлі. На пагорбах садіб вимерзли фруктові дерева, на висотних нивах — озимина. Снігові заметлі закидали ззовні двері старих низьких хат так високо, що не можна було вийти з хати, то сусіди лопатами відкопували двері від снігу (Повідомля про це журнал «Життя і слово», Львів, 1929). Морозні з снігопадами зими були 1940-1942 рр.

* У грудні 1998 — лютому 1999 рр. висота снігового покрыву була значна.

* У лютому 1991, 1998 рр. було дуже тепло, люди тоді в лютому орали; а в лютому 1998 р. і січні 1999 р. дуже гриміло.

Під час німецької окупації 1943 р. кілька родин у Жабині хворіли тифом. З них померли: Олекса Левкуц, Михайло Горинь, Марта Шпортугн, Петро Боднар.

* У кінці 1942 р. німецькі окупаційні продовольчі військові загоны забрали у Жабині та сусідніх селах майже все зерно, а також муку, що призвело до того, що багатьом хліборобам не було чим посіяти ярові культури весною. І почався масовий голод на переднівку — в травні-червні 1943 року, крім тих, хто зумів сховати частину продовольства. Люди збирали по городах бур'ян (лободу, кропиву та інше) і варили з цього їсти; вживали гарячим чаєм без цукру. У кінці червня і на початку липня жали серпом ще недоспіле зелене жито, сушили, молотили і молотили зерно на жорнах, пекли «зелені палинці», що було розкішню. Німці зимом 1942-43 рр. наїздили у села, закривали млини, обходили двори селян і розбивали на куски жорнові камені, щоб зменшити меливо, щоб більше вирвати зерна для своєї окупаційної армії. У цей час співали в Жабині та інших селах сатиричну пісню, спрямовану проти німецьких окупантів:

*На Україні біда чорна,
Ох, біда чорна, та геї!
В кожній хаті мелять жорна,
Ох, мелять жорна, та геї!*

*Приспів:
Приказ гострий: жорна здать!
Тут ходять з торбинками,
Тут бродять з жорнівками,
Крутять жорна вправо, вліво,
Щоб їсти ся не хтіло, та геї!*

Плачуть з горя малі діти,
Гей, малі діти, та гей!
Там жорнують дві кобіти,*
Гей, дві кобіти, та гей!**

А ті жорна, що мололи,
Ой, що мололи, та гей,
Гестапівці покололи,
Та й покололи, та гей!

Пише лядівірт*** до Гітлера,
Гей, до Гітлера, та гей:
«Мелять жорна, як холєра,
Гей, як холєра, та гей!»

Клятий Гітлер відписує,
Гей, відписує, та гей,
Що всі жорна конфіскує,
Гей, конфіскує, та гей!

Іде в село лядівірт ґрубий,
Гей, лядівірт ґрубий, та гей,
Здати жорна приказує,
Гей, приказує, та гей!

Діда — в плечі, бабу — в ґруди,
Гей, бабу — в ґруди, та гей!
Вдарив ґвером**** жінку в зуби,
Гей, жінку в зуби, та гей!

Хоч і жорна покололи,
Гей, покололи, та гей,
Знову мелять, як мололи,
Гей, як мололи, та гей!

В землю жорна поховали,
Гей, поховали, та гей,
Кажуть люди, що не мали,
Гей, що не мали, та гей!

* Кобіти — жінки (польсь.).

** Після кожного куплета (крім останнього) — приспів.

*** Лядівірт (з німецької) — сільський господар, фермер; тут — уповноважений по збору с./р. продуктів.

**** Ґвер (діалектна вимова «ґвер») — карабін.

Йде офіцер над рікою,
Гей, над рікою, та гей,
Несе жорна під пахвою,
Гей, під пахвою, та гей!

Котить жорна у долину,
Гей, у долину, та гей,
Окупантам — на могилу,
Гей, на могилу, та гей!

Ходить лядівірт по долині,
Гей, по долині, та гей,
Збирає кури й свині,
Гей, кури й свині, та гей!

Щуцполіція* прибула,
Гей, та й прибула, та гей...
Та вже фашистам капут** буде,
Гей, капут буде, та гей!

У 1946-1947 рр. голод дещо пройшовся по Східному Поділлю. Звідти приїздили поїздом люди до Жабиня, у села Зборівщини і міняли одєжу, трикотажні вироби, шалки на муку, зерно, крупу, сало... Місцеве населення поставилося до своїх східних братів якнайкраще: гостили їх, давали продукти, везли їм кіньми зерно до залізниці. У ті ж роки, зокрема зимою і напровесні 1947 року, тяжкий голод охопив недалеку Молдову, багату і розкішну країну хліба, овочів, фруктів, винограду. Страшний парадокс, який можуть зробити нелюди-можновладці з народом! Скажу, як свідок, правду: такі багатенько цих нещасних і добрих, людських молдован з мішечками бродили у Жабині від хати до хати. Міняли за хліб светри, рушники, маленькі килимки. Які щасливі були їх очі, як горіли вони великою людською вдячністю, коли в зимовий день чи вечір їм дали ту «королівську радість» — погритися досхочу в теплій хаті та поїсти гарячого супу. Серед них були люди інтелігентні, музиканти, освічені. Як просили вони дозволити їм заграти на скрипці. Грайливо у моїй хаті звучала, але з якимось жалем ридала у їх руках скрипка, то знову вигравала темпераментний граціозний молдавський танець. Наш маєстро обірвав гру і поклав скрипку. З його очей летіли дві сльози... Це була незабутня картина у моїй хаті, то було наше прозріння добра і зла. Молдовани були якісь надто скромні, соромилися жебракувати. І коли напровесні 1947 року зійшли із землі сніги, повіяло теплим вітрами, молдовани ходили по полях, по картоплинських і збирали залишені бульби, ховали в мішечки, а дехто з них зразу ковтав, щоб втихомирити голод. Зголодованим

* Щуцполіція — фашистська охоронна поліція на окупованих територіях.

** Капут — кінець, загибель (з нім.).

шлунок не витримував, корчився у болях. Були тоді окремі випадки, коли знаходили на полях заострені тіла мандрівних молдован, яким не судилося вижити. Це було на наших очах, мій читачу, в середині 20 століття, два роки після Другої світової війни!.. Це було, коли «од молдаванина до фіна на всіх язиках все мовчало, бо благоденствувало...» А ще в ті роки були накладені владою податки від кожного фруктового дерева. Хто мав великий сад, то зрізував частину родючих яблунь, щоб платити менший податок. Автор цих рядків разом з батьком зрізали тоді у саду 5 яблунь.

ЗА ЧАСІВ АВСТРО-УГОРСЬКИХ

(1772-1914 рр.)

Після поділу Польщі між сусідніми державами в 1772 р. Галичина опинилася під владою Австрії. В 1775 р. до Австрії відійшла Буковина. Життя галичан набагато змінилося, австрійський уряд 1777 р. ліквідував у Помор'ях і Зарудді так звану «Райтарщину» — придворні військові відділи для оборони магнатів. 1782 року видано цісарський патент, яким у Галичині скасовано суд панів над підданими і обмежено панщину селян до 30 днів на рік. Цим дещо полегшили селянам їх незавидну долю. Селяни стали предметом державного права, яке обмежувало панську сваволу. У 1787 р. цісар Йосиф II видав черговий патент про створення так званого «**Руського земельного фонду**», за яким всі землі та інші угіддя, що були в посіданні селян, лишилися назавжди їх власністю та їх спадковим потомків. Поліпшилися українські освітньо-культурні та видавничо-книжково-журнальні справи. Значно зросла кількість українських шкіл у селах, а в містах — бібліотеки, відкрито гімназії у **Бережанах** (1805), **Тернополі** (1920), збільшуються класи гімназії в **Бучачі**, а згодом у **Золочеві** (1871), **Рогатині** (1908). Австрійський уряд (з 1867 р. австро-угорський) на всі вузлові адміністративні посади, починаючи з намісника Галичини, призначав поляків, які зберігали давні графсько-панські масткі, будівлі, кляштори, очолювали крайові культурно-освітні заклади, шкільну раду тощо. Австрійці всіляко сприяли тому, щоб між українцями і поляками панувала ворожнеча. Звісно: де двос б'ються, там третій користає. І так аж до 1918 р. довелося українцям виборювати у австрійців і поляків соціальні і національні права на свої землі.

Уряд Габсбургів щодо Галичини після її загарбання 1772 р. застосував назву «**Королівство Галичини і Володимирія**». У 1773-1849 рр. у Галичині було створене **губернаторське правління**. Губернатора призначав австрійський цісар з польської аристократії, він був підлеглий тільки імператорським установам Відня. У 1773-1778 рр. Жабиня та навколишні села адміністративно належали до Бродівського округу (повіту) і Помор'янської гміни та пошти, в 1789-1904 рр. — до Золочівського, у 1905-1939 рр. — до Зборівського повіту. В 1849-1918 рр. діяло утворене **Галицьке намісництво** з центром у Львові, його місцеві виконавчі органи — **повітові староста** — були, переважно, очолені поляками. Від Галичини з 1848 р. обирали депутатів до австрійського (Австро-Угорського) парламенту у Відні, окремо обирали послів до Галицького сейму у Львові. Цей **Галицький крайовий сейм** був формальним представницьким органом в Австро-Угорщині у 1861-1914 рр., який мав право давати пропозиції до парламенту,

роз'язувати дрібні питання господарського і культурно-освітнього змісту (збирався раз в рік). До створення Зборівського повіту у Зборові в 1894-1905 рр. працювала філія Золочівського повітового **суду, нотар, банк, пошта, телеграф, ошадна каса, кредитове товариство** тощо.

З 1772 р. Поморяни та інші міста втрачають **магдебурзьке право**, ліквідовується **«суд мандаторів»** як страшний міраж гніту панізаційних часів. У 1788 р. Поморяни та 18 сіл цього «ключа» за 409.318 золотих купив граф Ст. Прушинський. Поморяни, Богутин, Кальне, Розгадів, Годів, Жабиня, Хоробрів, Храбузун, Славну, Плісняни, Коропець, Калпінці, Глинну, Ремезівці, Шликолови, Махнівці і Торгів. Поморянський замок був до половини зруйнований. Після нього цим маємством володіли його син Еразм і внук Йосип. Прушинські відбудували два крила замку і розбудували Поморяни: храми, добудовують ринок, мости, лікарню. А замок приводять у стан свого мешканця. На той час, у 1780-х, у селах «Поморянського ключа» було дворів: Лапайка — 9, Бібцани — 25, Богутин — 62, Кальне — 53, Розгадів — 57, Годів — 94, Жабиня — 37, Хоробрів — 10, Храбузна — 23, Славна — 45, Плісняки — 54. Село Жабиня, двори його мешканців заселяли тоді тільки першу історичну частину від церкви до центрального майдану, Кутог і хати Горішних.

Згодом **Йосип Еразмович Прушинський** заклав у Поморянях коло замку парк, теплиці, перекирів бляхою замок, заснував у замку **картинну галерею**. У ній були десятки олійних портретів, рисунків, сюжетні картини Рембранда, Михайла Ангела, Леонардо да Вінчі, де ля Белла, де ля Кроїх, Гольбайна, багато робіт італійських, польських художників (понад 1300 картин і портретів; колекції зброї, нумізматики, медалей, печаток, а також стародавній посуд, різьба по дереву, мозаїка тощо. Цінною була також замкова бібліотека на кількох мовах.* Після Я.Прушинського-внука картини продані. Еразм Прушинський (помер 1841 р.) розібрав браму з вежею замку, західне і північне крило та три башти. Із розібраного тесаного каменю він спорудив житлові будинки на філярку, школу і нову ратушу (19 ст.). До двора графів у Поморянях належало 712 га ріллі, 155 га лугів і городів, 147 га пасовищ та 835 га лісу.

Прушинські подарували землю і на ній заочікували для громадян Поморян великий цвинтар на схід від міста при дорозі до Кального. Там на середині цвинтаря є гробовець-калиця родини Прушинських. На цьому цвинтарі впродовж півтора століття хоронили культурно-освітню еліту Поморян, зокрема воїнів УГА 1919 року.

1879 р. поморянський «ключ маєстностей» (філярки, поля, сіножаті, ліси) купив граф Станіслав Потоцький. Ці маєтки перейшли до його сина графа Романа, а після Першої світової війни (1921 р.) їх успадкував граф Юрій (Єжи) Потоцький. Графи Потоцькі, зокрема Юрій, знову заснували багату і велику **картинну галерею полотен визначних давніх європейських художників**, скульпторів, різьбярів. Купували їх у містах Західної Європи (існувала картинна галерея до 1940 р. Понад 20 великих картин світового значення збереглися досі). Він же упорядкував і розбудував Поморяни, оновив замок як своєю

резиденцією. Утримували «єсарню» на Лапайці для полювання восени. Часто полювали і на жабинських полях. Граф їхав на бричці, запряжений у 4-5 коней. У стайні коло замку мали гарні породисті верхові коні. Вирощуванням цих коней та доглядом займався парубок з Жабиня Михайло Галайко. За сприяння цього М. Галайка у двічі оглядав 1939 р. цю славу замкову художню картинну галерею, яка, на мою думку, була багатшою, ніж державна галерея у Львові.

За панування графів Прушинських і Потоцьких у Поморянях продовжують розвиватися **місцеві промисли**, які стали традиційними аж до наших часів. Їх використовували для своїх щоденних потреб мешканці Жабиня та навколишніх сіл, а саме: виробництво шкіри, пошиття чобіт і черевиків, чоловічих робочих, чоловічих і жіночих, оздоблених для святкового зодягання, баранячих кожухів (Жабиня частково постачало для цього сировину); побутові залізни знаряддя праці, бляхарські вироби; пошиття чепців для старших жінок, весільних віночків, одягу, продаж ікон, килим, паперу; граф водяні млини, пивоварня, гуральня (в Кальні), цегельня, тартак, виготовлення простих меблів, коліс, кінської упряжі. Більшість торгівлі, шинки, корчми і виробництво алкогольних напоїв було в руках жидів, які захопили ринок і весь центр міста з багатьма дерев'яними будинками. Тут мали свою синагогу.

У Жабині впродовж 19-20 ст. було традицією: кожна доросла дівчина і молодячка мала червоний, мережко обшитий поморянський доколійний кожух. Такий кожух був частіною її весільного приданого. Ще й досі зберігають жіночки у Жабині ці кожухи від бабусь і матерів, вдягаються у них до церкви на Різдвяні свята, для коляд, цидерівок, на Йордан. У них виступає на концертах до сьогодні фольклорний колектив села. Пошиття цих кожухів у Поморянях занепало у 1880-х роках.

1957 р. Поморяни мали трикласну школу з українською та польською мовами навчання. Тоді у Поморянях були: аптека, бровар, гуральня, медівня, вапнярка, цегельня, різня, три водяні млини, водний тартак з одною пилою; 23 крамлиці, позичкова каса (1885, 6 тисяч 92 золотих), дім притулку для 5-6 старців (заснований 1633 р.).

1880 р. Поморяни мали 623 хати, 4476 мешканців (на філярку 19 будинків, 129 мешканців). Тоді там проживали: 2931 українець, 977 жидів і 587 поляків; з них було 14 шведів, 12 кушнірів, 6 ковалів, 16 кравців, 5 масарів, 2 лікарі, 4 стельмахи, 2 бондарі, ткачі, коминар, мельники, механік. Десь з 1880-х ходив кінний диліжанс Бережани-Поморяни-Золочів, а з 1909 р. — залізниця Львів-Дунаїв-Бережани. З цього часу поморянці і жабинці йшли пішки (або їх 1909-1944 рр. підвозили кінями) до Дунайова, а звідти їхали поїздом до Львова. З 1870 року одноколійна залізниця з'єднавала Перемишль, Львів, Золочів, Зборів, Озерну, Тернопіль, Підволочиськ. З 1943 р. стала двоколіною, з 1970 — електрифікованою.

інними документами для пізнання господарських відносин, церковного життя, сільського вийтського самоврядування, давніх прізвиськ села та топоніміки полів Жабиня є архів «Галицької фінансової прокуратури», матеріали якої за 1733-1805 рр. зберігаються у Центральному історичному архіві

* Хроніка Поморянська. — 1867.

у Львові (Фонд 159, оп. 9, справа 983). З них довідуємося, що в Жабині можна було варити пиво 4 рази в рік за королевича Польщі Якуба Людовика. Це утверджено 22 люня 1733 р. у Жовків. Це ж «правом» оновлено підписом графа, власника Жабиня, Йосина Прушинського 6 квітня 1794 р.

У протоколі «Галицької фінансової прокуратури» (С. 4-5)*, написаному нотаріусом Золочівського округу Ксаверієм Келлером 8 червня 1797 р., йде мова про те, що в Жабині була **садиба приходства біля церкви**, з двома городами для орання (ці городи були досі у власності М. Романів); перед церквою була трава (на одній колицю сіна), стависько і поле «збонах», пасічне місце з садом і ліском, і сніожать до яру від дороги, яка далі йде до Кального через поля Грабина. Сказано, що священник мав ключі від церкви, церковні книги. Тоді, в **1797 р., громаду Жабиня очолювали:** Михайло Бойко (війт і дяк), праїдд по матері автора цієї книжки, Іван Бабій (присяжний), Стецько Семків, Гринько Дучин, Панько Медведик, Микита Семків, Данило Литвин, Василь Прокіпов, Франко Наконечний (походив з козаків). Крім тут названих, були ще тоді у селі такі старожилі: Гринько Марусин, Петро Микитишин, Федько Кушнір, Андрій Кондратович, Василь Правнуків, Гринько Стецьків, Теодор Криськів, Федько Гриців.

За розпорядженням австрійського цисаря Франца Йосифа II у 1785-1788 рр. проведений опис земельний кадастровий (облік майна) поміщиків, селян, церков, так звана в історії «**Йосифінська метрика**», а в 1819-1820 рр. «**Францисканська метрика**».

Ці описи та карта Жабиня з полями збереглися у **Центральному Державному історичному архіві у Львові** (Фонд 19, оп. XVIII, спр. 185; Ф-20, оп. XVIII, спр. 226). У них є прізвища тодішніх жабинських селян, колиця топоніміка полів, відомості про церковні мастки.

У ті часи були наспірані із землі «кіпці» — на межі полів, між сусідніми селами: між Жабиням, Травотолоками і Кальнем (в урочищі коло Довганевого хреста); між Годовом і Жабиням (у Колодіжці), «три кіпці» між Жабиням, Торговом і Храбузною (збереглися досі, названі топонімом «Коло трьох кіпців»).

18 квітня 1775 р. був запроваджений «**Рустикальний податок**» від так званих «рустикальних» (селянських) спадкових земель, доходи від яких були у панських фасіях; і пани повинні були оплачувати державні податки за своєї села, а селяни мали відробляти їм і сплачувати податки зерном. Правильність цих земельних описів стверджували підписами сільських комісії у складі війта, присяжного і шести представників — радних. До складу цих комісій входили від Жабинської громади у 1788 році: Фомко Брошак (війт), Іван Загородний (присяжний), Іван Костишин, Василь Михайлишин, Андрій Криськів; у 1789 р. — були Микола Марусин (війт), Василь Фрей (присяжний), Йосип Михалків, Гринько Петрів, Михайло Кушнір.

«**Йосифінська**» і «**Францисканська метрики**» за 1785-1820 рр. ще **подають такі імена й прізвища жабинців кіпця 18 ст.**, як Федько Винник, Василь

Вишневський, Федько Грипа, Дмитро Гриняків, Федько Долинний, Василь Катанаш, Матвій Мельник, Данило Медведик, Франко Криськів, Василь Микитишин, Войтко Надставний, Василь Паламар, Федько Рак, Яків Собко, Йосип Стецьків, Іван Шевчик, Франко Яцішин, жид Гершко Зембер... Ці прізвища колицьких мешканців збереглися й досі у наступних поколіннях села. Від деяких **прізвищ** та імен, як власників землі, сніожатей, лісу, урочищ, збереглися досі тільки топонімічні назви полів (Гриникова, Костишина), **гаїв** (Панькова), **сніожатей** (Бойкова, Гарасимова, Литвинова, Войткова, Смикова, Фрейова), **назви селянських дворів** (Грипи, Раки, Собко, Катанаш, Панькові, Петрового, Шевців). Зникли сьогодні у селі такі давні прізвища, як: Антонів, Винник, Жабинський, Стецький, Гриців, Гриньків, Гриничів, Дучин, Катанаш, Кондратович, Криськів, Костишин, Мельник, Микитин, Михалків, Петрів, Правнуків, Паламар, Яцішин, Яцків.

Зникли у Жабині в 1990-і роки й такі імена, як Варвара, Килина, Маланка, Явдоха, Гаврило, Гарасим, Денис, Кость, Кирило, Матвій, Собко, Стецько, Франко, Яків. Найбільше поширені давні старі прізвища сьогодні у Жабині, у 1999-2000 роках, на грані 20-21 століть: Банадица, Богуславський, Боднар, Бойко, Брошак, Була, Вербовський, Галайко, Долинний, Загородний, Карабин, Кемпінський, Ковбаско, Кобіль, Кушнір, Левчук, Литвин, Медведик, Микитишин, Михайлишин, Мотрук, Навосад, Палцан, Панчишин, Прійма, Прокіпов, Ратушний, Романів, Стефанішин, Ткачук, Фрей, Чорнотевич, Шпортун, а також переселенці із Лемківщини з 1946 року — Кошик, Роман, Садовський, Шпенда.

Від віденського конгресу 1815 р. занував у Європі по всіх державах реакційний абсолютизм монархічного типу. Проти абсолютизму монархічного ладу у всіх країнах йшла завзята боротьба, особливо молодь виступала за демократичний конституційний устрій. У березні 1848 р. почалися революційні події у Відні, які поступово поширювалися на всю державу. Австрійський канцлер князь Метерних утік, а його уряд провалився. Цисар Фердинанд I проголосив у квітні 1848 р. конституцію для всієї держави. На основі конституції відбулися загальні і рівні вибори до парламенту, який склався з 383 послів, з них були 35 українців. Всі народи Австро-Угорщини намагалися використати цю революцію для своїх національних потреб. Другого травня 1848 р. зібрался у Львові «**Головна Руска Рада**», як репрезентація українського народу в Австрії. Її очолювали український митрополит о. Михайло Куземський й визначний правник того часу Іван Борискевич. По всіх більших містах Східної Галичини були тоді 34 «**Окружні Руські Ради**», серед них у Бережанах. У місті Бережани була організована охорона сотня українських стрільців, яка мала свій прапор (блакитно-жовтий), герб (жовтий лев на блакитному полі), тобто подібний, як у Львові та Тернополі. Була створена й «національна гвардія» з гімназистів, які діяли до 3 січня 1850 р. Прапор бережанської сотні стрільців в 1848 році, що зроста до батальйону, зберігався до Другої світової війни у церкві святої Трійці, яка стоїть на центральному майдані міста.

«Головна Руска Рада» послідовно і непохитно обстоювала перед австрійським цисарським престолом та його урядом утворення у складі Австрії з української частини Галичини, Буковини і Закарпаття окремого автономного

* Documenta Ecclesiae Filialis... in Zabinej: [фінансова прокуратура] // Центр. держав. історич. архів у Львові. Ф-159, оп. 9, справа 98, 1797 р.

коронного краю з власним сеймом, з власною українською адміністрацією і судочинством зі столицею у Львові.

На початку 1849 року українські послы у віденському парламенті висунули це домагання окремого українського автономного краю і поділу Галичини на українську і польську. Ця політична справа опинилась перед конституційною парламентською комісією. На жаль, австрійці ліквідували тоді парламент. Але ця справа постійно була в політичній програмі українців аж до 1 листопада 1918 року, до проголошення ЗУНР.

Полякам пропонували створити для себе такий край у західній, польській частині Галичини зі столицею в Кракові. Польські політичні сили на це не погодилися, і австрійський уряд радо не виконав цієї політичної вимоги українців та це й надав згодом суспільно-політичну перевагу полякам.

«Головна Руска Рада» затвердила Галицький Герб (жовтий лев на блакитному полі), Прапор (блакитно-жовтий) і Гімн. Домоглася створення кафедри української мови та літератури у Львівському університеті, яку очолив Я. Головацький. У 1850р. Я. Головацький видав **шкільну «Читанку»** для народних шкіл, укладену ще 1836 р. М. Шашкевичем.

15 травня 1848 р. відбулися дві важливі події: австрійський цисар ліквідував панщину, а у **Львові почала виходити перша українська газета-журнал «Зоря Галицька»** (1848 — 1857) — суспільно-політичний, літературний, науковий та історико-мистецький часопис. У ньому 4 липня 1848 р. опублікована авторська пісня (під криптонімом) про скасування панщини, котра у різних варіантах поширилася в Галичині і стала народною:

*Прилетіла зозуленька та й стала кувати:
— Ой щось я вам, добрі люди, маю повідати.
Як вже гаї зеленіли, я до вас вертала,
Сіла-м собі в темнім лісі, трохи-м спочивала.*

*Аж тут разом щось здудніло, я ся споглянула,
Як-м диво побачила, а же-м ся забула.
А то панщину свобода перед собою знала,
Загнала ю в лісі, в дебрі, щоби там пропала.*

*А за нею женут пани, взяли ю просити:
— Вертай, вертай назад до нас: нема одним жити.
Панщина їм оповіла: «Що ж я тому винна?
Самі-сьте мя одравили, я вам була вірна».*

Після цього тексту там само видруковано ще другу пісню про панщину:

*Ой ти, «Зоре Галицькая», яко же-сь нам ясно!
Так-єсь красно засвітила, аж панщина згасла.
Хоть так ясно засвітила — не всі видять люди,*

Ой суть такі межі нами, що мають полуди.
Ой ти, «Зоре Галицькая», не світи нікому,
Тільки нашій руській справі, як поїде до трону.*

У селі Жабиня ми записали 1965 року дві пісні про скасування панщини 1848 року: перша з них *«Ти сивая зозуленько»* виконується як гаївка з хоромом. Пісню наспівала нам Настя Прокопів (народ. 1897 р.).

I

*Ти, сивая зозуленько,
Не куй, не куй так раненько,
Чомусь тоді не кувала,
Як панщина декувала,
Тепер нам яйілка мила —
Панщина ся встановила.**
Хлопи ходять, локльи куряť,
Пани ходять та й ся журяť
Як би хлопа запростити,
Щоби прийшов молотити...*

II

*Ой летіла зозуленька
Та й стала кувати:
— Зачекайте, люди добрі,
Щось маю казати.
Як я до вас повертала, —
Гаї зеленіли,
Сіла собі в темнім лісі,
Трохи відпочила.
Задуділо, задуділо —
Назад обернулась:
Таке диво побачила,
Що я аж забулась.
То свобода перед себе
Ту панщину знала,
Та загнала в глузі дебри,
Щоби там сконала.****

* Недобачають.

** Перестала бути.

*** Залик і варіант «Пісень про панщину» на Тернопільщині // 36. «Пісні Тернопільщини». — К., 1993. — Випуск 2. — С. 134; пісню «Ой летіла зозуленька та й стала кувати» записав М. Фельквіч у Скоморохах Буяцького р-ну 1971 р. Там само. — С. 135.

«**Зоря Галицька**» друкувала статті з історії міста Зборова, про «Зборівський мир 1649 року і його статті», уривки з «Літопису» С. Величка «Слово о погребеніє Б. Хмельницького», а також історичні виступи та документи із засідань «Головної Руської Ради» у Львові 1848 р. з політичних, соціальних, економічних, освітніх питань; новини про українські гвардійські частини в Бережанках, діяльність Народного Дому у Львові, різні звернення до народу, про українську національну символіку — герб і прапор, які утвердилися на хвилі національного відродження в Галичині. Цей часопис від 27.06.1848 року помістив рисунку герба з підписом: «Герб або знам'я Галицької Русі є золотий Лев у Синій полі, вспинаючийся на скали».

На сторінках «Зорі Галицької» друкували свої вірші та прозу галицькі письменники Микола Устиянович, Антін Могильницький, Григорій Савчанський, Євген Згарський, Ксенофонт Климкович. З патріотичними віршами-закликами виступили Лука Данькевич, Григорій Боднар, Антон Петрушевич, Евстахій Прокопич.

У цьому часописі були надруковані твори з Наддніпрянщини — Є. Гребінки «Мачуха і паночка» та «Чайковский». Були представлені окремі українські переклади віршів світової літератури: Вергілія, Байрона, Шіллера, Гейне, Ганки, Міцкевича, з угорської та хорватської літератури.

1848 — 1849 рр. започатковано український театр в Галичині.

Ініціював таке парох Іван Озаркевич, виставивши в Коломиї свої переробки — «Наталку Полтавку» і «Москаля-чарівник» Котляревського та «Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка. Відбувались в ті роки і театральні вистави у Львові, Перемишлі і Тернополі. Ці вистави сприяли розвитку хай ще вбогої галицької драматургії, яка, до речі, мала антипаніцизм та антиалкогольне спрямування. Це «Терпен-сласен» і «Розлука орендарська» Р. Моха, «Муж старий, жінка молода» С. Петрушевича, «Проциха» Желєхівського; сатира проти тих, хто зневажав рідну мову — «Сценічний жарт» П. Леонтовича.

Почали виходити у Львові нові українські часописи з 1849 — «Галицький вісник» під редакцією М. Устияновича, «Новини» і «Пчюла» І. Гушалевича, а згодом — «Вечерниця», «Мета» і «Неділя».

1848 році в Угорщині під керівництвом **Лайоша Кошута*** вибухло повстання за відокремлення від Австрії. Австрійський уряд придушив це повстання за допомогою російських царських військ, які проходили 1849 р. з Кременеччини, Вишнівця через села західної Зборівщини — на Золочів, Поморяни, Бережанки. Ця «подія присмирненя угорців» відбилася в народній пісні, поширеній на Зборівщині. Пісню «Тисяча вісімсот сорок восьмий» в 1910 р. записав відомий фольклорист Осип Роздольський в селі Сервири на Зборівщині від **лірника Федька Годованого** (1856-1942):

*Плине море, від Востока вітрець повіває,
Сидит царя йа в столиці та й думку думає.*

*Не таку він думку має, щоби їсти-пити,
Но таку він думку має, якби Венгра збити.*

Плине листа до Москаля теменьної ночі:

— Ти, Москалю, слашний пане, стань ми допомочі!

Москаль йому відписує, що я піти піду.

Не маю що Венгра бити зраня до обіді.

А Комарно — славне місто с шапцями довкола,

Ніхто его не разіб'є, но Москаль Микола.

А як вийшли солдатики на високу гору,

Розложили солдатики свою ясну зброю.

А як взели бомбувати, кулями брентіти,

Злякалися та в Комарну маленькі діти.

А як взели бомбувати та й розбили брану,

А виносить Кошутенко біленьку фану.

А як виніс білу фану та й впаў на коліна:

— А прошу вас, солдатенки, на бутельку вина.

— Не прийшли ми, старій Венгур, вина твого пити,

Но ми прийшли, старій Венгур, твое жите взєти.

Події російського війська, що перебували коротко у Галичині та Угорщині, децю відтворені узагальнено в окремих розділах роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» Панаса Мирного, коли головний герой Чіпка служив у царській армії. У газеті «Зоря галицька» (Львів, 1949, № 41, 51) були вміщені матеріали про ганебну роль царського російського війська та Австрії у придушенні повстання в Угорщині.

* Ширше про Л. Кошута та поразку революції в Угорщині 1849 р. див.: УРЕ. — 2-ге вид. — К, 1980. — Т. 5. — С. 466.

ГОСПОДАРСТВО, РЕМІСНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТРАНСПОРТ У МІСТАХ ГАЛИЧИНИ І БУКОВИНИ

(кінець XVIII — перша половина XIX століття)

Дослідник Олекса Вітоняк у праці «Україна в описах західноєвропейських подорожників 2-ї половини XVIII століття» (Львів, 1995) подає цікаві відомості про високу культуру господарювання на Наддніпрянській Україні і в Галичині, зокрема про пасічництво і продаж меду до Польщі і Німеччини через міста Данциг і Бреслав.

У Галичині розводили коней, робочих волів, випасали навіть табунами і продавали їх до Пруссії, Польщі і Німеччини. З нашого краю йшла широка торгівля через Золочів, Броди. Транспортували човнами на річках Західний Буг і Віслию вироби сира коров'ячого, масло, вуджене м'ясо зі свиней (навіть з диких — полювали на них масово). Продавали овечі шкури для кожухів, шапок, вовну для ткацьких виробів. На Зборівщині і Золочівщині у окремих мастках панів виготовляли вже тоді скло (з піску, крейди), робили поташ з деревини лісів, а також селітру, йод.

До Данцига і Лейпцига ввозили з Галичини хутра, юхтові шкіри (виготовлені селянами в домашніх умовах).

З Німеччини на ярмарки Львова, Бродів, Золочева привозили англійські сукна, французькі шовки, із Штирії залізні коси, долота. У селах та містечках Галичини робили одяг з овець, а також поширене було ткацтво. З конопляних ниток виробляли полотно для сорочок, штанів, простирадла, а також тонке полотно для жіночих та чоловічих вишиванок та рушників над йонами.

Другий шлях торгівлі галичан у XVIII ст. з країнами Південної Європи проходив через Дністер та Дунай. У торгівлі були задіяні ще жиди, греки, вірмени. В перевезенні товарів до портів брали участь українські чумаки...

Наслідок першого поділу Польщі (1772 р.) частина західноукраїнських земель була насильно приєднана до Австрійської імперії, яка одразу ж почала ретельно вивчати багатства краю. Були мобілізовані географи, топографи, геологи, історики і статисти, офіцери й урядовці, щоб зібрати найбільш повні і точні дані про Галичину. Серед них **вчений Гакет у 1788-1895 рр.**

У 1773 р. був закінчений досить детальний опис галицького краю, який охоплював населення і всі галузі виробничої діяльності. Вже восени того ж року

перший губернатор Галичини А. Перген подав імператору досконалий опис, в якому були узагальнені основні факти економічного стану краю на час захоплення його монархічною Австрією. За даними цього опису на території Східної Галичини налічувалося 311 міст і містечок. Усі вони існували як ремісничо-торгові центри на торговельних шляхах, були надзвичайно дрібні і мали мізерний прибуток.

У **1785 р. австрійський уряд** видав спеціальну привілейований трактат, за яким усі міста були **поділені на міста і містечка**, а також інструкцію, за якою міста, що мали великі прибутки, повинні проводити обліково-інвентарні ревізії мастків. **Таких міст 1816 р. налічувалося 79**, а 1837 р. — 53. До великих належали Львів, Броди, Бережани, Дрогобич, **Тернопіль**, Станіслав, Золочів, Монастирська, Чортків, Яворів та інші. У кожному місті була організована рада, що складалася з 4-х радників, яких обирали щорічно. До неї входили міські масткові гміни, адміністрація і поліція, а також міська «лава» з 4-х членів, що займалися видачею постанов у цивільних і кримінальних справах. Часто ці дві міські організації зливалися в одну для вирішення того чи іншого питання, у так званій **магістраті**. У королівських і приватних містах затверджував власник міст. Львів як місто столичного значення мало особливі привілеї, які 1789 р. йому надав цар Йосиф II. Тому магістрат у Львові вибирався із 100 осіб, які мали право вільного вибору бургомістра і радників.

Міста і містечка досліджуваного періоду були переважно власністю поміщиків, серед них 79 входило до **державних мастків (королівщин)**. 51,5 відсотків від усієї кількості міського населення було зайнято безпосередньо в сільському господарстві.

В Галичині, як і в інших провінціях Австрійської імперії, на особливого становищі перебували **міщани-ремісники і купці**. Міщани, не маючи хоч будь-якої кількості землі, користувалися земельними ділянками на основі емфевітального права, тобто права довільної спадкової оренди з чиншовими повинностями.

До кінця XVIII ст. міщани становили собою складову частину домінії і, як селяни, виконували функції, що випливали з потреб домінії.

Населення галицького міста, звичайно, складалося із залежних тільки від короля та від старост чиншових ремісників, зобов'язаних платити податок від свого ремесла і відбувати повну панщину для двору під час живих і сінозбирання, а також ремісників і торговців, які займали торгову площу і володіли на правах спадкової власності прилеглими до неї садибами і будинками. Єдиними привілеями, якими користувалися міщани, було право ярмаркової торгівлі. Ткачі, кушніри, шевці, гончари, різники, колодії і люди без ремесла в містах і містечках відбували чиншові натуральні і грошові повинності, обслуговуючи населення домінії.

Згідно перепису населення 1773 р. у Східній Галичині налічувалося 17,9 тисяч ткачів, 2,8 тис. ковалів, 1,8 тис. кушнірів, 5,5 тис. шевців, 1,4 тис. бондарів, 1,2 тис. гончарів, тисяча майстрів, що виготовляли вози та ін. Велику групу ремісничого і торгового населення становили винокури та корчари (10 тис. осіб). До **ремісничого населення** належали також **учителі, музиканти, фельдшери, цирюльники**, яких налічувалося 1,5 тис. Усього за цим переписом нараховувалося 59,8 тисяч ремісників і торговців. Крім того, здійснюючи

колоніальну політику, Австрійська монархія спровадила на територію Східної Галичини велику кількість ремісників і спеціалістів найрізноманітніших галузей виробництва з Німеччини, Пруссії, Польщі, надавши їм великі привілеї. Колоністів звільняли на 10 років від усякого податку, вони також одержували з камеральних лісів дерево для побудови будинків і цеглу на виплат за зниженими цінами.

Наприкінці XVIII-го — у першій половині XIX-го ст. у містах успішно розвивалися традиційні й нові галузі промисловості: текстильна, шкіряна, харчова, соляна, залізорудна, тютюнова, деревообробна, будівельна, гончарна, скляна, сірчана, машинобудівна та ін. Частина міщан працювала в торгівлі, на транспорті і служила в магистратах.

У Станіславі, Галичі, **Бучачі, Бродях, Надвірній** працювали ливарники, які виливали посуд, дзвони, виробляли коси, ювелірні прикраси, а також сільськогосподарські машини. **Котляри** виготовляли різноманітні казани, кварта, котли для винокурень, броварень, селітряних і саліних майстерень. Всі ці виробитовари через торгівлю привозили до всіх міст і сіл Галичини.

Навність великих лісових масивів у краю сприяла розвитку деревообробних промислів. Чільне місце займали столяри, трачі, гонтарі, токарі, каменярі, муляри, стрихарі і цегельники.

Були **архітектори**, які надавали містам відповідного колориту, формували їхню архітектурне обличчя. Будівництво в містах мало головним чином цивільний напрям. За давньою загальноєвропейською традицією у західноукраїнських містах головною спорудою залишалася **ратуша з вежею**, що височіла над навколишніми будівлями як символ цивільної влади. Типовими є ратуші у Львові (збудована в 1827-1835 рр.), **Бережанах** (1811 р.), Золочеві, Бродях, Поморянах, Тернополі...

Одним із давніх найпоширеніших і традиційних були **ткацтво і швейне ремесло**. Так, наприклад, у Золочеві текстильна мануфактура виробляла у Залочях сукно на експорт, у Самборі кількість ткачів становила 500 осіб, серед них було 10 німців-колоністів, які мали по два власні верстати і виробляли найкраще полотно, стоволу білизну. У **Підгайці** було поширене пошиття ковдр і сірків із вовни.

Поширювалося також і **шовкове** виробництво в **Бережанах, Сокалі, Львові** та інших містах. Тут виготовляли різноманітні шовкові пояси та інші вироби, які мали широкий попит у місцевому населенні.

Із ремісників, що виробляли одяг із шкіри, найчастіше представлені кушніри. Зокрема в **Поморянах** шили гарні овечі кошуки.

Ремісники об'єднувалися у цехи, більшість з яких була заснована ще в XVI-XVII ст. У малих містах існувало 1-2 цехи, а у великих — по 10 і більше. У **Львові, Бродях, Тернополі, Станіславі, Дрогобичі, Богородчанях, Надвірній, Тисмениці, Калущі, Чорткові, Заліщиках, Коломиї, Белзі, Жидачеві, Косові, Кутах, Яворові** та в інших містах були **шевські, кравецькі, ковальські, ткацькі, шлюсарські, гончарські, ювелірні** та інші цехи, продукція яких йшла на місцеві потреби у Галичині та на експорт.

Неабияку роль в економіці кожного міста відігравали млини, які були поширені в малих і великих містах. У малих містах працювали млини на 1-2

камені, а в таких містах, як **Львів, Тернопіль, Броди, Жовква, Бережани, Яворів** — на 5-6 і більше каменів.

Поширеним було виробництво напоїв. Оскільки ця галузь була винятково прибутковою, її монополізували власники міст і староста. **Горіччани і пивоварне виробництво** було найважливішим джерелом прибутків для держави, а для земельної шляхти воно стало зняряддям наживи. На території Східної Галичини в **1841 р. удосконалені горіччані заводи налічувалося 203**, а пивоварень — **430**. Горіччані вироби були у **Золочеві, Зборові, Бережанах, селі Кальне** та ін.

На території Східної Галичини розвивалося **виробництво поташу і селітри**. Широко відомі покотські, калузькі, перегіньські «майдани» та місто **Броди** щодо виробництва поташу і селітри. **Взаємозв'язаним із виробництвом поташу й селітри було скловаріння**, яке розвивалося у Завалові Бережанського повіту між Залозцями і Золочевом.

У першій чверті XIX ст. досить інтенсивно розвивалися фаянсові фабрики у **Тлумачі, Глинську, Войнилові**, які виготовляли продукцію переважно на експорт. Істотно розвивалося солеваріння, яке займало провідне місце в економіці східногалицької землі. **Цьому сприяла наявність соланих джерел і лісів, а також досконаліша техніка виробництва, яку розробили австрійські фахівці на початку XIX ст.** У 1781 р. працювали великі і малі солеварні на всій території Східної Галичини.

Великий вплив на економіку краю мала **тютюнова галузь** промислу, яка була сконцентрована на двох великих на той час фабриках у **Винниках і Монастирськихх**. У 1779 р. Винниківська тютюнова фабрика містилася у приміщенні старовинного замку, її фінансове асигнування становило 39 тис. золотих ринських. Вже наприкінці XVIII ст. на фабриці працювало 36 млинів, які різали листя, упаковували готову продукцію, виконували інші операції. Тютюнова адміністрація у Східній Галичині була створена вже в 1778 р. Вона надавала великої ваги якості вирощеної сировини, запровадивши три сорти тютюну: перший — найвищий — вирощували на берегах ріки Прут, близько до буковинських кордонів; другий щодо якості був дністровський, в околицях міст Корочця і Мар'ямоля; а третій — подільський — на берегах річки Серет.

Уже в першому десятиріччі XIX ст. широкого розмаху у виробництві тютюну набрали Винниківська й Монастирська фабрики. У 1812 р. на Винниківській фабриці працювало 885 робітників, а на Монастирській — 436. Відкриття Монастирської тютюнової фабрики спонукало поміщиків Бережанського, Чортківського та Станіславського округів спеціалізувати своє господарство на вирощуванні тютюну.

Цукроваріння, що виникло в 20-х роках XIX ст., інтенсивно розвивалося і мало неабиякий економічний вплив на загальний розвиток краю. Бавовняна промисловість була представлена 1841 р. сімома підприємствами.

Єдиною сферою капіталістичного підприємництва в Галичині були торгівля і лихварство. **Особливо відзначалося купецтво вільного міста Броди**, яке тримало у своїх руках зовнішню торгівлю між Австрією і Росією, а в період континентальної блокади — між Сходом і Заходом. **Броди були єдиним**

містом (крім Львова), де не існувало кріпосництва і задушливої регламентації. вигідне географічне положення — на роздоріжжі торгових шляхів, що йшли з Волині, Польщі, Пруссії, Литви до міст Руського і Брацлавського воєводства, до Києва, у Молдавію, до Чорного моря і в Туреччину, сприяло розвитку міста, його торгівлі. Крім того, розвитку торгівлі сприяли власники міста, які мали з неї великі прибутки.

У 40-х роках XIX ст. у Бродях налічувалося близько тринадцяти тисяч торговців і купців. Найвигіднішим видом діяльності торгового капіталу була зовнішня торгівля, яка в перші роки панування Австрії зазнала істотних змін. До першого поділу Польщі зовнішня торгівля краю відбувалася головним чином через Гданськ, Вроцлав, Франкфурт, Щецін. Після поділу Польщі торгівлі зв'язки Галичини з давнім ринком через Віслу були фактично перервані внаслідок митної війни між Австрією і Пруссією. Головним ринком збуту для галицьких земельних власників стали Австрія, Угорщина і Причорномор'я. Броди дістали фактичну монополію в австро-угорській торгівлі з Росією. Після Львова Броди були містом єдиного великого зосередження вільного купецтва в Галичині. В останнє десятиріччя XVIII ст. найголовнішим предметом зовнішньої торгівлі Східної Галичини стали полотна, вовна, сіль, тютюн, поташ, скло, ліс, худоба та інші товари. Значно скоротилась експорт галицького зерна.

На початку XIX ст. сухопутний торговий шлях від Бродів до Одеси втрачав своє значення, натомість зростає роль Дністра як справного шляху для галицьких товарів. Австрійський уряд виявив інтерес до використання Дністра як транспортної артерії і взяв участь у будівництві досить великих на той час річкових суден, придатних для сплаву зерна. У 1804 р. із Східної Галичини було відправлено 94 судна з вантажем до Одеси. В 40-х роках XIX ст. по Дністру ходили річкові судна вантажністю до 1400 ц. Найбільшого розвитку судноплавство досягло 1843р., коли з Чортківського і Станіславського округів було відвантажено до Одеси багато будівельного лісу, близько 40 тис. центнерів пшениці.

У першому десятиріччі XIX ст. у Бродях налічувалося 325 великих купців, що об'єдналися у купецьку організацію «реміум». Деякі члени цієї організації володіли значним капіталом.

Успішне життя Галичини, її новий промисловий розвиток від феодалних до капіталістичних умов господарювання, розширення торгівлі та міждержавних економічних відносин, поява нових видів транспорту і техніки в кінці XVIII — першій половині XIX століття змінилися після приєднання Галичини, Буковини і Закарпаття до Австрії в 1772-1775 рр. Цьому сприяли ще найосновніші вагомій ситуації: значною мірою в діяльності створення освітніх установ і навчальних закладів і розбудова різних видів нового транспорту та змін його спрямування.

Поряд з реформою початкової освіти в Галичині, вже у кінці XVIII і на початку XIX століття діяли такі навчальні заклади, як Львівський і Чернівецький університети, Львівська технічна академія, Львівська реальна (торговецька) академія, астрономічна обсерваторія у Львові. Цісарева Марія-Тереза 1774 р.

заснувала у Відні т. зв. «Барбареум», який мав виховувати високоосвічених українських священиків для Галичини і Карпатської України. У 1783 році засновано у Львові українську духовну семінарію. Давнє Ставропігійське братство львівських міщан заснувало свою «Ставропігійську школу» для навчання учителів початкової школи та музичних знань. Єпископ Іван Снігурський заснував у Перемишлі Учительський інститут для педагогів народних шкіл (1816) та організував «Товариство українських священиків», яке зайнялося виданням підручників для сільських шкіл та книжок для дорослих. Тоді ж у великих містах Галичини були створені німецькомовні головні трирічні «Нормальні школи». Після їх закінчення випускники навчалися далі в гімназіях. У нашому краї на Західному Поділлі і Опіллі були відкриті гімназії у Бережанах(1805), Тернополі (1820), Золочеві (1874), згодом у Бродях.

У кожній гімназії тоді навчалось в середньому до 400 учнів.

Викладання у гімназіях і «нормальних школах» проводилося німецькою та польською мовами. Учительська семінарія була відкрита у Львові аж 1862 року. Українські школи, зокрема початкові, майже не одержували державної фінансової підтримки аж до 1848 р. Аж знесення панщини і Собор українських вчених і письменників того ж року став важливим етапом національного відродження освіти і культури українського народу. Відкрито кафедру української мови та літератури у Львівському університеті. Покращилась децю допомога державі сільській та маломістечковій народній освіті.

Поряд з освітню бурхливому росту промисловості і торгівлі сприяла розбудова залізничного транспорту. Відкривалися маршрути: Перемишль-Львів (1870), Львів-Броди (1869), Львів-Тернопіль (1870), Львів-Станіслав-Чернівці (1869).

Австрійський цар Фердинанд I оголосив у квітні 1848 р. Конституцію для всієї Австрійської держави. На підставі цієї Конституції відбулися загальні рівні вибори до парламенту, який складався з 83 послів. Українці здобули тоді на виборах 39 мандатів: до цього він одинокий шлях, а саме визначення Галичини, Буковини та Закарпаття як одного автономного українського краю в Австрії.

ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА

Українська армія в Першій світовій війні

1 липня 1914 р. Австрія оголосила війну Росії, а 28-го напала на Сербію. Згодом у Світову війну були втягнуті 48 країн. Були мобілізовані і кинуті у криваву бійню 70 мільйонів чоловік, з них 10 мільйонів загинуло. Австрія мобілізувала до війська і мешканців Жабиня, які були змушені воювати проти російських військ, а також воювали на Італійському фронті. Деякі з них загинули на фронті або в полоні. У перші дні війни російські війська з боєм захопили Заліцці, 12 серпня 1914 р. вступили до Тернополя, 15 серпня до Бучача.

Перші дні Світової війни для жабинців були хвилюючі: страшні пророкування навколо повного затемнення сонця (20 серпня), вбивство Фердинанда у Сараєві, мобілізація Австро-Угорщиною багатьох чоловіків до 42 літ, розпач прощань, жіноча праця наживах. Близький гарматний гул скоро докотився до села. Аджє 24 серпня частини російської армії генерала Федченка були вже в Озерній. Далі через Зборів російські кіннотники, а за ними піхотинці з багнетами і кубанські козаки прямували «гостинцем» біля Жабиня на Поморяни. По дорозі заіхали до Жабиня, забрали від людей коні, фураж, харчі, також «почистили фільварки» у Годові, Поморянах, на Омелівці. Серед російських солдатів були українці. **Кубанські козаки-українці** тоді співали пісню, яка залишилася у пам'яті моєї матері:

— Ой кому ж ти, моя мато,
Стільки хліба наварила,
— Ой тобі я, мій синюньку,
Бо поїдеш на війноньку. } 2
— Ой не плач, мато, нині,
Ой бо я ще не на війні,
Ой заплачеш ти за всі дні,
Як ти мене не вздріши негіді. } 2

Третього вересня 1914 р. російська армія захопила Львів, а 30 вересня емісар російського царського уряду, військовий генерал-губернатор окупованої Галичини видав наказ про заборону українською мовою книг, газет, закрито школи, товариства, друкарні. Масово переводили церкви на російське православ'я. Вивезли в Росію священників з Заруддя, Поморян, Зборова, Рикова, Богутина, Ценева, а на їх місце привезли російських батюшок. Зі Зборова була забрана і вивезена до Росії чудотворна ікона Ісуса Христа, чудотворна ікона Матері Божої з Поморянської дерев'яної церкви. За переказом, один поморянець, перебуваючи у російському полоні, пізнав цю ікону, купив її і тасмо привіз до Поморян, де вона є досі.

На початку російсько-австрійської війни воєнні власті Австро-Угорщини своїм нещадно на фронтах пояснювали «зрадою українського населення», яке нібито допомагало царській Росії. Вони почали приписувати «москвофільство» українській інтелігенції, священникам та грамотним селянам. Австрійська жандармерія проводила по селах репресії. Зокрема мадяри арештовували невинних українців, жорстоко били, розстрілювали, вшали на деревах, вивозили до карного табору Талергоф у долині Австрії. У селах від Залозець аж до Жабиня, Калного і Поморян покотилася хвиля терору, арештів, розстрілів, зокрема вбивств мадярами невинних людей і Зарудді — батька і матір Ксені Олінник. У Жабині 1914 р. були арештовані і вивезені до Талергофу брати Кость і Михайло Медведици (повернулися 1915 р. до Жабиня, ще були мобілізовані на західний фронт). Під час їхнього арешту перетрусили хату, розшили сніпки на ніч, шукали книжки, зброю, нічого не знайшли, але арештували. З Калного забрали до Талергофу священика Луку Демчука. Талергоф — це була «страшна фабрика смерті» у 1914-17 рр., де загинули сотні українців, серед них багато священників, навіть жінки і діти. На цвинтарі в Метеневі стоїть досі пам'ятник «Жертвам Талергофу». Забраний у це «австрійське пекло» **Іван Федоричка видав у Коломиї поему «Талергоф» (1926), 202 строфи. Ось уривки з неї:**

...В Талергофі під наметом,
Під найженим багнетом
Скарчений, мов хробочок,
На смерднім гною, в бруді,
Мов собака в лизій буді,
Сидить бідний мужичок.

Сидить бідний син Галича,
Обтирає ніт з обличчя,
Очі сльозами блищать;
З душі кляту думку гонить,
Зуб до зуба з боєм дзвонить,
Всі сугасти дриготять.

Тут галичанин стурджений,
Багнетами окружений,
Попадає в обморок,
Під багнетом мусить жити,
Стати, встати, боші бити,
Під багнетом кожний крок.

Під багнетом — менаж-зулка,
Під багнетом — до Виходка,
Під багнетом «цай унд цвай»,*
Під багнетом грізів коїсця,
Під багнетом сподбайсця,
Під багнетом і змирай...

* Один і один (нім.).

** Воззал (нім.).

Ой минуло днів п'ятнадцять,
Як мене малярів двадцять
Зтягнули на Бангоф,**
Охрестили на шпіона,
Влакували до вагона,
В Талергоф.

Тут я гину, пропадаю,
Рукі землю і ридою:
— Ох, змилуйся, Боже мій!
Позволь, позволь ще вздріти
Жінку-любку, дрібні діти,
Отця, немьку і дім свій.

Ох, Матінчко Пречиста,
Та ж тут більше понад триста
Священчикх, знай, голоб.
А всі в'язлі і зморені,
Як мортіри на арені,
Пролівають сльози-кров.

Скажи, світе сорокатий,
Як годиться се назвати,
Що священик-старичок,
Проловідник Божой слави,
Слуга церкви, член держави
Запращений до тачок...

Чімецько-австрійські війська та частини УСС у ході війни здійснили так звану «Горлицьку операцію» під командуванням генерала Макензена (з 19.IV — до 10.VI.1915 р.), провали ворожий фронт і відкинули російські війська з Галичини на схід (австрійці захопили 22.VI.1915 р. Львів, 27.VI Галич, а згодом і Зборів). У січні 1915 р. на Різдявні свята у Жабині ще стояло російське військо. Наприкінці серпня 1915 р. російсько-австрійський фронт стабілізувався між Серетом і Стриюло і майже без змін простояв 16 місяців. До лінії фронту австрійці провели вузькоколійну залізницю Дунай-Поморяни-Розгадів, щоб швидко довозити боєприпаси, харчі і солдатів. Щоб російське військо не чуло гудіння залізниці, то з Розгадова до Конох вагони по ній тягнули коні. У складі австрійської армії на території Бережанщини, Козівщини і Зборівщини воювали у 1915-1917 рр. проти російських військ Українські Січові Стрільці (серпень 1915 р., 1-й Український полк Григорія Коссака на лінії Бережани-Потутори-Віся; стрілецькі частини Андрія Мельника, Дмитра Вітовського — захопили Росуховатець, Соснів; у тяжких боях під Семиківцями, Раківцем та річкою Студинкою у перших днях листопада 1915 р. брали участь частини С. Горука, З.Носковського, О. Яримовича, сіна письменника І. Франка — Петра).

Фронт тоді проходив на лінії Мегенів, Присівці, Зборів, Коршилів, і Озерянки поля, Цецька, Годів, Конохи, Куропатники... Ці села були зриті окопами (шанцями), цивільне населення евакуйоване, будинки розібрані на окопи, скрізь були воронки від гарматних вибухів. Зборів протягом війни 1914-1917 рр. чотири рази переходив у руки двох воюючих сторін. Таким чином Жабиня було довго прифронтовим селом, переповнене австрійськими солдатами, пунктами медичної допомоги пораненим, У Поморнях, Дунаєві воєнні госпіталі. У Жабинській школі квартирувала частина босняків, які наспівували свої тужливі пісні, зокрема «Сараєво — наша мила майка».* Селян заставляли довозити до фронту набої, хліб, фураж, а також копати окопи, землянки.

З тих часів і зосталася дося в репертуарі Жабиня трагічна пісня:

*Там старий батько
Окопи копав,
Він здалека бачив,
Як стрілець упав.
Підійшов до стрільця,
Очі му закрив,
Добре придивився —
А то його син.*

*Прийшов він ближче
Та й збив домовину,
Та й ще раз заплакав:
— Ой сину мій, сину!
— Ой сину мій, сину,
Дитино моя,
За що тебе вбила
Ворожа куля?*

Над Жабиням час від часу свистіла російська кулі, розривалися австрійські шрапнелі. Пробіюв у даху і стелі зазнала стара Жабинська церквочка, а поруч з нею була знищена 1915 року старенька школа-дяківка і стара дзвіниця. До села доходили вістки про оборонні бої Січових стрільців та 35-го золочівського полку

Перші зображення

на Лисоні, під Потуторами, Бережанами, Куропатниками, Конохами. У цих боях брали участь деякі жабинці, поморянці, торгівці.

Мешаючі Жабиня, учасники російсько-австрійської війни, були поранені і стали інвалідами (Загородній Василь, Кемпінський Павло, Ковбасюк Антін, Литвин Василь, Микитишин Дмитро). Ім Австрія виплачувала пенсію 1922-1939 рр.

Після Лютневої революції у Петрограді, 15 червня 1917 р. прибув до Козови російський військовий міністр Тимчасового уряду Ол. Керенський, щоб продовжити наступальну війну проти Австро-Угорщини. 29 червня 1917р. страшим артилерійським обстрілом із 520 російських гармат протягом 18 годин було нанесено удари по обороні австрійських військ та навколишніх сел на відстані фронту від Бишок до Зборова. Під час наступу росіяні і постріли їх артилерії загорілося село Жабиня. Вогонь спустошив понад 25 господарств, починаючи від Костя Медведика аж до Василя Загородного і Ригули. Погорільці будували землянки, тимчасові будівлі для житла. У Кальному згоріло тоді 10 хат.

«Шематизм Львівської Епархії» (Львів, 1918) подав відомості (за 1915-17 роки) про спалення сіл, окремих церков, будинків священників у прифронтовій смузі від Бережан-Августівки-Присівців-Зборова. Зовсім були знищені Зборів, Присівці (людей евакуйовано, через село всі будівлі розібрано на окопи); спалена Озерянка, пошкоджена Церква; більша половина сіл Травотолоки і частково Заруддя спалені. Австро-Угорщині у війні проти Росії допомагала турецька армія. Турки іншої релігії, а тому зловинно підпалили церкви на Бережанщині, зокрема у Лапшині, Митищеві, Ольхівці.

У героїці слави Січових стрільців значну роль зіграла Пресова Квартира УСС у 1915-1917 рр. (Тудинка-Бережани), зокрема відомі поети-співці Р.Купчинський, М. Гайворонський та Л. Лепкий, музикант А. Баландюк. Саме в близьких до Жабиня селах, у тодішніх фронтових умовах Р. Купчинський написав у Конохах пісні «Пише стара мати» і «Накрила нічка» (1917), над річкою Цецькою коло Куропатник — «Човен хитяться» (1917), а в Бережанах — «Як з Бережан до кадри» (1916). Цікаво відзначити, що стрілецькі пісні виконувалися на «стрілецькому весіллі» у недалекому Урмані 2 жовтня 1917 р., де вінчалися хорунжий Степан Федчишин, учитель з Жукова, і Христина Бортник, учителька Урманя, сестра Януарія Бортника (1891-1937), тоді січового стрільця, згодом режисера театру «Березілля». Пісні виконувалися командирами УСС Г. Коссаком, Цялкою Скоропадом, стрільцем Я. Бортником та родичами новоствореної сім'ї.*

У святкові 1 листопада 1918 р. силами новоствореної Української Галицької Армії (УГА) в кількості 1400 воєвків і 60 старшин під командуванням сотника Д. Вітовського без кровопролиття роззброєно австрійську залогу у Львові і проголошено **Західну Українську Народну Республіку** (ЗУНР) на чолі з К.Левицьким. Над львівською ратушею і будинком намісництва замаячили синьо-жовті прапори. У перші дні листопада 1918 р. влада ЗУНР встановлена у Зборові (очолили її повітовий комісар, інженер Ол. Мельник, священник з Присовець

* Сараєво! Наша мила мамо!

* Остап'юк Б. Стрілецьке весілля // Альманах Укр. Народного Союзу. — 1983.

Старшини УСС 1918р.
Віничок Федір і Віничок Мафтей
(с. Розгадіїв)

старостою, німцем Енгардтом. Таємний посланець зі Львова залізницею через Дунаїв сповістив поморянців про плани полковника Д. Вітовського: взяти Львів. Тоді, 31 жовтня 1918 р., у Поморянах відбулася таємна нарада під керівництвом старшини УСС Семена Головацького за участю місцевих студентів. Вироблено план дій: 1 листопада студенти, брати Вірчани, брати Міркуни, М. Стефанішин, Іван Макух, Григорій Кульматичський, роззброїли цивільну жандармерію і встановили на ратуші синьо-жовтий прапор як знак влади ЗУНР. Ті ж студенти та молодь організували свою міліцію і військовий загін, роззброїли мадярські обози зброї та боєприпасів, які повертали зі Зборова на Помор'яч. Головою української влади у Поморянах став учитель з Жабиня Денис Стельмах. Згодом його запросили до Міністерства освіти ЗУНР у Львові, а повітовим комісаром у 1918 — 19 рр. став поморянський священик Д. Склепкович. У Львові спалахнула польсько-українська війна. ЗУНР оголосила мобілізацію до УГА, набрало добровольців з Жабиня, Годова, Розгадія, Віничина, Богутиня, Таргогола, Заруддя, Травотолок. Військовий загін з Жабиня ввійшов до складу 30-го полку Жабинців. Усусути ввійшли до «Золочівської бригади» та 30-го полку Жабинців. Усусути згодом воювали аж до літа 1919 року в обороні Перемишля, Золочева, Зборова та інших міст під командування П. Кабарівського, Гр. Коссака, у полку артилерії Я. Воевідки; у Чортківській наступальній офензиві генерала М. Тарнавського в другій половині червня 1919 року гнали поляків аж під Львів. Деякі брали з боями Потугори,

Є. Гарасимович, поручник П. Кабарівський), а також у Озерні, Залізнях, Поморянах, Жєзбін, Годові, Зарудді, Розгадові і всіх селах.

Законодавчим органом ЗУНР стала Українська Народна Національна Рада на чолі з президентом Євгеном Петрушевичем, а виконавчий орган — Секретаріат — очолив прем'єр-міністро Кость Левіцький. Справами освіти займався Олександр Барвінський. Законом від 10 лютого українську мову було проголошено державною. Національним мовицям дали можливість навчатися рідною мовою, тобто діяли польські і єврейські школи. У складних умовах польсько-української війни влада ЗУНР відкрила у Галичині 30 середніх шкіл, з них 20 гімназій, 7 учительських семінарій. 22 січня 1919 року відбулася історична злука двох українських держав — ЗУНР і УНР.

У 1917-18 рр. у зв'язку зі знищенням війною Зборова повтово адміністрація була перенесена до Поморян на чолі зі

Бережанн, згодом були у складі військ об'єднаної армії ЗУНР і УНР на Наддніпрянщині, перенесли гір, а делю я загону. Січові стрільці Боднар Микола Іванович і Кобіль Йосип у трагічні дні у Києві були свідками знищення солдатами Муравієва беззбройних українських поранених солдатів у лікарнях. Відважний, відчайдушний стрілець-доброволець Йосип Кобіль (брат Павла і Федька) під час переходу частини УГА через Жабиня влітку 1919 р. заоходив до своїх ровесників і благав їх вступити до лав борців за волю і державність України, загинув він смертю хоробрих на Наддніпрянщині 1920р. Австрійським офіцером, а згодом сотником в УГА був жабинець Іван Галан, 1886 року народження, який помер від тифу на Наддніпрянщині 1919 р. Серед січових стрільців, воїнів УГА — уродженець Жабиня, які загинули на фронтах, були ще Микола Микитишин і Семен Микитишин (вбиті обидва на Лисоні коло Бережан 1916 р. Поховані у с. Посухів Бережанського р-ну), Андрій Микитишин загинув у російському полоні.

Повернулися Усусути (1919-1920 рр.) з війни до рідного села і поховані на цвинтарі Жабиня після старості літ: Михайло Банадига, Микола Богуславський, Микола Боднар, Михайло Горшинський, Федько Карабін, Дмитро Михайлович Медведик, Микола Мотрук, Пилип Михайлишин, Йосип Навосад, Іван Чорнопільський, Яків Шиманський, Онурій Щербань. Це про них писав поет:

*Сніть, хлопці, сніть!
Про кращу долю, долю сніть,
Про кращу долю Вітчизни,
Чи можуть бути кращії сні?!*

*За рідний край, за край святій
Віддали вік свій молодій,
Віддали ви юнацькі сні,
Вишневій цвіт життя-весни.*

Тричі проходив фронт польсько-української війни через Жабиня і сусідні села Кальне, Розгаді, Годів, Заруддя, Богутин, Торгів, Махніціві і містечко Поморяни: у кінці травня 1919р. відступ УГА і наступ жорстокої армії польського генерала Галлера. Знаємо, що і під час воєнних дій військовики гуманно ставляться до цивільного населення, до жіноцтва, дітей, поранених, полонених. Але армія Галлера цього не признавала, і в пам'яті жабинців вона залишилася жорстокою, такою ж, як татарські погроми 17 століття. Відомо, що Франція, стоячи на боці Польщі і на ворожому становищі проти визвольної війни українців, вислала на помч полякам озброєну танкову армію з кількох дивізій під командування генерала Галлера. Брак ліків, зброї, тиф, змусили УГА припинити війну і перейти на Збруч 18 липня 1919 р. Сталося об'єднання двох українських армій ЗУНР та УНР з кличем: «Через відвідай Київ визвольний Львів!».

У середині червня 1919 відступ польської армії від Львова після «чортківського прориву»; у межах 25-28 червня 1919 — наступ і перехід поляків через Жабиня на Зборів, Тернопіль. Відступаючі польські частини у середині червня 1919 р. на захід зупинилися на висотах на схід від Поморян і скорострілами косили ряди

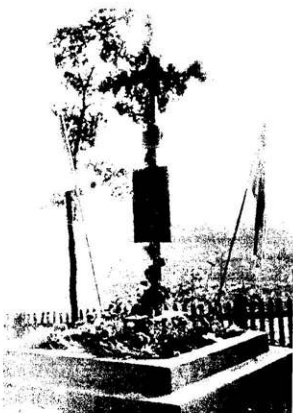
УГА. Українські частини тиснули ворога, артилерією і навальним рукопашним боєм здобули Помор'яни. Відкинули ворога до Перемишля і Гологір. Українські втрати були великі, багато поранених. Саме тоді на висотах коло хутора Парцеляни загинуло четверо січових стрільців з Рогатинського повіту, поховані у Жабині в братській могилі на цвинтарі, а інших похоронено на північній частині помор'янського цвинтаря. Великі бої УСС-ів з поляками були в Торгови і Махнівцях.

ЗУНР в умовах війни зробила багато для справ оборони проти польських окупантів. Помор'янська повітова влада ЗУНР через урядові кола у Станиславі і Бережанах домоглася безплатного та малооплачуваного лісоматеріалу для відбудови прифронтових сіл і Зборова; для налагодження доріг, мостів і торгівлі, відновила навчання в школах.

Після Першої світової війни у репертуарі селян Жабиня довго були і збереглися досі народні пісні тодішніх воєнних подій 1914-1919 років в Галичині — рекрутські, вояцькі, стрілецькі й авторські твори учасників визвольних змагань за волю України.*

***

*Прошай, дівчино, бо я вже йду,
Благослови мня на війну. (2)
Летіла куля через гору
Та й ударила у груди мою. (2)
Потекла кровця річкою
Аж до тихого Дунаю. (2)
А в тім Дунаю бистра вода...
— Вже мого хлопця в світі
нема. (2)
Десь мого хлопця з війни нема.
Десь го забила гостра куля. (2)
Десь го забила гостра куля,
Десь присипала сира земля. (2)*

На старій частині Жабинського цвинтаря у братській могилі поховані чотири січові стрільці, які загинули за волю і державність України 1918 року після Чортківського прориву. Серед них відоме тільки ім'я піхотинця 10-го куреня Миколи Миколишина з Рогатинського повіту

* Окремі вояцькі пісні у записках П. Медведика є у зб. «Рекрутські та солдатські пісні». — К., 1974.

***

*Терном, терном там доріжка іде. (2)
Та все взору та й до Львова веде. (2)
Тов' дорогов офіцери йдуть. (2)
За сабою новобранців ведуть. (2)
Насамперед офіцери йдуть. (2)
А боками все капрала женуть. (2)
А іззаду отець й мати йдуть. (2)
Тонкі й білі сорочечки несуть. (2)
— Ой ти, сину, ти, дитино моя! (2)
Най минає тя ворожа куля. (2)
Ой ти, сину, ти, дитино моя! (2)
А де ж буде твоя мила дружина? (2)
— Там у полі висока могила. (2)
Ото буде моя мила дружина. (2)
Терном, терном там доріжка іде. (2)
По дорозі много войска іде... (2)*

***

*Ой закувала сивая зозуля
У зеленому саду,
Ой виряджала мати свого сина
До ісаря на війну.
— Ой їди, сину, любая дитино,
Та й дозво ся не вбавляй,
Може, за рочок, може, за чотири
Додому ся повертай!
— Ой, Панбіг знає, Панбіг то відає —
Ой, чи я вже повернусь?
Ой, чогось кінь мій, кінь мій Вороненький
У воротях спотикнувся.
— Ой не бий, сину, каня в головину, —
Не буде ся спотикать,
Ой не зрадь, сину, молодою дівчино,
Бо буде тя Бог карать.
— Ой не був же я коня в головинку, —
Він ся таки спотикає,
Ой не зрадів я людської дитини,
За що ж мене Бог карає?*

***

*Бодай таті Бережани вода замулила,
Не одного мати плаче: взяла мого сина.
Не одна то мати плаче, не одна тужит —*

Взяли, взяли її сини: ідівареві служит.
— Служки, служки, якими сини, будеш мати ласку
Через плече ремінь білий, а на шапіці бляшку.

***

Чорна змара наступас, дрібні дощі йдуть,
Там молоді жовнярики мід-горівку п'ють. (2)
Та п'ють вони мід-горівку, їдять яєдки,
Чогось вони споглядають на чужі жінки. (2)
Чужі жінки, як яєдки, як рожевий цвіт.
А ти мені, шобилино, зав'язала світ. (2)
Візьму я тя, шобилино, за зострі боки,
Кину я тя, шобилино, в Дунай глибокий. (2)
Плавай, плавай, шобилино, вчися плавати,
А я піду, молод-жовняр, жіночку шукати. (2)
А як я си, молод-жовняр, жіночку знайду,
Тоді я тя, шобилино, до боку вціплю. (2)

***

Ой крутая доріженька, ой крутая, крутая,
Дурне дівча без розуму: полюбила рекрута. (2)
Як рекрута не любити, як рекрут молоденький,
А в рекрута пошлунок, як медок солоденький. (2)
А вже трубка затрубіла, ти, рекруте, збирайся!
Ти, молода дівчинонько, сльозами цмивайся. (2)

***

— Чи ви, хлопці, спали, чи ви в карти грали,
Що ви вороженькам окопи віддали?
Окопи, окопи, жаль вас покидати,
Як вас було тяжко в тій землі копати.
А ми вас копали через цілу зиму,
Тепер покидаєм за одну хвилину.
— Чи ви, хлопці, спали, чи ви в карти грали,
Що ви Україну ворогам віддали?
— А ми ані спали, ані карти грали,
Но ми, молоденки, злу команду мали.
Перша команда з нами воювала,
А друга команда слабо ся старала.
Третя команда добре ся старала,
То нам молоденьким, набойів не стало.
Набойів не стало, ні в чім воювати...
Ой Зисскі гори, зелені Карпати!
Карпатській гори, зійдіть на долину,
Спрітлий снігові, прийдіть на хвилину!

***

При каноні стояв і фурт-фур ладував,
І фурт-фур ладував, і фурт-фур ладував. (2)
Вража куля його вже пробіла давно,
А він все ще стояв і фурт-фур ладував.
І фурт-фур ладував, і фурт-фур ладував. (2)
Вже сирая земля ноги відкрила йому,
А він все ще стояв і фурт-фур ладував.
І фурт-фур ладував, і фурт-фур ладував. (2)
Вже з серденька його кров спливала його,
А він все ще стояв і фурт-фур ладував.
І фурт-фур ладував, і фурт-фур ладував. (2)
Враги вже його поздихали давно,
А він все ще стояв і фурт-фур ладував.
І фурт-фур ладував, і фурт-фур ладував. (2)

***

А в неділю рано, раз,
Ще сонце не сходить, два.
Молоденький жовняр, шом-трія-ра,
По касарні ходить, ца-ха!

По касарні ходить, раз,
Шаблю в руках носить, два,
Пана капітана, шом-трія-ра,
На урльоп ся просить, ца-ха!

— Пана капітана, раз,
Пусти мя додому, два.
Пише лист дівчина, шом-трія-ра,
Сам не знаю чому, ца-ха!

— Пуцу я тя, пуцу, раз,
Але не самого, два.
Скажу осідлати, шом-трія-ра,
Коня вороного, ца-ха!

Коня вороного, раз,
І нове сидільце, два.
Пойдеш до дівчини, шом-трія-ра,
Розвеселиш себе, ца-ха!

З 1920-х і досі популярними стали в Жабині авторські стрілецькі пісні. Серед них, зокрема, «Ой видно село», «Бо війна війною», «Кольсь, дівчино мила», «Прощаюсь, ангеле, з тобою», «Ой там у Вільхівці» **Левка Лепкого**; «Іхав стрілець на війноньку», «Коли ви вмирали», «Накрила нічка» **Михайла Гайворонського**; «Як з Березан до кадри», «Ой чого ти закурився», «Човен хитається серед води», «Мав я раз дівчиноньку чепурниноньку», «Закуривсь галь на див», «Ой там закуривсь стрілець сповід», «Закурив, трілябіто» **Романа Кучинського**, «Повід галм, від лугома» **Ф. Маковця** та інші.

*Тухоль, Домб'є і Бересть.
Дубрава і Бригідки
На страшний суд придуть колись,
Як достовірні свідки.* } 2

*І скажуть правду в очі всім,
Як враг карає нас без права.
І буде радість місто сліз,
А замість ганьби — слава!* } 2

(Опублікована пісня у зб. «Пісні Тернопільщини». — К., 1993. — С. 165).

17 листопада 1923 р. Рада Амбасадорів безпідставно передала Галичину Польщі під умовою, що Польща дасть українцям широку автономію, дасть умови заснування українського університету у Львові. Польща не виконала своїх зобов'язань. Навпаки, вона поєднала проти українців антигуманні, злочинні заходи їх поневолення на полях — культурному, економічному, суспільному, завела гніт і терор, колонізацію, колонізацію. З першого року польської військової окупації були перелонені табори українських військовополонених УГА та вояків з Наддніпрянщини у Бересті, Домб'є, Тухолі, Модліні, Вадовицях, Дембіці, Пикуличах, Стшалкові, Тарнові, Львові, Ланцуті, Ялівці, також у львівській тюрмі «Бригідки» та в Золочеві. Ось приклад злочину. У Польщі, в таборі Олександрів Куявському в 1920-1921 рр. перебувало 5 тисяч інтернованих вояків 4-ї і 5-ї дивізії Української Народної Республіки. Більшість з них загинули і там же поховані на місцевому цвинтарі.

На вимогу Української місії в Парижі у жовтні 1919 р. табір полонених Буктони у Бересті видавав Міжнародний Комітет Червоного Хреста з Женеви. У таборі було 20 тисяч полонених, переважно українців. У рапорті цього Червоного Хреста, поміщеному у віденській газеті «Арбайтертайтунг» та газеті «Робітників» від 8.XI.1919 року повідомлялося, що «...цей табір є правдивим місцем мерців, де умирає до 180 полонених денно. Причиною смерті є переважно черв'яки, тиф і недостатальне калорійне відживлення; тут ідеться не про погроми, але бдиствє при помочі голоду і пошепних недує ув'язнених осіб, яких тримають як злочинців, хоч їх виную не те, що дісталися до неволі...»

У цих польських «таборах смерті» перебувало чимало українських вчених, письменників, діячів культури. У таборі Тухоль томилась в 1920-21 рр. наші земляки, відомі поети і композитори Левко Лепкий та Роман Купчинський. Про ці ж нелюдські кривди і тероризування українців у таборах і тюрмах була поширена в 20-х роках пісня:

*Ми по таборах і тюрмах
Карались довіг годи
За тебе, рідний краю мій,
За тебе, наш народі.* } 2

Виявом безправ'я над українським народом у Галичині були численні польські колоністи у селах та містах Золочівщини і Зборівщини. Скрізь у містах урядовцями були поляки. За державний рахунок виділяли для польських колоністів лани поміщицьких земель, утворювали нові поселення, зокрема коло залізниць, близьких міст. Ось яскравий приклад колонізації у близькому до Жабиня селі Риківі ажє з 1920 року.

Львівська газета «Громадська думка» (1920, № 149. — С. 3) під заголовком «Мазурські колоністи в Рикові» розповідала:

«У селі Рикові Золочівського повіту розparcelьовано між мазурів діврську землю, більше як 1.000 моргів. Морг продано по 4 к. з тим, що польські власті зобов'язалися: вибудувати кожному купуючому землю мешкання і господарські будинки за гроші, «призначені на вибудову краю». Між українських селян не розparcelьовано ні одного кусника. Крім того, наклало Золочівське староство на село Риків обов'язок доставлення 40 підвід для безплатного перевезення родин мазурів-колоністів з усім мастком зі станції Золочів до села Рикова».

Поглиблюючи поневолення українців Галичини, Польща за підписами навіть своїх президентів видавала свої державні закони 1926 р. про переведення українських шкіл на навчання польською мовою. У 1930-х роках Польща застосовувала збірну відповідальність і загальний масовий терор до українського населення, зокрема погроми українських установ — «Просвіт», «Січей», кооперативів, навіть церков. Найбільш загальні і масові погроми провела Польща в Галичині за допомогою карних військових загонів і поліції під назвою «пацифікація» від 16 вересня до 30 листопада 1930 та восени 1938 року.

Під час «першої пацифікації» 1930 р. селяни Жабиня закопували у господарських шопях і стодалах вишиті рушники і сорочки, українські ікони, портрети Б. Хмельницького, Т. Шевченка, М. Шашкевича, І. Франка, рідкісні книги і речі. Через Жабиня «для постраху людей» проїхали чотири військові кіноотряди, і на цьому все проишло спокійно.

У сусідніх селах злою була «пацифікація» у 1938 році. Так, у Розгадові 27 вересня 1938 року, досвіта польська поліція з комендантом Непсуєвичем увірвалася до хати Ілька Стефанюшина і там все перевернули, шукали політично

підозрілих матеріалів, але не знайшли, попоролі подушки, облили нафтою хліб. А самого Ілька дуже побили палицями, що аж в нього на ранах кинулася гангрена. Того ж дня арештували в селі Федора Винничка, Теодора Ковалья, Ілька Стефанишина, Михайла Стефанишина і загнали на поліцію до Поморян. Сільський віт Василь Далик пробував захистити арештованих у розмові з поліцейським Кисилевичем, але нічого не зміг їм допомогти. Згодом їх перевели до Бережанської тюрми. Пізніше були ще арештовані Роман Сапужак і вчитель Мар'ян Анін.

У Годові поліція-паціфікатори арештували парубка Олександра Наливака і старшого віком Онуфрія Фесія, вивели їх за село, в долину, і довго їх катували без свідків. Тоді ж у Годові склали пісню про «паціфікацію»:

*...В 38-ім році поляки панували,
Били українців, в тюрмах катували.
Прийшло в село поліції чимало,
Як зайшли до школи — дітей налякали.
Як стали палками людей в селі бити,
То люди на сполох почали дзвонити.
Прийшли до читальні, стали вікна бити,
Голова читальні не зміг боронитись.
Скинули портрети Шевченка і Франка,
З вікон не лишили ні одного рамка.
У кооперативі всі замки зрвали,
Деякі товари нафтою обляли.
А люди невинні довго пая'зали,
Як в тридцять восьмий році були фасували.*

У 1938 році в Кальному були затримані поляками керівники місцевої «Просвіти». В обороні селян став кальненський **свяценик Микола Бурак**. Тоді поліцейські так побили цього свяценика (до крові розбили йому голову), що він аж потрапив до лікарні. Знущання над свяцеником так схвилювало і обурило селян Жабиня, що вони вирішили організувати самооборону: дві ночі міцні парубки і старші селяни збиралися разом у хатах Бойкової вулиці з дрючками, вилами, щоб стати до оборони, розставили вартових. Мали ключі від оборонної церкви, де планували на випадок великої загрози закритися за її товстими мурами, як їх предки від татар. Вони делегували до поліції в Поморянях свого війта П.Кемпінського, який зумів відвернути погром села.

Захопила «паціфікація» і сусідні села Заруддя і Травотолоки: карали нагайками «просвітянців».

Польська держава поступово в 1929 року набирав профашистського характеру. Проводила колонізаторську політику, застосовувала розстріли, арешти, ліквідувала українські гімназії, більшість українських народних шкіл урядово переведено на викладання польською мовою, збільшували штати таємної державної поліції, всі українські культурні заходи відбувалися тільки з дозволу повітових старостів і під наглядом поліції.

У 1927 році в Поморянях засновано філію Львівського **«Товариства Охорони Восних Могил»**. Її очолюли поморянські студенти Антін Жуковський, Теодор Ляшовський і Микола Мулярчук. Членами товариства були по дві особи від усіх навколишніх сіл, в тому числі від Жабиня. У 1929 р. молодь Поморян упорядкувала на цвинтарі могили героїв за волю і державність України з нагоди десятиріччя бою і перемоги УГА над поляками під Поморянами. Підготували могили до відслуження пам'ятної панахиди на другий день Великодніх свят. Польська півніська організація «Штєльци» зробила святотатство над цими могилами: кості воїнів УГА повикидали наверх, порозкидали пам'ятники. Обурення поморянців було велике. І вони, оновивши могили, на провідну неділю на Служку Божу до Поморян запросили церковні процесії з довколишніх сіл з хоругвами і синьо-жовтими прапорами. Понад 10 тисяч людей під проводом своїх священиків організовано вирушили до могил героїв УГА, де вислухали панахиду і хвилюючу промову отця-прелата Л. Кунцицького. Польська жандармерія була заскочена великою демонстрацією і силою, але не могла спинити волелюбного народу, котрий зі слозами сльох промову отця-прелата.

У серпні 1929 року польські «Штєльци» збезчестили Козацьку могилу з часів переможної битви армії Богдана Хмельницького 1649 року коло Зборова, зрівняли вночі хрест. Все ж такі численні учасники, хорові колективи, оркестри прибули на цю Козацьку могилу з Поморян, Золочева, Зборова, Заложців, з Жабиня та багатьох сіл Зборівщини. Після ювілейного свята на Козацькій могилі були арештовані і сиділи у Золочівській тормі учні Золочівської гімназії.

Після «паціфікації» польський уряд заснував 1934 року концентраційний **«табір смерті» у Березі Картузькій на Поліссі**, куди адміністративно **вислали без суду політичних та культурних українських діячів з метою їх фізичного знищення**. У 1939 р. були арештовані поляками в Поморянях і вивезені до **Березі Картузької**: лікарі Антін Жуковський і Василь Дичок (родом з Глинної), Володимир Головацький, магістер Михайло Зубрицький, інженер Теодор Ляшовський, абсолютний теолог Володимир Жовтанський. Це були українські патріоти, які своєю культурно-громадською працею мали вплив на Поморянців, Золочівщину і Зборівщину. Завдяки В. Дичкові у Поморянях був збудований Народний дім і зразково працювала «Просвіта».

До Березі Картузької були заборотені ще магістер Василь Анін з Розгадова, пізніше учитель Жабиня та інші. Німецько-польська війна 1939 року ліквідувала «табір смерті» Березу Картузьку. Названі вище її в'язні повернулися додому з надланямим здоров'ям. Перші «табори смерті» для українців Березу Картузьку та інші запровадила в Європі у 20 столітті польська держава. Їх страшний антигуманний приклад засвоїчила фашистська Німеччина у Другій світовій війні 1941-1945 рр.

Подасмо нижче народні пісні неволі і боротьби страдницької долі мешканців Жабиня в часи окупації нашого народу в 1920-1939 рр. Ці пісні побутують до сьогодні і записані нами в Жабині.

Встань, Шевченку

Встань, Шевченку, пробудися, (2)
На свій нарід подивися. (2)

Встань, Шевченку, встань, Тарасе, (2)
Подивись на життя наше. (2)

Як твій нарід тут бідує, (2)
Ще й по тюрмах голодує. (2)

Як твій нарід голий, босий, (2)
Сам на себе смерті просить. (2)

А ви, хлопці, не сумуйте, (2)
Беріть криси, йдіть воюйте! (2)

Поклін тобі, Тарасе

Поклін тобі, Тарасе,
Великий наш Пророче,
Для тебе вірно б'ється
Те серденько діточе.
Ти кажеш рідну землю
І рідний край кохати,
Для нього кажеш жити,
Для нього і вмирати.
Ось тут перед тобою
Малі вкраїнські діти
Сердечно присягають,
Сповнять ті завіти.

Сонце сходить і заходить

Сонце сходить і заходить,
А в моїй тюрмі темно.
День і нічку вартовії
Стережуть моє вікна. } 2

Сторожіте, сторожіте,
Я вас так не побіджу.
Ох, як хочеться на волю —
Грат пірвати не зможу. } 2

Грати ж мої залізні,
Залізна сторожа,
Не порвуть вас, не порізать
Без долота, без ножа. } 2

Ой сидів я один рочок,
Ой сидів я друзій рік,
Прийшли ж мої товариші
Визволяти мня на світ. } 2

Одну браму відчинили,
Другу браму розвели,
Взяли мене за рученьку
Та й на волю вивели. } 2

Ой ти, кате, вражий сину,
Не збиткуйся наді мною,
Я всі тюрми перебуду,
Ще зустрінуся з тобою. } 2

Будеш падав на коліна,
Будеш землю цілувать
І від мене, молодого,
Будеш прощення благать. } 2

Голово ти моя нелегальна

Голово ти моя нелегальна,
Сконфіскує тебе прокурор.
Твоя думка така нелегальна,
Що над нею потрібний надзор.

Хіба можна про те забувати,
Як на дефензиву* забели,
І зв'язавши, перічили в п'яти,
Терпелину** до носа лили.

Як нас вшарили вниз головами,
Застрамляли за нігті шпильки,
Резольверами били й ногами.
Відбивали нирки й печінки.

Як на нас совість хотіли купити,
Щоб братів ми своїх продали,
І, згодившись за шпиків служити,
З ворогами щоб в згоді жили.

І ще й досі ми харкаєм кров'ю,
Дерем шкіру із болючих ран.
І, як подвигу спомин, з любов'ю
Оглядаємо місце кайдан.

У 1925 році в Жабині засновано господарський кооператив «Рільник» (75 членів, голова Михайло Бойко, заступник Ілько Панчишин). У 1938 році кооператив мав капітал 1856 злотих. Мета кооперативу: селянам взяти в свої руки торгівлю в селі, а також через кооперацію продавати плоди своєї праці: зерно, шкіру, вовну, яйця, молоко. Вони закупляли нові сорти пшениці, гречки, картоплі та огородніх культур.

У 1937 році розширено і зроблено взірцеве кам'яне шосе біля сіл Заруддя, Траволоки, Жабиня, Кальне, Поморяни (за рахунок держави і фізичної праці селян). Це шосе викладено каменем, збудовані міцні мости, посаджені біля шосе фруктові дерева, створено постійний нагляд за станом цієї дороги. Двічі на тиждень ходив з Поморян до Зборова автобус.

У 1937 році за згодою вікта і громади в Жабині розширено сільську дорогу від початку вулиці Клина коло Миколи Ткачука через майдан аж до Прокопового Івана через все село. Вирубано з обох сторін високі ясени, липи, берези, розширено вулицю і вперше викладено каменем. З того часу в селі не було болота під час дощів, вулиці стали світлими, сухими, а через кілька років їх покрили асфальтом.

* Дефензива — відділ політичної поліції в Польщі 1920-1939 рр.

** Терпелина — кислотна рідина для полірування виробів з дерева.

ашистська Німеччина 1 вересня 1939 р. розпочала війну проти Польщі. Німецькі літаки бомбили Зборів і залізничну станцію Млинівці. Після обіду до Жабиня прибули польські поліцейські сили і почали мобілізувати чоловіків на війну, в першу чергу тих, хто служив перед тим у війську. Були зразу ж забрані на війну: Боднар Мирон (загинув у Варшаві), Богуславський Павло, Банадига Олекса, Вербовський Микола, Вербовський Петро, Долинний Михайло (загинув), Кушнір Петро, Марусин Михайло, Медведик Петро Іванович, Михайлишин Федько, Ратушний Василь, Шлортун Василь...

У перші два дні забрано від господарів фураж для коней і відправлено до Млиновець. Уже в перші дні війни частини польського війська проходили на схід через Зборів. Було зрозуміло, що польська армія терпить поразку. Всі у паніці, тікають до Румунії: військо, поліція, прикордонники, цивільні, поміщики, урядовці, різні чиновники. Тікали вдень і вночі на автомобілях із Золочева на Тернопіль. Жабинці виходили на Могилу і спостерігали освітлене Зборівське шосе, чуто було гул автомобілів. Зборівська міська влада паралізована. У Зборові і в кількох селах, на Траватолоках, щоб забезпечити спокій і припинити грабінництво, організувалася група селянської самооборони. У наступні дні польські втікачі їхали і йшли зі зборівського шосе на Присіці біля Жабиня, Поморяни-Дунаїв. Моторизовані частини радянської армії 17 вересня на танках перейшли Збруч, надовечір 18 вересня вступили до Зборова, а 19 вересня без боїв їхали коло Жабиня на Поморяни. Зупинилися обідати на шосе На Загайці. Підлітки підходили до червоноармійців, з цікавістю оглядали танки, артилерію.

Прийшла нова влада... Головою Жабинської сільради тепер Зборівського району став Микита Марусин. Зі Зборівського повіту утворили: Зборівський, Залозцівський і Поморянський райони, прибули зі сходу основні урядовці, деякі учителі. 4 грудня 1939 р. утворено Тернопільську область (Поморянський район відійшов до Львівської області, а 31 грудня 1963 р. його приєднано до Золочівського району), 31 грудня 1963 р. приєднано Залозцівський район до Зборівського.

У 1940 р., взимку, із замку в Поморянях вивезли багату картинну галерею з полотнами та різьбою західноєвропейських митців світового значення. Кажуть, що з цієї галереї нібито зберглися досі понад 20 живописних картин. У Поморянях відкрили середню школу (відвідувало за Жабиня 16 учнів, з них в 1940-41 н. р. залишилося тільки 2 учні, з них — автор цього нарису). У 1940-41 рр. почалися арешти молоді та культурних працівників у Зборові, Поморянях, у селах Зборівщини: Зарудді, Озеряночі, Розагдоші, Годові. У Кальному забрали 8 чоловік, які загинули, а в Жабині — арештували і забрали Антона Панчишина (пережив

на Уралі, повернувся додому 1956 р.). У кінці березня 1941 р. мобілізовано жабинців до радянської армії: парубків 1918-1919 року народження: Литвина Степана, Медведика Михайла Костювича, Ферлівського Павла, Чорнописького Андрія (всі пропали безвісті на Білоруському фронті у боях з німецько-фашистською армією) та Долінного Семена (був у блокаді Санкт-Петербурга, повернувся додому).

22 червня 1941 р. гітлерівська Німеччина пішла війною на Радянський Союз. У цей день зі Зборова до Жабиня прибув уповноважений влади і на зборах повідомив селян про стан війни і мобілізацію. Але німці, які наступали із заходу і півдня, проломили оборону радянських військ, які панічно відступали на схід. 2 липня німці захопили Жабиня і Зборів. З Поморан полями, через хутір Грошин і Кульби відступала радянська піхота через Жабиня на Зборів поспішним кроком. На дорозі між Кальним і Годовом були виведені з дії понад десять радянських танків, біля яких лежала потрошена військова техніка, по тій же дорозі на Годів прямувала на схід німецька піхота. Німці вже були під Тернополем, а роти червоноармійців, вкрадаючись лісами і гаєм, ще ввечерами і вночі переходили зморені, голодні через Жабиня, доганяючи свої частини. Жабинці їх годували, показували дорогу, щоб їм не наштовхнутися на ворожі німецькі частини. Пройшло десь три місяці німецької окупації, аж тоді вперше приїхали до Жабиня на мотоциклах два озброєні німці. Вони зібрали на майдані села людей і доводили свої нові порядки «**Дистрикту Галичина**». Наказали привести старого єврея Хаїма Майрка і били його, топтали ногами, кров текла бідному з рота, з носа. Люди просили переключача заступитися за євреїв, і їх не розстріляли. Це була перша і страшна зустріч мешканців села із зvierоділним фашистським окупантом. Пізніше дві єврейські родини (Майрка і Гершка) німці забрали до гетто у Зборові і знищили. У жабинського єврея Гершка були дві дорослі, дуже вродливі дочки. Родина Ткачуків допомогла їм обом скритися в селі Славна, а звідти вони на воях виїхали із славнянами до Німеччини, а потім до Канади, де живуть досі.

У Зборові німецькі чиновники створили згодом «Єврейське гетто». Тричі розстрілювали євреїв. Щодень ставало гірше. Забрали із Жабиня насильно молодь на роботу до Німеччини. Туди їх села Жабиня поїхали першими Микола Прокопів, Петро Микитишин, Федір Прийма, Іван Галайко, Михайло Кушнір, Михайло Микитишин (Грипів), Павло Микитишин, Петро Кемпінський, Василь Фрей, Дмитро Чорнописький, Марія Галайко, Катерина Микитишин, Настя Богуславська.

Частіше навідувався зі Зборова до села німець-ландвірт — постачальник продуктів харчування для фронту. Забирали зерно, корови, свині, кури, молоко, а в 1943 р. збирали для фронту кожухи. У 1942 р. так все насильно забрали, що в селі настав голод. Щоб менше люди харчувалися, то німці приїздили зі Зборова і розбивали камені в жорнах. Всі тварини були строго обліковані владою, з начепленими металевими номерними «кульчиками» на вухах. Вбивати «кульчикованих» тварин було суворо заборонено. У 1943-43 рр. по живих німці повимітали зерно із селянських дворів, забрали худобу. А це призвело у Жабині до голоду і поширення тифу.

З голодної Стрийщини заходами Українського рятувального комітету привезли до Жабиня та сусідніх сіл голодуючих дітей. Підлітків та парубків забрали з села на важкі чернові роботи у т. зв. «бавендіст» (Золочів, Тернопіль, Чортків, будували дороги, залізницю). У крамницях не було нічого, селяни їздили крадькома до Львова і за сало та крупи мінjali сіль, мило, сірники. Люди навчилися самі виправляти шкіри і шити чоботи, робили з жирів мило, вперше почали «гнати самогонку» з картоплі і пшона. Навчання у школі було зупинено. У Зборові, Поморянах, Кальному німці почали арешти, у Жабині забрали вїята Фрея Миколу до концтабору. Окупанти на базі дібр Потоцького створили у Поморянах рільниче господарство і тваринницьку Ферму «Лігеншафт». Насильно по черзі з сіл Жабиня, Кального і Розгадова молодь за списком ходила до роботи в це господарство. Наглядачі-німці на конях з собаками часто виявляли своє незадоволення працею і нещадно били хлопців. Пострахом для всіх був німець-есесівець Яшке. Серед білого дня він був застрелений у Поморянах біля замку в 1943 р. За нього німці арештували в Поморянах до 30 чоловік, зокрема молоді, яких посадили до тюрми «Лонсько» у Львові. Згодом, через два-три місяці, більшість арештованих відпустили на волю. У Поморянах в 1941-44 рр. працювала 7-річна школа (директор С. Біляк).

Перший Український фронт 16 березня 1944 р. звільнив Тернопіль від військ фашистської Німеччини. Фронт воюючих сторін перемістився аж під Озерну і на північ від Залізців, де стояв 4 місяці. Мешканців Озерни, Осташовець евакуювали аж до Жабиня. У кінці березня випали великі сніги. Великої свята у Жабині пройшли спокійно, з традиційними Богослужіннями, посвяченнями паски і гайкавки. Після цього настала весна. У Жабині розмістилося німецьке військо, переважно офіцери. Німецьке командування перекинуло з Франції добірну танкову дивізію для укріплення східного фронту. Частина дивізії висадилася на залізничній станції Золочева і своїм ходом (танками і машинами) попрямувала на Жабиня, Заруддя, виконуючи при цьому маневруючі бойові постріли з гармат. Два їх постріли, не розраховані на віддалі, впали в Жабині на хату і подвір'я Федька Галайка і збили: Федька Галайка, його дружину Катерину Жолкевич, їх маленьку дочку Марійку та двох німецьких солдатів. Згодом були евакуювані мешканці Сервири, Олієва: з наповненими вozами, з коровами, отаборилися на високому пагорбі серед полів коло хутора Кульби. Радянські бойові винищувачі пролітали, розвідували скупчення ворожої армії, вночі налітали на село літаки-кукурудзянки, осівчували фосфорними факелами, подекуди на віддалі від хат скидали бомби і полошили німців.

Як німці, так і мобілізовані словацькі та чеські офіцери, що були у складі німецької армії, сміло висловлювали жабинцям: «Німеччина капут», «Гітлер капут».

19 травня 1944 р. німецькі солдати зробили в Жабині і в селах Зборівщини подвірну «облаву» і забрали насильно дорослих чоловіків з 1912-1924 років народження і вивезли їх силою до Німеччини на тяжку роботу. День перед облавою офіцери-словаки «таємно» повідомляли жабинців про цей захід, і дехто скрився на той час на стриху школи та народного дому, і залишився в рідному селі.

14 липня, о 4 годині ранку, до Жабиня донісся гул і вибухи всіх родів зброї, включаючи крикливі «катюші» і бомбардування з літаків. 18 липня звільнили від окупантів Озерну, Ярнівці. Ескадра радянських літаків пролетіла на захід над Жабиням і двічі бомбила скупчення німецьких солдатів у Поморянах. З Жабиня було видно це бомбардування, було чути сильні вибухи, видно чорні дими пожеж, які перетворили центральну частину Поморян у суцільні руїни, зруйнували половину міської ратуші, синагогу... Загинули й невинні 10 цивільних громадян. 22 липня, до світку, повторився другий наступ, звільнено Зборів, а десь коло 11-12 години дня звільнено Жабиня і Кальне. Наступали радянські піхотинці і кавалерія зі сторони Голова, Дубини та Громадського лісу, атакували через поля Грабниа до ліска Слів'яського і хутора Загора. По них з поморянських висот були пострілами фашистські танки. Німецькі снаряди рвалися над бойковою вулицею в Жабині. Але селяни ще звечора на вози у саду повносили постіль, одяг, взуття, муку, дещо поскладали до льохів, щоб зберегти перед можливим вогнем. Вигнали худобу зі стайні і почали її гнати на схід, у сусідні села Травотолоки і Лавриківці. Але до вечора 22 липня німці були відкинуті далеко за Поморяни. Збереглися без пошкоджень і вогню села Жабиня, Травотолоки, Заруддя. Тільки в Кальному згоріло два господарства.

Німецька окупація в Жабині та його околицях залишила гіркі і тяжкі сліди. Німці створили у Зборові «Єврейське гетто», де у три етапи розстріляли всіх євреїв — молодих, старших і дітей. Жорстоко і байдуже обійшлися із військовополоненими червоноармійцями: держали їх в незеликих таборах під відкритим небом, під дощем, снігом або лекучим сонцем, морили голодом. Коли «Український Червоний Хрест» організував у 1941-42 рр. два притулки у Зборові для полонених, хворих на тиф (в пустих крамницях), то німецька влада не дала жодної допомоги, хоч до неї звертався лікар Михайло Бойко за ліками. Місцеві жінки приносили полоненим одяг, по черзі годували теплою стравою. Великий гуманіст, молодий лікар Михайло Бойко заризався від хворих тифом і помер 1942 р. у Зборові. Відступаючи з великими втратами на захід, німецька армія зняла рейки із залізничного полотна Бережани-Дунаїв-Львів. Ця залізниця й досі не відновлена. Збереглася тільки вітка залізничі Винники-Львів.

Перед початком німецько-радянської війни, у кінці березня 1941 року, з Жабиня мобілізували до радянської армії парубків 1918-1919 року народження: Литвина Степана, Завадовського Семена, Медведика Михайла, Чорноліського Андрія. Вони служили у Ленінграді, у середньому Поволжі. З них повернувся до рідного дому тільки С. Завадовський.

Восени 1944 року до радянської армії на війну з Німеччиною мобілізували у Жабині чоловіків 1898-1923 років народження. Вони воювали на території Польщі, Австрії та Німеччини. Не повернулися з війни дотому (мобілізовані 1941 і 1944 років), а загинули на фронтах такі громадяни Жабиня:

1. Литвин Степан Михайлович, 1918 р. н., пропав безвісти на території Росії.
2. Медведик Михайло Костювич, 1919 р. н., служив у Пензенській обл. Росії, загинув у районі Смоленська.

*Михайло Медведик,
загинув під
Смоленськом у 1943р.*

*Богдан Литвин, учасник війни
Радянського Союзу проти
Афганістану, двічі тяжко
поранений, нагороджений
орденом Червоної зірки і
медаллю «За відвагу»*

3. Сабат Тома Матвійович, 1898 р. н., загинув 6.IV.1945, с. Ельтендорф (Австрія).

4. Твардовський Іван Миколайович, 1920 р. н., загинув 24.III.1945, с. Гренцен (Польща).

5. Ферлійський Павло Павлович, 1909 р. н., загинув 11.VI.1945, с. Вільгельмт-Схаген, коло Брандербурга (Німеччина).

6. Чернопиский Андрій Іванович, 1919 р. н., з хутора Горшини, пропав безвісти на території Росії.

У Першій та Другій світових війнах ХХ ст. мешканці Жабиня були змушені насильно воювати і навіть гинути ще молодими на фронтах інтересів воюючих країн.

У Другій світовій війні за волю українського народу і державну незалежність України загинули смертю хоробрих уродженці Жабиня: Банадига Омелян і Кульба Михайло (на Волині), Горшинський Павло, Царик Мирон, Прокопів Марія, Мотрук Семен, Петришин Федько, Петришин Михайло, Горшинський Олекса.

ЕМІГРАЦІЯ ТА МІГРАЦІЯ

Причиною еміграції селян з Жабиня (з початком 20 ст.) було малоземелля, багатодітність, відсутність хоч би переробної промисловості для заробітків у селах та близьких містечках, невміння господарювати навіть на тих малих клатках землі (не було посуків нових врожайних і високоякісних сортів зернових та просапних культур, картоплі; не вводилися нові молочні породи корів, занедбане садівництво, куцові ягідні культури, обмеженість їх кількості і сортів; до 1940-х років не вирощували навіть помідорів і деяких гарбузових рослин); тяжкою була господарська ручна праця (серп і коса, ціп, вила та ін.); у селі були молотильні машини з кіратом (гілки у Бойка Михайла, Прокопового Олекси, Боднара Івана, Стефанішина Дмитра, а ручні молотарки на дві ручки — у Микитишина Дмитра (Лютюго), Царика Андрія, Медведика Михайла Даниловича). У селі було кілька господарств, що мали 20-25 моргів землі (Бойко Михайло, Боднар Іван, Прокопів Олекса, Ткачук Григорій, Медведик Михайло Данилович, Долинний Андрій, Загородний Василь).

Згідно документів Помор'янської гмінної ради (якій адміністративно було підпорядковане с. Жабиня в 1921-1939 рр.), станом на 1931 рік у Жабині було 125 хат (садиб), 783 мешканці, село разом володіло 1,100 моргами орної землі (з цієї кількості землі мали приблизно 2-3 морги 70 родин, 5-10-13 моргів — 50 родин).

Першим емігрантом до Канади виїхав 1904 р. Гарасим Сукота із сусіднього до Жабиня села Торгів. За ним з Торгова виїхало у 1906-1910 рр. понад 40 чоловік. Всі вони поселилися у західному Торонто. Сукота при допомозі емігранта Павла Мудрака (з Торгова) був організатором побудови першої у Торонто великої української церкви св. Йосафата, що стала згодом катедральною.

Еміграція до Канади з Жабиня почалася за посередництвом емігранта з сусіднього села Розгадова Степана Любовіцького. У 1906 р. він надіслав з Канади «шиф карту», тобто оплачений документ про переїзд кораблем до Канади, своєму швагрові у Жабині Миколі Даниловичеві Медведику. Перед 1914 р. виїхали з Жабиня до Канади Коропецький Петро, Була Ілько, Кульба Пилип.

На еміграції в Канаді був Ілько Панчишин, активіст «Просвіти», одружений з Кального до Жабиня, привіз із собою десятий книг, перше видання «Кобзаря» Т. Шевченка, який читало все село. Всі вони не поселилися на постійно в Канаді, а їздили на заробітки і в середині 1920-х років повернулися до рідного села, купили поле, розбудували господарку. А Микола Медведик (прозваний Гамериканом) у 1924-1930 рр. вислав на еміграцію до Канади на постійно своїх синів Медведиків — Василя, Михайла, Павла, Петра і доньку Юлію (з них ще живе Юлія Медведик).

Микола Медведик —
будівельник шкіл, житлових
будинків

Одруження Миколи
Медведика з коламічанкою
Стефою. Друзьба П. Бойко
(зліва) і М. Чорномець
(справа). Сидять: зліва
племінниця М. Медведика
(дружка від молодого), і
родичка нареченої Стефи
(дружка від молодого)

Зустріч Миколи Медведика із сестрами Теклею (зліва від нього) і Марією
(справа від нього), племінницями Юлією (у центрі зліва) і Михайлом Долгичак

Зустріч у Жабині
на рідному подвір'ї
Миколи з родичами
і сусідами
Новосадами,
Прокоповими,
Медведиками

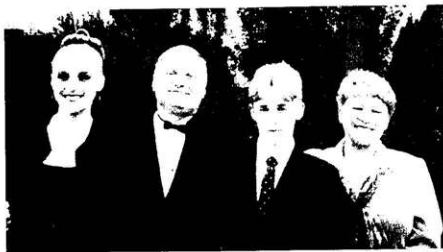
В центрі: Ганна Боднар (Медведик) із
сином Романом (справа); зліва від
Ганни: брат Микола Медведик,
двоюрідна сестра Ганни Юлія
Медведик з дочкою

Весілля дочки Ганни Боднар
(м. Торонто)

Зліва: Микола Медведик, його дочка Віра, її наречений Борис Буйняк, Антоніна, Тарас Медведик (син Миколи) (м. Торонто, 1998 р.)

Віра, Микола, Ігор, Люба Литвини (м. Торонто)

Тарас Медведик у рідному селі Жабиня під час відпустки, 1989р.

Дитячий гуцульський ансамбль. Виступас у Львові, у Шевченківському гаю. Гості Петро Медведик і Віра Медведик (1988)

Був такий випадок. Селянин Клим Микитишин пішов влітку косити. Кинув косу на покос і, нічого не сказавши своїй жінці, пішов до Зборова, мав при собі трошки грошей, трохи взяв у ощадному банку — і поїхав до Канади, але незадовго вернувся до родини. Вийхати тоді було легко, всі справи робили тоді еміграційні агенти у Львові.

На заробітки до Австрії в 1912-1914 рр. їздили брати Банадиги — парубок Йосип, Пилип з дочкою Ганною. Там вони навчилися гравити по-німецьки, заробили грошей, купили скрипки, кларнет і грали по ресторанах; повернувшись додому і стали довголітніми весільними музикантами. Грала на решето і їхня сестра Ганна Банадига (Лиса).

У 1920-х роках, у **другому етапі еміграції**, вийхали до Канади, крім згаданих вище братів Медведиків, Ганна Костівна Медведик (1927 р., бо в родині батька було 8 дітей, оплатив за її подорож родич С. Глібовіцький), а 1927 р. Боднар Михайло Іванович (обоє одружилися, жили у Саскачевані і Торонто); Ганна Михайлівна Бойко (з 1929 р. в Торонто) одружилась там з Медведиком Василем Миколайовичем, а також Медведик Ганна Федорівна, Мотрук Михайло, Мотрук Петро, Вербовська (Марунчина) Ганна.

У 1932-1937 рр. був на еміграції в Аргентині парубок Йосиф Богуславський (повернувся додому). В Аргентині проживав Микола Іванович Медведик, Петро Брошак.

У Францію на постійно емігрували Банадига Федько і його сестра Катерина, у 1937 р. вийхав до них їх брат Банадига Іван. Були у Франції Михайлишин Ксеняка і Михайлишин Марія з Клина, повернувшись додому.

Третій етап еміграції жабинців відбувся у 1945-1950 рр. у зв'язку з радянсько-німецькою війною, коли німецькі окупанти примусово вивозили молоді з села на роботу до Німеччини. Частина з них повернулася до рідних домівок після закінчення Другої світової війни, а частина переїхала на постійне мешкання в різні країни. Серед них жили і живуть: у Канаді, переважно в Торонто: Боднар-Дідик Ганна, Брошак Йосиф, Бойко Петро, Медведик Микола, Микитишин Петро, Прокопів Микола, Прокопів Федько (помер), Чорнотевин Михайло.

В Австралії: Микитишин Ганна Іванівна, Фрей Микола (помер), Кушнір Михайло; в Англії: Медведик Петро Іванович (помер), Михайлишин Микола, Чорнопиский Дмитро; у Бельгії: Богуславська Настя; у Франції: Микитишин Петро Федорович (повернувся до Жабиня); у Югославії: Михайлишин Марія; у Польщі: Марія Галайко, Катерина Микитишин.

У 1989 р. **вибув з Жабиня на еміграцію в Торонто** Микола Степанович Литвин з дружиною і дітьми.

Після служби в армії та ФЗУ одружилися і залишилися жити у «Східній діаспорі» України з 1955р. Петро Кульба, Марія Кульба, Володимир Федорович Медведик; Семен Ткачук (Санкт-Петербург), Павло Брошак (Сахалін), Іван Брошак, Михайло Долінний (Донбас).

Багато молоді, зокрема заводська та ті, які одержали спеціальну та вищу освіту, вибули з рідного села в різні міста, найбільше до Зборова, Золочева, Тернополя, Львова.

На вугільних шахтах Казахстану працював Володимир Прокопів; на шахтах Червонограда працюють Микола Карабін, Ігор Прокопів, Олесь Прокопів, Петро Прийма, Федько Вербовський, Павло Кушнір.

Дорожні умови праці і життя перших початків еміграції галичан до Бразилії, Америки і Канади, їх тугу за рідною, за рідним краєм виникли народні тужливі, еміграційні пісні, які набрали широкого поширення. Володимир Гнатюк зафіксував їх кілька десятків у ЛНБ (1901, том 14), Записках НТШ (1902, т. 50; 1903, т. 52). У 1958-73 рр. записано мною емігрантські пісні в Жабині від Й. Банадиги і матері Юлії. Окремі з них подаємо нижче:

*Канадо, Канадо, яка ти зрадила,
Не одного мужа з жінок розлучила. (2)
Не одного мужа, не одні діти,
Гірко мені, тяжко в Канаді робити. (2)
Писав би я листи — паперу не маю,
Пішов би на пошту — дороги не знаю. (2)
Хоч визнаю і дорожу, то мови не вмію,
Біжна ж голованько, де тепер подійшов? (2)
Як із серця мого вийде жемло море,
Тоді спитаєте, яке мені горе. (2)*

* * *

*Ой жінко, жіночко,
Як тут важко жити,
В Америці тяжко
Грошки зложити.*

*Якби-сь, жінко, знала,
Як в Канаді горе,
То би-сь передала
Горобчиком соли.*

*Як кашлем затягне,
Заплючуться очі,
Життя моє стало
Чорніше від ночі.*

*Якби-сь, жінко, знала,
Яка мені біда,
То би-сь передала
Синьчию зліба.*

* * *

*Ой виїду я, ой виїду я на гору,
На високу, крем'яну. (2)
Та й гляну я, та й гляну я в долину
На червоному калену. (2)
На калені, на калені соловей,
Він шебече в ніч та й вдень! (2)
— Соловєчку, соловейку маленькій,
В тебе голос тоненький. (2)*

*Заспівай же ти, заспівай же ти мені,
Бо я в чужій стороні. (2)
Бо я в чужій, бо я в чужій стороні,
Нема роду при мені. (2)
Нема мамі, нема батька й родини,
Ні милої дружини. (2)
Соловєчку, заспівай же ти мені,
Бо я в чужій стороні. (2)*

ПЕРЕСЕЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ З ЛЕМКІВЩИНИ

Життя українців на Лемківщині у 1944-1946 рр. було страшним. Озброєні польські шовіністичні бойвки напали на села, як татари, палили, вбивали невинних людей-українців, катували, грабували. У страху перед мародерством і смертю вночі селяни залишали свої хати і ночували у лісах, на картопляних полях. Польські бойвки вимагали вихити українців із села Токарні на Лемківщині. Але вони не хотіли покидати рідної землі. Тоді поляки вбили українців у сусіднім до Токарні селі.

*... Всіх до церкви зігнали:
Чиї це син? — не пізнали,
Тільки мати безсила
Тричі з гора зомліла...*

Особливої кривди від поляків найбільше зазнали мешканці українського села Токарня Сянницького повіту. Село наrhoвувало 150 мешканців. У 1946 році після Різдва 12 родин з Токарні були насильно переселені до Жабиня, де прибули аж 21 березня 1946 р.

Як розповідають переселенці з Токарні, їх шлях до Жабиня був мученицькою Голгофою: у постійному страху, залюкванні, голоді, в холоді, бруді. Озброєні польські власті прибули до Токарні і оголосили за 2 дні вихити з села до Сяноку, дозволяли брати корову, коні та одяг, постіль, скільки можна було зв'язати у клунки. Зі слюзами та розпачем прощалися з рідною оселею, цілували землю, пороги домівок, надгробні пам'ятники рідних на цвинтарях. Як тільки вихитали переселенці за рідне село, то їх зупинили польські бойвки, відбрали коні, в деякого і корови. Хто що міг взяти на плечі, то йшов, як раб, прів під тягарем.

*Мов худобу, пхали нас в вагони:
Собаки, вітки, кури між малят,
Червона фана, слюза і прокльони,
І дим розпукі з обгорілих хат.*

*«На Схід... на Схід»,
— кричали перебої,
А вітер туго зносив на поля...
Нуждою бити з рідних гнізд ізгої
Летіли в прівчу... Плакала земля.*

*А десь в Бескидах мати Лемківщина
Ламала руки скрутно край Воріт...
І досі страшно... Отака картина
Вп'ялась у пам'ять з тих дитячих літ...*

(У тексті використано Вірші лемківського поета В.Хамика).

У Сяноку 6 тижнів у злиднях, голоді перебули у поданих вагонах-товарняках. У вагоні по 6 сімей з тваринами. Далі перевезли їх через встановлений тоді польсько-український кордон на Бойківщину до міста Хирів. Тут знову простояли довшо без жодної «державної опіки», ходили до людей і жebraли хліб, картоплю. У деякого були маленькі діти. А була зима... Ходили до районної влади поскаржитися. То замість їм допомогти — лакали. І вони, вмившись слюзами, мовчали і ждали Божого змилювання. Нарешті їх «розподілили» по різних областях, районах і селах. І знову зі слюзами прощалися з рідними, з сусідами... 21 березня 1946 року 12 родин поїздом прибули через станцію Зборів-Млинівці до Жабиня і поселилися у хатах-пустях, дві родини в старій школі. Мешканці Жабиня добре поставилися до «переселенців», забрали їх до своїх теплих домівок, годували аж до весни. Серед прибулих були: Петро Дмитровський (2 особи), Іван Коник (6), Михайло Коник (6), Микола Кравець (5), Фенна Кунцьо (3), П-тро Остафій (7), вихав 1954 р. у Миколаївську область, Семен Роман (6), Анна Садовська (6), Стефан Целеп (3), Іван Шленда (11), Фенна Шленда (5). Згодом їх діти виростили, поодружилися у Жабині та інших місцевостях, деякі з них здобули середню і вищу освіту, вибули з села до міста. Не всі з приїжджих родин лемків прибули 1946р. разом до Жабиня. Поляки затримали арештованих С.Целепа та І.Садовського.

До переселенців з Лемківщини приєднався і став жити у Жабині Микулінський Григорій (з дружиною), добрий столяр, будівельник, лікував людям худобу. Ще лікував худобу Семен Роман, був добрим столярем, робив бочки, зільничі, цєбрики. Переселенці з Лемківщини дуже працюють люди. Майже всі збудували собі кращі хати в селі. Але туга за рідною Лемківщиною в них не згасла... Вони навідують свою рідну, зруйновану оселею Токарню. Рідну, мальовничу Лемківщину нічим не можна їм замінити. Це підтверджує лемківська пісня «Гамеричький край», відома у Жабині від переселенців лемків-українців.

Гамеричький край

*Полетів би-м на край світа,
Там, де орел сивий літа,
Гей, в Гамеричький край.
Лем жаль ми тя, моя тижо,
Лем жаль ми тя, жаль!*

*Лем жаль ми вас, сойки сиві,
Шо-м вас плекав без три зими.
Гей, лем жаль ми вас, жаль,
Бо єнацей би-м поїхав,
Гей, в Гамеричький край.*

*Лем жаль ми тья, моя страно,
Де живут з мамічов неньо,
Гей, лем жаль ми тья, жаль...
Хоц ми біда, не поїду,
Гей, в Гамерицький край.*

Про акцію поляків «Wisła»: посильну депортацію українців з давніх українських територій Лемківщини, Засяння, Холмщини і Підляшчя подаємо тут на підставі перегляду таємних польських 140 документів, надрукованих дослідником у Польщі, українцем Євгеном Місиком. Вони опубліковані у «Віснику» Наукового Товариства ім. Т. Шевченка (1997, число 16-17). Україна, яка від час Другої світової війни понесла великі жертви, мала законне право придбати до своєї держави колишні її історичні землі. До речі, в період проходження Червоної армії через Лемківщину і Холмщину українці цих територій Надсяння підлягали мобілізації до неї, а не до польської Армії Людової. Як наслідок, українці з цього краю та з Галичини були використані в боях проти гітлерівців за Дунайський перевал та Сандомирський плацдарм.

З вересня 1945 р. силами трьох польських дивізій та органів безпеки розпочалося насильницьке виселення українців Надсяння в УРСР. Почалися жорстокі репресії, ув'язнено перемиського єпископа Й. Коциловського, а також уне загуване представництво на переговорах у Варшаві. Після закінчення терміну взаємних угод про переселення між Польщею та УРСР темпи дій і жорстокість військових переселювачів різко посилювалися, особливо в 1946 р. Протягом квітня новостворена ОГ «Жешуа» у складі понад гроб дивізій, численних відділів внутрішніх військ та органів безпеки продовжувала масове виселення українців практично з усіх трьох прикордонних воєводства. Переселення проводилося методом відпрацювання ще гітлерівцями рапових досвітих наскоків на села (з темпом виселення — 500 сімей щоденно у розрахунок на дивізію). Командир 34 полку Ян Герхард у своєму рапорті доповідає про власний рекорд, коли за 14 днів його полк пройшов 200 км гір та лісів, переселив 11 тисяч жителів та перевіз 20 тисяч голів худоби. Зрозуміла річ, населення, прив'язане до своєї батьківщини, чинило спротив депортаціям, ховаючись у лісах, скронах.

Таким чином, якщо до кінця терміну угоди про переселення (вересень 1945р.) було переміщено в Україну не більше 220 тисяч осіб, то після згаданих насильницьких акцій кількість переселенців зростає до 482-х тисяч.

На підставі цих фактів акцію «Вісла» треба розглядати як фінальний акт трагедії насильного виселення решти українців з етнічних закарпатських територій, який був реалізований за попередньо відпрацьованими сценаріями. Оскільки це остаточне виселення відбувалося уже після того, як перестали діяти угоди про взаємну репатріацію, воно здійснювалося на західну та північну території Польщі.

ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ

Церква Вознесіння Христового (з храмовим літнім подвижним святом, але завжди в четвер) як будівля є давнім рідкісним і унікальним пам'ятником архітектури оборонного призначення в Україні. Стоїть вона на гарбовитому місці, який з півдня омивається глибоким яром-каньоном Потоку, а із заходу також потічком Ставком у глибокій яру; на гострім кінці цього мису ці ставки зливаються. У минулому, ще на початку 1930-х років, церковний пагорб спускався терасами до ярів; а з півдня проти церкви під лівим берегом яру (між Потоком і церквою) проходили три дороги; нижня над Потоком, середня — вище, і верхня виходила на «подвір'я» церкви і сусіднього старого цвинтаря; з півдня і заходу на місці були городи (на південному з них у кінці 18 ст. було поробство, у 1860-1914 рр. стояла школа); яківка; город з півдня тепер став вужчим, зникла середня дорога, а яри глибшими і ширшими. Від свого «давнього родинного» рельєфу ці два яри дещо поширювалися силою бурхливих вод під час весняних та літніх повеней, але найголовніше те, що в берегах тих ярів селяни вибирали будівельний камінь і пісок на власні будови.

Академік І. Крип'якевич* і археолог О. Ратич** пишуть, що на ґрунтовому місці, де стоїть церква, у часи княжої Київської Русі-України було давнє городище.

За місцевими переказами і науковою літературою, споруда церкви є перебудована на храм з давнього невеликого оборонного замку-пороховні і арсеналу зброї (побудовані у межах 1579-1585 років), який належав до «Поморянського ключа» графських маєтків і оборонних споруд (невеличких замочків), які в тих або дещо пізніших часах були у сусідніх селах Годові, Зарудді, Глинній, Зборозі, Озерній.

Будівля церкви у «підніжжі» фундаменту має форму прямокутника з подовгастими стінами і півкруглим олтarem (пресвітерією) на сході. У стінах ізсередини надвір є два ніюкі отвори-біюниці у формі вальця і також верхні два. Товщина муру має 124 см, висота стіни до стелі 536 см, підлога має ширину 480 см; 5 вікон з дерев'яними обрамленнями, двоє вхідних дверей до церкви з півдня і заходу (з 1994 р. південні двері тимчасово закриті, у їх глибокій ніші-вході до церкви зроблено невеличку капличку з іконою Матері Божої); другі західні двері у ніші також з часів будівництва. Особливості інтер'єру: без купола, склепіння стелі плоске, з дощок, розмальоване давню, хори з вікном; зліва під стіною: лавки і 8 крісел; іконостас високохудожньої різьблені і розмальований,

* Крип'якевич І. З історії Зборова. — 1929. — С. 4. («У Жабині є городище — може, зі слов'янських або княжих часів»).

** Ратич О. Археологічні пам'ятки у зах. областях України. — К., 1957.

Вхід до церкви Вознесіння Христового в Жабині з півдня. Цей вхід тимчасово закритий і на ньому встановлена ікона Матері Божої. Над входом на білій смужі на камені відкрили напис старослов'янською мовою «Священником Михайлом перероблено на церкву 1636 року»

Церква Вознесіння Господнього в Жабині (1636р. перероблена з оборонного замку)

Церква Вознесіння Христового у Жабині (з півночі)

Церква Вознесіння Христового в Жабині (видіал з віддалі з Панькової). Зліва старий цвинтар. Із заходу видно нову прибудову до церкви (притвор)

дуже давній, децю знищений (поч. 18 ст.), невідомого автора; престолів три: головний і два бічні, над головним престолом нема небесного зводу, престол дерев'яний, на бічних престолах є ікони Матері Божої і св. Миколая (по лівій стороні), у центрі над іконостасом — картина «Тайна вечеря»; давніше стіни були мальовані, у XX ст. побілені вапном. Кивот для Найсвятіших тайн дерев'яний, позолочений, у формі «Кивот новозавітний». Тетропод дерев'яний, накритий обрусом з полотна. Підлога дерев'яна мінялася кілька разів, під «вітарем» церкви були льохи, їх перед 1914 р. засипали, щоб зменшити вогкість.

Зовнішній вигляд церкви: одна, вироблена з бляхи, невисока баня з двораменим хрестом. З 16 ст. була покрита гонтям, а бляхою — з 1904 р. Під час Першої світової війни куля пробила дах і стелю, локалічила зовнішні стіни від цвинтаря (це відремонтовано). У 1938 р. зняли стару штукатурку із зовнішніх

стіл церкви і по-новому поштукатурили за нагоди візитації до Жабиня єпископа Івана Бучка.

Після Другої світової війни (1958 р.) у старому даху замінили крокви, лата, по-новому покрили його старою і новою бляхою, укріпили стелю з дощок (тепларі Михайло Маланчук і Микола Івасів). Церковна греко-католицька громада села **обрала свій комітет у складі Долинного Федька (голова), Бойка Василія (заст. голови), Вербовського Петра, Романів Михайла.** Заходами цього комітету, громадськості та жертвувальників села до старовинної церкви **додубовано; захристію** від цвинтаря, вирізано в кам'яній стіні двері (1988 р., будівельники: мулярі М. Була, О. Банадига, М. Загорудний, Д. Панчишин, М. Садковський; тепларі — Ф. Карабін, М. Романів, Ф. Кушнір, М. Микитишин, М. Микитишин, В.Бойко) і **Притвор із заходу** (1993). В інтер'єрі церкви зроблені нові — **кивот, престіл, семираменний свічник** (тепля М. Маланчук, сільський різьбяр Микола Антонович Панчишин). Оновлено іконостас: але збережено старовинний нижній ярус, царські ворота; решта змінена, зокрема верх (зверху забрано стару дерев'яну, помальовану в кольори, допоясану статую: «**Всевишній тримає в одній руці скіпетр, в другій — земну кулю.**» Перед церквою поставлено дерев'яний хрест до **1000-ліття хрещення Руси-України.** Відбулися пишні урочини посвячення хреста священником Павлом Бучком.

У 1993 р. завершено малювання всього інтер'єру церкви: великі і малі ікони, сюжетні ікони з життя Ісуса Христа, Матері Божої і святих, мотиви притч тощо (олія, різні кольори). Їх здійснили народні умільці, художники села Жабиня, а саме: **Бойко Василь Михайлович** (в іконостасі — «Ісус Христос — цар слави», пророки (6), реставровано Царські ворота, двері дякона (2), на рівні «дяконів» зліва «Благовіщення», «Чудо в Кані Галилеїській», «Хрещення Ісуса в Йордані», «Притча про милосердного самарянина», «Притча про блудного сина», 1-7 картини «Хресної дороги»; друга **виконавиця — художниця Проклів-Новосад Марія Михайлівна** (в іконостасі: її малюнки — 8-14-а картини «Хресної дороги», 12 апостолів; за царськими воротами «Вигнання Адама з раю», «Господь Всевишній», «Мати Божка» (зліва), «Ісус Христос» (справа). На правій стіні: «Ісус благословляє дітей», «Ангел-хоронитель», «Св. князь Володимир», «Олена і Софія». Ліва стіна: «Св. княгиня Ольга», «Ісус призначає апостолів», «Коронація ангела Матері Божої», «Самарянинка», «Мати Божка Покрова», на верху іконостаса «Тайна вечеря»; «Вознесення Ісуса Христа», «Буря на морі», «Св. Борис і св. Гліба».

Перед нами виникають запитання: як встановити дату будови твердині-пороховнісі* і дату реконструкції її на церкву Вознесіння Христового? І, по-друге, чи то була незначна реконструкція твердині на церкву, чи, найбільш правдоподібно, на думку багатьох, що до твердині була добудована майже половина збереженого з тих часів приміщення!

* На той час німецькі фахівці виробляли порох у млині в Помор'яхах.

Звернемось до джерел. Шематизми, на жаль, не подають дати будови церкви. Інвентарі церкви в Жабині з 1933, 1935 рр. та інші церковні джерела називають дату заснування — 1636 рік, на основі найстарішого видання **Свангелія 1636 р. у Львові за часів Петра Могили**, яке серед інших старих церковних книг зберігається з давніх часів у Жабинській церкві досі. Значить: мусила бути вже церква в цім році? «Хроніка Помор'янська» Б. Заморського (Львів, 1867, — С. 32) на основі документів подає: «**Остаточю бачимо Яна Сенінського, воєводу подільського**, в р. 1589 ланом давніх замків — Помор'я, Короча, Глинної, і нових **«замочків»** — Годова, Заруддя, Озерної, Хороща (Хороброва?), **Жабиня, Калпинець.** У тій же «Хроніці Помор'янській» на стор. 56 мовиться: «Або як у Жабині в замочку тамтешнім, з часом у церкву заміненого, самі жабинці, забарикадувавшись, боролися проти напасників-татар, а навіть в разі потреби помор'янкам помагали...». І ще одне переконливе свідчення: у 1938 р. під час ремонту церкви в Жабині знайдено над вхідними дверима на монотонному широкому камені вирізьблений староукраїнською мовою напис, який подасмо сучасною мовою: «**Священником жабинським Михайлом перероблено на Дім Божий Р. Б. 1636**» (позначення року подано по-тодішньому «старослов'янськими буквами», остання (4) буква не зовсім виразна). Це знайдено нами поки що «перше» друковане повідомлення про реконструкцію існуючого «замочку» на Жабинську церкву. Тут мова йде про оборону жабинців у церкві проти татар 1667 р.

Оглянувши церкву, архітектори-професіонали переконливо стверджують, що будівля складається з двох різночасових мурованих частин. Це твердині і мулярі, які при перекритті даху (1958 р.) і під час внутрішньої штукатурки виявили зверку і зсередини пустий вертикальний проміжок між тими двома частинами будівлі. Отже, напрошується такий висновок: замочок (пороховня) у Жабині був **збудований у межах 1579-1585 рр.***, кладка стін (частини від заходу з обох сторін з грубого каменю, а зсередині муру дрібнієми камінчики з розчинним ваня як вид давньої будови). Під час капітальної реконструкції будівлі на церкву — була добудована друга частина: східна, пресаїтерія (дивись план будівлі церкви у цій книжці). Оборонною призначення церква не раз захищала нечисленних мешканців Жабиня від **нападів татар у 1650-1675 роках.** У 1665 р. вона, обложена татарами, горіла, після чого відновлювали дах. Якщо **оборонні «замочки» у Годові, Зарудді, Глинній, Озерній, Зборові давно зникли**, тільки помігні ледь-ледь їх сліди у земляних валах та переказах в історичній літературі, то жабинська твердиня, ставши церквою, пережила віки і збереглася у добром стані до наших днів. Церква невисока, завдяки, безперечно, своєму розміщенню на краю села між двома ярами, серед лісів, була наче захищена від злого ока і війни у зеленому убранні лісу Панькова і цвинтаря. І ще простіть віки!..

Сучасна, у формі чотирикутника **дерев'яна дзвіниця в Жабині** у галицько-гуцульським стилі з трьома бляшаними дашками і верхньою кімнаткою з підлогою,

* Zamorski B. Kronika Pomorzanska. — Lwów, 1867.

продувними вікнами-голосницями, з трьома дзвонами (великим, середнім і найменшим) стоїть на місці попередньої дерев'яної, знищеної війною у 1915 р. Збудована 1926 р. за старанням Костя Медведика (1879-1949), члена церковного комітету. Головним будівничим був І. Гонта з Кального, а теслями — Михайло Прокопів і Федько Карабін. Найбільший дзвін, робитий у Першу світову війну, був перелитий у глиняних формах недалеко цвинтаря у 1933 р. майстром Фельдінським із Золочева (оплачено 300 доларів). Дзвін поблагословив о. Микола Буряк 28 січня 1934 р., йому надано ім'я Миколай. На цьому дзвіні є напис: «Цей дзвін перелито за о. Миколи Буряка, місцевого пароха в Кальнімі». У роки німецько-фашистської окупації парубки зняли цей дзвін, перевезли і закопали тасмо вночі на горіди Василя Бойка у Жабині, щоб його не забрали німці. Аж у 1990 р. дзвін відкопали і перевезли на дзвіницю, але він чомусь, перебувши довго на глибині в землі, має тріщину.

Цвинтар поряд з церквою у формі двох прямокутників: старий (зліва) від Ставка і новий (справа) від села. Два метри на схід від церкви стоїть кам'яний хрест з невиразними написами, який вгруз у землю (див. фото), є близький сучасний церкви. За переказами, він стоїть на гробі священика Михайла, засновника церкви. Вище, поряд з дзвіницею серед «родинної трійці» посередині надгробок дяконовчителя М. Маланчука. Недалеко церкви похоронені священики: Аполінарій Левицький — герой оборони проти татар у палаючій вогнені церкві 1665 р., Душинський (помер перед 1792 р.), Василь Прокопович (1808-1843); учителі: І. Чайковський (1850-1889), Деонізій Іванович Шашкевич (1845-1894); борці за волю і державність України — 4 січові стрільці з Рогатинщини у братській могилі із залізним хрестом (серед них відоме тільки ім'я піхотинця 10 куреня Миколи Миколишина, із села Підмихайлівці, повіт Рогатин), загинули в українсько-польській війні 1919 р.*; з Першої світової війни поховані 4 австрійські солдати, а з Другої світової війни похоронені 5 німецьких солдатів (загинули на фронті під Озерною у травні-червні 1944 р.), ще 2 загинули у Жабині у квітні 1944 р.

Новий цвинтар відкрили і посвятили у 1966 р. Його першим «поселенцем» була покійна Медведик-Бойко Текля Федорівна. За 30 років захоронення на ньому він досяг 2/3 площі «старого цвинтаря». У давні часи аж до 1943 р. гроби покійникам копав постійно гробокоп, а тепер — наймані люди. «Старий» цвинтар має надмогильні пам'ятники з каменя з різьбленими фігурами святих або хрестів наверху, в нішах барельєфи (збережені найстаріші фігури: померлих Мартина Фрея з 1868р., Миколи Фрея з 1872р., Прокола Медведика з 1887р., священика В. Прокоповича з 1843р.). Вони цікаві як прикладне народне мистецтво майстрів сусідніх сіл. Новий цвинтар має надгробні сучасні пам'ятники у формі прямокутників з вершинними хрестиками, які виготовлені у Зборові, Тернополі з

* Стельмах Д. Хронка Жабинської школи (Рукопис, 1932).

Кам'яний пам'ятник «Свободи» — знесення панцини на центральному майдані у Жабині з написом — 1848р.

Кам'яний пам'ятник Матері Божої коло Івана Прокопового (1892р.)

Кам'яний хрест коло П. Ф. Медведика і Л. Кушнір (1928р.)

В центрі — могила дяконовчителя Михайла Маланчука

Великодні гайвки біля Жабинської церкви і дзвіниці.

Зліва за дзвіницею нагорі видно пасовисько Попову (каменоломні), а внизу — поле Грабину і дорогу до Кального

Лука Демчук (1873, с. Витків Зборівського р-ну — 1929, Кальне) — священик у Кальному і Жабині (1906 — 1928). Під час першої світової війни перебував у концентраційному австрійському таборі у Талергофі

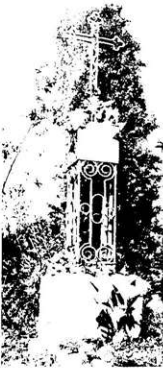
Священик Павло Бух

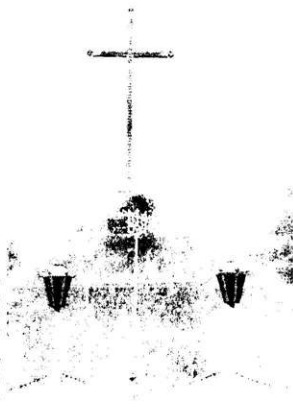
Дяк Василь Бойко

*Ст. брат
Михайло Романів*

Найвищий пам'ятник священика Жабиня і Кального Луки Демчука біля Кальненської церкви

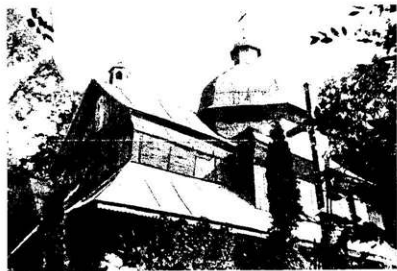
Братська могила із залізним хрестом, висипана рідною землею всім селом Жабиня 1942р. при вході на цвинтар коло церкви на пам'ять про жабинців, кульбід, калнинців, розгадівців, які загинули за волю або були вивезені у Сибір

Священик Жабиня Володимир
Шевців хрестить дитину в
родині В. Бойка

Жабинські молодичі
коло фієри Матері
Божої на території
монастиря у
Краснопущі

Церква
Воскресіння
Христового у
с.Кальне (1911)

Священик
Микола Буряк,
фото 1934 р.

Ст. брат
Кость Медведик,
фото 1937 р.

Дяк
Павло Горинський

Ст. сестриця
Текля Долинна

Ст. брат
Федір Долинний

Дяк Кального і Жабиня
Іван Будний

Ст. брат
Петро Вербовський

Священик
Ігор Віхастий

Дяк
Володимир Палыцян

1-й ряд: сидять Будний Микола Романович (нар. 1869 р. — помер в 1941 р.; був дяком 50 років) з дружиною; стоять Миколаві діти Дмитро і Ксеня. 2-й ряд зліва направо: діти Іван, Василь, Марія, Ганна

привізних відшлифованих плит (з білого і сірого граніту, лабродариту і габро) з Житомирщини і Закарпаття; на плитах з поглибленою висічкою долотом тексти-епітафії і портрети покійних або з фотографією покійного у фаянсі, втисненої в круглу або еліптичну нішу. Деякі невеличкі фігурки святих, що вивершують надгробні пам'ятники, є роботи сільської різьбярки Марії Прокопів-Новосад. Є і залізні хрести. На новому цвинтарі поховані: сільські музиканти Банадиги — Йосип, Пилип, Василь, Олександр; Михайлишин Федько; в'язень польської і совєтської тюрем Михайло Кобіль; учителі Омелян Кобіль і Микола Боднар, колишні січові стрільці, які померли по старості. Є вислана із землі висока символічна могила (1992) в пам'ять тих, що загинули за волю і державність України, репресованих, тих, що не повернулися із заслання в Сибір, і з чужих для українців війн. Традиційно ходять масово люди з квітами і свічками до могил на цвинтар у Провдну неділю, Зелени свята і Першого листопада. У 2000-му році вдруге розширено площу цвинтаря у Жабині.

Церква Воскресення Христового у Кальнім (храмове свято в обליванні великодній понеділок, дерев'яна, з дуба, у галицько-гуцульській стилі), збудована 1811 р., покрита гонтям, потім бляхою, мальована 1856 р. (мала старі ікони «Воскресення Христового», «Матері Божої з Ісусом», «Успеніє Пресвятої Діви Марії» та ін.), старі Євангелії (з 1644, 1664 рр.), Літургікон. Дзвіниця дерев'яна під бляхою, перебудована з давньої 1931 р. З 1930-х років дяком у Кальнім був Микола Будний, який брав участь в Богослужіннях в Жабині, співав гарно «Апостола».

У Кальнім з 1930-х років було 20 чоловік сектантів (секта «Дослідження Біблія», с вона (10 чол.) тепер як «Свідки Єгови»).

У Жабинській церкві, як вже сказано вище, зберігалися цінні стародруки: Євангелія (Львів, 1636 за П. Могилу), Євангелія (Львів, 1891), ілюстрована Трьодь посная (Львів, 1783), Служебник великий (Перемишль, 1840), Трефологон от року Христового (1841), Требник (Перемишль, 1876), Акафіст (Львів, 1893), Ірмологон (пісні церковні, Львів, 1904), Общда Миняя (Львів), Служебник малий (Перемишль, 1930), Вечіря і утрєня та в інші Богослужєння на всі неділі і свята цілого року (Жовква, 1937), Священна і благословєнна Літургія Йосифа Златоустого (Львів, 1942).

Серед жертводавців, які вносили кошти на придбання до церкви риз, ікон, знаряддя, процесійних хрестів і хоругв, були: Данило Медведик (купив Євангелію 1891 р.), Іван Данилович Медведик (срібно-позолочену чашу в 1898р., Діскос, зріку і ложечку для причастія в 1932 р.); **о. Микола Буряк** (ясно-жовтий із золотими квітами фелон з шовкового матеріалу в 1931 р.); Олена (Галька) Пасічник (переносну металеву процесійну ікону в 1932 р.); Лівоскока Кушнір (вишила великий обрус 1935 р.), а дівчата Текля Медведик, Марія Медведик-Костєвко, Юстина Долина, Юлія Микитишин, Маланка Фрей вишили рушники на ікони (які внизу іконостає) і на процесійні ношені ікони (1933-35 рр.). Купили фелони до церкви: Текля Долина (1888), Микола Костьович Медведик (1991), Надія Бабин (1994). Вишили 6 хоругв на два боки і рушники: Марія Багрий, Ганна Була, Галина Багрий, Дарія Богуславська, Галина Ванів, Ольга Галайко, Надія Йовтвич, Ганна Іванова, Марія Тішин, Юлія Кемпінська, Ольга Ковбасюк, Галина Коровай-Вербовська, Галина Мельниченко, Текля Овчар, Галина Пальцан, Стефанія Питьл, Текля Прокопів, Марія Пукало, Марія Ратушна, Галина Романів, Люба Карабін-Ткачук, Текля Цєлєп. Художні горшечки купила Марія Горшинська.

У час «закриття» Богослужінь у церкві дорогі ризні, фелони, чашу тощо зберегли в себе вдома довголітні старша сестриця і старший брат подружжя **Текля і Федько Долинні**, а церковні книги і документи — Василь Бойко.

На основі архіву і назв полів «**За поповним гумном**», «**Город коло плєбани**» (Центр. держ. архів у Львові, Ф-159, оп. 9, од. зб. 989, в'язка 52) довідуюсь, що у 1780-1815 рр. у Жабині був парохіальний будинок з господарством священика. Друге документальне джерело: «**План-карта Жабиня**», виготовлена вченим інокером-картографом 1830 р., на якій зазначено коло церкви, нижче дзвіниці, проборство. Згодом діє об'єднана парохія сіл Жабиня-Кальне, з приходством і канцелярією у Кальному аж до 1948 р. (у 1949р. цей будинок у Кальному забрано на школу, а в 1997 р. повернено знову на приходство священика). Недільні Богослужєння відбувалися у цих обидвох селах почергово, а у великі свята почергово у межах одного дня. Священика з Кального привозили возом, інколи він приходив пішки. Парохіальний дім у Кальнім (нижче церкви) на початку 20 ст. відповідав добрим умовам життя, з садом, великим городом і господарством (капітальний ремонт проведено 1932 р.). У ньому зберігалася парохіальна бібліотека, журнали, газети, метричний архів двох сіл: книги хрещєння і померлих (за 1784-1944рр., 3 томи), квітки віявання (з 1891, 3 томи).

Парохія Кальне-Жабиня з 1772 р. належала позмінно до різних деканатів: Золочівського, Поморнянського, Зборівського. Була постійно аж до сьогодні церквою греко-католицького віросповідання, підпорядковувалася Львівській метрополітній консисторії. Копії метрик надсилалися до Львова. Сьогодні ці архівні метрики народження і шлюбу є частково у Зборівському ЗАГСі.

Першим священиком церкви Вознесіння Христового у Жабині, якого щасливо для нас зберегла історія, викарбувавши його ім'я над входом до церкви, був **отець Михайло**. Це ж його заходами реконструйовано для церкви колишній замочок-порохівню у 1636 р. Він не тільки чимало прислужився, як вже згадували, до заснування храму, а, напевно, й до його добудови. Як духівник пережив з своїми мирянами на Зборівщині тяжкі часи татарських лихоліть, події Визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького. Був організатором оборони рідної землі від татар. За переказами, він похоронений біля церкви під кам'яним хрестом (див. фото).

Після нього священиком був **Аполлінарій Левичий**, мужня, шанована громадою людина. Закрившись із селянами в оборонній церкві, палаючій вогнем, брав участь у борні з татарами 1667 і 1692 рр.*

У 2-ій половині 18 ст. парохом був **Душинський** (помер перед 1792 р.), а на зламі кінця 18 — поч. 19 ст. — **Петро Ляхович**, народ. 1760 р., родом з Помор'я.

Нижче подасмо відомості про священиків об'єднаної парохії Жабиня і сусіднього села Кального на основі щорічників «**Шематизмів церковного кіля Львівської архієпархії**» (Львів, 1832-1938), які подують роки їх народження і висвячення, сімейний стам, місце служби, нагород, короткі згадки про церкву, дяків, парохіальну школу, кількість мешканців села, про фінансово-господарських опікунів церкви (графів і поміщиків), власників міста Помор'я та навколишніх лісів, орних ланів та пасовищ, рибних ставків, у тому числі й їх земельні володіння на території Жабиня і Кального. Згідно з тодішніми державними законами та розпорядженнями Австро-Угорщини, на будову церкви чи її ремонт з панського двору виділялося безплатно ділове дерево з лісництва, а священик щорічно одержував безкоштовно вільне мливо, випас худоби, 11 стосів дров для опалення. Від держави же брав дотацію 358 золотих ринських і 81 крейцарів (станом за 1900 рік). Церковна громада для своїх потреб та утримання священика володела у Жабині 47,5 моргами поля, 0,5 морга сінокошу, пасовищом «**Попова**» 35,5 моргів (фактично було громадським безплатним випасом худоби і гусей), а в першій чверті 19 ст. ще мала 3 морги лісу в урочищах «**Костишина**» і «**Панкова**». Орну церковну землю засівали «на сіплку» селяни, а восени повертали церкві зерном натурою 50% збору врожаю, або ж (частіше) платили грішми. До «удержавлення» сільських шкіл церква утримувала ще парохіальну школу 1832р., сприяла частково найму або будівництву примітивних тоді шкільних приміщень. Так, у Жабині у двох різних церковних будинках були окремі класи: у 1860-1891 рр. у

«**дяківці**» коло церкви, а в 1908-1924 рр. у мурованому з лупки двокімнатнім церковнім будиночку у центрі села (на його місці з 1932 р. стоїть Будинок Народного Дому). Шематизми церковні зберігаються у Львові: у Науковій бібліотеці ім. В. Стефаніка та Центральному державному історичному архіву; у Тернополі у краєзнавчому музеї та державному обласному архіві.

У 1834-1842 рр. священиком парохії Жабиня-Кальне був **Василь Прокопович** (нар. 1808 — помер 1843 у Жабині), висвячений у духовній семінарії 1833 р. Проживав у Жабині. Його старанням 1832 р. відкрито вперше у Жабині парохіальну школу, де він був першим учителем, проводив для учнів науку релігії. Похований у Жабині, біля церкви. Кам'яний уламок з надписом його надмогильного хреста з 1926 р. лежить як тимчасові сходи до дзвіниці. Після В. Прокоповича у 1843-44 рр. не було в селі священика, а приїздив із сусідніх сіл.

У 1845-1855 рр. парохом був **Іван Хромовський** (нар. 1809 р., висвячений 1839 р.). У 1851-1852 рр. він заступав відсутніх священиків у сусідніх селах Розгодув, Храбузіні і Вірліві. Парох запровадив такий звичай: під час сповіді, за великий гріх, селянин «за покуту» мав сидіти на дереві коло церкви для людського осуду. Вибув І. Хромовський до Осташовців, потім до Бережан.

Церква у Жабині з давніх часів належала до **Золочівського** греко-католицького деканату, який у 1850 році охоплював понад 28 сіл. Згодом Жабиня належала до **Поморнянського**, з 1986 р. до **Зборівського** деканату.

У 1856-1877 рр. парохом був **Бонавентура Копертинський** (нар. 1824 р., висвячений 1850 р.). Вибув 1877 р. у Количинці. У час його служби, 1860 року, збудовано недалеко церкви «**дяківку**» — хату під соломою для дяка і класної кімнати. Парох сіл Кальне-Жабиня **Йосип Чировський** (нар. 1846, висвячений 1872, помер 1882, похоронений у Кальнін, на південь справа від церкви, 5 кроків від захристі, з добротним кам'яним високим лам'ятником.). Служив у 1877-1882 рр. ним постійно велася боротьба проти пияцтва.

Парох **Микола Янович** (нар. 31 серпня 1852, висв. 1876), служив у 1883-1906 рр. Селяни про нього говорили як про чесного духівника, гарного і емоційного промовця. Проводив заходи проти пияцтва в корні, впливав на людей, щоб брали участь у будівництві нового будинку школи у 1890-91 рр., був головою сільської Шкільної ради.

Лука Демчук (нар. 1873 — помер у Кальнін 3.VI.1929, висв. 1898), був парохом у 1906-1928 рр. Спочатку виявляв децю байдуже ставлення до громадських справ, але під впливом піднесення національної свідомості в Галичині, дій і боротьби за волю і державність України, Синового стрілецтва в 1914-1919 рр. став українським патріотом. Був головою Шкільної ради Жабиня. Арештований австро-угорською поліцією, відбував тяжке заслання у концентраційному таборі Талергоф (1914-17, Австрія). Після повернення, особливо у 1920-1926 рр., брав активну участь у діяльності «**Прогресив**», «**Сільського господаря**», в організації бібліотеки... На шкільні літязки заховрів, був паралізований. На його похороні появився у львівській газеті некролог. Похований під залізним хрестом з написом у Кальному, напроти входу до церкви.

* Хроніка Поморнянська. — Львів, 1867. — С. 75.

Буряк Микола (нар. 1898 у Золочеві, висвят. 1926, вийшов на Чортківщині 1949 р.). Був парохом у Жабині і Кальному 1928-1948 рр. Свої пастирські обов'язки чинив добре. Жив з сім'єю убого. Гарно викладав релігію в школі, вмів цікаво розповідати релігійні причі, вимагав від учнів знання молитов, історії походження церковних свят, те ж вимагав і від молодожонів. За його служби був добрий церковний хор, гарно проходила церковна процесія до стрілецьких могилок. До місяця освячення води на Йордан, посвячення полів після Зелених свят, до пам'ятника Свободи 16 травня. Під час польської «паціфікації» — карної розправи профашистських бойовиків над чесними українцями у 1938 р. — домику священика М. Буряка в Кальні перетрушено, поурюйовано, згнєблено, а його побито до крові і непридатності. Розбито голову так, що він після викулювання проходив високу лікарську експертизу, щоб дозволили йому далі відправляти Богослужіння.

Настають воєнно-перехідні часи. Німецька окупація України 1941-1944 рр., перехід фронтів через село, а з 1950 р. цілсприямоване переслідування мирян-християн у Жабині та їх пастирів. У 1949 р. самоликвідувалася спільна парохія Жабиня-Кальне. В 1949-1987 рр. не було постійного пароха у Жабині. У 1947-1949 рр. тимчасово сповняв обов'язки пароха запрошений зі Львова священик **Йосип Федорик**. Згодом довгі роки церква діяла на напівлегальному становищі. Церковний комітет з дяком **М. Горшинським** (помер 1958 р.), а далі з дяком **В.Бойком**, маючи ключ від храму, приходили з людьми в неділю і свята до церкви, молилися і співали релігійно-церковні пісні. Деколи на похорони приїжджали священники **Павло Коваль** із Заруддя та **Теодор Була** з Розгадова. Згодом «районна влада» дозволила привозити до Жабиня священників з Помор'ян **Андрія Оршака**, **Григорія Сироїда**, але тільки на «похорони», «до хворого на сповідь», заборонивши правити Літургію. Офіційний дозволив державних радянських властей на вільне відновлення церкви одержано восени 1987 р. Парохами Жабиня стали **Павло Бук** (у 1987-1989) і **Михайло Веніграр** (у 1989-1991), що були отцями Годова, а у 1992-1995 рр. **Степан Зубко**, священик Плісчян, Храбув'ян. Створено Зборівський деканат, з 1993 р. Зборівську греко-католицьку єпархію, а з 2000 р. Тернопільсько-Зборівську єпархію, у підпорядкування яких входить і церква у Жабині. З 1996 р. у Жабині є священиком **Володимир Шевців**, родом із Золочева, живе у Годові, спільна парохія Жабиня-Годів, а Кальне — з Розгадовом.

Дяками церкви в Жабині були **Михайло Бойко** в 1790-1821 рр., **Михайло Маланчук** у 1859-1902 рр., а в 20-му столітті — **Петро Михайлович Бойко** (до 1914 р.), **Микола Еудний** (з Кального), **Василь Фрей**, **Микола Фрей** (учень Гр. Манацького з Озерянки) до 1942 р.; **Михайло Горшинський** до 1958 р., а 1958-1999 рр. — **Василь Бойко**, з 1999 р. **В. Пальцян**. Дяки у формі оплати до 1939 року використовували 2 морги орної церковної землі та грошову оплату.

Диригентами церковно-світського хору були: учитель **Василь Дубівка** у 1919-20 рр., скрипаль **Йосип Банадига** в 1925-1931 рр., скрипаль **Петро Федорович Медведик** (учень Гр. Манацького з Озерянки) у 1931 — 1993рр., а

з 1994 р. і досі — диригент **Мирослава Банадига**; їх хори давали і дають вокальний супровід Служби Божої, цикл колядок, шедрівок, аоскресних та інших релігійних пісень у процесіях навколо церкви, на Йордан, Великодні і Зелені свята, а поході до фігури «Свободи — 1848»; 16 травня проводили сльвом покінників на похоронах.

Паламарі: Федько Левчук, Степан Банадига, Федько Михайлович Долинний (у 1920-1980-і роки). **Старшими «церковними братчиками»** з 1923 року служили Медведик Кость Данилович, Бойко Михайло Петрович, Вербовський Петро, Романів Михайло, Долинний Федько.

Гарними співочими щорічними традиціями церкви були різдвяні коляди і йорданські щедрування дівчат і молодич, великодні веснянки та гаівки. Посвячення квітів на Зелені свята, процесійні поході з священиком у поля для благословення переджнів'я; посвячення яблук, груш, слив, маку, цибулі, часнику на Спаса, 19 серпня... Особливо для молоді у травні, в суботні дні, відбувалися «маївки» — **вечірні молитви** зі слівцями пісень до Матері Божої Неустанної помічи. Вони відбувалися почергово: то в Жабині, то в Кальні. Повортуючи із вечірки у Кальнім трикілометровим шляхом через хутір Горшин аж на майдан села, піднітки, молодь співали народні пісні. Пізнім вечором стихали ці пісні, а починали свої трелі соловейки у Пачківці і в куцах над Потоком... Маївки були школою релігійного виховання, сприяли запам'ятовуванню підлітками і молоддю традиційного фольклору села.

На прощу молитов і щирою покааяння у своїх гріхах, на так звані «відпусті» жабинці ходили щорічно і масово до недалекого **монастиря отців Василіан у Краснопуці** (7.VII), який розміщений у мальовничій долині з джерелами і потоком, правим рукавом Золотої Липи, між лісами Помор'ян, Нестюків, Розгадова і Пліхова. **Монастир започаткували ценці Варлаам і Теодозій зі Львова в 1609 році**. Перша дерев'яна церква простояла тут до пожежі 1890 р. На її місці збудовано нову муровану церкву, розведено сад з сортовими яблунями, грушами і черешнями. Краса природи, помножена на працю монахів, створила тут рай. Йшли до Краснопуці батьки з дітьми, їхали возами, дівчата, парубки в день різдва св. Івана Хрестителя — 7 липня.

Через Млинці, Заліці докидали ходили пішки на прощу до Почаєва; а через Годів, Йосипівку, Козову, Педігайці, Вишнівчик — до чудотворної ікони Зарваницької Матері Божої, яку короновано у 1867 році, а на Спаса, 19 серпня, були на відпусті у Зборові.

У Жабині на головних вулицях і майданчиках громадяни з приводу якихось подій села та у своєму житті поставили в різний час **релігійні кам'яні фігури**. Вони мають не тільки релігійне, світотрядне, історико-пізнавальне, але й архітектурне значення як ягоди праці народних майстрів-різьбарів. **Перша фігура з постають Матері Божої** поставлена диконовителем **Мих. Маланчуком** і його дружиною Оюлянню 1890 р. на майданчику у коло садиби Івана Прокопового між столітніми липами Друга коло Мих. Литвина поставлена 1890 р. **Згородиним Василем і його дружиною**, відновлена, з постають Матері Божої (роботи М.Прокопів-Новосад); третя — в пам'ять знесення панщини з написом: «Пам'ятка

Освобождения в день 3 мая 1848. Фундаторове **Мацько Криськів і Федько Фреїв**; четверта — внизу на Клині у вигляді кам'яного хреста (поставлена Петром Федоровичем Медведиком і Миколою Медведиком 1938 року, виготовили народні скульптори у Поручині); п'ята — коло садіб Фреїв і Галайків з постаттю св. Миколая, поставлена 1881 року **Миколою Фресом і жінкою Ганною**, відновлена постать св. Миколая (роб. Марії Навосад), шоста — коло Грипів, на роздоріжжі, поставлений кам'яний хрест 1891 року; сьома — на хуторі Горшини в 1900 році, восьма — кам'яна з верхнім хрестом, без підпису, поставив 1890 р. вийт села біля своєї садіби **Микола Микитишин** (Петрового). Дві фігури на полях (зруйновані в 60-70 роках — на шляху коло хутора Кульби біля поля Верховина, кам'яна основа і верхня частина із розп'яттям Ісуса на залізному хресті; кам'яний хрест на сіножаті Гериновичі, дещо відновлений. Дерев'яні дубові хрести (оновлюються кожні 30-40 років): на перехресті доріг полів «Коло хреста» — «До Василевої»; на полях, недалеко поля Клина і Колодяжем; на Клині, в садку Мирона Банадиги.

СТОРІНКИ КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ ЖАБИНЯ

Істотним у культурі села Жабиня в 19 столітті були постійні **масові звичаї та обряди** дорослих, молоді і підлітків щорічних зимових, весняних, літніх та осінніх релігійних свят, так багатих різножанровим фольклором, народною хореографією, співом-іграми. Вони тоді задовольняли духовні потреби населення: захоплювали їх красою співу, формували їх сімейні етичні засади, рослили в них співучі таланти, розвивали двоголосся і багатоголосся співу як важливий чинник цінних музичних традицій українського народу.

У січневій різдвяно-новорічній святя була театралізована «народна драма» у дійових особах «**Різдвяний вертеп**», **ходіння з «Козою», з «Маланкою» (13-14 січня)**, релігійні і світські сценки **лялькового театру «Шолка»**. До речі, «Маланку» показували у селі останній раз в 1943 році (тоді ролі виконували: Маланка — Ф. Прийма, Василій-віншувальник — В. Бойко, Дід — П. Медведик, який водив Ведмеда (Ведмідь у масці, вдягнений у горохляні перевесла) — М. Навосад. Музиканти: скрипаль — П. Прокопів, решето — Гр. Прокопів), а «Шолку» — в 1950. Відновився тепер «Вертеп». «Коза» у даний час поєднується у дійство з «Вертепом». Ще й досі дізната та хлопці «справляють ворожбу» на «вечорницях», на свято «Андрія» — 13 грудня.

Відбувалися «**осінні толоки**» під час копання картоплі та при будові стін і стелі глиняних хат, з вечерею, музикою і танцями. Грали завжди трійсті музики. Робили саморобні: скрипки, бубни, решета-бразкальця.

Довгими зимовими вечорами влаштовували дівочко-молодицькі «Вечерниці» зі співами (дерли пір'я, вишивали, пряли на пряслиці нитки з конопляного ключа, лущили кукурудзу тощо).

З давніх часів і досі побутують у Жабині весною, на Великодні свята, гайківі пісні та ігри, літом парубоцький спів суботніми і недільними вечорами на майдані села. Багатою, пісенно-театралізованою та ігровою, з елементами пісче-ігор, міфології, ворожби, повір'їв, заклинань, віншувань, народної музики тощо була «**весільна драма**» і «**хрестини**». У жабинському весіллі, звичаях, обрядах ще й сьогодні помітні нашарування, елементи або окремі пісні-ігри, які збереглися в народі ще з язичницької, дохристиянської культури.* Про народну культуру Жабиня десь з 1880-х років ми наслушалися від старих дідусів, бабусь, дядьків, батьків. Помітне місце у культурі села та навколишніх сіл у 19 — першій половині 20

* Див. фольклорно-етнографічний збірник «Село Жабиня на Зборівщині: весілля, народні звичаї та обряди з мелодіями. Упорядник П. Медведик. — Тернопіль, 1996.

століття мали **мандрівні лірники** зі своїм характерним для них співом і репертуаром. Автор цього нариса мав щастя слухати лірників у 1930-х роках на ярмарках у Поморянах, Золочеві, Бережанах, на релігійних «відпустах» у Краснолуці (7.VII) і Зборові (28.VIII). З цього часу маю уяву про музику, спів і репертуар лірників. Після 1944 року на Тернопільщині лірники як музиканти зникли.

Подаємо текст пісні з голосу **лірника Михайла з Богутина**. У 1932-1939 роках заходив двічі на рік до сіл Жабиня, Годів, Торгів та близькі хутори Кульби і Парцелляни. Приходив на Великодні свята, Вознесеніє Господнє або Зелени свята — у час храмових празників, грав і співав. У його репертуарі були переважно пісні: релігійні «Про бідного Лазаря», «Ой зійшла зоря вечорова, над Пochaєм стала», «Ой пішла сирітка та на гріб плакати», «Про страшний суд», «Гди, мамо, геть від мене», «В жилий четвер по вечері шов Ісус на спацери», «Страдальня мати під хрестом стояла»; історичні — «Пісня про Нечая», «Гей на горі там жєнці жнуть», «Ой попід гай зелененький» (про Довбуша) та ін. Передаємо пісню з репертуару лірника Михайла.

Плач Божої Матері

*Страждальня мати під хрестом стояла,
Стояла, ридала, в сльозах промовляла:
— Ой сину, сину, за яку пробину
Переносиш нині тяженьку годину
На хресті?
Я тебе купала гіркими сльозами,
А малим ховала перед ворогами,
А нині плачу, бо вже Тебе трачу,
Вже, мій милий сину,
Більше не побачу, сину мій!
Ти пожертвувався всіх людей спасати,
За то дждався невинно вмирати
За світ лукавий, злийний і неправий
Свій засуд кривавий
На хресті.*

Заснування школи в Жабині 1832 р. стало приводом до приходу в село книжок — Букварів, Читанок, релігійних співаників, збірок коляд, молитовників, а згодом, після 1848 року, і світських книжок. Книжки ще мало, але розповсюджували священники, дяки, учителі. Купували їх у Золочеві, Бережанах, Поморянах, Зборові, Краснолуці. У 1903 р. у Жабині вже була невеличка бібліотека у церковнім будинку: книжки, книжкові календарі, альманахи, газети.

Дуже поширеними в кожній сім'ї були **оповіді казок або життєвих пригод**, зокрема у зимові вечори або на громадському пасовиську на «Поповий», «Озірах»... Серед здібних казкарів 1925-1945-х років виділялися Петро

Прийма, Федько Микитишин, Федько Михайлович Долинний, Дмитро Медведик, Оришка Банадига, Медведик-Костевко Марія. На превеликий жаль, казки як важливий виховний засіб тепер у Жабині збереглися мало. У 1990-1992 рр. нами ще записані в Жабині цікаві казки фантастичні, соціально-побутові, притчі від корінних селян Медведик-Костевко Марії (1913 р. н.), **Кобіль-Вербовської Теклі** (1931 р. н.), **Федька Михайловича Долинного** (1906 р.н.) та **Федька Микитишина** (1906 р. н.). (Див. з них 8 казок опубліковані у зб. «Казки Західного Поділля». Укладач П. Медведик. —Тернопіль, 1994).

Пречиста Діва і дівчинка

*Коли настає весна і все зеленє, ростє і тягнється до ласкавого сонця,
то все живучє на землі прагне небесного благословєння. У такий час,
то всі знають, на землю приходить Матір Божа. Її ніхто не бачить, бо їде
вона у світі сліпучих сонячних променів. Як тільки настає світанок,
то приходить вона і все живє благословляє...*

*Приходить Пречиста Діва не з порожніми руками. Їде вона до кожного
народу, роздає долю, дарує таланти або полегшує їх горе.*

*Було то дуже давно, ой давно то було. Ще тоді, коли кожен нарід
збирався докучи і жив по-своєму. Приходила тоді Матір Божа й на нашу
землю. Їде вона, їде, спиналась на узліссі. Раптом чує гірке ридання. Пішла
вона на той плач. Приходить і дивиться: молоденька дівчинка стоїть
навколїшках, зносить руки до неба.*

— Хто ти, дівчинко? — запитала Мати Божа.

— Я українка.

— Чого ж плачеш? Чого благаеш?

— Благаю ліпшої долі своєму народови.

*— Добре, я проситиму Всевишнього, щоб зробив вашу землю найродючу
і всеплодочу, а твій народ щоб ніколи не відчував втрати, — промовила
Діва Марія.*

*Через деякий час Мати Божа знов завітала на нашу землю і зустріла
ту саму дівчину-українку, що навколїшки стояла і знов зносила руки до
неба.*

— Чого благаєш, дівчино?

*— Наш нарід має родючу і плодочу землю, а через те має багато
ворогів, які зазіхають на його багатство, приносять нам кривду і горе.
Стань, Матінко Божо, покровителькою нашого народу і заступися за нами
перед Всевишним.*

*— Добре, я молитимуся за вас, але волю зможете зберегти тільки
при єдності дії і помислів вашого людю. То треба вам знати.*

— Дякую тобі, Небесна Царице!

*...Проїшли літа. На цей раз Мати Божа роздавала таланти кожному
народови. Дала вже таланти багатьом, а вкінці завітала на нашу землю і
зустріла ту дівчину-українку.*

— Дякую тобі, Матінко Божа, що завітала до нас, а то я думала, що ти забула за нас, — сказала дівчина.

— Та ще залишився у мене тільки один Божий талант, і я віддаю його твому народові — дарую українцям пісенну красу. Вашу мелодію пісню буде знати весь світ! Вашу пісню принесло вам славу і безсмертя!

— Щиро дякуємо тобі, покровителько і заступнице мою народу, за превеликий дарунок, — сказала дівчина.

Мати Божа поблагодарила дівчину, поцілувала її в голову. Розійшлися змори, розкрилося небо — і Пречиста Діва піднялася в голубу височину та й стала перед престолом Всевишнього.

(Соціально-побутова казка, запис 1976 р. від Федьки Михайловича Долганого, 1906 р. н.)

Зла мачуха

За високими горами, за широкими долами жив вдовець з донькою Катрусєю. Донька була працююча, все вмiла робити і ніколи не сидiла без дiла. Навiть ввечорами вишивала або пряла кудельцю. Та, на свою бiду, вдовець оженився другий раз. Мачуха була сергiтна, надута, як той ячмінний пирiг. Коли сварилася, то аж синiла від злості. Прибiла мачуха до хати і своє випещене чадо, доньку Ганнусю, що не хiпiла нiчого робити, а тiльки дозго спати і смачно поїсти.

Одного разу мачуха сказала Катрусi, щоб вона за день напярала з конопляного повiсма два мiтки ниток. Один мiток, певно знаєте, має десять пасм, а одне пасмо має двадцять чотири нитки. То нiчого собі норма. Це нiзтво з прядильниці того не вiтiв.

Пряде, пряде Катруся, сидит без обiду, вже її сонечко заходить, а кiнця роботи не видно. Стала дiвчина та й ревно плаче, бо мачуха згрозила визнати її з дому, якщо вона не справиться.

Прийшла зажурена Катруся до хлiва. На серцi так тяжко, що слiзюзи котяться, як горох. І почала вона розмови:

— Телечко-сестричко, я завжди тебе годую, напуваю. То дай мені порадою, як до ранку напярсти два мiтки ниток, бо вижене мачуха з дому.

— Не гризися, — каже телечка, — запхай повiсма у лiве вухо і лягай, а вранцi під правим вухом буде два мiтки ниток. Так і зробила. Ранком дала мачусi пряху.

На другий вечiр мачуха сказала Катрусi напярсти вже три мiтки ниток. Дiвчина нiщо їде за порою до телечки. А мачуха весь час слiдила за Катрусєю і нiдслухала її розмови з телечкою.

Мачуха до чоловіка:

— Зарiж телечку, бо треба м'яса.

Катруся то почула і швидко до хлiва:

— Телечко-сестричко, тебе хочуть зарiзати на м'ясо.

— Нехай рiзнуть, а ти м'яса не їж. А як тобі дадуть полокати в рiчці мої кишки, то ти в них знайдеш зернятко і посадíš його коло своїх ворiт. Бережи се зернятко — то буде твоє щастя.

Настала весна. Дiвчинка посадила те зернятко. І вирiсла яблуня, зродила такі смачні червоні яблука, яких нiде не було.

Якось восени надїхав бричкою королевич зі слугами. Глянув на яблуню і сказав:

— Хто мені з молодих дiвчат вирiбе яблуню, той стане моєю жiнкою. Мачуха те почула — і бiгом до хати, вдiгнула свою доньку у нову сукню і сказала вирiвати найкраще яблуню і чiтко подати королеви. Тiльки донька до яблуньки, а яблунька пiдняла вгору свої гiлля. Мачуха винесла стiпель, а яблунька ще вище пiдняла вiлля, а ті, що були вiзчу, попадали і розбилися.

— А може, ви ще маєте иншу доньку? — спитав королевич.

— Та є, — вiдповiв батько.

Мачуха нiбито пiшла до хати, а з сiней вернулася й каже:

— Катруся не хоче виходити з хати, бо вона замiчена роботою та й бiдно вдiгнуто, сукня — латка на латцi, як змари на небi.

Тодi королевич зiйшов з брички, зайшов до хати, вивiз дiдоку доньку. Вона зiрвала королеви невiд яблуню, поклала на його долоню, а воно засвiтлюся ясними променями і захоплю.

— Я, батьку, беру з собою Катрусю.

— Вона не вбрана.

— Я її зодягну, як короливи.

Стала Катруся жiнкою королеви, народила сина, нянька помагала бавити дитину.

Одного разу мачухина донька Ганнуся прийшла до двору королеви. Його не було вдома, поїхав у далеку дорогу. Привтiталася нiби щиро і запросила Катрусю покуштувати в рiчці. Коли ж Катруся роздiялася і скочила в рiчку, то мачухина донька схопила її одяг і втiкла. Катруся засоромилася виходити голою з рiчки і стала дiвою-щучкою. Додому вже не повернулася.

Надвечiр прибiгла до рiчки нянька і жалосте:

— Катрусю, маленьке плаче за матицю, їсти хоче.

— Додому я не заїду, бо не маю нiг, тiльки риби'ячий хвiст. То все поробила мені мачуха, бо вона опирця. Принеси маленького, я нагодую.

Притупила дитину до зрiддi, нагодувала — і далі в рiчку. Так було три днi. Повернувся додому королевич. Дитина плаче. Питав королевич, де жiнка. Нянька йому все пояснила. Пішли на рiчку. Королевич захався за кущі, а нянька кличе Катрусю-рибу. Коли вона пiдплила до берега, то королевич вискочив з-за куща, схопив дiву-рибу. Бив патиком по лусцi. Луска опадала. Показалися колiна, ноги, пальцi... І Катруся стала такою, як була, ще ї помолодила у водi. Забрив королевич її додому. Наказав нiколи не впускати чужих людей до двору, як його нема вдома. Слугам сказав привести силою мачуху доньку Ганнусю. Прив'язали її за ноги до хвоста молодого жеребця і пустили в чисте поле. Катюзi — по заслугi, як кажуть люди. Горда і зла мачуха не витримала і померла. А батька забрала Катруся до себе.

(Фантастична казка. Запис 1992 р. від Марії Медведик-Костевко, 1913 р. н.)

Батьків заповіт

Помер бідний чоловік і оставив трьох синів. Сказав синам, що як його не стане, щоб вони йшли у світ широкій і чесною працею здобували між людьми хліб насущний. Якщо збагатіють, то щоб поділилися добром з бідними і нещасними каліками і щоб не забували, що й вони з бідняцького роду.

Йшли брати з дому у далеку дорогу. Ніхто з них і не думав, що їх чекає десь щастя. Тому йшли мовчки сумні і невеселі. Перший день переночували під лісом, на суцільній траві під дубом. Рано встали і розповідали собі про свої сни. Найстарший оповів, що снулося му, що стояв над широкою рікою, а на другому березі стояла чарівна дівчина і простягла до него руки, але він не зміг переплисти бурхливої води. Хтів щось дівчині сказати, але не міг відкрити рота. Нараз з кущів спалазнув огонь — і дівчина в ньому щезла.

Середуцйй брат бачив у сні якусь майстерню, де він робив велике дерев'яне колесо, але коли ним покотили по подвір'ю, то воно розлетілося на дрібнінькі тріски.

Наймолодшому снулося, що сидів він на високій горі; ще не зійшло сонце, а з неба засвітилися сліпучі промені, і він чув голос Бога: «Люби ближнього свого, як себе самого... Чи в тебе добро, чи в тебе тривога — не забувай жити в правді і не покидай надії на Бога».

— Що то можуть означати наші сни? — заговорив середуцйй.

— Сниться та й сниться, — прогомонів найстарший.

— А може, наші сни — то якась пересторога нам всім у житті перед незвіданою дорогою, — розваживо завважив наймолодший брат. — То мали-смо би поміркувати...

Сиділи брати на роздоріжжі трьох доріг і довго розмірковували: чи піти їм далі одною дорогою, чи розійтися на три шляхи. Тут до них вийшов з ліса старий-сидий дідусь з довжезною бородою.

— Куди, парубочко, путь обрали, чи надовго?

— Батько наш був бідний, помер, то йдем проситися в найми.

— На деякий час я можу вам заступитися за батька, доки в житті твердо не станете на ноги.

Брати погодилися і разом з дідусем вирушили в дорогу. Над вечір вони зупинилися в одному селі і впросилися до багатого господаря на ночівлю. А в того господаря широкий двір, забудівля, сад, пасіка, на подвір'ї криниця. Підкликав дідусь братів до криниці й каже:

— Гляньте: яка чиста і прозора вода в криниці. Хотів би, щоб ваші вчинки і помисли були такі ж чисті, як та кринична водаця. Погляньте-но на дно криниці, бачите, які благодатні і чемні ваші лиця. Хай вони остануться такими назавжди.

Посідали вони на лавочку коло хати і очікували вечері. З хати вийшла чарівна дівчина і лагідно запросила тих мандрівників на вечерю. Парубки встали, вклонилися дівчині і подякували.

— Чи хотів би ти остатися у тому домі? — запитав сплиха дідусь найстаршого брата.

— Так, хочу!

За вечерою домовилися з господарем, що найстарший брат остатється за наймита. А його менші брати також тут працюватимуть деякий час, бо жнизна пара, робота, та й зароблять собі дещо на дальшу дорогу. Час спливав. Закохався старший брат з донькою господаря, відспівали і відгуляли весіле. На прощане сиводовий дідусь мовив:

— Живи в мирі і добрі, сину, але за Бога ніколи не забувай!

— Добре, дякую, дідусю, за добре слова.

Йдуть два брати з дідусем далі. Зміряли несамо не одне поле, не один ліс. Приходять вони до млина, зупинилися на перепочинок. Тут заночували. Середуцйй брат сподобав собі доньку мельника, файну і роботяшу дівчину. А вже вміла та донька, як ніхто, файно вдягалася. На кожний день — інша сукня, то так свіжо виглядала і прибаблювала. Мельник також сподобав собі того хлопця, бо все горіло в його руках, як працював. Спростили весілля манцювало аж три дні, а на сьомий поправляли. На прощання дідусь сказав:

— Бувай здоровий, сину, живи в любові і добрі, але за Бога не забувай!

Добре, дідусю, так бідую робити. Через деякий час прийшов найменший брат з дідусем до одного села і вступив до крайньої хатини напиться води. Жила тут одиноко бідна дівчина-сирота. Хоч жила біденькою, але була шедра і чим мала, тим нагодувала тих подорожників. Тож своєю добротою припала до серця найменшому брату. І парубок одружився з нею.

Коли дідусь відходив, то найменший брат йому:

— Дякую тобі, дідусю. Тільки при твоїм сприянні я і брати знайшли своє щастє. Я ніколи не забуду за Бога. Та поясни мені: чи вистарчить молитися і сповняти Божі заповіді, і це все?

— Ні, не все! Відношення добре до ближнього, до оточуючих нас тварин, комах, рослин, до всього живого. Доброчинність, жертвність для ближнього, все для людських потреб. Коли в хаті нема сворка, всі поважають одне одного, допомагають собі взаємно, намагаються зробити одне одному тільки добре — то в тій хаті панує Дух Божий... Якщо бідному, немичному допомогти, то Бог за те сторицею винагородити. Якщо когось скривдити чи збити чоловіка, то за те будуть покарані кілька поколінь у тому роду... Ото пам'ятай, сину!

Прошло чимало часу. Той дідусь завітав до своїх названих синів, але вже у подобі нещасного жебрака, зарослий, обдіраний. А всі брати збагатіли, добродішали. Прийшов на подвір'я найстаршого брата і проситися переночувати:

— Нема де спати, челядь велика, — каже господар.

— То ляжу на соломі під оборогом.

— І там нема місця, обіреє забитий соломою, йдїт собі, дїду, до когось іншого, чимало людей живе в селі... Дїдусь не сказав ні слова, з гіркою в душі пішов далі. Прошлю троху часу, і який на самого Спаса, по жнивах,

загорівся великим вознем оборі, перекинувся вогнем на камору старшого брата. Тільки хату люди врятували. Поглянув господар на згаріще своїх маєтків і призадумався, що якби не добрі його сусіди, то все пішло б з димом, а він став би жебраком. І пригадав він тоді слова дідуся: «Живи в мирі і добрі, сину, але за Бога ніколи не забувай».

Одного дня, десь то було під вечір, зайшов той дідусь до середущого брата, багатого мельника на всю округу. Просить на ночівлю, а мельник до нею:

- Нема де спати в мене, родина велика, ідти собі до когось іншого.
- То в млині якось перекуваю* на мликах, — просит дідусь-жебрак.
- Як будете спати на мликах: жито, пшениця — то хліб свяятий. Ні, ні, ідти собі, куди вас очі провадять!
- То дайте хоч щось попоїсти, бо вже два дні голоден, ні роси в роті не маю, — благові з сльозами дякує, — дайте хоч чим-небудь закропитися.
- Бачте, що тепер передновок, я же своїм дітям не намолю, ідти собі, а то розплодилося вас цума** тих жебраків, лінівих голодранців, дайте мені чисту годину...

— Пригадайте-но собі, мельнику: не вже вам ніхто ніколи щось не допоміг, не зробив вам щось добре? Не хочете дати мені кусень хліба, то хоч би не прізвали мене, не кричали на мене так злісно, що аж вуха в'януть.

І пішов дідусь прочити ночі далі. Через кілька хвилин відізналося сумління в мельника, побіг, хотів заберегти жебрака, але вже не знайшов його. Було пізно. Невдовзі каменюка залетів на крила великого водяного колеса, потропив його на трісці, і млин став. Що тільки майстри зроблять нове водне колесо, поробит млин день-два — і знову колесо обілеться.

— Що за біда сталася? — кричав сердито мельник: аж му піна вискакувала з рота. А млин і далі стояв нерухомо, заріс королівськими полупами, а мельник подібся жебракувати...

Прійшов дідусь-жебрак до найменшого брата. Сів собі на колоду коло воріт. Побачив його хлопчик, років три, і побіг до хати:

- Мамо, мамо, там сидит бідний дідусь, дай йому їсти.
- Забрала мати жебрака до хати, нагодувала.
- Скидайте, дідусю, сорочки, я вам виперу, візьміт нову. Скинув сорочки і кинув на землю, а хлопчик збирає рукою з неї ту пенду. Що візьме пенду в руку, то у своїй долоні бачит золоті зрощі. Наскладав хлопчик їх кілька мішків. А замість сорочки появилася фаяна зустина, дорогий килим, убрание, черевички...

Малодити радіє всьому, зробила великі очі, де все те береться? Своім очам не вірит! Побігла за своїм чоловіком, що козів на полі, щоб йому сповістит про те дивовижне чудо у їх хаті. Кинув чоловік кося на покіс і побіг додому. Дивним дивом дивується, питає жінку, де дівся дід... А дід зник...

(Казка-притча. Запис 1988 р. від Марії Медведик-Костевко, 1913 р. н.)

*Переспілю як-небудь.

** Багато.

Відьомські чари

Ріс у селі вродливий, добрий і роботячий парубок Петро. Був круглим сиротом, і пора була йому женитися. Кожна дівчина з радістю б вискочила за нього заміж, але парубок не спішив. Та найбільше забігала до хати парубка сусідська дівка Марина. Та яблуку принесе, то сунуць, то хату підімете, то чуть не чіпляється парубкові на шюк. А дальші родичі Петра відроджували йому Марину, бо її мати, казали так в селі, мала душу чортом підшиту, а яблука, як кажуть, далеко від яблуні не відкотилося.

Оженився Петро, взяв собі жінку Оленку з господарської родини, лагідної вдачі, добру, хоч до рани прикладай. Любилися обоє, розумили себе з пізлова. У домі панувала Божя благодать. Скоро доробилися, придбали корівку. А жінчині батьки, що жили в далекому селі, підшукали ему роботу в лісі та й кажуть:

— Йди, зятю, на заробітки, хоч ліс і далеко, вдома візьмеш хліба, сала, а трохи ми тобі доставимо.

— Два тижні зможу різати дрова в лісі, більше ні, бо жінці вже тій-туй принесе бузьок гостинця, — каже зліть.

— Добре й так, славити Бога, — підтримув єго тесть.

Та чорт не був задоволений тою родинною злагодою і вірністю молодого сімейства. Казився, кусав губи, поркав та все думає, як би принести у їх дім незгоду. Та добоє йому не вдалося принести зло в їх хату.

Коли молодий господар пішов на заробітки до ліса, то його жінка Оленка вродила хлопчика. Зайшла до породільниці сусідка Марина, привіталася, з веселою міною побажала частя-долі дитині, а, насправді, зависна, приховала свою лють. Вона напоїла породільницю липовим чаєм, у який кинула страшну отруту. До ранку молодичка віддала життя. Це й того мало. Марина наслала прокляття на маленьку дитину: перекинула хлопчика у баранчика. Люди подумали, що то баранчик справжній прибулкався.

Позовали люди покійницю на їх подвір'ю. На її гробі скоро виріс горіх. А старенька сусідка приносила молоко і напувала баранчика.

Повернувся Петро з ліса аж через три тижні. Не застав жінки, не знав, де ділася його дитина. Заплакав тяжко, так ридав, що аж сусіди збіглися.

Приходила до Петра і сусідка Марина, виявляла йому співчуття, деколи варила їсти, замітала, годувала баранчика. Розраховувала, що вдовець це трохи посумує і візьме її за жінку, бо ж на те й зробила тяжкий зріх. Лта збівали, але Петро не думав женитися з Мариною, бо мала дивні і страшні очі, червоне обличчя.

Одного разу каже Марина до вдівця:

— Зрубай на подвір'ю ті гілячки горіха, бо розрослися і нищать отручу. Коли ж гілячки горіха попадали на землю, то прибіг баранчик і почав їсти листя. Петро почув знайомий голос свої жінки до баранчика:

— Синку мій, синочку доровенький! Не обгризай гіллячок, не їж листочки
горіха, бо то тіло твоєї матері.

На те баранчик «бе-не-ме», «бе-не-ме» і перестав їсти. Петро
здивувався, задумався: що воно таке може бути? Поїхав до батьків своєї
жінки і все розповів. Вони вислухали й кажуть:

— Поїдемо, Петре, до планетниці, вона все розкаже і поради, що
робити.

Приїхали вони до планетниці, що жила на хуторі під лісом. Планетниця
вже знала, що до неї їдуть, то вийшла до воріт і чекала. Бо вона знає все,
вміє говорити з небом, з змарами, з лісом, з вітром, з дощем. Може відізнати
від людини сатану і очистити її душу від страху і переляку.

Петро розповів все планетниці, сказав про розмову pokojної жінки з
баранчиком. А вона сказала йому клякнути на коліна, дивилася йому в очі,
розглядала його донону, добого дивилася в небо, а далі промовила:

— Все горе спричинило вам ваша сусідка, що заходить й тепер до
вашої хати. Вона отруїла вашу жінку, зробила з вашого синочка баранчика,
бо хотіла, щоб ви оженилися з нею. А вона є відьма і знається з чортом,
який намовляє її робити злі. Жінку вашу вже не можна воскресити, бо
вона стала землею, а її душа стала деревом. Треба спочатку відізнати з
вашого дому ту чортицю сусідку. Зробіте так: попросите ту сусідку, щоб
зварила вам борщу; до того борщу киньте оте лісове зілля, що вам даю;
борщу не їжте, а дайте поїсти ту страву тій чортиці. Як вона вийде від
вас з хати, то покропіть хату свяченою водою, а на вікнах і на дверях
зробіть хрестик з маку. А той борщ, що останеться, — то є прокляття.
Візьмете борщ і досвітком, коли стане зорити, полетіте ним попід її ворота.
І вона після того ніколи до вас не приїде.

— А що робити з баранчиком, то ж моя дитина? — запитав Петро.

— Привезіть того баранчика до мене, а далі то вже моя справа, як то
маю зробити. Але щоб ніхто не бачив, як будете го везти.

Привезли того баранчика до хати планетниці. А вона взяла куряче
яйце, погладила ним баранчика три рази по голіві, три рази по шиї, три
рази коло серця; тоді збила яйце, виляла го в горнечко і, несучи його, щоб
випляти надворі, промовляла:

— Тыфу, тыфу, ще раз кажу тыфу!
Йдіть геть, злі чари, злі прокляття!
Всі чортячі і відьомські сили, йдіть
в дебри, в болота,
У вогні, у лісі дрімучі,
Від баранчика ся відчепіть,
Людське тіло му верніть!

Тыфу, тыфу, ще раз тыфу!
Від баранчика ся відчепіть і йдіть туди,
Де кури не кудкядачуть,

Де козати не піють,
Де горобчики не співують,
Де метелики не літають,
Де пси не гавкають,
Де коти не м'явкють!
Йдіть геть, злі чари, злі прокляття,
В дебри, в ліси дрімучі,
Від баранчика ся відчепіть,
Людське тіло му верніть!

По тих словах планетниця зайшла в хату, обняла баранчика. І
повернулася баранчиком його дитяче лице, подібне до рідної матери. Радість
у всіх була велика.

Радила планетниця Петрові, щоб він вже не повертався до свого дому,
бо його подвір'я стало нещасливим, бо го зачарували і прокляли, а прокляття
треба стерпегтися. І він з баранчиком поїхав у далеке село до батьків своєї
жінки. Баранчика напували чарівним зіллям, що його дала планетниця. І
баранчик став їсти хліб, людську страву. Спочатку йому відновилася людська
голова, зник хвіст, а через деякий час ціла овеча видна, вирости людські
ноги, руки. Хлопчик став файний, але ще добого дід та бабуся вчили го
говорити по-людському.

У тещя Петровою була ще молодша дочка. З нею й одружився Петро,
і зажили щасливо многа літ.

(Фантастична казка. Запис 1989 р. від Теклі Кобиль-Вербовської, 1931 р. н.)

Зачарована пісню

Деся там, казали, за Краснопуцею, між лісами над Золотою Липою,
жив давню дуже багатий панч. Батько його помер і залишив великі маєтки
та файний палац. Задумав той панч женитися. Одного разу він заїхав до
сусіднього дідича, щоб купити пару верхових коней. Дідич, як то водиться
між панами, запросив його до покоїв, вгостив вином і познайомив зі своєю
молоденькою дочкою Марисею. Дочка зразу впала в око панчеві, бо така
вже була файна, що ні сказати, ні описати її красу. Мила розмова полонила
серце панчеві. І він втратив спокій. Тільки дував про Марису. Час від часу
він знаходив якусь причину, щоб побувати у дідича і хоч на хвилино
помилуватися Марисею. Намагався поговорити з дочкою пана і сказати,
що кохає її безмежно і просит її руки.

Мариса була привітна, завжди усміхнена, мила, але горда дівчина. Вона
вже трьом женихам відмовила в одруженні. І коли панч послав до неї
сватів, то вона і йому дала гарбуза.

Панч не міє того перенести, мучився, втратив сон. Та не покидав
надії, що таки доб'ється руки Марисі.

Одного разу до него зайшли цигани, стали ворожити. Сказали, що та дівчина, за якою він упдає, буде його жінкою. Але тут треба щось таке придумати, щоб хитро-мудро добитися одруження з Марисею.

Думав, думав той панч, як то хитро зробити. Що він робит? Перебрався в обдерте старе вбранє, підмалював собі лице, запустив вуса, взяв гармонію. Пішов до сусідського пана-дідаха проситися за наймита. Дідич го не пізнав.

— Мені наймита не треба, хіба буде пасти віди.

— Добре, буду пасти, — сказав перебраний панч.

Побели його наймити в поле, на оболоння під горою, до овец, розказали, як і що він має робити. Пройшов день-два, ба й тиждень, а візнар-панч у полі коло стада.

Одного дня візнар пас віди недалеко дідичевого двору. Сів собі на горбочку і грає та підспівує пісні про козання. Так щиро співає, аж серце крається. Зачула той спів Марися і до батька:

— Хто то так грає і співає?

— То нозенький пришелець, що наші віди пасє.

— Дозволь, тату, піти туди і послухати, як він співає.

— Йди, доню, але довго не будь.

Іде Марися вперед, а за нею непомітно іде далеко батько. Чим ближче вона підходила до візнара, тим запихала його пісня. А то й зовсім замовкла. — Що ти хочеш, чабане, щоб ти мені заграє і заспіває, бо люблю слухати твою чарівну пісню.

— Один поцілунок твій і більше нічого.

Як тільки вона поцілувала візнара, прискочив на коні розлучений батько — прогнав обох геть за очі. Замовкла пісня... Благодання дочки не дійшло до батькового серця:

— Не проганий мене, тату, я не вмю нічого робити, щоб заробити на кусок хліба.

— Іди геть з моїх очей! — крикнув дідич.

— Підеш зі мною, — сказав візнар, — я навчу тебе працювати і знайду тобі пристанище.

Коли вони пройшли шмат дороги, візнар сів під дубом і став співати. Зачарована піснею Марися обняла його і відразу поцілувала.

— Твоя пісня така мила і чарівна, що коли я слухаю тебе, то забуваю за все на світі. Веди мене хоч на край світа, бо хочу слухати і слухати твою пісню, — промовила Марися. — Така пісня може йти тільки з доброго серця...

Завів візнар (той перебраний панч) Марисю до свого двору, залишив під брамою і говорить: — Будь тут, я піду до пана і найму тебе на роботу. Якщо пан візьме, то він прийде за тобою.

— Добре, буду тут чекати, — сказала Марися.

Пішов візнар (той же панч) до свого палацу, обмився, переодягнувся елегантно. Кликнув економа, покойку і розкрив їм свій секрет, сказав

мовчати, коли він знов буде переодягатися. Тоді вийшов до брами переодягнений за поважного пана і каже до Марисі:

— Будеш у мене доіти корови і ще з тобою дві дівчини. Вони тебе вському навчат, і ти станеш найстаршою над ними. Тут ще є той циганчук, що тебе привів, він буде пасти і обходити коні. Я сказав його нагодувати на кухні, і він вже подаєв у поле до коней.

Завів Марисю на кухню, звелів смачно її нагодувати, познайомив з дівчатами.

Через кілька днів зібрав панч своїх покойвок, слуг і сказав, щоб готували бал. Закликав до себе Марисю і запросив її бути офіціанткою на балу. Вона спочатку відпиралася, а потім погодилася. Пан сказав, що кудись іде, а тим часом серед полів сказав фірманчу їхати до міста і купити децю на бал. Сам переодягнувся в одяг візнара, прийшов до Марисі і сказав, що він на балу не буде, то щоб вона, як буде гостям підносити, взяла для него цукорків, тістечка і заховала у фартушок. Марися прийшла кишеню з другої сторони фартушка, щоб заховати солодоці.

У пана понавсь бал. Музика грає. Гості танцюють. Марися, як офіціантка, чемно доносит до столу, наводит парок, використовує нагоду і ховає солодоці.

Панч запросив Марисю до танцю. Та так вже з нею витанцьовувала, так викручувався, підносила її, що аж з її кишені вилетіли на підлогу солодоці.

Гості почали дивуватися, тикати пальцем на Марисю, пошелки називали злодійкою. Пан сплинув музику, взяв за руку засоромлену, почервонілу Марисю. Скинув з себе парики і вуса і з насолодою прарік:

— Панове гості! Не так давно та офіціантка Марися, дочка дідаха, осоромила мене, посміялася наді мною: піднесла мені зарбуза. А сьогодні я її застидив. Вона не злодійка, то я її до цього намовив, як був перебраний. Я кажаю Марисю і хочу, щоб вона стала мою жінкою... Ану, служниця, принесть зі скрині весільний одяг і вдягніть Марисю до шлюбу.

Покійки вбрали Марисю. Молодий панч посадив її в карету. І поїхали вони до батьків Марисі, щоб дали їм своє благословеніє на шлюб. Батьки їх поблазословили. Молодіята взяли шлюб і зажили щасливо. А далі — розбився горнець і казкі кінеє.

(Фантастична казка. Запис від Теклі Кобіль-Вербовської, 1931 р. н.)

Кому замолоду, а кому в старості

Жило собі два брати. Один бідний, а другий багатий. Бідний звався Василь, а багатий Григорій. Бідний мав семеро діточок. Та у біда му, бо кожде хоче їсти, кожде потребує вратитися і на всякі витребеньки мати хоч зламаний гріш. То всі розуміють. Тож бився батько з бідою на всі боки, як риба в сітці. Як тільки підоздив переднюок,* то його дітвахи й не нюхали печеного хліба, а вижидали на смаженій золпі, і все.

* Переднюок — час перед живими, перед новим врожаєм.

Одного ранку до господи бідного брата зайшов якийсь старенький дідусь і каже:

— Як ти хочеш, синку Василю, жити далі: щоб тобі було добре і господарка велася за молоді роки, чи на старші літа, га? Бо щось одне з того мусит бути.

А бідак відповів:

— Тепер я молодий, ще маю силу працювати, то хотів би краще жити на старість.

Пішов той дідусь на кінець села до багатого брата Григорія — і знову питає:

— Чи тепер, чи на старші літа хочеш заможно жити?

— Та хоч жити багатем тепер, бо хто знає, чи доживу я до старості.

Пройшла весна, літо — достигла пшениця. У багатого брата колосиста, зерно, як золото, виблискує, а в бідного — порожні колоски. Багач намолотив собі комори пшениці, а бідний вже восени позичав зерно на муку. Приїшла осінь: багач накопав доволі бараболі, а бідному братові вродилася така дрібненька, як лісові ворішки. Багатий брат насміхається: тобі вершок, а мені сподок. А як добре вродила гречка, то казав: тобі, брате Василю, сподок, а мені зерно і медок.

Не було іншого виходу і бідний брат з жінкою пішли працювати на полі багатого брата, щоб діти мали що їсти і добре росли. Минуло кілька літ. Каже братова до багатого брата:

— Вже мої діти трохи піросли, то не хочемо далі на тебе, Григорію, робити.

Порядилася вона з чоловіком, що покинув хату, в якій нема щастя, і піду з дітьми сьвіт за очі шукати ліпшої долі, бо інакше пропадуть. А куди йти? Пішов бідний брат на ярмарок і допитується поміж людей, чи не знають вони такого пана, щоб в него добре заробляти. Перепитав він десь зо тридцять злочців, але ніхто йому не міг щось порадити. Йде він зажурений додому, а напроти него йде якийсь дядько. Порозмовляли між собою, а той дядько каже:

— Приїжджайте до моего села, там пан потребує слуги.

— А як звати ваше село?

— Калинівка. Звідси буде зо три милі. Ще хоч, чоловіче, дати тобі добру раду: як будеш вибиратися з дому, то ні за чим не повертайся, бо то не можна. Бо як повернешся, то твоя біда піде з тобою, і далі тобі не поведе з життя.

Пришов той бідняк Василь додому і розповів про все жінці. Знов порадилися і вирішили покинути своє подвір'я, бо воно нещасливе. Зібрали манатки і дітей на фіру, полкакали, посумували. Прив'язав коровичну до кліпака, вдарив батогом по конятам — і поїхали. Коли ж прибули на третє село, то діти в плач, бо застали їсти. Зупинилися на узліссі. Жінка діот коровичну. Діти чекают на молоко. Одні плачуть, бо хочут сирого молока, а другі тільки праженого. Встав батько й задумав піти до ліса, нарубати

дров і розпалити вогонь. Коли ж поглянув по фірі, то догадався, що забув удома сокиру. Як-то без сокири жити? Залишив всіх, виправ коня — і поїхав додому. Взяв сокиру, закрив ворота. Тут щось вдарило го в груди, аж він захитався, мало не впав. Сів на коня і чвалою поїхав до жинки. Чув, щось його пече то в груді, то в плечі. Приїхав, далі щось го немилосердно пече. Схилов сорочку, дивиться, а то його біда так вкліццалася му в тіло. Що вже мав робити. Пішов до ліса, рубає дрова. Зажурився тов бідав, аж позеленів. Не знав, що далі діяти. Тут надійшов лісом старий дядько, вислухав скргу бідаляхи. Каже йому тихенько на вухо, щоб біда не чула:

— Будеш їхати, Василю, через одне село, а там побачиш хрестовину віддоріжжя, звернеш направо і побачиш деревляний міст. Зупиниш коня. Підеш під міст, закуриш мощного табаку і пускай кругом себе дим. Та біда закашляється від диму і буде втікати від тебе, а ти відкрий коробку з сірників так, щоб вона залетіла туди. Ратомво закрій ту коробку, обмотай хустинкою, зав'язи добре на сім гудзів. Під мостом вирубаєш сокирою таке, જેби коритце, і всунеш туди ту коробку з бідою. Зачепи мощно, щоб вона не влізла.

І він так зробив.

Приїхали вони нарешті до Калинівки і стали на роботу в дворі пана. Одної суботи став падати дощ. І той бідний брат, що наймувався, робив навколо стодоли різняки, щоб зерно не замокло. Копав, копав, чистив різняки. Нараз почув під лопатом щось твєрде. Захопився: що то може бути? І вже то лопаткою, то руками виривав землю. Тут же чесно доловів панів, просив його, щоб він сам подивився, що там є всередині, бо ж було таке тяжке, коли підносиш, що очі на лоб виходили. Пан три рази відмовився оглянути ту назидку, бо не хотів мкнути під дощем. Але вже так Василь настирливо просив, що пан пришов, відкрив скриньку, а там, Боже мій, повно золота. Сказав нікому про те ні щ-щ. Через кілька днів склавав той пан всю свою прислугу і повідомив:

— Я з родиною виїжджаю звідси назавжди у далекі приморські краї. Віднині все багатство я залишу на Василя, бо він знайшов скарб моїх предків. Він ваш повновладний господар, слухайте го, як мене.

Перед від'їздом пан дав частину золота Василеві.

Розбатовів Василь, став дітичем, жибе у розкошах. Одного разу переказує він до свого брата:

— Приїдь, Гриццю, до мене в гості.

Бере Гриць з собов жінку і їду у гості. Жінці сказав взяти муки, крупи, сушений яй, бо ж думав собі, що бідує Василь, звичайно, як то наймит. Коли прибули під браму маєтку Василя, то їх слуги не пустили. Тоді вишійов брат, але він го не влізнав. Аж тоді, коли Василь заговорив до него, то пізнав брата. Привіталисє, обнялисє, поцелувалисє... Завів Василь брата з жінкою на подвір'я, показує свої маєтки: палаци, стайні, коні, корови, стадо овец, паску...

— Як же ти, брате Василю, прибав таке багатство?

— А то мені дала одна панєнка.

— А де ж вона, та благодійниця? Може б, і її файно попросив, аби й мені подарувала яке багатство.

— Та благодійниця невеличка на зріст, тепер дімає у коробці, яка є у жолобі під деревляним мостом. Отаке, братуха!

Повертає Григорій з зостини додому. По дорозі під деревляним мостом він знайшов коробку. Показав на фіру, розв'язав хустку, відкрив коробку, а звідти щось зашипіло і шезло. Він почув, що го щось запекло в груді і почало кусати. Коли вийшов Григорій на горб і глянув на своє село, то скрикнув: горіло його домашство. Загоріло все дотла. Через кілька днів поздихали його корови. Пропала пасіка. Біда, та й годі. Біда сама не ходит, а біденья за собов водит. Що він робит? Повернувся до брата Василя і благає:

— Прийми мене, Василю, на службу, бо пропадаю, всі мої маєтки стали попелом, все моє багатство пропало. Ото так між людьми ведеться, що один панує замолоду, а другий на старість. Так і зі мною: коли мене звали Грицьком, то носив гроші мішком, а як став старій Григорій — ніц не маю, хожу жолой.

— Оставайсь, брате, з родиною жити в мене. Коли в молодости мене вчепилася біда, та ти мені допоміг... А тепер я тобі поверну те добро, що ти дав мені в молодости, але при одній умові: ти мусиш загнати свою біду в коробку і закопати глибоко в землю. Як то зробити, я тебе навчу.

— Добре, — сказав Григорій.

Позбувсь Григорій біди і зажив у злагоді з братом Василем.

(Соціально-побутова казка. Запис від Теклі Кобиль-Вербовської, 1931 р. н.)

Щоб люди споминали добрим словом (Співучі пташки)

Жив собі багатий чоловік. Мав три сини, вже дорослі парубки. Закликав він синів до хати і питає:

— Що нам зробити, щоб люди довго споминали нас добрим словом?

— Поставмо добру кизню, люди будуть туди приходити і згадувати нас, — сказав найстарший син.

— Засіймо лан пшениці і те поле разом з пшеницею віддамо на бідних людей, — запропонував середній.

— Е ні, то скоро забудеться, бо старе добро забувається, — мовив найменший син. — Краще побудуємо монастир, щоб у ньому були такі маленькі пташки співучі, отоді нас будуть люди споминати, бо з далекої землі будуть йти до монастиря і на фігури читати імена заснователів Божого дому.

Посперечалися ще всі, але батькові найкраще сподобалася думка найменшого сина. Давго той монастир будували, а як закінчили, то батько дав коня і гроші найстаршому синові, щоб розшукав співучі пташки. Проійшло чимало часу, а син не повернувся додому. Тоді батько послав середнього. Довго його виглядали, а він десь пропав. Постав батько найменшого сина,

наказував бути хитрим, обережним. Може, вдасться йому знайти своїх братів.

Іде найменший син конем. Надвечір зупинився на полі. Припняв коня, щоб пасся, а сам ліг під дубом і починає дрітати. З голови йому не сходит думка: де і як знайти ті співучі пташки. Тут до нього підійшов сивенький дідусь і поцікавився:

— Куди ти, хлопче, ідеши?

— Батько мене післал, щоб купити для монастиря співучі пташки. А де їх знайти?

— Пройдеш штири милі дороги і побачиш високу гору в лісі. На тій горі стоїть палац. Пройдеш непомітно у палац, пройдеш кімнати, не розглядайся, аж в семій кімнаті сидять у клітці співучі пташки. Ті пташки пильне вродлива дівчина. Пташки можна забрати тільки разом з дівчиною. На тобі золоту узденку. Як надінеш її на коня, то станеш невидимим і пройдеш непомітно попри слуги.

Так хлопец зробив, як його навчив дідусь. Він тільки схопив за клітку з пташками, а дівчина наробила крику:

— Не дозволю забрати, бо як забереши пташки, то забереши усе наше багатство. Хто тебе сюди пустив? Тобі за це грозить смерть!

Хлопец клякнув на коліна, просив помилити його, бо не для себе бере, а для монастиря. Цілував руки дівчини і вона його відпустила. Повернувся він на те саме місце під дубом і помисляв: що йому робити. Пташки знайшов, а як їх взяти? Втілі і заснув. Чує, що його будить той самий дідусь.

— А чому, синку, не везеш співучих пташок?

— Бо дівчина не дала, грозила мені смертю.

— На тобі чарівну сукенку. Ще раз поїдеш до того палацу. Зайдеш, де є пташки, але нічого про них не говори. Підійдеш з поклоном до тої дівчини і ратково надінь її ту сукенку. Тоді вона тобі дозволить забрати пташки. Не забудь: пташки візьмеш тільки з дівчиною.

Так зробив, як його навчив дідусь. Привіз він ту красуню і співучі пташки знов до того дуба. Смеркало, то стали тут ночувати. Коли ж досвітком по тій же дорозі надїхали якісь розбійники. А то були зарелі бородюю його дво брати. Як побачили пташок, то впали у зависть, а зависть, як знаєте, все веде до злого вчинку. Вбігли свого найменшого брата і вкинули його тіло згори у глибокий обрив. Схопили клітку з пташками — і кинулись драла тікати, щоб ніхто не побачив. Спілили, бо розуміли, що oberжат велику нагороду від свого батька. Тільки порох закурився за ними...

Дівчина розуміла: втратила пташки, додому не може вертатись без них, та найбільше її вразив тяжкий злочин, жаль було того брата найменшого. І вона клякла на коліна зі сльозами під дубом, склала руки до молитви, дивилась до неба і просила Бога, щоб оживив ту невдичну жертву. Так просит, так риде, так словами голосит, що аж всі ранні пташки прилетіли і стали молитися за того хлопця. Тут появилсь той самий сивий дідусь і каже до дівчини:

— Заведу тебе у лісові нетрі до джерельця за живучою-цілющою водою. Обмиєш йому тою водою спочатку очі, потім лице, уста, шию, руки і ноу

— і хлопець оживе.

— А чим, дідусю, я принесу ту живучу-цілющу воду?

— Вирвеш великий листок з лопуха, покладеш його в обидолоні і набереши води.

Принесла дівчина той живучо-цілющої води. Схилилась над хлопцем. Мазнула водою по оці, а воно відкрилося, мазнула друге — ожило. Хлопець суню, але ще холодною поглядом дивиться на неї і нічого не міг зрозуміти. Облила йому лице, закрипила уста, напоїла — і він ожив, ледь-ледь усміхнувся. Облила водою руки, ноги — і він зовсім оздоровів. Хлопець став дати неї найріднішим, і вона поцілувала його, розповіла, що якісь злочинці забрали пташок.

Посадив хлопець дівчину на коня і поїхали до батька. По дорозі зашлили до монастиря, щоб помолитися і подякувати Богу за оздоровлення. Тільки вони вступили в церкву, а співучі пташки весело защебетали. Люди, що були в церкві, здивувалися:

— Чому досі ті пташки не співали?

Як тільки старші брати прийшли до церкви, то співучі пташки зразу змовкли. Брати вийшли з церкви — знов залунав їх урочистий спів дванадцятьма голосами. Люди почали між собою перешіптуватися, бо зрозуміли, що старші брати щось тяжко соєришили, але що саме — не знали. Ніхто не бачив їх веселими, усміхненими. Ті розмови дійшли до вух батька тих синів...

Одної неділі пішов батько з найменшим сином і дівчиною до монастиря. А пташці файно* співать, аж заходяться своїми голосочками. Старші брати трохи запізнилися на молитви. Як тільки вони вступили до церкви — пташці перестали співати.

— Що воно таке може бути? — задумався батько, але деякий час мовчав.

А село, як хто запалив, розмови про співучі птахи щораз розпухали. Чому пташці привезли старші брати, а співать вони тільки найменшому синові? Та Бог, всі знають, так спорудив людське житє, що всі таємничі завжди стають відомими.

Одного дня покликав батько найменшого сина і заставив його признатися. Мусів сказати правду, що зробили з ним його брати. Тоді батько звелів покарати старших синів: прив'язали їх до хвоста коней — і вони загинули...

Наймолодший син оженився з дівчиною, і прожили довгі роки. Своєї дітей навчили жити тільки правдою. Ще й досі добрим словом згадують у селі батька, що збудував монастир. І сина з невісткою, що привезли співучі пташки. А старших синів за їх злочин прокляли і забули.

(Казка-притча. Запис 1990 р. від Теклі Кобіль-Вербовської, 1931 р. н.)

* Гарно (з нім.).

Сварка — то чортова робота

Жив собі швець, такий собі полатайко, але заробляв добре. Сів, як всі люди, пшеницю, овес, гречку, косяв, молотил, вівів. Доста мав тої шевцької роботи, та й не мав часу змолотити, а тут і пашні, і січки, і мукиці треба. От і радить го жінка:

— Найми, чоловіче, трьох молодих хлопців, хай змолотят пшеницю, а ти за той час не змучишся і зробиши більше шевством, ніж заплатиши змолоткам.

— Добре кажеш, жінко, ти в мене сам розум, — відповів чоловік.

Сусідські хлопці втрьох молотят пшеницю у шевця — цулу-цулу-цуп, до складу б'ють, наче музика грає. Лулу-цупу по снопови — Дмитро до Михайла. Лулу-цупу по пшениці — компанія файна. Шевчиха наварила змолоткам вареників з сметаною і несла їм обід. А тут щось тупцюло їй в лікоть — і все впало на землю, потекла сметана потоком. Оторопіла господиня, зочервонілася зі стиду і тільки руки заломила. Ще й налякалася, а що ж чоловік скаже?..

— Не переживай, жінко, якось то буде, щось знайдемо поїсти, — заспокоїв.

На вечеру сказала чоловікові:

— Неси сам кашу, то, може, не будуть тобі руки трястися.

— Добре, понесу.

Несе швець, несе, а в снігах щось тупцюло го в лікоть — і поплила каша по землі.

— Що то може бути? — дивується швець.

— А Бог його знає, що то таке? — мовить. — То якесь нечиста сила на нас напосілася.

Пішла шевчиха до сусідки і просит:

— Нагодуй мені змолотків, занеси їм заїтра обід під стодолу.

— Добре, занесу, — відповідає, — але підемо разом.

Борці вдався смачний, з пацьорками, лишого й на весілю не мають. Та й кашу зречану з підлюкою, аж пахне. Несе сусідка борці, а шевчиха хліб. Несуть обі. А тут повияв якийсь вітер їм по ногах, щось засвіталось — і сусідка зляп з тим борцем на землю. З борщу тільки калюжа осталася.

Пойшли змолотки до кухні, а тут стояв у куті великий березовий вінк. Де він взявся на кухні — господиня не знала. Взяли той вінк надвір і почали його молотити. Так били ціпами, що аж порох з него зробили. Кажуть до сусідки:

— Зверни той порох з трісками до бляшки, а ви, шевчихо, ретчпаліть у п'єцу. Киньте той вінковий порох у вогонь, хай він згорить, бо то в нім нечиста сила сиділа.

Кали вони так зробили, то почало фурдїти, сивстати в каміні, мало що бракувало, щоб п'єцу не розірвало.

Швець з жінкою собі бесїдують і дивом дивуються: що то таке може бути. Пішли вони аж на третє село до планетниці, а вона їй каже:

— Ви обож дуже гарно собі живете, любитеся, розумієте себе, як Бог приказав. А чортяка не любить людської злагоди в родині. Той рогатий радіє, як чоловік з жінкою сваряться, проклинають одне одного, гаришки б'ють. Коли господарина впадо в вареники і розлілля сметану, то чорт думає, що ви, чоловіче, за те будете на неї сварити, кричати. А ви спокійно сприйняли той випадок, всталоїли зажурену жінку. Памятайте, як сварка в хаті — то є чортова робота.

З того часу чорт вже не показувався до хати шевця, бо не мав сили посварити їх сімейство. Ще й донині жалюється чорт на молодих змолотців, що як молотили ціпами той віник, то добре йому роги побали. Було за що чорта молотити.

(Казка-притча. Запис 1992 р. від Теклі Кобиль-Вербовської, 1931 р. н.)

Горівка — чортячий напиток

Зібрав люципер всіх чортів на секретну нараду і повідомив всім строго:

— Люди перестали грішити на землі. Пекло порожніє. Може прийти до того, що всі останемося без роботи, а наша велика пекельна держава загине. Тоді пропадуть всі ваші дозвілні заслуги, медалі, привілеї, а ви — до чорта бісового — станете всі наймитами, а то й рабами. Йдіть всі на землю і придумайте щось таке, щоб нам разом збільшити число грішників, інакше нам всім амба. Даю вам пізроку часу. Пекельна канцелярія буде точно підраховувати число грішників, які будуть від кожного з вас поступати до пекла. Зрозуміло?

Дочекалися чорти великої зливи з громовицею, нічної темноти і тьмяно спустився на землю. Один кущий чорт опинився серед лісового болота. Переслався з далекої дороги та й дуже зголоднів. Назбирив він у лісі вузжін, глоду, вилішав з крапивою, бізною, заляв стоячу водою з калабан і дав їй варити їсти. Знайшов крем'янь, вдарив ним і запалив вогонь. Зварив, охолодив і пристрасно почав то пити. Та так смакувало, що ну. За короткий час почув кущий, що став веселенький, а далі в онах побараніло та тягне го, як мотузок, до землі. Пройшов декілька кроків — і загрус по коліна в глибокій калабані. У голові му помокітрилося, і він прийшов до пам'яті аж на дрізній день. Струснув з себе грязюку, сів на пеньку і став голосно реготати та радити:

— Яка радість! Яка радість! Тепер я придумав для людей таке питє, що вони будуть з розуму сходити і гріси великі робити. Хто втупиться, хто зроші вкраде, хто жінку жарджувати буде...

Знов той кущий розпалив вогонь і варит то питє. Вже зварив, охолодив. А тут іде лісом мужичок, підійшов ближче:

— А що таке робите? — питєє він кущога.

— Та вару таке питє для людей, хочу їм добра, щоб менше вони воду пили, не переохолоджували горла, щоб менше хоріли, а зогрівалисе від того напитку.

— Дайте, пане, покуштувати.

— Милости просимо, пробуйте, — сказав улєслива кущий чорт.

— Щось таке острє, гірке, але не розібрав, — каже той мужик.

Як ще попробував того чортового питє, то так го розібрало, що втратив пам'ять і заснув коло того вогню, час від часу щось говорив сам до себе, а далі дав зрופака.

На дрізній день іде знов лісом інший чоловік. Підійшов до казана на вогні.

— Що таке робите?

— Вару питє для людей.

— Дайте покуштувати.

— Милости просимо! — сказав задоволено чорт.

Як си той дядько тягнув того чортового питє, то вже довго на ногах не встояв, звалився коло того лежачого мужика і вже му добре. Побачив кущий чорт такий успіх, що знайшов в болоті залізну бочку, постабив високо, наносив хмизу, сунянку і так вже гайцє*, що задимів весь ліс, а далі дим пішов понад хмури і зайшов до неба. Закликав святий Павло Юрія і послав го на землю подивитисє, що то так димит. Святий Юрій на всяк випадок трощі озброївся і скоро опинився на землі. Прийшов він, став коло того вогню. Як побачив, що тих джоє мужиків лежат, то почав їх будити, а вони не хочут вставати. Одному аж пола обгоріла. Тоді Юрій вхопив палюю, як почав кущога чорта мастити де попало, а тоді вхопив го за ратці і кинув в гарячу бочку, то тільки з чорта шкварок остався. Пішов святий Юрій до неба. Позліталисє ті всі чортяка до той бочки і стали лементувати:

— Згорів Ка! Згорів Ка!

А той кущий чорт називавсе Ка.

Почули то люди і стали називати те чортовє питє «горівка».

Позбиралисе чорти на раду: що далі робити, щоб виконати наказ люципера. А кривий чорт каже:

— Краццоє зацоду від горівки ніхто не придумє. То питє задоволят всі потреби люципера у поширенні всякого зла на землі.

— А як далі будемо робити горівку?

— Треба знати, з чоє краце робити, і передати те ремєсло людям, — дододит другий чорт.

— У містєх люди злівають поміи у такі великі баки. Ті поміи вистояні, масні, а це додати до них проса або ячменю, і дуже файна буде горівка, — заявив зять люципера.

Чорти побудували гурально і передали її шинкареви за спільною угодою: шинкареви будуть гріші за горівку, а чортам — душі грішників. З того часу горівка, як видумка «чортового питє», приносит багато зла на землі, пущошит і калічт людські душі. А чортячє царство радіє. Коли якийсь дядько нап'єтєся, то в його душі веселиться чорт. Так мені про горівку розподала моя покїна бабусє, а я вам.

(Соціально-побутова казка. Запис 1976 р. від Федька Минтициного, 1908 р. н.)

* Вогнем підігрівас.

* * *

25-го грудня 1868 р. засновано у Львові українське крайове культурно-освітнє товариство «Провіт», а 1876 р. її філію у Тернополі. У 1906 році товариство «Провіт» організоване у Зборові як повітове. Перед війною 1914 р. воно нараховувало 52 сільські філії у селах, в тому числі і в Жабині. Перша світова війна на деякий час призупинила діяльність повітової і сільських читальень «Провіт». У Зборові товариство відновило свою діяльність 1922 року. Його очолив священник **В. Кулик**, який оживив «Провіт» у багатьох селах.

У 1922 році оновлено у Жабині «Провіт» за старанням священника **Луки Демчука** та вчителя і керівника школи **Дениса Стельмаха**. Дозвіл на відкриття «Провіт» дала польська воєводська влада. Жабинська «Провіт» подавала звіти про свою діяльність до повіту, а повіт — до центрального правління у Львові. Завдяки цьому, ці звіти збереглися у Центральному історичному архіві у Львові (фонд 348, оп. 1, справа 2372, за 1922-1934 рр.). Це архівне джерело послужило для нас відомостями про склад правління, театральні вистави, бібліотеку «Провіт» в Жабині.

У склад обраного першого правління в 1922 році входили селяни: Фрей Олександра (голова), Банадига Пилип (заступник), писар села, колишній учень Рогатинської гімназії Боднар Микола Іванович (секретар), Микитишин Михайло (скарбник), Банадига Осип (бібліотекар), Медведик Микола Федорович (господар), члени правління — Микитишин Микола Климович, Банадига Федько, Михайлишин Пилип; ревізійна комісія — Панчишин Ілько і Левкуц Федько.

Читальня «Провіт» у Жабині не мала власного будинку, а працювала у хаті господарів (в Ілька Панчишина), збиралися у **церковному будинку** (служив тоді за клас школи) у центрі села. У 1932 р. це приміщення розібрано, а на його місці збудовано **Народний Дім** з цегли кооперативної сільської цегельні, покритий дахівкою. Мав три кімнати, концертно-театральний зал зі сценою, **бібліотеку, кооперативну крамницю і ганок**. Цей будинок був власністю церкви. Стоїть і досі, дещо реконструований (під шифером, розширено добудовано кінозалу, дивіться **фото у книжці**).

У 1922 р. було 57 дійсних членів «Провіт» (платили щорічні внески), з них: 29 чоловік, 20 жінок, 8 дітей. Згодом кількість членів зросла до 105 чоловік (число мешканців Жабиня у 1927 р. — 784 чоловік). Крім названих вище активістів читальні «Провіт» у 1922-1926 рр., були ще: у 1927-1919 рр. Ілля Гавришко (голова, освічений емігрант з Наддніпрянщини, добрий політолог, що проживав у хаті Михайла Вітишиного з дружиною), Денис Стельмах (заступник, учитель), Микитишин Микола (секретар), Панчишин Ілько (бібліотекар). З дівчат членами правління «Провіт» були Ганна Прокопів і Меланка Фрей.

При «Провіт» працювали молодіжні гуртки. **Драматичний гурток** керував Ілля Панчишин (у 1922-1925), деякі п'єси ставив Осип Банадига, а згодом Ілля Гавришко. Гурток налічував 16-25 селян. Серед аматорів вистав відзначилися Боднар Петро Іванович, Банадига Олександра, Прийма Петро (чудові ліричні тенори, співучі ролі коханців), Прокопів Семен, Панчишин Ілько, Микитишин Федько, Медведик Петро Іванович, Ткачук Микола, Левкуц Олександра, Вербовський Микола,

Школа в селі Жабиня, травень 1931 р.

Діти вчитель Д. Стельмаха
Оленка, Іринка і Владко (1931)

Учитель Денис Стельмах з учнями у шкільному саду Жабиня, 1931 р.

Марія і Денис Стельмази, довголітні і заслужені учителі в селі Жабиня на освітньо-просвітнянській ниві

Ілько Панчишин, діяч «Просвіти»

Церковний хор при читальні «Просвіта» в Жабині (у другому ряді диригент П. Ф. Медведик), 1938 р.

Надзирна рада й Управа Кооп. «Рільник» в Жабині, 1929 р. На фото зліва 1-й ряд: М. Медведик і М. Фрей, 2-й ряд: Й. Микитишин, О. Фрей, М. Бойко, І. Панчишин, П. Боднар. 3-ій ряд: М. Микитишин, М. Банадига, М. Прокопів, Й. Банадига

Гурток «Хліборобський вишкіл молоді» в Жабині, 1937 р.

*Жабинські парубки — учасники хору та драматичного гуртка.
Зліва: сидять — Василь Боднар, Петро Бойко, Семен Завадовський; стоять — Михайло Кобіль, Іван Галайко, Мирон Боднар, 1939 р.*

Парубки Жабиня кінця 1920-х років: зліва Федько Микитишин, Василь Медведюк (музикант), заступив у Варшаві 1939р.; Петро Медведюк (диригент церковного хору і скрипаль)

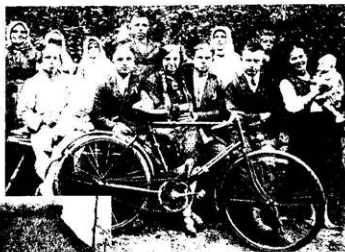

Дівчата — учасниці хору с. Жабиня. Справа: Юлія Прокапів, Емілія Медведюк, Марія Костюк, 1931 р.

Парубки кінця 1920 — початку 1930-х років: зліва Микола Ткачук, Василь Долинний; Федько Микитишин — знаменитий оповідач казок, жартиливих пригодницьких оповідань

*Закінчення весілля в Юлії та Петра Наставних, 1939 р. У селі — перший велосипед.
Біля молодят сидять Федько Микитишин (зліва) і Василь Долинний*

Типова подільська однокімнатна хата під стріхою, 1953 р.

Вертеп с. Жабиня. Зліва: Кушнір Олег, Кимлінський Петро, Кобіль Богдан, Фрей Григорій, Вербовський Михайло, а також Медведюк Петро — дослідник вертепу

Двоюрідні сестри. Зліва: Текля Кобіль — казкарка села і Кобіль Стефа — учасниця хору

Сучасне весілля у селі Жабиня

Шлюбна пара:
Прокопів
Володимир і
наречена
Марійка з
Бережанщини

Шлюбна пара: Микола Прокопів і
Ганна Фрей

Зустріч у воротах дружбів з
коровасм; несе каробай дружба
Мирослав Далинний

Кореспондент «Культури і
життя» у Пироговому
розмовляє з Г. Боднар

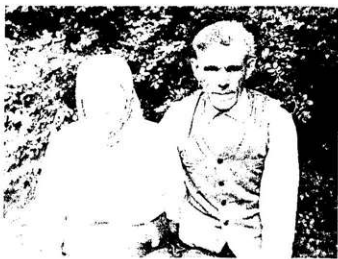

Фольклорно-етнографічний ансамбль
с. Жабиня, лауреат премії
ім. В. Гнатюка у музеї архітектури
і побуту с. Пирогове біля Києва
(кадри з фільму М. Сагайдака):
М. Навосад, Л. Ткачук,
М. Чорнотевич, Карабін, Г. Марусин

Микола Микитишин —
дідя сільської
«Просвіти»

Оришка Медведик-Банадига і Олекса Банадига —
аматори сцени, володіли різноманітним багатством
українських народних пісень, члени хору, просвітяни,
Олекса — музикант-скрипаль

Колишній народний дім Жабиня (збудовані 1932 р.)

Микитишин Микола Климович, Михайлишин Пилип, Медведик Петро Федорович, Банадига Оришка, Марусин Марія, Марусин Ганна, Кушнір Ганна та інші.

Для поліпшення діяльності драмгуртка Ілько Панчишин і Микола Медведик навчалися на режисерських курсах «Просвіти» у Зборіві.

З 1933 року режисером драматичних вистав став колишній гімназист Медведик Микола Федорович. У його виставах брало участь молодше покоління аматорів. Серед них «примадоннами сцени» і співаками були Боднар Марія Іванівна, Костюк Гелена, Микитишин Ганна, героїні на «другі ролі» дівчат Ганна і Франка Боднарі, Прокопів Ганна, Левкуц Настя, Романів (Царик) Михайлина; відзначалися як чудові коміки Боднар Мирон, Василь Боднар, герої-любовники Банадига Іван, Кобіль Михайло, Галайко Іван.

Серед вистав режисера Миколи Медведика відзначалися «Дай серцю волю, заведе в неволю» і «Невольник» Кропивницького, «Наталка Полтавка» Котляревського, «Безталанна» і «Наймичка» Карпенка-Карого, «Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка, «Жидівка-вихрестка» Тогобочного, «Ой не ходи, Грицю» Старицького, «Заклятий Яр», «Три герби» та інші.

Деякі вистави драмгурток Жабиня показував у сусідніх селах — Кальному, Розгадові, Годові.

У селі постійно діяв у 20-30-х роках просвітянсько-церковний мішаний хор під диригуванням Осипа Банадиги і Петра Федоровича Медведика (у складі 15-20 співаків). Практичну допомогу та нотну літературу їм обом надавав фаховий диригент Зборівської «Просвіти» Лука Конопа. Петро Федорович Медведик був учнем здібного музиканта-диригента з сусіднього села Озерянки — Григорія Манацького. У неділю цей хор співав у церкві супровід до «Служби Божої», а також на великі релігійні свята. Хор мішаний використовував окремі релігійні музичні твори композиторів М. Вербицького, В. Матюка, Г. Горецького, І. Кипріяна, М. Копка, В. Серсавія, зокрема Йосипа Кишакевича «Службу Божу» для мішаного хору, «До Пречистої Діви Марії», «Отче наш», «Ангел вопішає», «Тебе, Бога, хвалим», «Колядки». Збереглися ноти названих музичних релігійних творів цих композиторів від диригента Г. Манацького. Щорічно хор брав участь у концертах пам'яті Т. Шевченка, І. Франка, у грудневих святах «Просвіти», у визначних ювілеях діячів культури та історії. У складі церковного хору при «Просвіті» у 1938-1939 рр. були: диригент Петро Федорович Медведик, хористи Настя Бойко, Ганна Долинна, Ганна Микитишин, Михайлина Романів, Настя Левкуц, Меланка Фрей, Марія Шпартун, Василь Боднар, Іван Галайко, Федько Дз'яло, Семен Мотрук, Мирон Боднар, Семен Долинний, Михайло Федорович Медведик, Михайло Костюкович Медведик, Петро Микитишин, Василь Боднар.

Жабинський хор брав участь у музично-хорових фестивалях у сусідніх селах у 1930-х рр. у Кальному, Розгадові, Годові, на обжинках-концерті у Красній (1936). Відзначали свято проголошення ЗУНР на могилі слівних стрільців на Зелених святах. Відправляли Богослужіння зі співом хору як своєрідну національну маніфестацію у боротьбі за волю і державність України. Тому польська влада часто забороняла їх, або обмежувала, скорочувала репертуар. Так, газета «Зборівські вісті» (1936, № 5-6) подала таку інформацію: «Жабиня. Свято

«Просвіти» ...Промовляв адвокат зі Зборова Макух. Виступали хори читальні «Просвіти» Жабиня («Учітеся» Давидовського, «Калина» Лисенка) і з Кального («Дума про зруйнування Запорозької Січі», «Єднаймося» Кошиця), оркестр духовий з Розгадова («В'язанки народних пісень» Біликовського) та дві декламації. Постеруновий польської поліції з Помор'я п. Бряновський переброчив свої компетенції, бо заборонив виконання решти точок програми, хоч вона була дозволена повітовим старостом у Зборові. Мимо цього свято пройшло зі значним моральним і матеріальним успіхом. Відбулася вечірка вистава аматорів з Метенева. Драматичну виставу з Метенева привіз уродженець Жабиня Петро Боднар.

Жабинський просвітансько-церковний хор брав участь у спільних концертах та фестивалі пісні у навколишніх селах Кальново, Годові, Озерянци, Розгадови, Травотолоках, на урочистостях коло Козацької могили побіля Зборова; з тих же сіл концерти хору або виставу п'єс гостинно приймали жабинці у себе, зокрема найбільше ізі села Розгадова, яке відзначалося високою культурою і національного свідомстві.

У червні (2 рази на 5 літ) Жабинська «Просвіта» проводила фестиваль пісні, танців та розваг під відкритим небом на зеленій і просторій громадській оболоні Попова — Намул, коло хутора Горшнина. У програмі фестивалю були хоріві пісні М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка, О. Кошиця, М. Вербицького, Д. Січинського, В. Матюка, Р. Купчинського, М. Гайворонського, Л. Лепкого, Я.Ярославленка, народні пісні. Виконувалися оркестрові твори, дуети, квартети, хоріві пісні, декламації поезій Т. Шевченка, М. Шашкевича, Лесі Українки, І. Франка, Ю. Шкрямеляка, Б. Лепкого. Запрошувалися два хори з сусідніх сіл, духовий оркестр з Розгадова або Заруддя. Всі молоді учасники були в національних одностроях, у вишитих сорочках з гарасівкою, корсетах. А парубки в козацькому убранні демонстрували запальний танець «Аркан» та коломийку.

Після концерту відбувалися конкурсові ігри парубків: біг, скоки в довжину і висоту, піднімання по стовпі вверх; гімнастичні піраміди і «Вежі» та інші. Переможців нагороджували. На фестивалі ходили зі «скарбничкою» два члени управи і збирали від людей гроші на потреби «Просвіти».

Сільська крамниця вивозила для учасників фестивалю солодкі тістечка, цукерки, фруктові води, бутерброди.

У 1925 році при «Просвіті» організували **бібліотеку** (спочатку 61 книжку), яка згодом зростала переважно за кошти від драматичних вистав: 137 книг (1929р.), а згодом сотні книг. Книги замовляли щорічно через каталог-книгарню НТШ у Львові. Формування бібліотеки було в першу чергу з необхідних книг: драматичні твори (потрібні для вистав), історія України та історичні повісті і оповідання (для самоосвітнього гуртка).

У кінці 30-х років у бібліотеці були: **драматичні** твори — «Ніч під Івана Купала», «Маруся Богуславка», «Оборона Буші», «Циганка Аза», «Ой не ходи, Грицю» Старицького; «Украдене щастя» Франка, «Дай серцю волю...», «Невольника» і «По ревізії» Кропивницького, «Безталанна», «Розумний і дурень», «Наймичка» Карпенка-Карого, «Ясні зорі» Грінченка, «Нещасне кохання» Манька, «Закукурічені тітки» Льва Лотоцького, «Жидівка-вихрестка» Тогобочного,

«Вифлємська зоря» Луцка, «Святання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка, «Настоящі» Бобикевича, «Остання жертва», «Горе баблям» Зубенка, «Тайна» Николішина, «Петерчук», «Весілля з поправками» Мартиневича, «Тарас-дитина» І. Блажевич, «Сон літньої ночі» Пачовського, «Сирітка Хася» Гордіна, «Чорт не жінка» Казанівського, оперета Ярославлена «Бабський бунт»; різдвяні «Вертелі» І. Блажевич, «Гості з Вифлєму» Ю. Шкрямеляка, та виданий накладом товариства «Просвіта» в Зборові у друкарні Й. Фаєрштайна (1933 р.) для коледжників «Цар Ірод», «На Вифлємських полях» А. Радомського; водевілі, фарси «Святання в нещак», «Небжчик ходить», «Заручений по смерті», «Захотіла пана — дістала Івана...»

Серед книг з історії були: «Історія України-Руси» М. Грушевського; «Історія Зборова», «Битва під Зборовом»; «Коротка історія України» Крип'якевича; «Весесвітня історія», «Звідки пішла назва Україна» Б. Барвінського; «Дві облоги Львова», «Що то є нарізд?», «Оповідання з рідної історії», «Історія України» А.Лотоцького; історичні повісті та оповідання: «На уходах», «За сестрою», «Сагайдачний», «Корнієнко», «Сонце заходить» А. Чайковського, «Тінь велетня» Юліана Олійського, «Кужіль і меч», «Козак Байда» і «Лицар в чорнім оксаміті» А. Лотоцького, «Перед бурею» і «Кармелох» Старицького, «Ярошенко» Маков'я, «Син України» Златопольця, «Дорогою ціною» Коцюбинського, «Тарас Бульба» Гоголя, «Мотря», «Батурина» Б. Лепкого, поема «Талергод» І. Федоричка; «Волю бути козачком», «Осаул Підкова» Будзинського, «Олеся» Грінченка, «Захар Беркут» Франка, «Чета крилатих» Шкрямеляка, «Холодний Яр» Горліса-Горського, «Кульчицький — герой Відня» Филиповича, «Орлеанська дівчина», «Кровавий танець» В. Луцка, «Козацькі діти», «Заметіль» Р. Купчинського, «Роксолана» О. Назарука. Список книг бібліотеки подано за звітими «Просвіти» Жабиня (Державний історичний архів у Львові, фонд 348, опис 1, справа 2372, 1938 р.). Цей список книжок поданий тут неповний.

У бібліотеці були ще художні твори Г. Квітки-Основ'яненка, Марка Вовчка, «Кобзар» Т. Шевченка, С. Руданського, І. Неучу-Левичського, Е. Гребінки, Панаса Мирного, Ю. Федьковича, Лесі Українки, В. Стефанка, «Було, та мохом поросло», «Знахарка Солоха» С. Калинця (особисто подарував бібліотеці); В. Винниченка, М. Матівея-Мельника, М. Черемшини.

Не байдужими були бібліотекарі й до залучення у фонди співників з нотами, зокрема «Великого співника «Червоної Калини»», а також фольклорних збірок, виданих НТШ під редакцією В. Гнатюка «Українські народні байки», «Гайвіки», «Народні казки», зібрані О. Роздольським, «Українські народні приповідки», зібрані І. Франком, казки братів Грімм, «Покотігорощок».

Були й науково-популярні книжки, господарські poradniki, про кооперацію, бібліотечні посібники тощо, як: «Скрізь пустині Азії» С. Гедіна, «Географічний атлас», «Часи географічних відкриттів», «На далекий півночі», «Лісесом Амазонки»; «Практичний домашній poradnik», «Підстави кооперації», «Як кооперація до мене стремить», «Про опис населення», «Громадська самоуправа», «Галицький закон громадський», «Сільські ощадні каси Райфазена», «Читанка кооперативна»,

Кадри з кінофільму «З народних джерел»,
— обряд обжинок у с. Жабиня. Автор —
Мирон Сагайдак, фільм одержав диплом
на II міжнародному фестивалі 1990 р.
у м. Києві

Жниця
Шемчук Ольга

Косарі:
Микитишин Григорій,
Прокопів П.

Ольга Шемчук закладає вінок господареві
Костюку, справа — Банадига Мирослава

Навосад Марія, Ткачук Люба
обідають

Обжинки в Жабині
(1990, кадри
з фільму
М. Сагайдака).
Справа:
М. Банадига і
сопілкар
Г. Микитишин

«Горобички-хлпчики»
— веселі радість

Жниці на подвір'ї Ганни Марусин дарують господині вінки перед обідом

«Пільництво», «Як плекати курей», «Плекання кроликів», «Підручник до ведення книг», «Інструкція читальні», каталоги видань нових книг.

З енциклопедичних видань були тритомна «Українська Загальна Енциклопедія» (УЗЕ), «Історія української культури».

Протягом 20-30-х років Жабинська читальня «Просвіти» переплещувала журнали та газети, які зберігалися до листопада 1939 року, а саме: «Літературно-науковий вісник», «Життя та знання», «Аматорський театр», «Світ дитини», «Дзвіночок», «Народна просвіта», «Літопис «Червоної Калини», гумористичний «Комар», популярні книжечки «Просвіти», «Жіноча доля», газети «Народна справа», «Діло», «Новий час», «Христос — наша сила», «Свобода», «Український голос», «Сільський господар».

Подаємо вище детальний огляд бібліотеки «Просвіти», яка була першим всенародним центром духовної культури Жабиня. Подібні за змістом і обсягом тематики були бібліотеки у багатьох сусідніх селах Зборівщини. Згідно із звітами читальні, щорічно мешканці села, старші і молодь, читали 386-680 книг. Особливо читачі захоплювалися історичними повістями А. Чайковського та М. Старицького. Як правило, у зимовий період відбувалося голосне групове читання книг, журналів, знайомство з газетною політичною інформацією (1-2 рази в тиждень). У приміщенні читальні і в окремих хатах було голосне читання історичних повістей Андрія Чайковського, М. Старицького, В. Будзинівського, Ю. Шкрумелюка про визвольну війну Слов'янських стрільців, фантастику, пригод, а також «Рубають ліс» Антона Крушельницького, повісті О. Кобилянської «Земля» і «У неділю рано зілля копала», «Кришавий танець» В. Луцька (про битву з татарами 1694 р. у сусідньому селі Годів), «Кобзар» Т. Шевченка. Постійно читали вголос Микола Микитишин, Михайло Білоус, Олекса Банадіга, Дмитро, Петро і Микола Медведки, Ілько Панчишин, Петро Прийма. Для читання деякі селяни брали книжки з особистої бібліотеки **вчителя Д. Стелмаха**. Під впливом читальні молодь купувала книги в Українській книгарні і антикварні в Зборові (заснована 1931р.), у жабинській крамниці «Рільник», в якій з 1926 р. продавали книжечки на сільськогосподарські теми, календарі-альманахи «Сільський господар», «Золотий колос». Перші свої бібліотеки мали Федько Микитишин, Дмитро Медведки, Ілько Панчишин, Микола Федорович Медведки, Олекса Банадіга, Боднар Микола, Петро Прийма (співаники, журнали, вертепи), Микитишин Михайло, Петро Костювич Медведки.

Жінки та дівчата у 30-і роки в селі мали кілька журналів «Жіноча доля», а школярі — львівські дитячі ілюстровані журнали «Дзвіночок», «Світ дитини».

У середині 1920-х років колишній емігрант Ілько Панчишин привіз до Жабиня лейцязке видання «Кобзаря» Шевченка. Цей «Кобзар» захоплено читали старші, молодь, підлітки, його передавали з хати до хати, читали колективно пастухи в полі, на пасовиську — і автор цієї книги.

При читальні «Просвіти» діяв у 30-х роках **«Гурток самоосвіти молоді»**. Він у першу чергу був націлений на вивчення історії та історії культури України, давав рекомендації, які читати художні твори з історії. На засіданнях гуртка, які відбувалися двічі на місяць (в суботу) виступав з суспільно-політичними лекціями

перед молоддю у 1927 р. Ілля Гавришко («Про національні риси українського народу», «Що таке справжня любов до України?», давав огляд преси та ін.).

***

Після анекдад польської держави і прихід совєтської влади у вересні 1939 року. Ліквідовано «Просвіту», її гуртки і майно. Нова влада в 1939-1941 рр. призначила завідувачкою клубу Ганна Микитишин, а бібліотекарем — Василія Боднара. Надішло розпорядження зі Зборова подати список всіх книг з бібліотеки «Просвіти», їх переглянули і сказали залишити тільки художні твори українських класиків: від Т. Шевченка до М. Коцюбинського і Лесі Українки, давніх зарубіжних письменників і казки, а інші книжки, зокрема історичні, наукові, підшивки журналів та газет — ліквідувати. У клубі відбувалися танці молоді, зі Зборова привозили кінофільми. Церковні богослуження, різдвяний вертеп, колядки, весняні гайки та інші звичаї села продовжували діяти як раніше.

За час німецько-фашистської окупації були поставлені п'єси «Назар Стодоля» Шевченка, відбулися концерти пам'яті Т. Шевченка і з нагоди сторіччя Миколи Лисенка. У село приходять **художні книжки, співаники, поштові кольорові листівки** А. Монастирського, І. Груша, посібники з пасичництва з українського видавництва у Кракові через книгарні у Золочеві і Зборові. У селі за давніми традиціями проходили молодіжні різдвяні колядки, щедрівки, новорічна Маланка і весняні гайки коло церкви.

Перші роки після Другої світової війни діяльність клубу згодом зводилася до недільних танців молоді і показу фільмів. З 1953 р. поставлені на сцені п'єси І. Котляревського, М. Кропивницького, комедії Квітки-Основ'яненка (режисерував П. Ф. Медведки).

Кінофікація Жабиня у 1946-1959 рр. відбувалася за привізаними зі Зборова до села кіноапаратурою, електромотором і фільмами, які демонструвалися (один раз на тиждень) у театральному залі Народного Дому. Першим кіномеханіком був Микола Подольак (із Заруддя), а після нього Казимир Богуславський (із Заруддя), Петро Михайлович Микитишин (з Жабиня, навчався на курсах у Львові), і довгі роки, аж до 1994-го був Дмитро Онишківич (з Кального). З 1960 р. село електрифіковане, і з того часу кіноапарат одержав статус стаціонарного, а Народний Дім з розширеною добувочою залу (1987) став кінотеатром.

Завідувачкою клубу у Жабині в 1946-1988 рр. були коротко Ганна Микитишин, Федір Прийма, Петро Прокопів, Марія Петрівна Медведки, випускниця Теробовлянського культосвітнього училища Ольга Чепель, Мирослава Банадіга (з Травотолок), Петро Новосад. За час їх діяльності були поставлені **драматичні вистави** «Наталка Полтавка» Котляревського (режисер Тамара Галайко, в ролях: Наталка — Ганна Микитишин, Петро — Федір Прийма, Терпилиха — Люба Карабін); «Дай серцю волю» Кропивницького (1954, реж. Т. Галайко, в головних ролях: Іван Непокритий — П. Прокопів, Семен — Ярослав Сорока, Ф. Прийма, воружка — Ф. Сорока; «Глітай, або ж Павук» М. Кропивницького (реж.

П.Прокопів, в ролях: Бичок — Мих. Медведик, Стефа — М. Прокопів, Мартин — Ігор Семенович Прокопів, Олена — Т. Овчар; «Сватання на Гончарівці» Квітки-Оснот'яненка (1968, реж. П. Прокопів, Уляна — М. Прокопів-Новосад, Олексій — Р. Фрей, Стецько — П. Прокопів; «Ой, не ходи, Грицю...» Старицького (реж. П. Прокопів, в ролях: Гриць — Ф. Прийма, Маруся — М. Новосад); «Безталанна» І. Карпенка-Карого (реж. Т. Галайко, у ролях: Софія — М.Новосад, Гнат — П.Прокопів); «Титарівна» за Т. Шевченком (1981, реж. М. Банадига, у ролях: титарівна — О.Галайко, козак — Іван Самота; «Чорноморці» М.Старицького (1978, реж. Ігор Михайлович Новосад, у ролях — Г. Марусин, М.Прокопів, Г. Ковбасюк, М. Новосад, Л. Ткачук, Р.Фрей, Г. Боднар); «Фараони» О. Коломійця (1988, реж. М. Банадига, у ролях: Одарка — М. Новосад, Дарія — Г. Богуславська, Одарка — Г. Боднар, Таран — С.Костюк, Корній — П.Вербовський, Онисько — І. С. Прокопів, Грицько — П.Банадига, Катерина — Н.Фрей-Семен; вистава «Фараони» показана у Присвіцях, Плісняхх, Перепельниках, Годові та ін.).

Ще ставили вистави «Без вини винуваті» Островського, «Украдене щастя» І.Франка.

У 1960-1970-х роках при клубі сформувалася **вокально-інструментальний ансамбль** у складі Осипа Банадиги (скрипка), Петра Прокопового (скрипка і сопілка), Федька Михайлишиного (скрипка), Михайла Миколайовича Медведика (контрабас, бубен), Василя Банадиги (кларнет, контрабас). Їх виступи на сільських концертах, у художніх оглядах у Зборіві, Тернополі заслужили популярність. Актори виконували народні танці, танцювальні пісні. На той час у **Поморянах при будинку культури почав діяти численний ансамбль народних інструментів та сопіларів** під керівництвом талановитого диригента і майстра виготовлення музичних інструментів **Івана Борца** (1929-1994). Він запросив **жабинських музикантів** до співучасті у своєму оркестрі, проводив з ними репетиції у Поморянах (у повному складі 30 чол.) і в Жабині, де навчав їх грати на сопілках, цимбалах і освоював новий репертуар, в тому числі брав народні танці та мелодії місцевого фольклору. Жабинські музиканти (вище названі) у складі Поморянського оркестру брали участь у концертах та оглядах фольклору у Поморянах, Золочеві, Галичі, Зборіві, на телебаченні Львова і Києва (на огляді, на телебаченні, у Музеї народної архітектури під відкритим небом у Пирогові коло Києва, 1967 р., де зроблено фонозапис для грамофонної платівки фірми «Мелодія»). У репертуарі цього оркестру були: «В'язанки народних пісень села Жабиня» («Там на горі крута вежа», «Ой ішов я вулицю раз, раз», «Била мене мати», «Люблю тебе, Марусю», «А вже третій вечір», «А дівчина горлиця», «Мав я раз дівчиноньку», «Ой хмело ж мій, хмело», «Марусино, серце, пожалій мене» та ін.), «Козачок», «Полька», «Коломийки», «Вальс» («Взяв би я бандуру»), «Неаполітанська пісня» та ін. Про успішні об'єднання музикантів і музично-хорових колективів близьких сусідів Жабиня і Поморян писала районна, обласна і республіканська преса.

Подаємо зміст окремих статей із Зборівської та республіканської газети «Культура і життя» (Київ) та фотографії спільної співпраці у Поморянському оркестрі музикантів Поморян та Жабиня.

Образ св. Миколая у церкві Вознесіння Господнього с. Жабиня. Художник В. Бойко

Святкування 1000-ліття Хрещення України-Руси біля церкви с. Жабиня

*Кам'яний пам'ятник
Матері Божої
коло М. Литвина (1894 р.)*

*Кам'яний пам'ятник
з постаттю св. Миколая коло
І. Боднара (1881 р.)*

*Дзвіниця у
Жабині
(1926р.). Зліва
перед нею
дерев'яний
хрест,
поставлений з
нагоди
1000-ліття
запровадження
християнства в
Україні-Руси*

*Під цим хрестом біля церкви похований
перший священик села о. Михайло*

*Учні та вчителі Жабиня з священиком Володимиром Шевцівим
зустрічають ікону Матері Божої Зарваницької з Храбузної, яку потім
передали до Годова (1996 р.)*

*Зарвицька чудотворна
Богородиця*

*Поморянська чудотворна
Богородиця*

*Церква Пресвятої Трійці
у Зарвиці.
Внутрішній вигляд храму*

*Історична мить
(липень 2000 р.): завершується
будівництво нової святині —
Собору Матері Божої
Зарвицької (архітектор
Михайло Нетриб'як)*

*Чудотворний образ
Матері Божої з
Краснолуці*

*Краснолуца — коплиця біля
церкви. Фото М. Сагайдака*

*Свято прощання з букварем в Жабинській школі. Справа: директор
школи Ольга Галайко, священник Володимир Шевців. (1997 р.)*

*Зборівський музей. Фрагмент діорами «Зборівська битва».
Худ. С. Нечай*

Святкова ноша мешканців Західного Поділля

70-і рр. XX ст.
Костюми дівочі літні

Кінець XIX —
початок XX ст.
Чоловічий костюм (зліва).
Парубоцький костюм (справа)

Сімейний контрабас Жабиня

Контрабас, на якому грає у складі Поморянського оркестру народних інструментів сімдесятидвохлітній пенсіонер з Жабиня **Йосип Банадіга**, старіший від свого хазяїна на 22 роки. Селяни придбали його у 1866 році за 100 римських. Гроші на контрабас збирали усім селом. Подарували його крапцюму музикантові Онуфрію Банадізі: хай, мовляв, розважає людей, грає разом з товаришами на сільських весіллях та святах.

Онуфрій грав на контрабасі п'ятдесят років. Вмираючи, заповів його своєму синові Йосипу Банадізі. Він також грає на ньому вже п'ятдесят років. Поморянський оркестр народних інструментів виступає з концертами не тільки в сільських клубах, але й у театрах, концертних залах Тернопілля, Львова. Нещодавно мистецтву Поморян гаряче аплодували кияни.

Разом з Йосипом Банадігою в оркестрі грають і його брати — Василь та Олекса.

І. Любашенко
(Газета «Культура і життя», — 1968. — 29 травня).

Грай, сопілко

Незвичайно ніби інспірумент — сопілка. Та є щось у тій маленькій сопілці, що вберегло її від забуття протягом довгих віків.

... Спочатку було їх чотири, закоханих у музику і сопілку. Три роки наполегливо домагались уваги, а досягли більшого. До сопілок приєдналися старовинні цимбали, скрипки, контрабас і бубонець. Музикантів з Поморян та із села Жабиня справжній спільний оркестр, та на перших ролях все ж залишилися сопілки.

Кожне заняття керівник і організатор оркестру селищного Будинку культури **Іван Федорович Борщ** розпочинає опануванням музичного твору за окремими партіями, допомагає музикантам вишукати найскладніше. Сам демонструє, як краще зіграти ту чи іншу музичну фразу. А коли всі ознайомляться зі своїми партіями — шліфують ансамблевість звучання, відтінки, темп, ритм.

Особливою популярністю користуються народні пісні. Та є в репертуарі і твори Чайковського, Білаша...

Росла майстерність, зростала і популярність. А в поморянських сопіларів між майстерністю і популярністю нерозривний зв'язок. Якщо не вірите, прогляньмо хронологію. В 1960 році виступали на сценах сільських клубів. Через шість років їх запрошують у сусідні райони. В 1967 році сопілари — учасники заключного конкурсу обласного фестивалю. В 1968 році Міністерство культури України присвоїло оркестрові **почесне звання «Самодіяльного народного оркестру сопіларів»**. А рік тому вони одержали на республіканському фестивалі самодіяльного мистецтва Диплом першого ступеня, а їх керівник — золоту медаль.

Біографія, гідна наслідування.

П. Заманський,
(спец. кор. «Культури і життя», — 1971. — 26 серпня).

Сопілкарі Івана Федоровича

Негучний-то ніби інструмент — сопілка. Куди її, приміром, до блискучого, голосного саксофона чи самовнебного тромбона? А однак є щось у тій маленькій сопілці, вирзаній з дерева, що вберело її од забуття упродовж довгих віків, що змушує любити її, і зваблює, і зворушує, і захоплює.

Останнім часом мода пішла: вклучили радіоприймач — лунає знайома мелодія, тільки опунта складною гармонією, дивними ритмами. З трудом влінаєш — та це ж народна пісня «Іхав козак за Дунай»... І так тобі зачухається почути цю мелодію в усій її першорідній красі! Почути хоч би у Будинку культури селища Поморяни, що на Золочівщині.

Мабуть, немає сьогодні на Львівщині людини, яка б не знала або не чула гри народного самодіяльного ансамблю сопілкарів Поморянського будинку культури. Звучить музика у виконанні цього оркестру і на хвиллях радіоприймачів, і з екранів телевізорів. І все ж учасники колективу та їх незмінний керівник **Іван Федорович Борц** чудово розуміють, що подолання вершин в мистецтві немає і не може бути. Що тільки копійка і наполеглива праця, регулярні репетиції дають можливість виконувати номери програми на високому професійному рівні.

Хочу окремо розповісти про Івана Федоровича. Мені не доводилося зустрітати іншої людини, яка була б так окрилена любов'ю до народного музичного мистецтва. Оркестр сопілкарів — це рідна дитина його, який він віддав багато років свого життя та творчого зусилля.

Переважна кількість творів, які виконує оркестр, зібрані і оброблені керівником. Людина широких інтересів, Іван Федорович цікавиться всім. Кількарічна наполеглива праця над створенням зроматичної сопілки дала свої позитивні наслідки — зараз цей інструмент, на якому грають учасники колективу, звучить чисто і ніжно, на ньому можливе виконання творів великої складності в різних тональностях.

Іван Федорович поділявся зі мною своїми новими планами про створення принциполо нового струнного народного інструмента. Поки що такий існує тільки на білому ватмані: форма дивовижна, нова система строю. Поруч — виписані колонками цифри — розрахунки параметрів і калібрів кожної струни. Я вневчаний — такий інструмент незабаром буде.

Велику увагу приділяє керівник системі занять з учасниками: адже в колективі — учні Поморянської середньої школи, курсанти професійно-технічного училища, сивоусі аматори музики і молодь із сусіднього села Жабиня. Наймолодшому — 13, найстаршому — 80. І до кожного необхідна знайти індивідуальні підходи, зацікавити. Дисципліна і почуття відповідальності за загальну справу — ось основний критерій виховної роботи в колективі.

— Навчити володіти інструментом — це ще не все, — каже керівник. — Головне — прищепити любов до музики. Як він цього досягає, Іван Федорович скромно промовчав. Зате я знаю, що Будинку культури в

Поморянах, який багато років очолював І. Ф. Борц, називають сільською філармонією. По-грецькому «філармонія», як відомо, означає любов до музики. Жителі Поморян не раз чули захоплюючі розповіді директора про життя й творчість композиторів-класиків, про сучасних авторів. На заняттях він вивить учасників музичної грамоти, пояснює характерні особливості кожного музичного твору, аналізує його зміст.

1968 року оркестр сопілкарів здобув звання народного. Диплома, грамоти, виступи в Москві, Києві, на обласних і республіканських фестивалях — висока відзнака творчої праці поморянських сопілкарів. Так само, як і золота медаль керівникової.

В оркестрі їх тридцять: колосники, учителі, учні, робітники. Що їх примушує кілька разів на тиждень приходити на репетиції? Слава, привілеї? Мабуть, ні. Відчуття спільності, гордості за чисту криницю народної пісні й музики.

А це... листи. Десятьмак лежать вони на столі в Івана Федоровича. Звідусіль. Одні питають поради, інші дякують за концерт, який щойно відбувся на телебаченні. Багато друзів в поморянських сопілкарів в усіх кінцях нашої країни.

Вечірні тіні вкрили і гори, і ліси, і поля, серед яких на кілька кілометрів розкинулося селище Поморяни. Але ще давог світиться у синій імлі вікно в майстерні у Івана Федоровича Борца. То під вмілими руками майстра з бруска звичайної каліни народжується нове диво — сопілка.

Е. Зенько
(«Культура і життя» — К., 1974. — 12 травня)

Прекрасному немає меж

Жабиня здавна славиться народними талантами: вишивальницями, музикантами, співаками. І те джерело, з якого черпають натхнення, той чистий струмінь, до якого припадають, — народна пісня. Як квіти тягнуться до світла і тепла, так і люди горнутья до неї — вічної і прекрасної, як життя.

Впевнена, що виступ фольклорно-етнографічного ансамблю Жабинського будинку культури нікого не залише байдужим, бо учасники колективу віддають себе сповна цьому чудовому захопленню, справді люблять народну пісню, не забувають обрядів, традицій своїх предків.

Хто ж вони, ці люди, які попри всі свої турботи, спішать ввечері на репетиції цілими сім'ями, із задоволенням віддають своє дозвілля сцені? Трудівники, чий невтомні руки плекають життєдайні колоски, вирощують буряки, виховують дітей. Це люди, які зміюте і працювати, і змістовно проводити своє дозвілля. Д. М. Богуславська, Г. І. Боднар, Я. І. Кімтинська, Г. М. Романів, С. П. Була, С. П. Ткачук трудяться у буряківничій ланці, О. М. Шемчук, О. В. Лучин, Т. М. Обчар — працюють дитсаока, Г. В. Каробин, Г. М. Марусин — фельдшер та санітарка медпункту, О. І. Галайко та

Графічний малюнок «Весілля». Худ. Я. Омелян

Н.Р.Семен — вчитель, М. Б. Чорнотевич — повар шкільної їдальні. А в складі народних музик Петро Прокопів та Йосип Банадига — пенсіонери, Зеновій Банадига працює на фермі, В. І. Прокопів та В. М. Пальцян — студенти Бережанського сільськогосподарського технікуму, Б. М. Кобіль — шофер, С.П. Костюк, П. Ф. Банадига, І. С. Прокопів — трактористи, Г. М. Микитишин, П. І. Ткачук — їздові, П. М. Галайко — учень Зборівського СПТУ-30. А всього у колективі 37 учасників. І всі щасливі дні та години в серці кожного із них, як квітка до квітки, як барва до барви у вінку, бо всі об'єднані своєю любов'ю до мистецтва, радіщами та прикрасами, як єдина сім'я.

Ось уже тридцять років керує цим чудовим колективом Мирослава Банадига. Після закінчення Теревовлянського культосвітнього училища прийшла до Жабиня. Так і залишилася тут працювати. Щиро заздрю цій невтомній жінці і радію водночас, бо у неї неабиякий хист і таланти. Скільки наполегливості, зусиль і енергії затратити доводиться щоразу, та ужимки добрі — колектив відомий за межами нашого району. Зізналася при розмові, що у відпустку ніколи піти. А цієї осені фольклорно-етнографічний ансамбль брав участь у республіканському фестивалі «Весільна осінь». Йому передував обласний огляд обрядів у Бережанах, на якому колектив було нагороджено дипломом II ступеня. А потім самодіяльних митців запросили у столицю Київ.

Гостинно зустріла київська земля жабинських аматорів. І особливо сподобалася всім «жабинське весілля», яке вони показали в Музеї народної архітектури та побуту під Києвом у Пироговому. Линули пісні сумні та веселі: «Ой, там на горі загара сходить», «Горіла сосна», «Ой, на горі два дубки». А глядачі просили співати ще і ще. Грали музики, наречена прощалася з дівуванням, материного благословення просила, а у людей на очах виступали сльози. Пісня їх душею володіла. Клякала зазирнути у молодість, рідну домівку загадала. Щиро дякували глядачі самодіяльним митцям, разом з ними танцювали і співали. Це був найбільший вияв вдячності та симпатії за такі щасливі хвилини.

А потім була зустріч з іноземними туристами у Центральному парку. Довго ще аплодували вони жабинським аматорам, безлі додому приємний погляд про нашу українську землю, про її славних людей.

Та не тільки співати вміють самодіяльні артисти, ще й у виставах прекрасно грають. Здійснили уже постановку п'єс «Фараони» О. Коломійця, «Глтай, або ж Павчук» М. Кропивницького. Виступали з ними у Годіві, Перепельниках, Пліснанах, Присівцях. Додам, що декорації теж власних і силами виготовляють (М. Навосад та ін.).

Хочеться, зокрема, розповісти про незмінних учасниць усіх виступів, які близько тридцяти років віддали сцені, М. М. Навосад та Л. П. Ткачук. Це майстрині, чії роботи — то справжній художній витвір, то скарб, то ще одне свідчення безмежності народного обдарування. М. М. Навосад малює і ліпить. Я була в захопленні від її картин. Не вірилося, що їх створила людина, яка ніде ніколи не вишлася цьому мистецтву. Люба Карабін-Ткачук вишиває. Яке розмаїття кольорів — синій, жовто-гарячий, бузковий, зелений і чорний. Стібок до стібка, хрестик до хрестика — справжній скарб, створений руками жінки...

Ой, там на горі
зоренька сходить,
А Гануленька
заміж виходить.
Заміж виходить,
знає за кого,
За Петрусенька,
за молодого.

Співали жінки. А я милувалася їх просвітленими обличчями, прислухалася. І так хотілося, щоб не було кінця пісні, щоб линула вона дозго-дозго.

Г. Кравець,
кор. «Рад. села», Зборів. 13.12.1988 р.

Культурну діяльність у Жабинському клубі провадили музично обдаровані брати Петро (в 1974-76рр.) та Ігор (в 1977-78рр.) Навосади. Вони організували при клубі молодіжний вокально-інструментальний естрадний ансамбль за участю: Петра Навосада (електроорган), Б. Хилярського (трубка-

Народний поет Стелан Мочук (справа внизу) в колі сім'ї — дружини Евдокиї, дочки Марії і сина, священника Степана

Фольклорний народний хор с. Жабиня на обласному огляді в Тернополі біля пам'ятника Т. Шевченка, 2000 р

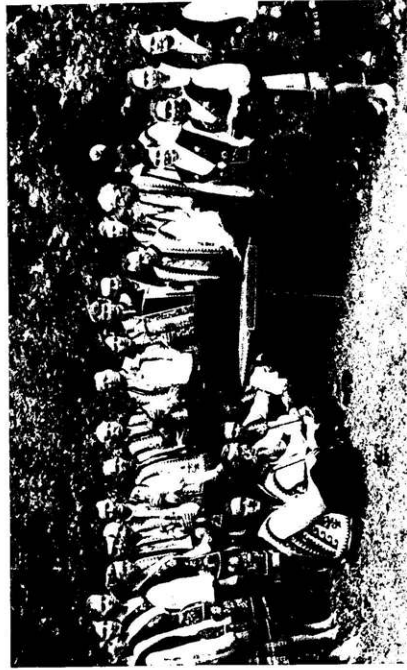
Хор с. Жабиня.

Зліва 1 ряд: Прокопів-Банадига Леся, Богуславська Дануся, Макогонська Ганна, Банадига Мирослава (диригент хору), Ткачук Стефа, Овчар Текля, Марусик Ганна; 2 ряд: Чорнотевич Марія, Дмитровська Марія, Юрчук Лариса, Набосад Марія, Боднар Ганна, Кравець Марія; 3 ряд: Ткачук Петро, Михайлишин Михайло, Брошак Стах, Прокопів Петро, Прокопів Ігор, Боднар Василь; 4 ряд: Прокопів Григорій, Микитишин Григорій, Шпортун Іван, Питель Іван, Галойко Іван

Об'єднаний хор с. Жабиня і Заруддя на Зборівщині. Диригент Довгань І.

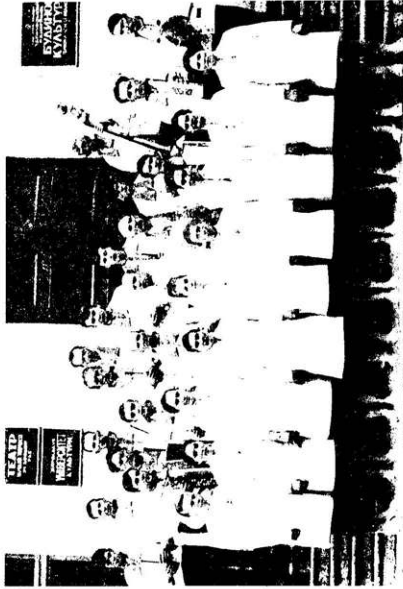

Інструментально-хоровий Жабинський ансамбль.

Зліва: Головата І., Марусин Ганна, Овчар Текля, Каробін Ганна, Кугльба Іван, Михайлишин Федько, Бонадіда Василь, Прокопів Петро, Бонадіда Яосип, Дмитро Панчашин, Ткачук Федько (басни), Бонадіда Федько, Борці Іван (з Повжоран), Панчашин Антошко (акомпаніює), Новосад Петро, ? Медведик Михайло (композитор), Бонадіда Мирон.

Сидять на тротуарі: Богдуславський Володимир, ? Бонадіда Зеновія, Михайлишин Григорій, Глиньський Павло, 1972 р.

Інструментально-хоровий ансамбль с. Жабиня.

1 ряд: Ткачук Лебедь (1), Боднар Ганна (2), Каробін Ганна (3), Лєвчук Настя (4) Овчар Текля (5), Крабєць Марія (6), Бонадіда Мирослава (7), Богдуславська Дануся (8), Марусин Ганна (9); 2 ряд: Ткачук Володимир (1), Кугльба Іван (2), Михайлишин Федір (3), Прокопів Петро (4), Бонадіда Яосип (5); 3 ряд: Пукало Григорій (1), Брашак Стас; Іванович (2), Богдуславський Володимир (3), Михайлишин Григорій (4), Бонадіда Зеновія Василівна (5).

Коббасюк Антон (6), Боднар Павло Михайлович (7), Новосад Петро Михайлович (8), Медведик Михайло (10), Бонадіда Мирон Василівна (11).

Ансамбль «Троїсті музики» та вокальний квартет с. Жабиня, 1980 р.
Зліва: Боднар Г., Кравець М., Новосад М., Марусин Г., в 2-му ряду: Прокопів І., Михайлишин Ф., Шемчук О., Прокопів П.

тенор), Б. Кобіля (ударна установка). Найбільше брати грали на танцях молоді. інколи на весіллях.

Бібліотекарями при клубі з 1953 р., згодом при Будинку культури, працювали Тамара Галайко, Ганна Бартош, Мирослава Банадига, Текля Овчар, Марія Гоцуляк, Надія Боднар. Бібліотека нараховує сьогодні 6150 книг (1998р.).

У 1920-1999 рр. у Жабині діяли **талановиті музичні гурти** (троїсті музики), які грали на концертах і танцях у Народному Домі, а також часто на весіллях. **Серед перших** були: Іван Швець (скрипка), Онуфрій Банадига (контрабас), Семен Долинний (решето, бубон).

Другий гурт: брати Банадига Петро Онуфрійович (скрипка, решето), Банадига Пилип Онуфрійович (2-га скрипка, кларнет, контрабас), Банадига Андрій Онуфрійович (контрабас), одружився до Вірліва, Банадига Михайло Онуфрійович (бубон, решето).

Третій гурт: Банадига Василь Пилипович (скрипка), Медведик Василь Михайлович (скрипка), Михайлишин Пилип (контрабас), Галайко Микола (бубон).

Четвертий гурт: Банадига Йосип (скрипка), Банадига Олександра (скрипка), Туркевич Антін (контрабас), Михайлишин Михайло Григорович (бубон, решето).

П'ятий гурт: Банадига Йосип (скрипка), Михайлишин Федько (скрипка), Банадига Василь Пилипович (контрабас, кларнет), Медведик Михайло Миколайович (бубон, решето).

Шостий гурт: Прокопів Петро (скрипка, сопілка), Пукало Григорій (сопілка), Банадига Зеновій (бубон).

З травня 1959 року й досі на ниві культури Жабиня працює **Мирослава Банадига** (уродженка сусіднього села Травотолоки, випускниця Тербовлянського культосвітнього училища, 1958). Була бібліотекарем, художнім керівником, з 1979 р. зав. клубом, з 1980 р. директором, хормейстером і диригентом сільського будинку культури. Крім ведення хору і показу драматичних вистав, у 1985 р. під її керівництвом почав діяти «**Фольклорно-етнографічний ансамбль**» за участю селян і вчителів. У 1990 р. цей ансамбль одержав звання «**Народного самодіяльного**». Паралельно дія мішаний хор (29-35 чол.). У 1987-1989 рр. «Фольклорно-етнографічний ансамбль» виступав у селі та в регіональних оглядах у Бережанах, Зборові і Тернополі, показав картини «Щедрівки», «Жабинське весілля», «Обжинки», «Музичну орбіту і побут» (відзначений Почесним грамотами). У Будинку культури працює досі художнім керівником **Ганна Кравець** (із Заруддя). Влітку 1989 р. цей колектив вдруге узяв участь у вокально-інструментальних концертах у **Музеї народної архітектури під відкритим небом** у Пирогові під Києвом отримав відзнаку, а взимку цього ж року став **Лауреатом Тернопільської обласної премії ім. В. Гнатюка** (Диплом II ступеня). У 1990 році: участь хору у відновленні стрілецьких та пропам'ятних могол Другої світової війни у Годові, Розгадові, Вірливі, Жабині, Плісняхах та Зборові; показали фольклорно-етнографічну картину «Весільна осінь» на конкурсі у Бережанах; завершили **знімання серії фільмів** М. Сагайдака: «Обжинки в Жабині і Зарудді», «Жабинське весілля», «Вертеп у Жабині»; участь у «Різдвяних колядках та щедрівках» у Тернополі; жіноча група фольклорного ансамблю брала участь у Новорічному концерті (щедрівки) на киявському телебаченні (1990); відновлено в селі парубочий «Різдвяний вертеп» (показано його на огляді в Тернополі 1991 р.), там же театралізоване дійство «Нова радість стала», 1995 р. і нове «Жабинське весілля» у Тернополі (1999, відзначена премією диригент М. Банадига).

Жабинський мішаний хор брав участь у **щорічних фестивалях** стрілецьких та козацьких пісень у Розгадові (1992-98, у репертуарі пісні М. Гайворонського, Р. Купчинського, Л. Лепкого; козацькі — «Там в полі могила», «Ой на горі там женець жнуть», «Засидали козаченьки» та інші). Село проводило щорічні **Щеценківські концерти**, хор співав на святах Зборівської битви, у вільноному концерті пам'яті Б. Хмельницького (1995). Всі виступи жабинців на республіканських, обласних та районних оглядах-концертах, фестивалях відзначені грамотами, дипломами.

З 1994 р. мішаний церковний хор (диригент Мирослава Банадига) веде щонеділі супровід Служби Божої у церкві, співав на похоронах.

Успіху культурного життя Жабиня у 70-90-х роках сприяли хорово-концертні та аматорсько-театральні традиції попередніх поколінь молоді і старших віком, обдарованих троїстими музик сімейства Банадигів (Йосипа, Пилипа, Василя), особлива співучість села у збереженні чудового традиційного фольклору всіх жанрів і колишніх народних звичаїв та обрядів. Значний поштовх до багатогранної культури села дали: відновлення релігії, подих волі національного відродження в умовах державності України.

Поморянсько-Жабинський чоловічий інструментальний ансамбль. На огляді у Львові 8 травня 1967 р. у складі 24 чол. під керівництвом І. Борща і Й. Банадиги. З них учасники з Жабиня зліва: Банадига Василь (3), Дмитро Панчишин (4), Михайлишин Федько (5), Прокопів Петро (14), Банадига Федько (15), Банадига Йосип (19). На передньому плані на столах грають на цимбалах.

Поморянсько-Жабинський інструментально-хоровий ансамбль. На огляді у Помор'ях 1968 р. під художнім керівництвом І. Борща та Й. Банадиги у складі 34 учасників. З них виступали жабинці (8 чол.), сидять на передньому плані: Банадига Василь, Михайлишин Федько, Прокопів Петро, Банадига Йосип.

Петро Прийма з родиною, 1934 р.
Справа дружина Євдокія, в центрі син Федько та інші родичі

Зліва: (сидять) Навосад Ганно, Боднар Чаліс, Вербовська Текля; (стоять) Навосад Михайло, Боднар Павло, 1941 р.

Музей М. Шашкевича у Підліссі, який щорічно відвідувала молодь Жабиня

Майстри сцени Микитишин Ганна і Боднар Василь, молоді і закохани

Михайло Прокопів з дружиною Настею та дітьми, 1956 р.

Зліва: два брати — диригент Петро Медведик і режисер жабинського драмгуртка, активний член «Просвіти» Микола Медведик у 1930-х роках, секретар сільради у Жабині з 1944 р.

Зліва: Павло Боднар, Юлія Мигаліцька, Олекса Прокопів, Катерина Медведик, Ілько Панчишин, Михайло Медведик, невідома дитина

Родина Мигаліцьких: батько Микола (пасічник), дружина Юлія; стоять: син Михайло, невістка Ганна, внучка

Василь Банадига, музикант (скрипка та цимбали)

Марія Боднар, аматор сцени і співачка хору

Петро Прокопів, аматор сцени, режисер, скрипаль. Засвоїв цимбали і сопілку

Настя Прокопів, знавець фольклору та звичаїв села Жабиня

Аматор сцени Франка Ткачук

Брати Петро та Ігор Навосади, культурнізники клубу с. Жабиня (у 1974 — 76 рр. та 1977 — 78 рр.), музиканти, творці нової музики (гра на йонці), і грають

*Мирон Боднар,
аматор сцени
та співак хору*

*Марія Навосад —
співачка, талановита
артистка драматурга,
художник і скульптор
(ліпить із глини та
вапняної суміші)*

*Тамара Галайко —
бібліотекар, аматор та
режисер вистав*

*Федір Прийма,
заб. клубом,
аматор сцени*

*Люся Боднар,
бібліотекар будинку
культури*

*Мирослава Банадига,
директор сільського
будинку культури та
диригент хору з 1960 р.*

*Ганна Кравець,
художній керівник
будинку культури*

Отакі молоденькі парубки в Жабині

*Родина Миколи Ткачука, Франки та
Марії Боднар з дітьми у Жабині*

*За традицією у поминальні дні або у дні Великодніх свят рідні йдуть на цвинтар
до могил тілживих. Ось діти і внуки приїшли на могилу Костя і Юлії Медейків*

Дітчата (сестри)
с. Жабиня. Зліва:
Катерина Медведик,
Катерина Панчишин,
Ганна Медведик, сидить:
Ганна Семенівна
Медведик

Прокопів Семен — добоглітній столяр
у своїй майстерні

Сімейство Юлії Костюк і Семена
Прокопового. Своє життя
пов'язували з молоддю села. Довгі
роки в осінні та зимові вечори
відпускали для молоді своє житло на
різні вечорниці, для репетиції хору,
різдяного Вертепу, традиційних
«Вечорниць на Андрія», на Святого
Миколая або ж навчали, як пекти
солодкі коржики або пироги з
черешнями чи із сирю капусько. Там
же проводили цікаві розважальні ігри.
Все з високою культурою

Зліва: Мирон Царик (с. Жабиня), Федько
Загородний (с. Жабиня), Петро Медвідь
(с. Кальне), сидить: Федько Щербань
(с. Кальне)

Родичи Боднарів, Ткачуків, Бешів: справа Боднар Микола (1), Ткачук Люба (2),
Беш Галина (3), Ткачук Михайло (4), Боднар Іван (5), Ткачук Франка (6),
Тимофєєва Марія (7), Беш Григорій (8), Боднар Стефанія (9), Ткачук Ганна (10),
Боднар Мирон (11), Боднар Михайло (12), Боднар Кліментина (13),
Боднар Ганна (14), Беш Бронька (15), Завербний Микола (16),
Боднар Анна (17), Боднар Петро (17), діти: Юкало Галина, Юкало Марія

Зліва: аматори сцени — Ганна
Боднар, Марія Новосад, Петро
Вербовський («Фараони»)

Фрагмент з вистави «Мати-наймичка» за
Т. Шевченком. Надія Семен — Настя,
Володимир Пальцян — Трохим, Марія
Микитишин — Домаха, 2001 р.

*«Чорноморці»
М. Старицького, 1979 р.
Зліва: І. Прокопів,
М. Новосад, Р. Фрей,
Г. Боднар, Л. Карабін,
П. Прокопів, Г. Ковбасюк,
Г. Марусин*

*Сцена з комедії «Фараони». Справа Ігор Прокопів,
зліва С. Костюк*

*Сцена з комедії «Фараони».
Ганна Боднар*

*Сцена з комедії «Фараони»
Зліва: Степан Костюк,
Володимир Боднар*

Серед ветеранів художньої самодіяльності, обдарованих народних митців (у драматичному гуртку) зі стажем понад 30 років назвемо родину Прокопових — Марію Прокопів-Новосад — співачку-сопраністку на весіллі, у концертах, на толоці, на гаївці, у церковних хорі, аматорку сцени — грала закоханих героїнь, веселих інженерів і характерних жіночих типів; її брата Петра Прокопового — співака-тенора хору, соліста, скрипальця, сопілкаря, цимбаліста, бубніста, аматора сцени (грав героїв, комедійні та характерні типи), весільного музиканта ще й гумориста; Ігоря Прокопового — блискучого коміка театральних вистав, дотепного жартівника (його сини — музиканти); Карабін-Ткачук Любку — співачку, аматорку ролей матерів, бабусь; Микитишиного Григорія — співака, сопілкаря, аматора гостро характерних ролей; Марусин Ганну — співачку й аматорку сцени; Микитишин Ганну Михайлівну — обдаровану співачку у ролях героїнь і Бойка Василя — виконавця ролей поважних старців; Романа Фрея — співака і аматора сцени; співаків та аматорів сцени — Приймю Федора, Григорія Прокопового, Степана Костюка, Бойко Ліду, Булу Івана, Банадигу Петра, Віхастого Петра, Ковбасюк Ганну, Ковбасюк Галину, Овчар Теклю, Приймю Юлію, Боднара Василя, Ганну Карабін, Булу Софію, Іванюх-Боднар Ганну, Петра Вербовського, Богуславського Володимира, Богуславську Дарію, Кравець Ганну, учителів — Микитишин-Шемчук Ольгу, Галайко Ольгу Іванівну, Галайко Ольгу Василівну, Микитишин Марію Василівну, Семен Надію.

З останніх драматичних вистав 1995-2001 роках ставили «Фараони» М. Коломійця, «Мати-наймічка» Т. Шевченка та «Чорноморці» М. Старицького.

У «Фольклорно-етнографічному ансамблі» Жабиня беруть постійну участь у 1980-2002 рр. жабинці Банадига Мирослава (художній керівник і диригент), Боднар Ольга, Банадига Ольга, Богуславська Дарія, Боднар Ганна, Була Софія, Бойдун Ярослава, Бойко Ліда, Галайко Ольга, Галайко Ольга, Галайко Софія, Долнина Надія, Задорожна Ганна, Ковбасюк Ганна Семенівна, Ковбасюк Ганна Омелянівна, Костевко Ярослава, Кравець Ганна, Кемпінська Стефанія, Кемпінська Юлія, Кемпінська Ганна, Карабін Ганна, Марусин Ганна, Микитишин Марія, Макогон Алла, Новосад Марія, Овчар Текля, Прийма Юлія, Прокопів Ганна, Романія Ганна, Семен Надія, Ткачук Люба, Ткачук Стефанія, Ткачук Ольга, Холява Галина, Чорнотевич Марія, Шемчук Ольга.

Чоловіки: Була Іван, Банадига Петро, Богуславський Володимир, Бойко Василь, Банадига Зеновій, Банадига Мирон, Віхастий Петро, Банадига Петро, Кемпінський Володимир, Костевко Федір, Кульба Іван, Литвин Ігор, Медведик Михайло, Микитишин Григорій, Новосад Петро, Овчар Михайло, Панчишин Дмитро, Панчишин Антін, Пальдан Володимир, Питьль Іван, Прокопів Ігор, Прокопів Петро, Пукало Григорій, Ткачук Михайло, Ткачук Петро, Фрей Роман.

ПРИКЛАДНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО

Народне прикладно-ужиткове мистецтво Жабиня у 1900-1995 рр. яскраво проявилось у гафтуванні і мереживі дівочих і жіночих сорочок та фартушків у більшості рослинним орнаментом. Вишивали українським геометричним орнаментом (способом гладдю, хрестиком і низинкою) чоловічі святкові сорочки (ковнір, дві смужки або одна широка на грудях, манжети); до вишивки на шві прив'язували синьо-жовті або малинові стяжки-гарасівки. Жіночі блузки з вишивками на грудях, на манжетах і вверху на рукавах широким узором. Вишивали ще: рушники на ікони, на хатні портрети Т. Шевченка, М. Шашкевича, І. Франка; на білому полотні рушники та ікони до церкви; рушники на весілля; обрус, настільники на скриню або стіл, пошивки на подушки, покривала на ліжка. **Вишивки** виконували різними веселими кольорами, двоколірні (червоними і чорними нитками; синіми і сивими), одноколірні, з різними відтінками. Вишивають у селі всі жінки.

Особливо шили для дівчат і молодиць чорні або гранатові* **безрукавні блузки, камізелки, жупани** з обшивкою різнокольоровим бісером рослинним і геометричним орнаментом; під них одягали вишиті сорочки.

З купленого у місті різнокольорового паперу виготовляли **штучні квіти для прикраси стін** у хаті та ікон. Для кращого виду та довгого зберігання ці квіти мочили у розтопленій віск.

У світлицях вішали на бічних стінах або біля вхідних дверей дві розмальовані у кольорі та візерунки поливані тарілки. У декого ці художні тарілки стояли у 2-3 ряди на миснику коло порога.

У селі робили **«витинанки»** з білого або голубого паперу для прикраси стін. З житньої соломи і бісеру способом пов'язування їх нитками робили різнофігурні «павуки», які підвішували до стелі над столом.

З бісеру робили **«коронки»** для прикрашення голови дівчини, яка йшла до шлюбу.

З доморобного **конопляного полотна** шили обрус (роблені на верстаті з візерунками) та сорочки для парубків, підлітків, старших жінок та чоловіків (до 1935 р.); верета, інколи пофарбовані у голубий колір, або у дві смужки — біла і голуба.

Виготовляли **музичні інструменти: сопілки** (з ліщини і бузини), решето з тонкої шкери з брязкальцями, бубон. Скрипки робили Петро Банадига і Федько Михайлович Микитишин.

* гранатовий — темно-синій

Народні вишивки Жабиня

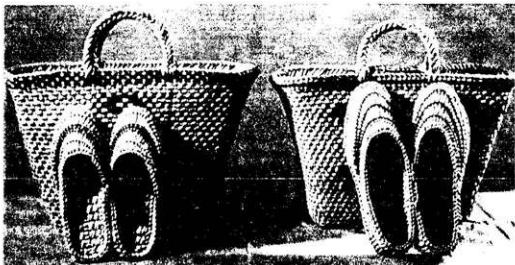

Святковий одяг інтелігенції міста
Поморяни у 1930-х роках

Вишивки на подушках

Плетені вироби з рогами

Пледи з лози менші кошики для посвячення паски та м'яса на Великдень, а великі — для господарських потреб.

У Жабині були майстри на всі руки, які вміли все зробити. Серед них виділявся Федько Михайлович Микитишин (робив скрипки, виготовив вперше 1937 р. прядильний механізований верстат, дерев'яний велосипед, на якому їздив через Золочів аж до Львова; шив черевики, чоботи, одяг, вишивав, робив лійка, столи, точив дерев'яні вироби на верстаті та інше). Самотужки засвоїв з 1980 р. малярство ікон, пейзажів, сюжетних картин, плакатів олійними фарбами на полотні, папері і дереві Василь Бойко та Марія Прокопів-Новосад (вона ще гарно ліпить скульптурні постаті святих; її скульптурні роботи є на сільському цвинтарі, в церкві, а також у мешканців села). До малярства та різьби по дереву виявив талант Микола Антонович Панчишин, який працює тепер у Чернівцях. Добрим майстром по ремонту радіо, телевізорів, іонік у селі став Петро Михайлович Новосад (працює у Чернівцях, епізодично — у Жабині).

У 2001 році закінчили трирічну Школу різьби по дереву в Золочеві учні Володимир Ванів, Ігор Литвин та Ігор Тішин.

ДОМАШНІ ПРОМИСЛИ

начиме місце в житті Жабиня з давніх часів займало **домашнє ткацтво**.

Кожен господар сівя коноплі (з насіння виробляв смачну харчову олію у Кальворно, Годові і Поморнях, а також ліки для людей і тварин при шлункових захворюваннях і опіках). Конопляну соломю мочили у ставках, висушували, отіпали на терлиці, чесали на цвяхових шітках, виробляли прядиво (двох видів: грубіше (валовину) на мішки, мотузки, пута, воловоди; тонше — на прядиво ниток на кожільці; з ниток ткали: верета, настільники, полотно на сорочки, чоловічі штани, жіночі спідниці, рушники). Зроблене полотно вибілювали: мочили у лузі (вода з дерев'яним попелом) і сушили на сонці. Особливо тонке, гарне **полотно** було з **ниток льону**. Полотно на штани і спідниці фарбували у голубий, синій і чорний кольори (однотонні), а також у дві смужки: синю і білу, тобто фарбували їх спеціальним пресом у дві доріжки; такі штани називали «битими», а спідниці — «димкою» (їх робили ще до 1951 р.). Зокрема ткацтво і пошиття одягу було поширене під час Другої світової війни при відсутності одягу в краніцях.

Відходи з насіння конопель в олійні, тверді колесоподібні так звані «макухи» (їх було 2-5) використовували намочені у гарячій воді на ліки, а також на корм для корів.

З овечої вовни і ниток з конопель виготовляли (ткали) матеріал для пошиття чоловічого теплого верхнього одягу на зиму: **опанчі з художніми нашивками, ремінними на ковчирі і манжетах та текстильними обшивками** на грудях і внизу; опанчі були святковою одежею. Грубша тканина з вовни йшла на робочий чоловічий верхній зимовий одяг — бунду, яку називали для їзди кіньми до лісу, на ярмарок, до млина. Виготовляли тканини з вовни на верстаті, а завершували у Поморнях на так звані «**фолошах**» (**водяних пресах при мліні**).

У 1920-1950 рр. **ткачами** у Жабині були: Прокопів Іван, Прокопів Юлія Михайлівна, Банадига Петро, Банадига Степан, Банадига Павло, Левкуц Олександра, Романів Микола. У зв'язку з колективним господарюванням з 1950 р. перестали сіяти коноплі, і ткацтво занепало. Льон сіють на городі (невеличку грядку) тільки на ліки. Муку, зокрема «разівку» для тварин, молили на жорнах (були однострунні і двострунні, у селі їх нараховувалося понад 25). Ручну (з двома корбами) механічну **крупомельницю** у 1930-40-х рр. мав у Кутку Павло Кушнір. На крупомельній лущилі просо на пшоно.

У **стапах** (їх було понад 30) виробляли пшоно з проса, товкли пшеницю на кутю. Масло робили вручну (ї досі) у масляничках, заготовляли квасний сир на зиму у маленьких бочілках. До 1945 р. у селі мали сепаратор (центрифугу) для відокремлення сметани з молока (Бойко Михайло, Олександр Прокопів, Іван Боднар, Андрій Царик на Горшичах, Г. Вишньовська і Настя Кузів на Кульбах.

У Жабині, як і в сусідніх селах, здавна було **промислово-побутове виробництво** одягу, взуття, знарядь для рільничого, тваринницького і птахівничого господарства. Кожен господар намагався сам робити нескладні знаряддя праці (шп, граблі, мотики, вила, тачки; окремі частини воза, колісниця, саней; дерев'яне обладнання плуга, коси, плужка, борони, рала, кінську упряж). Виробляли дерев'яний посуд і знаряддя: лопати, ножи, цебер, нечки, ложки, корита тощо. Але складніші знаряддя праці робили окремі майстри своєї справи, які передавали свій досвід дітям. Добрим **ковалем з обладнаною кузнею** був у 1920-1938 рр. М. Твардовський (кузня розібрана у 1945 р., на його подвір'ю живе тепер Фенна Садовська). Колеса до воза, плужка і тачок, колоровотри до криниць робили Микита Марусин, Василь Михайлович Медведик, Микола Мигайльський, Федько Кушнір.

Бочки робили і ремонтували **бондарі**: Іван Петришин, Федько Петришин, Микола Мигайльський, Федько Кушнір...

Будівельниками хат, stodol, хлівів і теслями, які робили столи, скрині, камбеті, стільці, вікна, двері, рамки; встеляли підлоги та інше, були Федько Барабін, його син Зеновій Карабін, Михайло Прокопів, Семен Прокопів, Василь Михайлович Медведик, Павло Кобіль, Федько Кушнір, Микола Романів; а з молодіших — Федько Банадига, Григорій Прокопів, Микола Максимів, Михайло Романів. Мулярами працювали Олександр Банадига, Бродчак Іван (пічник), Федько Михайлишин (пічник), Михайло Микитишин з Клина (добрий пічник), а з 1970-х років молодші мулярі — Михайло Загородний, Банадига Зеновій, Була Михайло, Була Ілько, Панчишин Дмитро, Навосад Михайло, Прокопів Петро, Романів Михайло Іванович.

Шевцями були: з 1920-х років Микитишин Йосип, Микитишин Михайло, Банадига Йосип, Банадига Павло, Банадига Петро, Банадига Пилип; з молодіших — з 1960-х років Віхастий Петро, Навосад Михайло, Банадига Ілько; **кравцями** — з 1920-х Ганна Микитишин, Настя Медведик-Микитишин, Михайло Михайлишин, Яків Боратинський, Федько Михайлович Микитишин, Юлія Микитишин-Романів, Медведик Юлія, Царик Михайліна, Богуславська Варка, з молодіших — Франка Була-Іванюх. Закінчили швейні курси: Марія Березовська і Галина Микитишин-Хольва.

Пасічництво у Жабині відоме з 17 століття. Першими пасічниками була родина мого прадіда Панька, мого діда Данила, його сина Михайла і внука Дмитра Медведиків (у центрі села, над Потоком, мали велику площу саду, і пасіка діяла у 1780-1952 рр.). Вони виготовляли з меду ліки, легкі напої. Пасіку утримували ще Микола Микитишин (Грипів) і його зять Федько Кушнір, Ілько Панчишин, Микола Іванович Боднар, Іван Миколайович Боднар, Пилип Михайлишин, Петро Федорович Медведик, Микола Френ, Микола Мигайльський (хутір Кульбін), Іван Петришин, Андрій Царик (хутір Горшани), Микита Гуменич (хутір Паршеянів). З молодіх — Лука Микитишин, Петро Віхастий, Іван Миконович Миськія, Микола Прокопів, Володимир Костевко, Микола Садовський.

НАРОДНА ОСВІТА

Спіраючись на розпорядження цисаря Австрії, львівський єпископ **Петро Білянський** в 1790-1798 рр. та митрополит **Андрій Ангелович** у 1806-1814 рр. окремими «курдендами»-розпорядженнями вимагали від священників Галичини закладати парафіяльні школи для навчання селянських дітей грамоти.

У перші роки австрійського державного правління в Галичині, у 1772-1820рр., школи в селах і навіть маленьких містечках були ще дуже рідко, не завжди мали окреме приміщення, постійне навчання і підручники. Бракувало вчителів або дяконовчителів. Грамотних людей забирали тоді до австрійської армії. Якщо священник був охочий працювати учителем, то навіть при відсутності шкільних приміщень учив дітей грамоти та катехизму у власній хаті або в церкві. Навчалися діти по «Псалтирях», «Апостолах» та інших старих релігійних книжках, молитовниках. Рахували у першому класі діти на паличках, складали з окремих букв слова і маленькі речення, писали крейдю на своїх дерев'яних невеличких «табличках», написане витирали вологою ганчіркою. Вчилися катехизму, співали церковні пісні, колядували.

У перших двох десятиріччях 1780-1798 рр. тодішні австрійські цисарі Йосип II і Леопольд II почали проводити в Галичині реформи шкільництва, бо це було потрібно для розвитку держави і оборони країни. 30 листопада 1784 р. був виданий державний декрет, щоб священники займалися освітою дітей, а сільські громади, щоб будували школи. Власників лісів зобов'язували безплатно постачати матеріали на будову шкіл.

Львівська церковна консисторія 1784 р. вимагала, щоб в громаді села має бути три основні особи, відповідальні за освіту: священик, дяк і вчитель. Якщо парох не проводив постійно катехизації дітей, не підбирав або не виховував дяконовчителів, не займався школою, то його звільняли з посади на парохії. Кожен парох перед навчальним роком був зобов'язаний кілька разів роз'яснити селянам у церкві про значення освіти для кожної людини, для розвитку держави і оборони країни. На з'їзді церковних деканів 12 травня 1784 р. єпископ П.Білянський зобов'язував закладати при церквах парафіяльні школи, вимагав, щоб священники готували своїх дітей до гімназії, а далі щоб вони вчилися на священників у духовних семінаріях. Тим вони мали сприяти подальшому розвитку освіти. Священників зобов'язувала консисторія щотижня навчати у церкві релігії і поглиблювати знання з катехизму.

Але успіхи шкільних державних цисарських реформ у Галичині проходили погано, повільно, бо не було вчителів, шкільних приміщень і підручників. Сільська влада не карала батьків, діти яких не відвідували школу, бо пасли корови, коні. Австрійський уряд не був зацікавлений по-справжньому за успіхи освіти для

українських дітей, бо, головне, дбав про «германізацію» населення Галичини. У містах та містечках австрійська держава закладала німецькомовні школи, а також гімназії. У 1886 році в Галичині вже було 47 німецькомовних шкіл. З них: головна нормальна школа (Гауптшкола) у Львові; 15 окружних (повітових) — у Перемишлі, Стрию (з 1885), Бережанах, Дрогобичі, Бучачі; 2 головні «тривіальні» (двомовні), 15 міських, 4 для дівчат, 7 жидівських, одна вірменська і три у великих сільських громадах. Для підготовки вчителів німецьких «тривіальних» шкіл запровадили тоді у Львові так звані курси «припаранди». Цікаво відзначити, що в підручниках австрійських шкіл у першій половині XIX століття тільки один раз згадувалося слово «українці». У 1786-1806 рр. у найближчих до Жабиня містечках були «головні» **окружні німецькі школи** у Бережанах, Золочеві, Бродах, а міська школа — у Залізцях.

Першими шкільними підручниками на церковнослов'янській мові були видані 1786 року «Общие и естественные поучения христианского богочестія з додатком «Собрание катехизму». Другою книжкою був «**Катехизм великий**» (1788, Львів). А «**Буквар язика словенского чтения**» появився друком у Львові аж 1790 року.

На початку 19 століття Перемишльська українська спархія відзначилася першими успіхами на полі освіти та книгодрукування. Зокрема Львів та Перемишль стали осередком культурно-національного українського життя. А почалося це 1816 року, коли на єпископському престолі в Перемишлі 1813 року засів **Михайло Левицький**, а до церковної капітули було покликано каноніка, отця **Івана Могилянського**. Обидва вони надали тодішній школі нового народного напрямку.

Перемишльський єпископ **М. Левицький** народився 1774 р. у Лончині, Богослов'я завершив у Відні, висвятився 1798, а 1858 р. став кардиналом, помер 14 січня 1858 р.

1807 року вийшов знову друком у Галичині в Ставропільському Інституті у Львові «Буквар язика слов'янського чтения і писання учашцхся в полезное рикозовоженіє». У ньому були надруковані «Молитви» і «Наука для дітей християнських» (частина катехизаційна), «Служіння до Служби Божої дітям молодим благопретлемає». Це був новий навчальний підручник для українських початкових шкіл у Галичині на початку XIX ст.

Велику справу для розвитку шкільництва здійснив **Іван Могилянський** — феноменально освічена людина, працелюбив, патріот українського народу. Він народився 1777 р., закінчив Львівську духовну семінарію (1801), був священником села Дроздовичі Нижанківського деканату. Саме його 1815 р. єпископ Перемишльської єпархії **М. Левицький** покликав працювати у новоствореній консисторії, де він став членом «капітули» і референтом шкільних справ, а згодом Інспектором народних шкіл. Його напрям шкільництва був схвалений і затверджений у столиці Відні.

Михайло Левицький був призначений на посаду єпископа Львова, а **Іван Сигурський** єпископом Перемишля, де заснував Учительський Інститут (1816) і став його директором, створив **Товариство українських священників** для видання книжок для шкіл. Він видав «**Науку християнську по роду Катехизму**

нормального в користь дітей парохіяльних» (в Будимі, 1815, — перевидано 1833 у Перемишлі).

Іван Могильницький у селах Перемишльської єпархії заснував 410 українських народних шкіл. Із них: 385 парохіяльних, 24 тривіальних, одну головну — у Лаврові. Видав «Буквар слов'янського язика» у Будимі (1816).

Для початкових класів, переважно для сільських та маломістечкових шкіл, а згодом для нижньосередніх, старшосередніх шкіл чимало зробили українські галицькі письменники та вчені. У 1836 році виходить брошура Маркіана Шашкевича «Азбука і Abecadlo», в якій він рішуче виступив проти спроб запровадити в українське письмо латинський алфавіт. Цю книжку, незважаючи на переслідування наших західних сусідів та її державну авторську цензуру, надруковано тиражем 3000 примірників у Перемишлі, куди відвіз її Яків Головацький. Цей справедливий публіцистичний виступ Шашкевича зіграв добру справу на цілі десятиліття.

Того ж 1836 року Шашкевич уклав «Читанку для малих діточок домашнього користування». Вона складалася з таких розділів:

1. Коротке зображення світу; 2. Повістки з святих книг; 3. Повістки багатранні; 4. Коротенькі науки; 5. Байки; 6. Пісеньки і грачки діточі.

«Читанку» Шашкевич подав 2 грудня 1836 р. на затвердження. Вона пролежала довго, аж 1850 року її надрукував Я. Головацький у Львові в Інституті Ставропігійському.

У тому ж видавничій цю ж «Читанку...» Шашкевича надруковано 1853 р. вдруже з деякими виправленнями. Втретє «Читанку...» надрукував М. Возняк із вступною статтею 1912 року як «пам'ятку освітньої культури» в повному виданні всіх зібраних тоді творів М. Шашкевича.

Підкреслимо, що таке милозвучне і таке звичне для нас сьогодні слово «Читанка» ввів уперше тоді в українську мову М. Шашкевич. У своєму проханні затвердити цей підручник його автор писав, що він має на меті зробити рідному народові добру послугу — прищепити дітям найвищі почуття, які необхідні для справжньої людини. «Читанка...» Шашкевича мала розумне, і навчальне, і виховне спрямування.

«Читанку...» Шашкевича як «пам'ятку історії освіти» з кольоровими ілюстраціями і науковою передмовою опублікувало 1997 року Львівське відділення Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України; літературне опрацювання тексту і пояснення слів О. Веремковича, за редакцією поета В. Луцька, з передмовою О. Нахліка в адаптованому до правописних норм сучасної української літературної мови варіанті.

У першому розділі «Читанки» Шашкевич доступно розповідає діточкам про нашу планету Земля: про моря, острови, кораблі і далекі країни, місяць і зорі, хмари, пори року...

Далі поміщені «Повісті із святих книг», що було тоді корисним. До цього розділу подано 15 художньо опрацьованих автором народною мовою біблійних легенд, які захоплює сприймати учнями: про створення світу, гріх Адама і Єви, всесвітній потоп, народження Христа, притчу про блудного сина. Наступний

Читанка М. Шашкевича

розділ підручника — то дидактичні «Повістки багатранні». В них засуджувалося лівинство, брехня, нечепурність, інші дивачі, також пересторога перед каліцтвом та різніми небезпеками («Лихий кінець пустого Гриня», «Савалійний Михаць», «З огнем не грай»).

Був цікавий для дітей розділ «Байки», яких було близько тридцяти. «Байки» здебільшого мають мандрівні сюжети. Зміст деяких запозичений від байкарів Езопа, закарпатського поета М. Лучка, польського письменника XVIII століття Іг. Красінського, щоправда в літературній обробці М. Шашкевича. Але майже половина з тих байок були оригінальні, написані М. Шашкевичем, мотиви з яких він найбільше почерпнув з фольклору та власних спостережень.

Кожна байка традиційно складається з двох частин: розповіді змія других сілце наставляє, часто сам в нім кізча афоризм. Наприклад: «Хто ноду чити лінує, не раз той халде і гірко бідує», «свій находит»; «Хто ся змогити».

«Захланний завсігди двічі трічі» — останній розділ підручника. «Пісеньки і грачки діточі» (тема поезії М. Шашкевича «Вже сонце красне», Тут же в «Читанці» вірші Ю. Величовського «Не хочу багатства», «Отець «Марусенька мила» та два вірші «Читанки» надруковано кирилицею, решта — і синя.

Розділ перший і другий, мабуть, передбачалося навчити дітей читати звичайним («цивільним») шрифтом, використувалася у дітях звичайним («цивільним») шрифтом Я. Головацький дещо наблизив правопис до двома алфавітами. Ії видавенти язичия», «Читанка» була написана народною «язичия». Незважаючи на елементарність усіх перших букварів і граматик. Кілька років українською мовою і стояла в 1853) незмінно користувалися в школах Галичини «Читанкою» Шашкевича (1850 і для батьків.

Зробимо сміливу гіпотезу: «Читанка» Шашкевича (два видання: 1850, 1853), напевно, використувалася у педагогічному процесі Жабинської початкової школи. Цю читанку міг придбати для Жабинської школи тодішній діловий церковний діяч сіл Поморянщини Михайло Рудницький (родич декан і водночас інспектор шк Львівського університету Михайло Івановича письменника і професора у повітовім місті Золочеві вже дія державний Рудницького). До речі, тоді інспекторат по шкільництву.

Класовід Жабинської дев'ятирічки Т. Кобіль зі своїм класом

Юлія Романів, класовід Жабинської школи 1947-49 рр.

Теодора Кобіль

Олександра Гомовик з дітьми 1 класу

Медведик Михайло Дмитрович, учитель і директор школи у Золочівському і Бродівському районах

Фрей Володимир, учитель математики і директор школи у Зборівському районі

Директор жабинської семірічки Омелян Кобіль з випускниками

Молоді парубки та учні старших класів. Зліва: Федір Лещук, Омелян Кабіль, Петро Медведик, Петро Прокопів, Василь Бойко, Михайло Навосад, Зенон Сидів, Поморяни, 1946 р.

Справа (сидять): Євгенія Світлик-Медведик, вчитель-класовод Жабинської початкової школи (1947 — 1949 рр.), згодом — філолог, вчитель української мови; Петро Медведик — педагог-філолог; стоять (справа): їхні дочки Галина — лікар та Лариса — педагог-хімік — працюють у Тернополі

Ганна Багрій, родом із Курівець Зборівського р-ну. Перша вчителька з вищою освітою у Жабинській школі. Випускниця філологічного факультету Львівського університету ім. І. Франка (1961)

Омелян Багрій, філолог у Жабині

Учителі Жабинської дев'ятирічної школи, 1995 р.

1 ряд, зліва: Вігаста Марія — вчителька української мови та літератури, тепер на пенсії; класовод Юрчук Лариса; Юрчук Василь — директор школи, вчитель математики; Галайко Ольга — вчитель фізики і математики, згодом директор школи; 2 ряд: Шемчук Володимир — вчитель креслення, малювання і трудового навчання; Галайко Ольга — вчитель зарубіжної літератури і німецької мови; Микитшин Петро — вчитель історії; Шемчук Ольга Миколаївна — вчитель української мови та літератури; Онисюків Євген — вчитель біології; Семен Надія — класовод; Медведик Петро Костович — уродженець Жабиня, гість школи, фольклорист, мистецтвознавець у галузі історії театру і музики

Зустріч П. Медведика з дітьми Жабинської школи

*Семен (Фрей) Надія
Романівна, вчителька
початкових класів
Жабинської дев'ятирічної
школи, 1986 р.*

*Микитишин (Віхаста) Марія
Михайлівна, вчителька укр.
мови та літератури
Жабинської школи,
Випускниця Львівського
університету*

*Микитишин (Артим) Ольга
Михайлівна, вчитель
української мови та
літератури, випускниця
Львівського університету*

*Сорока Ярослав, директор
Жабинської семітринної школи,
філолог*

Жабинська дев'ятирічна школа

*Педагогічний колектив Жабинської дев'ятирічки на чолі з новим директором
О. Галайко з 1.09.1996 р.*

***

Подасмо нижче ще список авторів підручників, посібників з української мови, літературних байок, співаників з нотами, посібники з теорії і методики музики, навіть окремі спеціальні видані для шкіл, які були надруковані у 1829-1887 рр. в Галичині, на Буковині, Закарпатті і Надсянні. Це були видання вже нового мовного, наукового і фахового рівня, які збагачували ще маленькі бібліотечки вчителів. Ці видання, хоч частково, але поширювалися тоді і на Тернопільщині.

Серед тодішніх авторів наземо відомого педагога, священика і культурного діяча із Коломищини **Йосафата Кобринського** (1818-1901) — автора методичного посібника «Буквар, новим способом уложений для домашньої науки» (Львів, 1942, з доповненням 45 приповідок, декілька байок і загадок) і посібник «Спосіб борзо вичитися читати» (Львів, 1842, де вперше застосував у шкільному навчанні т. зв. «**громадянський шрифт**».

Письменник і педагог **Іван Гушалевич** (1823-1903) працював учителем Львівської гімназії, громадським інспектором народних шкіл, укладав шкільні підручники.

Письменник і мовознавець **Яків Головацький** видав вперше 1850; «Читанку» М. Шашкевича для дітей і батьків та свої граматики.

Культурно-освітній діяч і священик **Іван Могильницький** (1777-1831) склав 1822 р. «граматику языка словяно-руського» (Перемишль) і розвідку до неї «Відомість о язичі» (1829), «Наука християнская по роду катехизма і в користь дітей парохіяльних» (1918).

Мовознавець і священик **Йосип Лозинський** (1807-1889) видав у Перемишлі 1834 р. німецькою мовою «Grammatik der ruthenischen Sprache in Galizien» і окремо народною мовою з наліфонетичним прависомом «**Буквар шкільний**» (1837) і «**Катехизм малий для училищ парохіяльних**» (1817).

Письменник, священик і культурно-освітній діяч Закарпаття і Пряшівщини **Олександр Духнович** (1803-1865) — організатор народних шкіл, автор педагогічної праці «Народна педагогіка в користь училищ і учителів сільських» (1857).

Професор хорального співу і музики Чернівецького університету і композитор **Сидір Воробкевич** (1836-1903) — автор «**Шкільного співаника**» у трьох випусках (Чернівці, 1870-72) і «Методичного посібника з теорії музики та співу» (1872) з вправами народних пісень та оригінальних авторських мелодій для сольфеджіо.

Священик, диригент і композитор **Іван Кіпріян** (1856-1924) видав у Перемишлі підручники початкових знань: «Учебник початковий відомостей з музики і співу» (1885), «Наука співу по слуху», за працею Ф. Серінга (1886).

Письменник і священик **Григорій Савчинський** (1804-1888), рідний дідуць співачки Соломії Крушельницької, водночас з поетами **М. Устияновичем** і **Л. Данкевичем** були першими творцями української віршової байки в Галичині. У 1863-1866 роках Г. Савчинський друкував у Львівському фаховому журналі «**Дім і школа**» свої літературні байки, зрозумілі своєю алегорією: «Подяка над подяками», «Будяк», «Ясгруб», «Когутик». Вони сприяли вихованню учнів, застерігали їх від неробства, зазнайства, погордності, впертості, байдужості тощо.

Навозбудований дитячий садок з окремою кімнатою-кабінетом для фелідиера

Марія Левків-Прокопів — завідувачка дитячим садком

Вихованці Жабинського дитячого садка із своєю вихователькою **Бойко Лідією** з **Кременця**, 1919 р.

Вихованці з виховательками **Жабинського дитячого садка**. 30.09.1952 г.

парафіяльна початкова школа учнів при церкві Вознесіння Христового у Жабині, як стверджує Шематизм Львівської архієпархії (за 1832 р., стор. 230), почала діяти з 1832 року. Першим учителем у Жабині, напевно, був тоді деякий час священник Василь Прокопович. Навчання відбувалося спочатку по 2-3 дні в тиждень, при наявності 10-15 бажаючих учнів. Вимоги науки: читання церковних старослов'янських книг, переказування, писання, рахування, співу релігійних пісень. Окремим декретом 1784 р. наказано священникам послати своїх синів до гімназій, щоб вони могли потім вчитися на священників у Духовній семінарії у Львові і замінити при відсутності учителя.

На час відкриття Жабинської школи були вже окремі люди в селі, що навчилися читати самотужки, зокрема діти священників, дяків, церковні братчики, війти та інші. Тоді ж у нашому краї існували невеличкі монастирські школи в Золочеві, Поморянах, Бережанах, Підгірцях, Краснополці, дяки Бережанська (з 1805), Тернопільська (з 1820) гімназії, Бучацький колегіум-гімназія (з 17 ст.), Львівський університет (з 1661), учительська семінарія у Львові (з 1862 р.), дяківські школи у Перемишлі і Львові. Був виданий у Львові «**Буквар**» І. Федорова (1547 р.), Тлумачний словник Л. Зизанія (1596), у деяких церквах був початковий релігійний пісенник з нотами «**Богогласник**» (1790); вийшли з друку літературно-фольклорний збірник «**Русалка Дністрова**» (1837) — діячів «Руської трійці» М. Шашкевича, І. Вагилевича і Я. Головацького, «Енеїда» Котляревського (1798), повісті Г. Квітки-Основа-Яненка, поема «Гайдамаки» Т. Шевченка... Але освітній процес на два століття був затриманий татарсько-турецькими нападами (до 1698 р.), війнами, національним поневоленням нашого краю Польською та Австрійською державами і соціальним панцизним гнітом.

1848 рік, рік скасування панщини в Галичині, став важливим, багатограничним і новим етапом українського національного відродження. Тоді 19-26 жовтня 1848 р. у Львові відбувся **Собор українських вчених, письменників та громадських діячів**, які внесли ряд ухвал з питань освіти для здійснення їх австрійським урядом. Вже дев'ятого травня 1848 р. австрійський уряд змушений був дати дозвіл навчати дітей українською мовою в народних школах, а в серпні — Міністерство освіти у Відні дало розпорядження навчання української мови як факультативного предмета в гімназіях. У Львівський університеті відкрито тоді кафедру української мови та літератури, яку очолюв Я. Головацький. 1850 року Я. Головацький видав перший в Галичині шкільний підручник для народних шкіл — «Читанку», а письменник В. Ковальський — «Читанку» для нижчих класів гімназій. Цей «Собор» створив так звану «Руську Матицю», яка мала видавати книжки і підручники для народу в рідній мові.

Дяководителем у Жабині (в 1842-1844 рр.) був **Петро Гупало** (родом з Поморян, він водночас дяководитель у Кальнії). У 1858-1859 рр. у Жабині вчив (16 хлопців і 10 дівчат) **Григорій Зарничий**. Перша парохіяльна школа (одна класна кімната) була у частині села Кутку, в найманій Людьяковій хаті (вона ще стояла до 1960 р., на тому місці, де тепер (з 1962 р.) нова хата Миколи Микитишиного (Максимоного). У 1860 році громада села збудувала хату («дяківку») на церковній горі; вона стояла на південь від теперішньої дзвіниці. Дяківка

мала дві великі кімнати, сіни, була покрита солом'яними сніпками, з димарем-бодуром, нагадувала добротну тоді сільську глиняну хату. В одній кімнаті жив дяководитель, а в другій була школа: 3-4 довгі лавки, до них столи, на стіні чорна дошка до писання крейдою. Згодом «дяківка» використовувалася довгі роки тільки для школи. Цей будинок школи-дяківки 1915 року був спалений вогнем.

Жабинська парафіяльна школа одержала **державний статус** рішенням Львівського крайового намісництва від 26 грудня 1858 року за № 56311. До виходу цього рішення дяководителя оплачували батьки дітей річно 25 кг зерна за одного учня. Після 1858 року учитель одержував ще оплату «державної дотації» — 74 ринських, 50 грейцарів; 12 мешів бжовжа, 4 сажні дров, 0,56 га городу. Наука мала три відділи (I-IV класів): працював один учитель два рази в день, за винятком четверга пополудні. Вчилися діти: українського, польського читання (особливо читали церковні книги), співу літургійного і пісень церковно-релігійних, граматики, малюнків, каліграфії письма і катехизму, якому навчав священник. Згодом, аж до 1919 р., до завершення початкової освіти після одного року перерви був доповнючий піврічний «**Курс повторення**» (відвідували восени, зимою 2-3 дні на тиждень).

Третім з черги дяководителем у 1859-1875 рр. був **Михайло Маланчук** (народився 1835 р. в Поморянах — помер 1903 в Жабині). Не мав учительської освіти, тільки закінчу дяківську школу у Львові, володів польською і німецькою мовами, мав гарне письмо, читав багато, був людиною високої культури і добродія. Все життя працював у Жабині ще громадським писарем і дяком. З приходом до Жабиня мав стаж учительської роботи 2 роки. Йому старанням і священника **Бонавертури Копертинського** збудовано 1860-1861 рр. згадану вище школу-дяківку. У 1865-66 навчальному році школу відвідували 37 учнів, з них 15 дівчат. Трьох хлопців не відвідували; на «курс повторення» з 28 учнів ходили тільки 12; в 1868 р. з 40 дітей відвідували тільки 34 учні. На той час діяв урядовий Золочевський шкільний округ.

У 1868 р. у Львові був виданий **Т. Павлюковим**, відомим освітнім діячем **Бережан і Львова «Шематизм народних шкіл та учителів в Архієпархії греко-католицькій Львівській»**. З нього ми й взяли чимало відомостей про тодішню освіту. У Золочеві був інспектор для перевірки праці вчителів, а викладання релігії контролювали священники (у 1860-і роки наглядачем навколишніх шкіл, зокрема Поморян, Богутина, Торгова, Розгадава, Кального, Жабиня, Годова, був священник **Михайло Рудницький**, дідуся письменника Михайла Рудницького). У Поморянах діяла парафіяльна школа і у сусідніх селах: в Годові (з 1838), Кальнії (з 1867, дяководитель **Петро Гупало**), **Богутині** (з 1858), **Поморянах** (з 1834), **Торгові** (з 1865, у деякі роки учні Торгова ходили до **Богутина**). Не було школи в 1838-1850-х у Храбузній і Зарудді (учні ходили до Вірлива, а інші — на Озерянку). У Зборіві школа працювала на державним утриманні з 16 лютого 1843 р., а в Бережанах з 22 червня 1798 р. діяла окружна головна школа підвищеного типу.

Учителями в Жабині працювали **Казимир Дубінський** у 1880-1883 рр., **Францішек Крайник** у 1883-1886 рр. (родом зі Зборова); **І. Чайковський** у 1886-1889 рр. (похований у Жабині недалеко церкви, громада не мала дощок на труну, то поховали його у жолобі).

За часів учителя **Симона Шпільмана** (він проживав у Михайла Маланчука, у 1889-90 рр.) і віита Онуфрія Фрея (помер 1890 р.) збудовано у **1890-91 рр. новий будинок школи**. На високім кам'янім фундаменті три кімнати, кухня, 2 коридори, 2 ганки; з глини, дубові підвални і стовпи; покритий соломом, недалеко церкви у сусідстві зі сходами з хатою **Клима Микитишина**. Добудову школи у 1891 р. завершував віит Іван Прокопів (дивись фото цієї школи з 1931 р. у цій книжці).

Перед школою (від яру Потока) і за школою з півночі був посаджений згодом сад з грушами, яблунями і сливами, а пізніше вся садиба школи була обсаджена смереками. За садом простягався великий шкільний город (тепер в кінці цього городу побудована садиба Кемпінського). У приміщенні цієї школи отримав початкову освіту австрій цієї книжки.

Площа для школи, з 1891 року, саду і городу була успадкована громадою села від власника ґрунту Коропатницького, якому пан це за панщини подарував той город для хати за те, що він довгі роки випасав македонські вівці у панському фільварку Омилівці (Вомилівці) коло Травотолок. Після панщини той Коропатницький помір, залишивши жінку-вдову і сина Павла. Вдова виїхала вдруге заміж до Кального. Коли в Кальнім та вдова, її син і другий чоловік померли, то їх ґрунт у Жабині став власністю громади. На цьому ґрунті побудована в 1891 році школа, яка служила освіті села (2 класні кімнати) аж до 1950 року. Водночас тут у невеличкій кімнаті і кухні проживали учителі (в 1892-1950 роках).

Будівельний матеріал для школи (з 1891) взяли з Громадського лісу, а кровки і лати з лісу поморянського. Головним будівничим був Івасько з Лапаївки (частина Поморян) і майстри села. Івасько взяв оплату 40 австрійських гульденів. У тому часі за таким же планом побудовано школу в Кальнім.

У новій школі працював у 1888-1893 рр. **Деонізій Іванович Шашкевич** (1845-1894), родом з Годова, троюрідний брат свяćenика і письменника Маркіяна Шашкевича. Цей учитель хворів астмою і передчасно помер у Жабині, залишивши жінку і двох дітей. На його смерть львівська газета відзначала некрологом. Після Д. Шашкевича учителював у 1894-1898 рр. **Іван Романович**, родом з Поморян.

На основі «Книги діяльності управи школи в Жабині» учитель Денис Стельмах у рукописній «Хроніці школи в Жабині» (1932 р.) дає короткі відомості про учителів. Він пише, що з 10 вересня 1898 до половини 1906/1907 н. р. завідувачем і вчительською школи працювала **Марія Ковальська**. Хворіла, виїздила на лікування і передчасно пішла на пенсію. За час її праці школа була недостатньо забезпечена паливом взимку, у січневій морозі припинялося навчання.

З 13 листопада 1907 до 1911 року учителем став **Іван Капустій** (прибув з Лопушан). Він виїхав з Жабиня на вчительську працю до с. Горбачі Шцирецького повіту, а згодом як солдат-піхотинець австрійської армії загинув на війні під Перемислем у 1914 р.

Учитель **І. Капустій** багато працював з батьками і разом з віитом Іваном Прокоповим домігся доброго відвідування учнями школи, підніс рівень знань учнів. 21.XI. 1907 р. він обрав сільську Шкільну раду на чолі з свяćenиком **Лукою Демчуком**, був добрим вихователем і організатором освіти, домагався візрцевого ремонту школи, за його стараннями рішенням окружної Ради шкільної з 14 листопада 1908 р. за № 2339 (30 с.) у Жабині відкрито клас надетатовий (це один клас, тобто школа стала 2-класною). Нову посаду «надетатового» класу зайняла у будинку церковним у центрі села учителька **Ганна Губчак**. Вона прибула з Махновець і скоро стала дружиною **І. Капустія**. 20 квітня 1909 р. учитель **І. Капустій** посадив у довшім і горішнім саду школи молоді дерева зимових яблунь і груш, які спровадив із «шкілки» Фреєго в Кракові; вирости, вони довго родили смачовиті яблука і великі груші. Учитель Капустій чимало працював над культурою села. Був діяльним суспільно-громадським діячем у вихованні національно-визвольних настроїв у дітей і батьків (ознайомлював їх з історією України), проводив послідовну боротьбу проти «москвофільства», зокрема на виборах до австрійського парламенту 1908 року. За його співпрацею у церковнім будинку села діяла церковна крамниця до 1914 р. У 1908 р. сільська громада дала на ремонт школи 520 корон.

У складі сільської Шкільної ради у Жабині з 1907 р. головували: свяćenик Лука Демчук; з березня 1914 р. очолював Іван Прокопів, згодом Михайло Данилович Медведик. 13 листопада 1911 року обняв посаду керівника школи **Іван Пригода**, ширій українець. Працював по дві зміни, бо не було другого вчителя, а тому запросив до праці свого брата Степана Пригуду. У 1912-13 навч. році ще працювала вчителька **Данулетя Фітрик** (одружена Біляк) з Поморян. Учитель Пригода вирубав старі дерева у «горішнім» саду і посадив живий пліт з молодих смerek (росли до 1960 р.).

І. Пригода обмінявся місцем праці з учителем **Денисом Стельмахом**, який із села Коршилова прийшов до Жабиня 25 квітня 1914 р. У Жабині Стельмах працював коротко з учительською **Ганною Марцюквіною** з Озерної. Почалася Перша світова війна. Д. Стельмах відбув військові вправи у Станиславові, переїхав до Львова. У Львові Д. Стельмах захворів, потрапив до лікарні, був звільнений від військової служби у резерв. Після сильного наступу російської армії Д. Стельмах виїхав залізницею через Кошиці, до Коринті, далі до Відня. Працював учителем у Гмнді (Австрія) для евакуйованих українців з Галичини (січень 1915 — травень 1916 р.; там 16.X.1915 р. одружується з учительською Марією Янович). Згодом, з травня 1916р. — до осені 1917р., він учитель і директор школи для евакуйованих галичан у м. Хоцін (Чехія), а з 1.IX.1927р. до травня 1918 р. у Моравській Тшебові (Моравія). З ним постійно працює його дружина.

Учителька **Марія Миколаївна Янович**, дружина Стельмаха, мати трьох дітей, народилася 10.IX.1885 у м. Галичі в культурній родині міщан. Закінчила міську школу, а в 1906р. приватний учительський інститут ім. Ленартовача у Станиславові. До вступу в семінарію її готувала відома поетеса, педагог і громадсько-культурний діяч **Костянтина Малицька**. За тодішніми вимогами М.Янович-Стельмах складала екстерном державні екзамени на вчителя 1907 р. у

Залищицькій семінарії. З лекцій К. Малицької та науки в семінарії Марія Стельмах набула не тільки педагогічної майстерності, але й навички вишивання, в'язання, випічки тощо, які згодом використовувала для навчання учнів у Жабинській школі, а також для дорослої молоді. У 1907-1914 рр. учителювала у селах Прикарпаття, у 1910-32 рр. у Жабині, з 1936 р. на пенсії у Суховолі коло Львова, Померла 6.IV.1974 р. у Суховолі.

Седо Жабиня під час Першої світової війни стає ареною переходу російсько-австрійського фронту. Навчання з жовтня 1914-1915 нема. У шкільному будинку в 1914-15 рр. проживала евакуйована родина священника з Олісва, а з 1916 тут квартирувала австрійська піхота (з сербів і босняків); у 1916/17 тут діяла воєнна амбулаторія. Знищено класну кімнату, підлогу, у верхньому саду вирубили 14 молодих яблунь і груш (посаджених у квітні 1914 р.). На шкільних городі було «поле військових вправ» для солдатів-чехів, викопано глибокі рови, шанці. У 1917 — поч. 1918 рр. учив (нерегулярно) Павло Мовчко у будинку церковним у центрі села. Він виконував ще посаду секретаря громади. У школі мешкав тимчасово погорілець Михайло Миськів. Шкільні меблі були тоді знищені. Зруйновано господарський будинок коло школи. Це були часи падіння австро-угорської монархії 1918 року, утворення Західно-Української Народної Республіки. Події українсько-польської війни... 24 лютого 1919 р. до Жабиня приходить зі Славної учитель Василь Дубівка, який з початком березня почав навчання та вів його аж до 1 травня 1920 року у церковним будинку. Він організував мішаний хор, який співав у церкві та в концертах, присвячених Т. Шевченку.

У червні 1920 року повернувся до Жабиня вчитель, сімейство Денис і Марія Стельмахи. Школа працює у нових умовах окупації Польщі у дві зміни. Збудовано господарський будинок для школи.

Весною 1922 р. школа вперше почала щорічне свято «саджання дерев» (на території школи, над Потоким і його обривистими берегами, висадження «шкілок дерев насінням» та ін.). Ще 1.XII.1921 р. Зборівська повітова Рада Шкільна затвердила сільську Шкільну Раду у складі: Івана Прокопового (голова), вїста Михайла Богуславського (Вітишиного), Пилипа Кульбу, Олексу Фрея, Михайла Прокопового, Миколу Федоровича Медведика.

У 1926 р. позичено лавки для школи в Кальмі. У 1924-1925 рр. відкрито додатковий клас у хаті Григорія Михайлишина (Терена) на Бойковій вулиці. Спроба Д. Стельмаха добудувати до школи одну класну кімнату у 1926 р. була нездійснена.

Розпорядженням повітової Ради шкільної в Зборіві від 10 вересня 1926 р. за № 1826 у школі запроваджено насильно двомовне навчання (історію, природу, географію вивчали польською мовою). Заходом Д. Стельмаха в 1925 р. засновано в школі дитячу бібліотеку книг українською мовою. Книжки, закуплені за рахунок дітей, у 1932 році нараховували понад 100 примірників. Ними радо користувася і автор цих рядків. Серед них, пригадую, я прочитав «Казки братів Грімів» та різні українські казки; «Олесю» Грінченка, оповідання Марка Вовчка і М.Коцюбинського, «За сестрою» Чайковського, «Сліпий музикант» Короленка, «Робінзон Крузо» Дефо, «Алі-баба і сорок розбійників», «Лис Микита» Франка,

байки Л. Глібова, дитячі твори Р. Завадовича, Ю. Шкрумеляка, Марії Підгірянки, Костянтини Малицької, пригодницькі оповідання; «Песом Амазонки», бібліїні оповіді та інші; Львівські дитячі журнали «Світ дитини» і «Дзвіночок».

Учитель Д. Стельмах був діяльним у товаристві «Просвіта», «Сільський господар». У школі він заклад «шкілку» яблунь і груш, черешень, вчив дітей і молодих людей щепити і окулювати дерева. Щорічно давав людям дерева, які ще родили яблука до 1980-х років.

Згідно із державним шкільним законом учні сільських шкіл були зобов'язані вчитися 6 років (у III кл. — 2 роки, IV кл. — 2 роки), тобто до 14 років. У III-IV класах були підручники «курс А» і «курс Б». Навпевно, держава намагалася з метою «ополчення» сільських дітей держати їх у школі на 2 роки більше. З 16.IX.1929 р. до складу сільської Шкільної Ради входили: Михайло Банадига (голова), Павло Кобіль (заступник), Іван Прокопів, учитель Денис Стельмах, Пилип Михайлишин, Михайло Богуславський (Вітишин), Михайло Прокопів.

Багатогранна діяльність учителів Дениса Стельмаха і його дружини Марії була світлою сторінкою в освіті, культурі і громадському житті Жабиня в 1914-1932 роках (з перервою у воєнний час).

Денис Стельмах народився 15.X.1887 — Тернополі. Закінчив Тернопільську учительську семінарію (1906). Учителював (1906-14) у Присівцях, Вірливі, Пліснянах, Підгайчиках і Коршилові, а згодом в Жабині (1914-32) на Зборівщині. Із січня 1919 працював референтом шкільництва у Міністерстві освіти ЗУНР у Львові. З 1920 р. продовжував учителювати у Жабині. Щоденно віддавав всі зусилля не тільки школярам, але й виступав як громадсько-освітній діяч: співзасновник товариства «Просвіта», «Сільський господар», бібліотек для школи і «Просвіти», драмгуртка, кооператив «Рільник», новобудови Народний Дім. Підніс висієння села, санітарний стан житла селян та вулиці через Шкільну Раду. Сприяв вазимку курсам «Ліборобському вишколу молоді», щоб піднести культуру рільництва, садівництва, городництва. Повільно: вимагав від кожного учня вести «шкілку» в своїм саду, вчив щепити дерева, робити окулюровку тощо. Залишив рукопис «Хроніка Жабинської школи» (1932).

Д. Стельмах-пенсіонер був членом Управління Взаємозабезпечення українських вчителів у Львові. Багато зробив для вироблення нормативних документів цього Управління.

У 1932 р. місцева повітова польська влада силою випроводила вчительську сім'ю Стельмахів на пенсію. Сім'я виїхала з Жабиня до Перемишля, де продовжували навчатися їх діти: Владко, Ірина (гімназисти) та найменша Оленка. Згодом за свої заощадження Стельмахи побудували хату в с. Суховоля коло Львова. Продовжували до 1939 р. працювати у Львові, у центральному Правлінні Взаємозабезпечення українських учителів. Це товариство домоглося власних учительських лічниць, курортів та здравниць у Прикарпатті. Помер Д. Стельмах 28.V.1945 р. у Суховолі, там і похований.

Піділяю Д. Стельмах належну увагу урокам співів як естетичному та патріотичному вихованню. Привозив зі Львова нові пісні та народний репертуар. І досі у Жабині виконуються такі, навчені ним, пісні:

Горобчик

Allegretto

Voice

Сів го-робчик, в і - ду - мав - ся, що во - му ро - би - ти,
 як во - му ш - му гу - ло - гу дов - гу пе - ре - жи - ти.
 Ог - но - тля - пух на се - ло вил, та й став ще - бе - та - ти.
 от в сто - ло - ді знай - ду зер - но, в стрі - сі бу - ду сна - ти.

Сів горобчик, задумався,
 Що йому робити,
 Як йому зиму ту люту
 Довеу пережити.

От поглянув на село він
 Та й став щебетати:
 От в стодолі знайду зерно,
 В стрісі буду спати.

— Не журіться, браття милі,
 Всі в купі тримаємось
 І хоч як мороз потисне —
 Свого не цураємось.

Ми хоч бідні і простенькі,
 Добре серце маєм,
 Ми тут всі породилися,
 Тут і повмираєм.

Учися, дитино

(Народна пісня
 на слова Володимира Масляка)

Учися, дитино, бо вчитися треба,
 Учися, голубко, хай розум не спить.
 Хай сила і воля, і дух росте в силу.
 Для життя, для світла треба ся учить.

Учися, дитино, бо світ сей не батько,
 Широкий, розлогий, мов поле в степу.
 Знайти в нім дорогу лише той потрапить,
 Хто служив науці, хто вчився в життє.

Учися, дитино, бо доля не мати,
 Шукать її треба — сама не прийде.
 А той її має, той її знає,
 Кому розум сонцем в голівці зійде.

Учися, дитино, бо вчитися треба,
 Учися, голубко, хай розум не спить.
 Чого научишся, вода не забере,
 Не візьме розбійник, вогонь не спалить.

Як весело минає час

Слова Левка Лепкого,
 музика Михайла Гайворонського

Tempo di valse

Voice

Як ве - се - ло ми - на - є час, смі -
 єть - ся со - неч - ко до нас і
 ліс, і ни - ви і по - ля — так лю - бо,
 ми - ло час ми - на і // - бі

Як весело минає час,
 Сміється сонечко до нас,
 І ліс, і ниви, і поля —
 Так люблю, мило час мина.

Гуляємо отак собі,
 Безжурно нам минають дні.
 Гуляємо ось так собі
 У щирій приязні й дружбі.

Завсю історію до 1926 року школа в Жабині була з українською мовою навчання. З 1.XII.1931 р. за контрактом працювала нова вчителька **Бронислава Герад**, полька-шовіністка. За допомогою державних властей у Зборіві вона переводить навчання і виховання в школі на ополіччя, сприяє

протистоянні у селі малої кількості поляків проти українців. 1 листопада 1932 р. призначають керівником школи **Юзефа Кривошанського** (переводять з Манаєва) з метою посилення польських суспільно-політичних справ у Жабині. Він разом з учителькою Б. Герад організує у селі «Кулко рольніче» і крамницю у Юзефа Миського, малограмотного поляка, сприяють на виборах, щоб він став вйтом (солтисом) у 1933-1935 рр.; створюють польське «Товариство школи людвоїї» (TSL, 1933), яке очолює поляк Антін Піллер.

У червні 1933 р. вони при допомозі повітового шкільного правління ліквідують сільську Шкільну раду в Жабині (складену з українців — Михайла Банадиги, Павла Боднара і Миколи Долинного), а «призначають» новий склад з поляків — Миського Юзефа (голова), Вербовського Томаша і Піллера Антона. Починається політичне протистояння між поляками та українцями, зокрема на полі виборчому, кооперативному, торговельному, культурному, освітньому.

У 1933/34 рр. взимку при школі організовано **навчання грамоти для анальфабетів**, відвідування було незадовільне. З 1 жовтня 1933 р. ліквідовано Зборівську повітову шкільну раду; а її функції обняв Золочів (виходив до Тернопільського воєводства).

У червні 1932 р. знесено старий церковний будинок на центральному майдані села (використовувався для школи). На його місці збудовано з цегли церковної цегельні будинок, 28 серпня завершено будову стін і в'язання даху. Він став Народним Домом з театральною сценою, центром місцевої «Просвіти», бібліотеки, кооператив-крамниці «Рільниче». У 1932 р. виявлено у коридорах і кухні школи «грибок», учитель-завідувач зайняв одну (меншу) класну кімнату для життя і канцелярії. Інші дві вчительки проживали у хаті Олексі Прокопового. У 1935-37 рр. одна класна кімната була у Григорія Михайлишина (оплачувала громада 90 злотих річно), а друга у Миколи Замороза.

2.XI.1935 р. учитель С. Кривошанський (на щастя жабинців!) вїхав на працю у с. Білогород. На його місце прибула молоденька учителька **Ядвіга Висоцька**, яка була прівітна до людей і «не пхалася до політики». Вона 1936 р. вибула у с. Йосипівку, а з нею того ж дня вибула Б. Герад у сусіднє Заруддя. На їх місце прибув поміркований учитель **Станіслав Чухрай** з дружиною і працювали до 15 вересня 1939 р., до упадку польської держави. У роки німецько-фашистської окупації 1941-1944 рр. деякий час школа не працювала, а потім до 1946 р. навчав учитель І. Гайовик (вибув з сім'єю до Польщі). З близьких хуторів — Михайло Медведик (Кульби, учитель музики), Гумена Теодозія (біолог), Царик Стефа (хімік-біолог), Євгенія Сидій (вчитель), Марія Антоняк (вчитель).

***

У нових державних умовах з 1939 р. у початковій школі Жабиня працювали вчительми Микола Іванович Боднар (з Жабиня) і Анастасія Колісник (з Лапаївки). Їх замінюють з 1946-47рр. рр. вихованці дворічних курсів Бережанського педучилища Іван Завербний (з Храбузної), Михайло Дудка (з Заруддя), Євгенія Світлик-Медведик (з Млиновець), Юлія Романів (з Травотолок). За браком кадрів, ці вчителі працювали у чотирьохкласній школі і здобували освіту заочно у Бережанському педучилищі. Учительські кадри були молодими, часто їх

переводили з одної школи в іншу, і вони не мали часу залишити за собою помітного сліду.

Помітним явищем в історії Жабинської школи був перехід її з початкового на семірічне навчання у 1950/1951 навч. році із щорічним приростом одного класу. У зв'язку з тим, що школа перейшла на семірічку, до неї були направлені Зборівський райвно фахові вчителі-предметники. У перші два навчальні роки «прогресівики» школу очолювала директор, географ з учительським інститутом зі східних областей **Параскевія Щерба** (згодом вибула у Ярославичі). Перший випуск семірічки відбувся в червні 1953 року за наступного директора школи **Ярослава Сороки**. Серед перших випускників 7 класу (як бачимо на фото), випуск: Я. Сорока, вчитель П. Щерба, історик В. Пришляк (Стриганців). **З першого випуску Жабинської семірічки** (1953) трьох учнів здобули фахову освіту: **Левчук Ярослав** стала фельдшером, **Боднар Галина** — медичною сестрою, **Петро Микитишин** закінчив у Львові школу кіномеханіків.

Молоді хлопці з Жабиня здобували середню освіту (починаючи з 1944 р.) у 8-10 класах у **Помор'янх** (Петро Медведик, Михайло Медведик, Володимир Вербовський, Михайло Карабін, Михайло Долинний, М. В. Медведик); у **Зборівській** середній (О. Кобіль, В. Фрей), у Зарудді (М. Брошак, М. Карабін та інші). Всі вони щоденно ходили по 12 км до Помор'ян, а хто вчився у Зборові, жили в гуртожитку. Але всі вони згодом здобули вищу освіту. Тож проблема **семірічної, дев'ятирічної** освіти в Жабині і **будова нової школи** дали поштовх до прогресу: за станом на 1998 р. вищу освіту з виходців села мають 30 чоловік, а професійну спеціальну — 60 чоловік.

Новий етап у формуванні педагогічного колективу Жабинської семірічки був за директорства **Ярослава Сороки** в 1952-1955 рр. Це був молодий енергійний директор, з трьома роками підстажу та 2 курсами філологічної університетської освіти, родом із с. Стриганців на Бережанщині. Він організував учнівський хор (диригент П. Ф. Медведик). Школа брала участь у Шевченківських та інших концертах села, в учнівській районній олімпіаді художньої самодіяльності (1954-55). Вчительський колектив з молоддю села (П. Прокопович, Ф. Приймюк, Левчук Ярославю, Тамарою Галайко, Фаїною Яковець) ставлять драматичні вистави «Дай серцю волю...» Кривиницького, «Без вини винні» Островського, одноактівки. Показують їх глядачам Кального, Заруддя. Проводять шахові турніри, гімнастичні огляди.

У школі тоді працювали: вчителі молодших класів Євгенія Костевко, Лука і Зінаїда Бабій (I-IV кл. були об'єднані у 2 класи), вчителька хімії, біології, німецької мови **Теодозія Гуменна** (родом із сусіднього хутора Парцеляни). Вона на шкільній ділянці вчила дітей праці на землі, вирощувати кролів, садила живий пліт з кущівків грабини. Також були: учитель історії Василь Пришляк (родом з с. Стриганців), математик і фізик Ярослав Кендзерський (з с. Кудинівці), математик Йосип Колевчук (з-під Тернополя) і математик Володимир Фрей (з Жабиня). Згодом працювали — український мовник Л. Бабій, історик Катерина Манківська-Фрей, математик Тетяна Гніда (з Травотолок), філолог Приймач-Доліна Марія. Ще у 1960-1980-х роках вчителювали: класоводи Надія Сташок, Лариса Юрчук,

Теодора Гуменна-Кобіль, географ Ольга Сарамага з Цеброва, історик та географ Семен Савків з Годова, вчитель німецької мови Мар'ян Анін з Розадова. З названих тут учителів ніхто тоді не мав ще вищої педагогічної освіти, дехто — 2-річний учительський інститут або вчився заочно у вузі. Першою з вищою університетською освітою у Жабинській школі була вчителька **української мови та літератури Ганна Баргій (з 1961 р.)**.

Школа працювала у дві зміни (після обіду І-ІІ, ІІ-ІV кл.) у віддалених одне від одного приміщеннях: у Василя Долинного, Миколи Замороза, Теклі Пальцан, старі школи (з 1861 р.), у хатах везених на Сибір селян — Олексі Прокопового та Івана Фрея. Школу відвідували (ще з 19 ст.) учні з близьких хуторів Горшани, Кальбе, Парцеляни.

Виникла велика необхідність побудови нової школи у Жабині. Поштовою до цього була **стаття автора цих рядків П. Медведика «Коли ж буде нова школа?»** у тернопільській газеті «Вільне життя» (1956, 27.XII) і добре реагування на неї директора школи Я. Сороки і зав. Зборівським районо І. Яовенка, голови сільради в Кальнін Федька Щербаня. Почалося виготовлення технічної будівельної документації, залучили до цього секретаря сільради М. Ф. Медведика. Згодом виділено державні кошти, і 1960 р. збудовано нову школу на широкій ниві у центрі села, де поблизу сформувалася комплекс соціально-культурних новобудов — крамниця споживчих товарів, мєдпункт і дитячий садок, будинок культури, кінотеатр у Народному домі, будинок шевської майстерні.

Будівництвом школи за технічним планом займався вже новий директор школи **Михайло Сташок**. Він у 1958 р. розібрав стару школу (діяла з 1891 р.), частину матеріалів з неї (камінь, дошки) використав для новобудови. Колгосп постачав будівельників (мулярів, штукатурів, стolarів, електриків).

Нова Жабинська школа у формі прямокутника вимурована з цегли, на кам'янім фундаменті (камінь з Коринцевої), покрита шифером. Загальна площа школи 500 м². Класні кімнати 7, майстерня, ідальня, учительська, спортивна кімната, бібліотека, вестибюль, коридор; навчальна земельно-господарська ділянка 0,8 га, спортивний майданчик, клумба квітів від центральної дороги. Нову школу ще добудовували за директорування **В. Юрчука** у 1991 р. Із північно-східної сторони, від спортивної школи (окремі вхід, коридор, 2 класні кімнати, майстерня, кухня, ідальня). Тепер школа має форму букви «П», за станом на 1991 р. разом з добудовою має площу 760 м². У 1994 р. оформлено по-новому вестибюль школи. З 1 вересня 1996 р. школа стала 9-класною загальноосвітньою ІІІ ступеня.

Директорами Жабинської школи у 50-90-их роках працювали: вчитель української мови та літератури Ярослав Сорока (1952-1955), математик Михайло Сташок (1955-1963), математик Василь Юрчук (1963-68, 1978-95), математик, уродженець Жабиня Омелян Кобіль (1968-1973), філолог, родом з Кального, Ольга Залізняка-Галайко (1973-1978), фізик і математик, родом з Розадова Ольга Іванівна Галайко (з 1995), який в 1984 р. присвоєно звання «старший учитель».

У 1980-1998 рр. у Жабинській школі працювали учителі з **вищою освітою** — уродженці Жабиня: Микитишин-Віхаста Марія Михайлівна (українська мова та література), Стефанишин-Шемчук Ольга Миколаївна (українська мова та

література), Микитишин Петро Михайлович (історик), Романів-Лучин Стефа Михайлівна (біолог), Фрей-Семен Надія Романівна (початкові класи); із середньою спеціальною педагогічною освітою: Галайко-Ковбасюк Галина Омелянівна (вчитель музики, бібліотекар), Шемчук Володимир Петрович (креслення, малювання, трудове навчання).

Прибули з інших місцевостей: Залізняка-Галайко Ольга Іванівна (присвоєно звання «Старший учитель», зарубіжна література, німецька мова, з Кального), Ониско Євген (біологія, хімія, зі Зборова), Микитишин Марія Василівна з Чистопад (математика), Беш Богдан (фізика, з Лавриковець), Костецький Сергій (фізкультура), Савків Семен з Годова (географія, історія), Гук-Долнина Надія Ярославівна (початкові класи, родом з Гусятинського району, с. Калагарівка).

Випускники Жабинської школи — педагоги, які працюють в інших школах: Микитишин-Артим Ольга Михайлівна (українська мова, заучу Підберізецької СШ, коло Львова), Глинська-Ковбасюк Ольга Павлівна (початкові класи, Кальне), Михайлишин-Гасюк Марія (початкові класи, Кальне), Банадига-Кобіль Оксана Миронівна (вихователь дитсадку, Тернопіль).

Жабинська школа мала учителів: у 1946-1950 навч. році — 4; у 1952-53 навч. роках — 10; у 1994-1995 — 16, з них з вищою освітою — 12.

Кількість учнів: у 1990/91 н. р. — 71; 1991/92 н. р. — 82; 1992/93 н. р. — 79; 1994/95 н. р. — 70.

Шкільна бібліотека: у 1998/99 н. р. мала 4624 книжки, з них 1075 художньої літератури, підручників 2163.

Учнівський мішаний хор (25-30 учнів, хормейстер Ольга Залізняка-Галайко).

Першими з Жабиня завершили середню, а згодом вищу освіту доньки жабинського вчителя Дениса Стельмаха, випускники Жабинської початкової школи — старша Ірина Стельмах. Народилася 14 січня 1919 р. в **Поморнах**, склала матуру у Перемишльському Дівоному Інституті 1936 року. Закінчила лікарський факультет Львівського медичного інституту (1947). Працювала педіатром у Львові, з 1954 психоневрологом у лікарні, потім у диспансері. Зараз на пенсії у Львові.

Молодша донька **Олена Стельмах** народилася 27 липня 1921 р. у **Жабині**. Навчалася у Перемишльському дівоному інституті, закінчила гімназію «Рідної школи» у Львові та музичну школу. Жила у с. Суховоля біля Львова і працювала у «Просвіті». Емігрувала до США, де працювала вчителькою. Тепер на пенсії. Син **Володимир Стельмах** закінчив гімназію у Перемишлі.

Уродженець Жабиня, який першим здобув вищу освіту, був селянський син **Петро Костович Медведик**. Народився 22 жовтня 1925 р., навчався у Львівській гімназії та згодом Поморнянській середній школі (1944-1947 рр.). Закінчив філологічний факультет Львівського університету ім. І. Франка (1952). Працював учителем у школах Тернопільщини (1952-86 рр.) та викладачем фольклору і педагогіки студентів-філологів Тернопільського педінституту (1980-83), старшим науковим співробітником Меморіального музею С. Крушельницької в Білій коло Тернополя (з 1988 р.). П. Медведик — літературознавець, фольклорист та

етнограф, мистецтвознавець у галузях історії театру, музики, дискографії, живопису, бібліограф, дійсний член НТШ (з 1998) у Львові, Лауреат республіканської премії ім. П. Чубинського (1992), лауреат премії ім. братів Богдана і Левка Лепких (1999). Основні його праці: «Використання красномовного матеріалу на уроках літератури у 8-10 кл. (1958)», «Літературна карта Тернопільщини (1959)», «Іван Франко і літературна Тернопільщина» (1963). Зібрав і опублікував спогади про письменників, композиторів, співаків, драматичних акторів. Серію журнальних статей у наукових збірниках з історії драматичного та музичного театру, зокрема: «Тернопільські театральні вечори» (1993), монографія «Катерина Рубчакова» (1989), «Курбасіві весняні вечори» (1987), «Сім'я Леся Курбаса» (1987), зб. «Віночок С. Крушельницької» (1992), «Діячі української музичної культури: матеріали до біо-бібліографічного словника» (вип. 1, 2, 1993, 1996). Видав словник «Літературно-мистецька та наукова Збірщина» (1998), «Нарис історії Жабиня та його околиць» (2002). Опублікував сотні статей у енциклопедіях: УРЕ, УРЕ-2, Словнику художників України, Шевченківському словнику, Укр. Літер. Енциклопедії, «Мітті України», Енциклопедії «Мистецтво України», Енциклопедії вчених діячів НТШ, «Укр. журналістика в іменах», Енциклопедії Сучасної України та інших.

Праці з фольклору та етнографії: зібрав і видав збірник з мелодіями та вступними статтями: «Пісні Тернопільщини» (1989, випуск 1; 1993, випуск 2, співавтор-упорядник С. Стельмацук); «Свашан-зілля: Народні легенди та перекази Поділля» (1992), «Народні пісні села С. Крушельницької» (1993), «Казки Західного Поділля» (1994), «Село Жабиня на Збірщині: весілля, народні звичаї та обряди» (1996); добріри запис фольклору в томах серії УМФЕ НАН України: «Рекуртські та солдатські пісні» (1974), «Наймистки та заробітчаські пісні» (1975), «Народні оповідання» (1983), «Легенди та перекази» (1985), «Балади» (ч. 1, ч. 2, 1987, 1988), «Дитячі пісні та речитативи» (1992) та ін.

Праці з бібліографії: «Композитор Д. Сичинський» (1966, у спів.), «Репертуар Тернопіль. театру за 1931-1979 рр.» // у кн. Корнієнко О. Тернопіль. Театр ім. Т. Шевченка (1980), «Співачка К. Рубчакова» (1981, у спів.), «Соломія Крушельницька»: літер. за 1956-83 рр., «Художник Я. Струманчук» (1993), «Театральна Тернопільщина» (2001) та ін.

П. Медведик — один із організаторів Музею С. Крушельницької у селі Біла коло Тернополя (1963); за його ескізами і зібраними матеріалами відкрито музеї «Театральна Тернопільщина» в Количинцях (1990) та Музею академіка К. Студинського в Кип'ячі Тернопільського району (1994), ряд меморіальних таблиць і пам'ятників діячам культури на Тернопільщині (1963-1991). Наукові праці П. Медведика відзначені «Почесною грамотою Верховної Ради України» (1991).

З корінних уродженців Жабиня та випускників місцевої початкової школи був першим, що навчався у **Рогатинській українській гімназії** (1909-1914) у передвоєнній Австро-Угорщині, але через Першу світову війну середньої освіти не завершив — **Боднар Микола Іванович** (1897-1980). Він працював згодом секретарем-писарем в уряді Помор'янської гміни, учителем у рідному селі в 1939-41 рр. Володів добре німецькою мовою, при потребі був перекладачем.

Навчався тоді ж у Рогатинській гімназії **Медведик Микола Федорович** (1889-1974). Працював на ниві культури рідного села у «Просвіті», режисером драматичних вистав, у 1939-41, 1944-1950 рр. був секретарем Жабинської сілрарди. Також навчався у Рогатині **Медведик-Микитишин Ганна Михайлівна** (1888-1961). Працювала домогосподаркою, займалася пасічництвом, збирала лікувальні трави.

У книжці «Відродження Рогатинської гімназії» Б. Бандурика (Рогатин, 2000 р.) читасмо, що Рогатинська українська гімназія була відкрита 1909 року заходом Українського Педагогічного товариства. У 1914 році ця гімназія мала вже 8 класів і 740 учнів. Головним організатором і директором, вчителем німецької мови і логіки був відомий діяч крайової «Просвіти» у Львові **Михайло Галушинський**. Ще навчали там жабинських учнів: природознавства **І. Зеньок**, хімії **І. Калитовський**, історії проф. **І. Крип'якевич** — згодом відомий вчений, академік АН України; українську мову і літературу викладав талановитий письменник історичних художніх оповідань і легенд для дітей і юнацтва **Антін Лотоцький**, на той час вже автор перших збірок «Бузьки» (1906) і «Цвіти з поля» (1907). У роки Першої світової війни А. Лотоцький був добровольцем УСС-ів та УГА, в часі ЗУНР редагував часописи «Вісник Пресової кватери», «УСС у боротьбі за волю і державність України». Стали тоді зі своїм учителем більшість гімназистів Рогатинської гімназії, чимало з них полягли смертю хоробрих на фронтах боротьби. Серед них у складі армії УГА був і наш односелець з Жабиня **Микола Боднар**, який в 1919 році у Києві був свідком варварських мордувань армії Муравіюва.*

Першими фахівцями за вищою освітою з окремого фаху стали **Жабинці**: лікар **Микитишин Микола Петрович** (закінчив Тернопільський медінститут ім. І. Горбачевського, працює у Зборівській лікарні), **Вербовський Володимир Миколайович** (зак. Львів. політехнічний інститут, 1960), працював у Дублянках коло Львова), педагог музики і диригент, хорист капели Чортківського педучилища **Медведик Михайло Васильович** (музезд Дрогобицького педінституту), зоотехнік **Карабін Михайло Федорович** (Львів, зооветеринарний інститут (1960), працює у Самборі), економіст **Бойко Ольга Василівна** (Тернопільський фінансово-економічний інститут, працює у Полтавській області), учитель математики і директор школи **Медведик Михайло Дмитрович** (Кременецький педінститут, працював у Золочівському та Бродівському районах); **Кобіль Омелян Федорович** і **Фрей Володимир Олексійович** (учителі математики і директори шкіл на Збірщині, закінчили Кременецький педінститут), полковник армії **Коник Володимир Іванович** (служив у Самборі і Дрогобичі), **капітан збройних сил Михайлишин Мирон Михайлович**, біолог **Романів-Лучин Стефа Михайлівна** (Львівський університет, працювала у Жабині і Зборіві), історик **Садковська Галина Миколаївна** (Івано-Франківський педінститут, працює у м. Ізяславі Хмельницької області).

Вищу освіту в 2-му турі закінчили уродженці Жабиня: лікарі **Ткачук-Бабак Ганна Миколаївна** (Тернопільський медінститут); інженери — **Броцак**

* Лотоцький А. — УЛЕ. — К., 1995. — Том 3. — С. 231.

Прокопів Микола —
інженер, фахівець
комп'ютерної техніки

Бойко Ольга —
економіст

Михайло Іванович, Вербовський Мирон Миколайович, Долинний Михайло Васильович, Коваль Петро Михайлович, Ковбасюк Володимир Ярославович, Кушнір Люба Антонівна, Прокопів Микола Петрович; Віхастий Микола Петрович, Загородний Федір Михайлович, Карабін Микола Михайлович (Львівський та Тернопільський політехнічні інститути). Стефанишин Петро Миколайович — випускник Львівського лісотехнічного інституту.

Закінчили **Львівський університет ім. І. Франка**: Микитишин Віхаста Марія — вчитель української мови та літератури, Микитишин Ольга Михайлівна — вчитель укр. мови та літератури, працює в с. Підберізіці Львівської області.

Закінчили **Івано-Франківський педінститут ім. І. Франка**: Галайко Ольга Іванівна (філологічний ф-т.), Микитишин Петро Михайлович (історичний).

Закінчили **Тернопільський фінансово-економічний інститут**: Віхастий Микола, Кемпінський Микола, Коник Микола, Карабін Люба, Банадига Галина, Садовська Люба.

Закінчили **Тернопільський педагогічний інститут ім. В. Гнатюка**: Долинна Надія (класовод), Семен Надія (класовод), Микитишин Марія Василівна (фізмат), Галайко-Стеців Оксана, Галайко Ольга Василівна (фізмат), Віхаста Наталія (географічний).

Стефанишин-Шемчук Ольга Миколаївна закінчила філологічний факультет Дрогобицького педінституту ім. Івана Франка.

Закінчили середні професійні училища та технікуми (1957—2000 рр.):

Медичні:

Левкуц Ярослава — Золочівське медучилище, фельдшер.
Прокопів Ганна — Золочівське медучилище, медична сестра.
Загородна Світлана — медична сестра, Львівське медучилище
Була Марія — медтехнікум, Золочів.
Кушнір Ірина — медтехнікум, Золочів, Медична сестра.
Коропецька Ганна — медлаборант, Львівське медучилище.
Боднар Ганна — медсестра.
Була Ірина — Кременецьке медучилище.
Дмитровська Ганна — Вашковецьке медучилище.
Ладанівська Марія — Чортківське медучилище, фельдшер.

Львівський електротехнічний:

Ратушний Микола — радіотехнікум.
Боднар Ганна.
Боднар Ігор.
Боднар Микола.

Львівський будівельний технікум:

Романів Петро Іванович — будівельний відділ.
Горшинська Світлана — відділ обробки деревини.
Фрей-Прокопів Ганна Романівна.

С/г технікум, м. Олександрія:

Була Ольга.
Галайко Ігор.
Галайко Світлана — ветеринар.
Литвин Богдан.
Галайко Ольга.
Була Володимир.
Галайко Ганна — зоотехнік.

С/г училище:

Михальчишин Ярослав — Новоселище Золочівського р-ну.
Фіголь Олександра — Бучацький с/г технікум, зоотехнік.
Банадига Зеновія — зоотехнік, Новоселище.
Процик-Демчишин Ганна — зоотехнік, Новоселище.
Горшинський Йосип — Новоселище, агроном.
Стефанишин Микола — Кременецьке училище с/г, механізатор.
Микитишин Михайло Микол. — Бучацьке училище с/г, зоотехнік.
Глинський Петро — Бучацький с/г технікум.

Бережанський технікум електрифікації та сільського господарства:

Луців Петро.	Банадига Петро.
Луців Володимир.	Банадига Федір.
Боднар Олег.	Кімпінський Володимир.
Прокопів Володимир.	Загородний Михайло.
Левкуц Богдан.	Ковбасюк Сергій.
Богусловський Віктор.	Галайко Омелян.
Костюк Степан.	Галайко Володимир.

Тернопільський кооперативний технікум:

Ковбасюк Марія.
Була Галина.
Овчар Людмила.
Литвин Микола Степанович — вищий курс торговельного технікуму.

Культосвітнє училище:

Новосад Петро — Тернопільське радіотехнічне училище ДОСААФ.

Новосад Ігор — Теребовлянське культосвітнє училище працівників культури.

Банадига Мирослава.

Кравець Ганна.

Воднар Ольга.

Нікітіна Люба.

Ткачук Галина — топограф, Львівський технікум.

Микитишин Петро Михайлович — Львівський кінотехнікум.

Ковбасюк Галина — Калузьке училище культури.

Обласна школа:

Боднар Павло — Колодно, школа внутрішніх справ.

Бойко Марія — Самбірська швейна школа.

Наставна Ганна — бухгалтерська школа в Тернополі.

Педучилище:

Банадига Оксана — Чортківське педучилище.

Глинська Ольга — Чортківське педучилище.

Михайлишин Марія — Бродівське педучилище, педагог.

Шемчук Володимир — Кременецьке педучилище.

**ПОМОРЯНСЬКА СЕРЕДНЯ ШКОЛА, ТЕПЕР
ЗОЛОЧІВСЬКОГО РАЙОНУ**

Коротка історія її розвитку: королівським розпорядженням 1633 року збудовано будинок для школи. Школа існувала коротко: причини цього часті напади на Помор'яні татарських і турецьких орд (зокрема в 1633, 1669, 1690 рр.), війни, перехід і квартирування у школі чужих військ — шведів, царських, польських, козацьких. Навчання було припинене. Шкільний будинок став «Притулком для вбогих і хворих старців». Були роки масових пошестей, неврожаю.

1772 р. Галичина була приєднана до Австрії. 30.11.1784 р. був виданий царський декрет Леопольда II, який зобов'язував церковні консисторії і громади через священників і дяків заснувати церковноприходські школи.

Першим учителем (бакалавром) у Помор'янах був **Петро Пелех** з 1817р. У 1861р. були в Помор'янах: I клас (56 учнів), II клас (22), III клас (15). Учитель тоді вже мав своїх педагогів-помічників. Збереглися в архіві Львова записи цього вчителя, оцінки (середньо, добре, дуже добре), які стверджують те, що школа була українською.

У 1896-1906 рр. Помор'янська школа була 4-класною (4 учителі), 1925-1939 рр. — 7-класною (двомовною), а 1940-1947 рр. — 10-класною з українською мовою навчання.

Драматичний гурток**Помор'янської школи.****Керівники гуртка****Д. Винничок (1 ряд,****3 центрі) і****Вчителька укр. мови****Валентина (2 ряд 8****центрі).****Фото 17 травня****1946 р.**

Перше фото в житті учня VI класу Помор'янської середньої школи Петра Медведка (1940 р.). Подивився на нього його батько і сказав: «Що ж виросте з тебе, мій сину?»

X клас. Фото 5 травня 1947 р.

Перший випускний X класу Поморянської середньої школи: на фото зліва направо: **I ряд:** Сукота Володимир (згодом учитель), Ситник Здіслава (аптекарь), Мовчко Богдан (заб. шкільної преси, інженер), Наталя Солошенко (класний керівник, вчитель української літератури), Медведик Петро (староста класу, член редколегії "Літературної газети" (вчитель), Горинь Настуня, Матвійків Андрій (учитель). **II ряд:** Мисник Марія, Зацухна Олеся (аптекарь), Квіт Ірина, Лещук Параня (класовод), Кучкуда Марія (вчителька). **III ряд:** Околіта Ганна, Мовчка Ліда (вчителька), Замойська Ганна (вчителька), Гумenna Теодозія (біолог), Древінська Надія (класовод), Лещук Ганна. **IV ряд:** Лещук Теодор (інженер заводу), Пиріг Іван, Гонтар Іван, Кульмапичів Іван (вчитель), Ладанівська Надія (вчитель), Коваль Ольга (вчитель). **V ряд:** Сидій Зеновій (лікар), Мельник Мирослав (інженер-будівельник), Савка Семен (вчитель історії), Ляшозський Володимир

У президії ювілейного святкового вечора 50-річчя Поморянської середньої школи (1997). Зліва — директор школи Г. Іванова, колишні учні: Петро Медведик, Юлія Березінська, Параскевія Лещук

Поморянська середня школа, містечко Золочівського р-ну.
Збудована 1958 року

Поморянську середню школу в 1947-1980 рр. закінчували учні з Жабиня. З першого випуску цю школу закінчили: **Гуменна Теодозія** (згодом учитель біології), **Медведик Петро** (філолог), **Сидій Зеновій** (лікар у Золочеві).

У 1958-1965 рр. на хуторі Парцеляни коло Жабиня діяла початкова школа — дочірня Поморянської (вчителі Сидій Євгенія і Марія Антонюк).

Директорами Поморянської середньої школи працювали:

1. Білак Святослав 1939-44 рр.
2. Солошенко Василь Панасович (І випуск 10 кл.)
3. Артименко Іван Федорович
4. Мисник Ілля Іванович
5. Пасічник Володимир Петрович (за його керівництва у 1955 р. збудували нову школу)
6. Осипова Ніна Василівна
7. Погребна Любов Яківна
8. Фаринюк Богдан Павлович
9. Богач Іван Сильвестрович
10. Іванова Ганна Павлівна.

Перший випуск десятикласників був 7.06.1947 р. (кл. керівник філолог Солошенко Наталя, староста класу П. Медведик).

У першому випуску 26 учнів:

1. Березінська Юлія	14. Матвійків Андрій
2. Гонтар Іван	15. Ладанівська Надія
3. Замойська Ганна	16. Кучкуда Марія
4. Горинь Настуня	17. Медведик Петро
5. Зацухна Олеся	18. Мельник Мирослав
6. Коваль Ольга	19. Мовчко Ліда
7. Квіт Стефа	20. Мовчко Богдан
8. Квіт Ірина	21. Наливайко Ольга
9. Кривущкий Василь	22. Пиріг Іван
10. Кульматичкий Іван	23. Ситник Здіслава
11. Лешук Теодор	24. Сидій Зеновій
12. Лешук Параня	25. Ханачівська Емілія
13. Ляшовський Володимир	26. Савків Семен
	27. Сукота Володимир.

...прадавніх часів у Жабині, як і у всіх селах, були свої «неіспитовані» знахари, замоваляльники проти хвороб, баби-повитухи, костоправи, але добрі практики, які використовували засвоєну поколіннями народну медицину не тільки цілющих трав і квітів, але й лікували опіки, тяжкі поранення, шлункові хвороби, переломи рук, ніг, потовчення чи переобтяження тіла тощо. У Жабині був не тільки один **знахар-цілитель**, а й інші люди, серед яких кожен мав «свою вузьку спеціалізацію» окремого лікування: спалювання вогнем «рожі» на тілі та обличчі, від «простриту»; лікування вуха; відганяння наврочення, проколівання гнійних чиряків, підбігів на стопі, виведення лишаїв; вивихи ніг. **Масажисти** лікували від простуди, кашлю, нежитю; так званого «ніту», у маленьких дітей, шепелявості чи неправильну вимову окремих звуків, хвороби очей (ячмін, обстуда), болі голови, підвищення температури тіла. За послугу хворі не платили гршми, а просто за «дякую», за «скромне вгощення» або натурою, хто що мав (давали яйця, яблука, груші, мед, чи відробляли щось кіньми). У всі часи у навколишніх селах коло Жабиня, навіть на віддалі 25 км, були добрі костоправи і майстри вправляння вивихів, переломів костей, до яких при потребі їздили з хворим.

На жаль, історія і людська пам'ять мало зберегли імен цих народних цілителей, зокрема способи їх лікування, використання та рецепти **фітотерапії** (лікування зелю).

Народну медицину, лікування травами, медом, білком яйця, сироваткою тощо ще з кінця XVIII ст. застосовувала родина **Медведиків**: Панько, Данило, Михайло, Кость (це мої прадід, дід, дядько, батько). Вони здавна мали великий сад, город, пасіку, лікувальні трави над річкою Потоком; сіножать, наділи лісу в Панькові, що сприяло цьому. Підлітком і мене вчив батько, як збирати і сушити в тіні у травні-червні-липні кропиву, полин, м'яту, квіти бузини, липи, каштану, чебрецю, лісових суніць, а восени — плоди шипшини (свербівусу), терену, глуду, ожини, перемерзлі вже грона каліни. Наприклад, пригадую, мій дядько Михайло Данилович Медведик у відповідних дольових пропорціях змішував сир і лікувальні трави і різав їх разом на сікарні надрібно, а тоді сушив у тіні. Як відома, **поснадання кількох цілющих трав** дає найкращий результат у лікуванні, зокрема при **шлункових** захворюваннях.

Кожна господиня в селі щороку вирощувала на грядках коло дому лікувальні рослини: льон, м'яту, ромашку (рум'янок), часник; коло кожної хати з давніх-давен росла каліна. Відсутність цих рослин вважали безгосподарністю. Глід, шипшини, ожини і терен збирали в урочищах Попова, Грамьдської ліси, Костишині, Панькові, на межах коло хуторів Горшини, Парцеляни; дику м'яту по

берегах Потока, у Ставку; шишки хмелю — у лісах Паньківці, Дубині, Громадському лісі та по берегах Потока, у Кутку та берегах Ставку.

Коли і якими шляхами приходила постоупо **медична допомога освічених лікарів** до Жабиня? Відомо, що у 13 столітті у Львові дружина князя Льва Даниловича Констанція заснувала при монастирі шпиталь і аптеку. Лікувальною справою протягом століть займалися **монахи** монастирів, зокрема ближчих до Жабиня — Краснополчанського, Золочівського, Підгорецького, Бережанського, Вже у XVI-XVIII століттях були у Львові **приватні медичні школи**. У 1773 році у Львові засновано **Медичний колегіум**, тобто середній заклад (з викладачима-фахівцями і практиками зі Львова, Жовкви, Перемишля, Праги і Відня), який готував **цирульніків та акушерів**. Цей колегіум за 10 років випустив 60 **дипломованих цирульніків**; у 1777-78 рр. тут вже навчалось акушерства 40 чол. У 1784р. цей **Медичний колегіум об'єднався** з медичним факультетом Львівського університету. Але ще медицина довго не доходила в села, де діяли добрі знахари, костопарі.

У XVIII столітті були **державні та приватні лікарні**, а згодом і **аптеки у Поморянах, Бережанах, Зборові і Золочеві**, куди були запрошені цирульніки та лікарі з названих вище львівських закладів. У кінці XVIII ст. подіяли лікарі на: **ліковців, аптекарів** («зелєніків» від слова «зелє» — трави, квіти), **костопарів і цирульніків**. Поширювалися та поглиблювалися практичні знання та використання **народної медицини**. Здавна були цирульніки при шляхетсько-польських та графських маєтках — у **Поморянах, Пліснянах, Зарудді, Годові**, але доступ до них хворих селян був дуже обмежений. У **Золочеві засновано повітовий шпиталь (1847)**, заклад для калік і сиріт (1863). У Львові, на вул. Личаківській, заснували головну лікарню (1854): **відділи внутрішніх хвороб, очних, шкірних, жіночих**. Була там медична і хірургічна клініка; **заклади для глухонімих (1830), для сліпих (1850)**. Добрими кіними селяни Жабиня швидко добиралися до лікарень у **Поморянах та Золочеві**. У 1830 р. при костелі в Зборові діяла невеличка лікарня, а 1871 — **аптека Гатсонєря, дім хірурга Бруста, діяли лікар Маєр Кроніш, Маврицій Когелєр***. Нормально вона стала діяти десь з 1904 року у пристосованих будинках, після того, коли це місто стало повітовим центром. Ще й досі у Зборові, знищеному у I та II світових війнах, нема належної лікарні і поліклініки, а в пристосованих приміщеннях. Тепер вони будуються з 1990 р. Тяжкохворих і тих, що хворі на очі, клади на операцію у Львівську клініку, зокрема після 1923 року.

У XVII-XVIII ст. на професійній основі лікували у Бережанах. У XVII ст. там вже були **лікар, цирульнік, аптекар**. Тоді, в 1870-х роках, там була аптека Михайла Манацького, лікар **Якуб Токаєр**, акушерка **Блезар Г.*** Там же 1896р. збудували лікарню з відділами терапії, операційної хірургії, інфекцій (для лікування туберкульозу), окремо для чоловіків і жінок. Тоді працювали три лікарі, 9 медсестер-монахинь. Проводили операції із резекції шлунка. Головним хірургом був **Владислав Белінський**. Лікарня ще не мала рентгенівського апарата.

* Шематизм Галичини: Ладомєрці. — Львів, 1871.

Адже ж у 1896 р. преса повідомила про перші спроби завершення українським вченим І. Пулюєм у Празі виготовлення фотографій за допомогою «Х»-променів у лікувальних цілях, а згодом вченим Рентгеном. Лікарями були українці **Осип Ковшевич** (згодом хірург війська УСС та УГА), терапевт і письменник **Яків Невестюк**, **Олександр Манацький** з Біща, повітовим лікарем був **Володимир Лаврівський**. У 1930-і роки працювали **Лонгин Мигоцький, І. Коссаєк, А.Дідунік, Марія Манацька-Гук**. З 1937 р. лікар-дантистка **Попович-Крамарчук**. Очні хвороби з 1854р. найкраще лікують у Львові.

Зв'язку з налагодженням автотранспортного сполучення, мешканці Жабиня та сусідніх сіл користуються, хоч рідко, навчальними та лікувальними закладами Бережан 1950-1990 рр. Там з 1946 р. працює лікарня на 120 місць. У 1946 р. відкрито окремий кістково-туберкульозний **стаціонарний санаторій**. У 1951 р. відкрито півторарічну **школу медсестер**, яка з 1954 р. стала **медичним училищем** з відділами фельдшерів-акушерів, акушерів і медсестер (цей заклад закінчила фельдшер **Ганна Ткачук** з Жабиня). Відкрито **Бережанський курорт** над потоком у Раю, який оздоровив 5 тисяч людей. Спочатку **гразєлікарня** була у підвальному приміщенні поліклініки, а з 1960 року його розширено, і тут застосовують 89 видів курортних процедур (сірковододі, хвойні та соляні ванни, сірчані грязєві апплікації та ін.). У Бережанському санаторії і курорті лікувалися дві мешканці Жабиня.

Здавна для жабинців найближчою є **лікарня та аптека в Поморянах**, яка діяла постійно з другої половини XIX ст. У 1970 р. збудовано нову лікарню у Поморянах, в якій лікуються жабинці. У 1898-1901 рр. тут працював лікарем випускник Віденського університету, відомий також як талановитий український композитор **Ярослав Лопатинський (1871-1936)**, згодом лікар у Грогорах коло Золочева. Після Першої світової війни «лікарями всіх наук лікарських» у Поморянах працювали: у 1919-1939 рр. **Дичок Василь**, родом з Глинця, добрий фахівець, український культурно-громадський діяч, в'язень польської карної тюрми жорстокого режиму і знущань Берези Каргузької; розстріляний у Золочівській тюрмі у червні 1941 р. З 1930 р. там же був приватний лікар-свєрей Ленарт, прекрасний фахівець (що врятував мені життя 1938 р.); його ганебно знищили гітлерівці у 1943 р.

У 1920-40-х роках у Зборові працювали приватні українські лікарі, випускники львівської медицини — **Микола Козіцький** (розстріляний гестапо у Зборові 1943р.), **Михайло Бойко** (дальній член т-ва «Прогітає», помер від тифу у Зборові 1943) і **Володимир Лазорко**.

У 1920-1998 рр. у Жабині знахарами, знавцями народної медицини були **Галєян-Романів Настя,**

Галєян-Романів Настя,
знахарка

Богуславська Варка, Прокопів Юлія Михайлівна, Мигаліцька-Прокопів Ганна.

Бабами-повитухами і порадицниками, як ходити коло маленької дитини, були: Явдоха Шевчиха (Швець, мати Юлії Приймї), Оберваночка І., Галян-Романів Настя (1862-1953), Завалівська-Михайлишин Явдоха (1898-1943), Казєва (Карабін) Катерина.

У Годові працювала акушерка Марія Лаговська (1904-1943, з освіти, курси у Львові), її привозили возом до Жабиня, зокрема при родах первістка. Привозили освічену акушерку з Поморян І. Тулячицьку.

Роки німецько-фашистської окупації в селі спалахнув тиф. Від тифу 1943 р. померли Олекса Левкуц — просвітний дяч і аматор сцени, Горинь Михайло, Марта Шпортун. Німецькі окупанти, як відомо, дуже боялися всяких епідемій, а тому за розпорядженням повітових властей Зборова до Жабиня привезли аж з Тернополя лікаря-звєря М. Фелєра із сім'єю (він, дружина і донька) — всі ще молоді, вродливі і культурні, прибули з меблями і ліками (проживали у будинку школи, яка деякий час стояла пустою). Цей лікар чимало допомагав селянам, вони були вдячні; давали йому хліб, молоко, муку. Одної ночі він залишив все хатнє майно і невідомо куди зник перед своїм (явно передбаченим) розстрілом ніццями. Про його дальшу долю ходили в селі різні легенди, а точних відомостей і досі нема.

Після Другої світової війни, як відомо, в Україні відкриваються нові вищі і середні медичні навчальні заклади: збільшено кількість різних факультетів у Львівськїм, відкрито медінститути в Чернівцях (1944), Івано-Франківськї (1945), лікувальний факультет при Ужгородськїм університеті (1945) та Тернополі (1957); медичні училища: у Бережанах (за 1954-1970, випустило 403 фельдшери, 294 акушерки і 236 медсестер); Золочівськє (1947-1970, випустило фельдшерів і медсестер). Тернопільськїй медінститут відкрив фармацевтичне відділення (з 2000 р.), має солідну друкарню з випуску медичних підручників українською мовою для всієї України (з 1994 р.).

З уродженців Жабиня Золочівськє, Кременецькє і Чортківськє медучилища закінчили першими як фельдшери Левкуц Ярослав Олексїївна (1956), Микитишин Микола Петрович, Марія Миськів, а як медсестри — Ганна Боднар, Ганна Прокопів, Світлана Загородна, Марія та Ірина Була, Ганна Королецька.

Лікувальний факультет Тернопільського медичного інституту закінчили жабинці: першим в 1968 році Микола Петрович Микитишин (працює у Зборові), а згодом Ганна Миколаївна Ткачук-Бабак (працювала у Львові).

Осєні 1947 р. у Жабині вперше відкрили фельдшерськє-акушерськїй медично-лікувальний заклад. Тимчасово він займав кімнату в приміщенні Народного Дому. Тоді першою працювала у 1947 р. випускниця Вознесенського технікуму, акушер-фельдшер Валентина Шпак, яка вибула до Млиновець і там живе і працює. З 1948 р. організатором цієї лікувальної установи була фельдшер-акушер Фаїна Яковець-Сорока — випускниця Глухівського

Прокопів Ганна,
медсестра-
масажист

Микитишин Микола,
перший лікар з Жабиня

Боднар Ганна,
фельдшер

Лєвкүц Ярослава,
фельдшер

Карабін Ольга,
фельдшер і акушер

Ткачук-Бабак Ганна, лікар та її чоловік Бабак Роман, інженер

медтехнікуму Сумської області, уродженка Чернігівщини. У пошуках приміщення, меблів, житла, фінансування їй допомагав секретар сільради Медведик Микола Федорович. Медпункт був у приміщенні хати Микити Марусина, голови сільради. Згодом, в 1953 р., на подвір'ї того ж Микити Марусина, у центрі села, був збудований невеличкий пологовий будиночок з кімнатою для аптеки (з іншої сторони того ж будинку жили господарі Марусини). Тоді, в 1948-55 роках, санітаркою працювала Ярослава Кульба, а після неї в 1956-91 рр. Ганна Марусин. Медпункт обслуговувала ще **хутори Горшини, Кульби і Парцеляни**. Фельдшер-акушер Файна Яковець одружилася 1953 р. з директором Жабинської школи Я.Сорокою і обидвоє виїхали в кінці 1955 р. на нову роботу до Зборова, згодом до Тернополя. На цю посаду приходить фельдшер-акушер, випускниця **Бережанського медучилища**, родом з с. Шибалин **Ганна Фурда-Карабін** (працювала 1956-1998). У 1998-2001 рр. фельдшером працювала **Стеців Ганна**, закінчила 1998 р. Кременецьке медучилище, родом із с. Ридодуби Чортківського району. Медсестрою з 1991 р. працює Ганна Коропецька. У **1964 р.** у центрі села збудували нове приміщення, в якому розмістилися **медпункт і дитячий садок**.

У **Годів в 1950-1966 рр.** діяла **дільнична лікарня** (терапевт, фельдшер, медсестра), яка обслуговувала і мешканців Жабиня. Там же у 1959-62 рр. працював фельдшером **Микола Петрович Микитишин** з Жабиня. Лікування хворих з Жабиня з 1944-2002 рр. здійснює **Зборівська** центральна районна лікарня та **Поморянська дільничка**, де працює багато лікарів різних спеціальностей. Важко хворих людей направляють на лікування в області спеціалізовані медичні заклади до Тернополя і Львова на курорти Прикарпаття.

Худобу і птицю у Жабині у 1921-48 рр. лікували мешканці Жабиня Медведик Михайло Данилович (навчився від свого батька), **Ілько Панчшин, Микола Микитишин** (від Грипів), **Федько Загородний** (служив за Австрії при кавалерії, навчився лікувати від військового фельдшера, свій досвід лікування він передав синові Миколі Федоровичу Загородному).

У 1942-2000 рр. лікував худобу у Жабині та ближніх селах талановитий ветеринар-практик **Іван Олексійович Прокопів** (закінчив 1941 р. Чортківську ветеринарну школу). З 1991 лікує ветеринар **Ігор Галайко** (закінчив медичний технікум).

Після охолодження тіла (плечей, шиї, ніг, рук), як тільки «поколює» чи відчутний біль, то сразу, не відкладаючи, зробити руками масаж 3 дні по 2 рази на день. Можна масажувати перші прийомі горілкою. Після масажу полежати у теплій постелі.

Після поранення руки, ноги. Дати можливість, щоб вийшла кров з рани (як рана малесенька або укол, то витиснути кров). Помити ногу чи руку у гарній воді (якщо пухне, то випарити кілька разів), намастити рану горілкою чи спиртом (дезінфікувати), обв'язати рану марлею чи чистою пов'язкою. Якщо рана під нігтями, між пальцями або побиття руки не гоїться, то випарити у гарній сироватці 3-4 дні, 2 рази на день. Зберігати чистоту рани.

Якщо поранення сталося у польових умовах, то до рани прикласти листочки чистого подорожника (бабки) і обв'язати тканиною, щоб сплинити кровотечу. Прикладання повторити кілька разів.

3. Рана з нагноєнням, чиряк, підбір на стопі ноги. Після того, як відстоїться і лопне нагноєння, прикласти до рани відігрітий свіжий сир, нетвердий, з кислого молока на пов'язці і тримати 2 години. Сир чистить рану (вбирає у себе нагноєння та всіякі нечистоти) і затягує рану, яка щораз меншає і скоро гоїться. Прикладати сир щораз свіжий, двічі-тричі на день аж до загоєння рани. Якщо через кілька днів під ранною знову покажеться «нагноєння», то прикладати сир повторно або мочити рану у гарній сироватці. Щоб чиряк скоріше «виріс» і тріснув, то зробити з муки паляничку, на неї покласти мед і прикладати до чиряка.

4. Болить голова, мігас у скронях, то помити картоплю, накраяти її кружечками і покласти на чоло і скроні, обв'язати хустиною, лягти хворому в ліжку понад годину. При потребі повторити ще раз зі свіжої картоплі. Болі голови ще лікують так само кружечками великої цибулі, які на пов'язці прикладають до голови.

5. Шкаралупки цибулини настояти 7 днів в оцті, змащувати цією «настойкою» **мозолі** для їх знищення.

6. Болять зуби: прикласти сире молоко і часник до болючого місця; а потім поплоскати зуби солоною водою (на склянку чайну ложку солі), воду з рота вливати до відра.

7. Щоб не захворіти грипом, їсти часник, цибулю з хлібом. Можна трішки посолити і додати декілька крапель олії.

8. **Чиряк на шії:** прикладають мазь, зроблену з масла (чайну ложку), живиці з смереки (пів чайної ложки) і віск (півложки).

9. **Лікування способом «Спалювання»:** «рощу» на лиці; болять вуха — простріт заступає слух, шумить, стригає. Виконується так: беремо чисте лляне волокно (ладічка, повисма), робимо з нього дев'ять скружельців (пучків), накривасмо болочіе місце червоним полотном і білим рушником, збоку ставимо заготовлену свічку, хрестимо їх ножем і великим металевим гребінцем; запалюємо пучечок і підкидаємо ним до лица (чи вуха), то вгору, то вниз на віддалі 20 см. При цьому говоримо молитву:

*В ім'я Отця і Сина, і Святого Духа!
Щезни, бідо, з лица Божого!
З-під Вуха, з-під очей, з-під коси.
Йди собі у вертеби, у ліси.
Куда пси не ходять,
Куда козати не доп'яжуть.
Там будемо панувати,
Всяке там коріння рвати,
— Свята Богородице, прийди
і Петрові здоров'я принеси!* } 3

Ножем і гребінцем підкидається лляне волокно 9 разів і робиться знак хреста. Тоді волокно спалюється над лежачою головою хворого, після спалення здувається попіл і повторюється молитва. Тоді хворий тулиться до теплої подушки, накриває голову і зігрівається. Від теплоти вогню, який можна повторити двічі, хворий виздоровлює.

10. Якщо ви знімаєте з вогню гарячий металевий посуд і **обпекли пальці**, то сразу облечене сухе місце занурте у кухонну сіль, потримайте в ній 10-15 хвилин. І не буде струнів, перестане пекти. Ще можна намастити обпечене місце білком курячого яйця.

11. **Коросту** лікують мазію, зробленою з коров'ячого масла з додатком сірки.

12. Як тільки з'являється «**ячмінь**» на **оці:** помити добре руки в теплій воді, вмочити пальці в слину свого рота і 2-3 рази нею потерти очну ямку. Повторити 2-4 рази. Ячменю не буде.

13. **Чиряк** мусить відстоятися до 2-ох днів. А щоб чиряк скоріше пустив гній, взяти нарізаний кружечок цибулі, припечений на вогні і охолоджений — прикласти до чиряка.

14. **Хто хворів на серце**, то вранці випити натще склянку свіжої води з ложкою меду (півгодини перед сніданком). Це сприяє доброму кровообігу.

15. **Якщо опухла нижня частина ноги** (в межах від коліна до стопи), то мочити ногу у гарячій сироватці один раз на день (бажано ввечері перед сном, поки не почне стухати).

16. **«Наврочення» лікують** «скиданням вугілля»: у склянку свіжої води скидають довгим ножем розжарені з дерева «вуглики» (9 кусочків). Промовляючи

«Не один, не два» — до 9. Перекрещують ножем три рази склянку і промовляють ту ж молитву, що подана вище до «Спалення рожі». Тоді трішки обмивають чоло хворого цією водою зі склянки, а також в обидва лица, руки і ноги; м'яку його «на віглі» (як це роблять «ліваки»), дають йому трішки (3-4 каплі) випити «виючі водою», яку він спиває з трьох сторін верха склянки. Після того хворий проходить по хаті і лягає в ліжко.

17. **Лікування «геморою».** Зарізати здорову курку або півня, зірвати з нього «насухо» все пір'я, розділити його на дві рівні частини (тобто на 2 сеанси лікування). Нарвати добро жменю цвіту хмелю («шишки»), кинути у 3/4 літра води, скип'ятити їх 10 хвилин. Гарячою водою з хмелем залити сухе куряче пір'я і змішати у чистому відрі. Посидіти наголо сідницею на відрі півгодини або й більше, доки можна витримати; важливе тут «лікувальна пара», а не окріп. Якщо дуже пече, можна піднятися на кілька секунд і знову опускати ся. Процедуру робити один раз на добу. Всього 3-4 сеанси. Після одужання один раз на два дні після туалету підніматися звичайною прохолодною водою.

18. Заспокоїлива дія меду використовується для **лікування безсоння**. Склянка теплої води із столовою ложкою меду на ніч викликає міцний сон.

19. До соку сирого червоного буряка дати меду, то одержимо **ліки від нежиті**. П'ять-шість капель такого соку капають у кожному ніздрі 4-5 разів щодня.

20. **Грип лікувати** медово-часниковою кашкою. Очищений часник розтирають на терці, у співвідношенні 1:1 змішують часник з медом і вживають по столовій ложці, запиваючи теплою водою (застерегаємо: необхідно їсти часник, коли панує епідемія грипу, але нечасто, бо це шкодить при хворобах серця і нирок).

21. **Редька з медом лікує кашель**. У верхній частині одержаної редьки роблять заглиблення ножем, туди кладуть дві ложки меду. Редьку ставлять вертикально у якийсь посуд, накривають папером і настоюють 3-4 години. Сік, який виділяється, дають хворому по одній чайній ложці 3-4 рази щодня перед їдою. Вживають і перед сном.

22. **Лікування кишечника кашею з м'якото гарбуза і меду.** Така кашка поліпшує дію кишечника, посилює сечовиділення, виділення шкідливих солей з організму. Очистити гарбуз від шкірки і насіння, нарізати шматочками і змішати з маслом. Потім додають манку, сіль, мед і варять до готовності. На півкілограма гарбуза треба дати: півсклянки води, 60 грамів манки, 2 столові ложки меду і 50 грамів вершкового масла. Вживати перед їжею один раз на день.

23. **Якщо волосся випадає і погано росте**, то втирають у шкіру голови сік трапевиної кропивки з горілкою і відваром коріння лопуха. На одну частину горілки взяти чотири частини соку цибулі і шість частин відвару з коріння лопуха.

24. Якщо жінка довго прала білизну, то **шкіра рук зморщилася**. Розтерти руки оцтом, то відразу відчуєте полегшення.

25. **Від ангіни і фарингіту** рекомендують полоскати горло настоєм червоного буряка. Готувати так: буряк труть, відіскують і проціджують через марлю. Сік повинен постояти три години — за цей час з нього вивітрюються всі шкідливі речовини. Тоді у склянку соку додають чайну ложку яблучного оцту. Через годину можна полоскати горло.

26. **Сильні болі в шлунку** заспокоюють чаєм з суміші квіток ромашки і деревію (по одній столовій ложці на 1,5 склянки окропу. Пити ковтками. На живіт покласти гірляу.

27. **Сильний протиривматичний і протиполіартритний засіб лікування** квітками бузку (бозу). Відвар листя бузку (10 грамів на 200 мл окропу, настоюють 8 годин). Пити протягом тижня по столовій ложці тричі на день. Одночасно з тим заповніть пляшчу квітками бузку і залите доверху горілкою. Настояти у темному місці (2 тижні). Цим настоєм натирайте хворі суглоби, обкладати їх листям бузку.

28. Гарячий чай із сушеного в темноті липового цвіту вживають як потогінний засіб для зниження температури тіла від простуди; найкраще пити перед сном.

29. Чай з липового цвіту у суміші з м'ятою і чорною бузиною має лікувальні властивості. Настій з липового цвіту (2-3 стол. ложки на півлітри кип'ятку) по півсклянки вживають 4 рази на день: **при грипі, ангіні, бронхіті, спазмах шлунку. При запаленні легень** як відхаркуючий, протизапальний засіб.

30. **При сильній «лусці» зі свербінням шкіри на голові** тричі на тиждень мити голову (виполіскувати по кілька разів) у відварі суміші листків кропиви і мати-мачухи (взятих кількісно по половині кожної).

31. **Сухий лишай:** намочувати 3-4 рази свіжим тепленьким молоком.

32. **Як ламити ноги,** то розробити жовту глину з оцтом, зробити подовжачу «плавничку» і прикласти до болючого місця на ноzi.

33. Відварити насіння бобу, зерна бобу відібрати, а в гарячій рідині **мочити ноги від мозолів.** Ще від мозолів роблять мазь з прополісу.

34. Для **очищення нирок і сечових каналів** пити чай з кмину (тмину).

35. Змачувати соком цибулі **волосся голови від лупи.**

36. Часник їсти натще зранку, годину перед їдою кілька днів, то він **виганяє глисти — гострики.**

37. Теплим соком цибулі споліскувати рот, щоб **лікувати ангіну.**

38. Пареним молоком з м'ятою або рум'янком **годувати дитину до року: скріплює організм,** заповнює поживні речовини.

39. **Цвіт каштана звичайного навесню:** 1 л цвіту, 1/2 л гарячої горілки залити, закрити у скляній склянці і поставити у тепле, темне місце на один місяць; потім відшукати через марлю цвіт і отримавши «першу частину» ліків. Пізніше беремо напівстигли плоди каштана, знімаємо з них шкірку, заливаємо ту шкірку спиртом у склянку, закриваємо, ставимо в темному місці на місяць. Потім заливаємо обидві суміші докупти. Виготовлені ліки вживаємо так: беремо 5 капель, поливаємо на одну чайну ложку цукру і вживаємо 2 рази в день перед їдою, ранком і ввечері. Це **розширює кровоносні судини,** знешкоджує в них маленькі згустки крові, краще працює серце, тобто **лікує серцево-кровоносні судини.** Тимі ж каштановими ліками ще **лікують ніги або руку,** якщо їх ламити або вони терплять, змачують їх. Можна ним натирати **жялики на ногах.**

40. **Волоський горіх.** Беремо його плоди молочної стиглості, разом зі шкаралупою, ріжемо кружальця і вкладаємо в літровому склянці, повністю перемішуємо з цукром. Коли утвориться зелено-коричневий сік, то через 2 місяці

зливаємо його. Ліки знімають **болі у животі (понос, ріже, поколює, здуває).** Пити по 5-7 капель з чаєм або теплою водою.

41. **Понос:** вигити 50-70 грамів чорниць, настояних на цукрі, або гарячий чай з цією настойкою. Якщо понос повився зранку: **лікувати голодом цілий день,** аж коло 17-18 години ввечора випити 1/2 горнятка гарячого чаю (без цукру) або з сушених слив.

42. Сушать цвіт калини, з нього п'ють гарячий чай при простудах та затяжному кашлі; для зниження температури. Розім'яти сирі ягоди калини і д'ять (з цукром або без нього) три рази на день по столовій ложці **при діатезах, катарях, колітах із запорами.**

43. **Цвіт чорної бузини** вживають при простудах, хриплих і сухих кашлях, як потогінний, жарознижувальний і сечогінний засіб: лікування чаєм три рази на день по одній склянці (напар сухих квіток, 20 грамів, на одну літру води).

44. **Після весілля, балів, перетомо** добре зранку по лікувати, а випити чай із сушених слив, вишень (без цукру і хліба). Це адновлює добру роботу шлунка.

45. **Болять ноги: корчить, нис, спазматичні відчуття.** Натерти кусок сала з часником на терті і цим розтерти ноги.

46. **Як випадає волосся з голови,** то лікують частойкою з дрібненької кропиви-жигалки з домашнього мати-мачухи (відношення 1:1).

47. **Око червоне, запальний процес.** Лікують рум'янком (кинути його на окріп на 2 хв., остиглим намочити марлю і протерти око).

48. **Лікування пошеї холери.** Людина може сама **посприяти зараженню холерою:** неохайність тіла, одягу, взуття, брудно в хаті; гниття на подвір'ї, гноївка, стояча смердохато вода; стоять у хаті квашені капуста, огірки в джках; споживання брудних, непомитих овочів, фруктів; передання; вживання надмірно кислих квашених страв (капуста, огірки, салати, квашені буряки); надмірне вживання хата, запах від непрагнених кожухів, одягу з воани, недосилання, сирена втомта, смукот, постійні сварки, пережляк; охолодження тіла, сидіння у перемоклому одязі, мокрому у холодному взутті, пити аоду з нечистих криниць, купатися у брудних водоймах.

Заражену на холеру людину найбільше виснажує спочатку висока температура, надмірне потіння, далі **обезводнення організму, понос і блювання, падає кров'яний тиск, згодом понижується температура тіла, настають болючі корчі в руках та м'язах ніг.**

Лікування холери народною медициною:

а) очищення навколишнього середовища хворої людини. Прибрати у хаті і на подвір'ї, звільнити негайно кімнату, зокрема забрати до комори все квашене, кислий сир, квасне молоко, льон, коноплі; провітрити кімнату, постіле, зміняти сідно білизну хворому, не тримати в хаті собак, котів. **Влітку треба вивести хворого в сад і покласти його в ліжку і тепло вкрити.** Хворому потрібне тепло, не охолоджуватися, зокрема теплими має бути живіт, ноги; не лягати спати на печі або коло гарячої печі, не робити чаду в хаті;

б) їжа: теплий сніданок, їсти мало, не об'їдатися, після хвороби ще три тижні мало їсти, не їдати кислих, квашених, солоних страв; їсти хліб житній з

маслом, добре спечений; напої без цукру; ванці пити чай з липового цвіту, мажого деревця, м'яти, а потім легенького курячого бульйону;

в) **лікування**: обгорнути хворого змоченим простирадлом, а потім поверху теплим сухим одягом, а після 10-15 хвилин насвіжо це повторити; далі купати у прохолодній воді 10-15 хвилин (це лікування робити 2-3 дні). **Постійно поповнювати нестачу води в організмі: напувати часто свіжою водою, воду міняти кілька разів у день, щоб була свіжа; бажано, щоб вода була джерельно чиста, із вмістом цілющих солей, десь з джерела, яке випливає у лісі, з-під високого кам'яного горба. Пити зранку чай з центурії, полину, кореня татарського зілля (лепехи).**

Треба пам'ятати, що холера триває недовго, але є заразною.

Існує чимало різних і суперечливих даних про зміни в живому організмі, спричинені браком води. Наукове вивчення цього захворювання (т.зв. дегідратації) почалося з холери. Вперше дегідратаційний синдром був описаний у роботах Шонесе (1832 р.) та К. Шміда (1850 р.). У його характеристики вказувалося на ангіддремію — **втрату води і солей**. Холерний ангід став класичним прикладом дуже важкого шоку, спричиненого зневодненням організму. Він супроводжується електролітичною діарезою, до якої недовзі приєднується блювота.

Лікування дітей

1. Як мала дитина має гарячку, то розтерти качалкою гречану крупу на муку, з неї зробити з водою «сиру паляничку» і прикласти до двох пульсів.
2. Як мала дитина плаче, **температурить**, то покласти корінь петрушки до чола, на жили пульсу і на руки. Дітям після року і підліткам більше споживати чорного житнього хліба — це скріплює кості і сприяє добрій дії шлунку.
3. Якщо **дітям віком понад рік** натерти ноги розтертим часником, його слабеньким соком, то це **понижує температуру тіла**. Робиться це в міру один раз на день.
4. Давати щоденно по 30-60 грамів меду дітям, **хворим на дизентерію**.
5. **Глисти-гострики** виганяти у дітей малими клізмами з 0,5-1 столовою ложкою соку часнику та лівсклянкою кип'яченого молока.
6. Склянка чаю з трави звіробою перед сном **оберігає дитину від пісання під час сну**.

Лікування «сміхотерапією»

Народна мудрість стверджує: **«Сміх додає віку, а злість з'їдає людину»**. Сучасним дослідженням встановлено, що сміх знижує нервову напруженість, зміцнює м'язи грудей та живота, покращує функцію нирок та активізує обмін речовин в організмі. Сміх протягом трьох хвилин після сну сприяє краще, ніж **горняк смачної кави**.

Що ж відбувається під час сміху людини? Всі без винятку внутрішні органи в цей час отримують корисний «імпульс». Виникає покращення дихання за рахунок

інтенсивного підймання та опускання діафрагми, яка здійснює тиск на печінку, легені, серце. Легені розширюються, повітря втягується в них, а потім із силою виштовхується. Внаслідок цього кров насичується киснем та вивільняється від вуглекислоти.

Дослідниками доведено, що всього лише **за 2 хвилини сміху в кров потрапляє приблизно стільки кисню, скільки за 8-10 хвилин спокійного дихання**. Сміх стимулює роботу травлення. Завдяки підвищенню тонуусу шлунка в людини, яка жартує чи сміється, збільшується кількість **шлункового соку, посилюється його перетравлювальна функція**, а також поліпшується функція **печінки та підшлункової залози**. Таким чином, ширий, веселий сміх зміцнює здоров'я й тим продовжує життя.

Коли людина посміхається, то м'язи втрачають напруження, що сприяє поліпшенню **мозкового кровообігу та самоочутия**. **«Центр сміху»** розташований у правій півкулі мозку і впливає на наші емоції.

СІБІРЬСЬКА ВЛАДА

Історія зберегла нам героїчну постать віята Жабиня **Стецького**, котрий у вересні 1667 року організував оборону селян від нападу татар у закритій мурованій жабинській церкві. На допомогу зачиненим у церкві прийшли на поміч військові із Золочева, яких привів парубок за завданням віята. Татари запалили дах з гонтя на церкві. Люди кидали на них горючі балки, вогненні ганчірки і стріляли із вогнепальної зброї. Напали військові — і татари були побиті, решта втекла.* Село було тоді спалене після жнив, і **Стецький** впрошив у короля допомогу для селян. Предок того віята, якийсь Григорій Стецький проживав у Жабині в 1790 р.

Добрі справи робили у 1790-х роках для захисту селян від надмірних панцизних повинностей і податків війт жабинський **Михайло Бойко**, присяжний Іван Бабій, радники Гринько Дучин, Данило Литвин, Панько Медведик, Василь Прокопів, Стецько і Микита Семкові та людина з козацького роду Франко Наконечний. За родинним переказом, **війт Михайло Бойко** походив з наддніпрянських козаків і мав справжнє прізвище **Дяків**. Після зруйнування Запорозької Січі він втік з рідних країв і заманивав до Жабиня, змінив прізвище на Бойко, одружився. Цей Дяків-Бойко Михайло був моім прапрадідом по роду моєї матері Юлії Бойко-Медведик.

На початку 1800-х років війтом був **Андрій Криський** (його потомки змінили своє прізвище на Богуславські). За його урядування встановлено в селі «нічну варту» проти конокрадів та стеження за поведінкою парубків і сповіщення дзвоном про випадки нічних вогнів. Черговість вартових передавалася з хати до хати засобом «товстік дерев'яної палки» угорі з діркою, до якої був прив'язаний шкіряний шнурок. Цей звичай у селі зберігся до літа 1939 року.

У 1840-х роках, за панцин, був війтом **Микола Марусин** (прадід Івана Марусина), після нього — 1848 р. був **Данило Фрей**. За їх керівництва почала діяти в селі церковнопарафіяльна школа та відбувся перепис **церковних земель**.

У 1858-1870 рр. війтував **Микола Микитишин** (Петрового), він служив 12 років у австрійській армії, повернувся і був 12 років війтом, поставив у селі **кам'яну фігуру з хрестом** коло своєї садиби при вулиці коло Петрового, яка стоїть досі. Згодом були війтами **Микола Богуславський** (дідусь Михайла Богуславського-Вітшиного); у 1880-х — **Онуфрій Фрей** (помер 1890 р.), розпочав будівництво школи в 1890 р. коло садиби Клима Микитишина, був діяльним головою Шкільної Ради села.

У кінці XIX — на початку XX століть довго був війтом і головою Шкільної Ради **Петро Михайлович Бойко** (жив у 1854-1915 рр.). Мав авторитет у селян, був грамотним дяком, проводив візрцеву господарку, вимагав від усіх порядку і дисципліни. Від його прізвища, де він жив, пішла назва **«Бойкова вулиця»**.

Згодом війтував заможний господар, ткач **Іван Прокопів** (жив у 1956-1931 рр.), не раз обирався головою Шкільної Ради, був інформатором для учителя Д.Стецького, який писав у 1930-1931 рр. «Хроніку Жабинської школи»; дбав про ремонт школи, ремонт мостів.

Головами села були: **Медведик Михайло Данилович** (Горішного, жив у 1866-1942 рр.), був ув'язнений у австрійському карному таборі «Талергоф» 1915-1916 рр., **Боднар Іван** (Януш) — діяч у складній воєнний час Української держави (ЗУНР, 1918-1919 рр.), займався мобілізацією до УГА, постачанням продовольства і коней для армії. За часів польської окупації Галичини війтували **Вербовський Тимотей**, прозваний Майлик, бездарний господар і керівник села у 1921-24 рр.); діловий, розсудливий, людяний **Богуславський Михайло** (Вітшин, у 1925-1930 рр.), **Долішній Андрій** в 1931-34 рр., налагодив роботу листонош з Кального до Жабиня, щовесни вимагав упорядкування доріг коло садиб мешканців; **Миськів Юзеф** — безземельний поляк-шовініст, ненависний до української культури в селі, у січні 1936 р. самовільно вирубав для себе дуби й берези у Громадському лісі села. За це громадяни села подали на нього скаргу до повітового старости у Зборові. Це було причиною дострокового звільнення його з посади віята.

Останнім війтом за польської окупації був **Павло Кемпінський** в 1937-1939 рр. Це була поміркована, порядна і ділова людина. Він не допустив до Жабиня карної польської поліції під час шовіністичного погрому так званої «нацифікації» у 1938 р. Його заступником був **Бойко Михайло Петрович** і 16 радників. Ними за участю громадян села була здійснена у 1938 р. велика **«реконструкція» головної вулиці Жабиня** — від горішнього Клина, через майдан села аж до Прокопового Олексі: зрізали і викорчували по обидва боки дороги високі, товсті дерева; з двох сторони розширили дорогу на 3-4 метри; побудували мости у центрі села на Потоці і його притоці, виклали дорогу сучільним товстим каменем з урочищ Коричневої і Попової. Навіть пересунули з дороги в напрямку подвір'їв окремі парканки, будинки (хліви у А. Долинного, Коропецького). Головна вулиця стала світлою; тоді перевели трубою під землею воду з криниці коло Олексі Прокопового і збудували новий колодязь, який має стічну воду.

У час німецько-фашистської окупації в 1941 — до липня 1944 року коротко працювали війтами **Павло Іванович Боднар**, **Микола Фрей** (арештований гестапо і вивезений до тюремного табору «Освенцім», вирвався чудом на волю, проживав в Англії, помер в Австралії) і **Олекса Прокопів**. Війтування у час війни було необхідне для захисту в ряді випадків мешканців села від окупантів, але за те у 1951 році П. Боднаря і О. Прокопового з сім'ями вивезли (як покарання) до Сибіру: Боднаря П. (2 сім'ї) в Іркутськ, Прокопового О. (2 сім'ї) в Тюменську область.

* Хроніка Поморянська. — Львів, 1867. — С. 74-75.

У 1939-1998 роках головами Жабинської сільради були: **Микита Марусин** (1939-41, 1944-серпень 1950 рр.), був репресований, разом з донькою Ганною повернувся додому; **Семен Долинний** (1951-53 рр.), збудував у селі приміщення крамниці), **Микола Галайко** (в 1953-54 рр.), **Василь Луців** (1954-56). У 1956 р. у Жабині ліквідовано сільську раду, а з того часу й досі працює для обох сіл об'єднана Кальнянська сільрада. І далі посади голів займали переважно мешканці Кального: Федько Щербан, Мирон Ратушний, Настя Брона, Іван Мудрак, Богдан Залізник, **Омелья Галайко** (з Жабиня), **Володимир Тупишко** (з Поморня, його старанням прокладено кам'яну дорогу на вулиці Жабиня від Марусин Ганни аж до Фрейової і Галайкової вулиць). З 1992 р. є головою сільради **Михайло Кушнір** (батько якого походить із Жабиня). Він є розсудливою, культурною людиною. На його долю 2000 р. припала складна праця: розподіл колгоспної землі для селян Жабиня і Кального. Відсутність у Жабині посади голови сільської ради і доброї діяльності депутатів є необхідною.

КОЛГОСПНЕ ГОСПОДАРСТВО В ЖАБИНІ

У Західній Україні колгоспи почали заводити відразу після Другої світової війни. В 1947 р. були вже організовані (фактично відновлені з 1941 р.) колгоспи у сусідніх селах — Годів і Кальне. «Палєрова організація» колгоспу в Жабині почалася 4 листопада 1949 р. після «Здані селянами державі зерна і молока». Станом на 2 січня 1950 р. до колгоспу прийняли 89 господарств. Осімі зернові були засіяні селянами на їх полі. Згідно із розпорядженням районної влади, кожен господар, член колгоспу, повинен був засіяти навесні своїм зерном і кіньми ярі культури, тоді здати до колгоспу поле, коні, віз, сани, весь господарський реманент. Силивим рішенням управління колгоспу розібрало і забрало у людей стодоли, у деякого комори, обороти, машини-молотилки, кірати, сікарні, плуги, борони, упряж — звезено на «колгоспний двір» як «всенародне добро». З наведеного дерева тимчасово збудували стаїні для корів та коней, а решта матеріалу пішла з димом як паливо для кормокухні.

Фактично колгосп у Жабині почав працювати з літа 1950 р. Перша контора колгоспу була у найманій хаті, у центрі села, у Дмитра Михайловича Медведика, а з 1952 р. — у хаті Павла Івановича Боднара. У 1954 р. збудовано приміщення контори колгоспу з комірками для інвентаря, ветліків для щоденних потреб ферм. **1952 року об'єдналися два колгоспи сіл Жабиня і Кального з центральною садобою у Жабині і там же з основними тваринницькими фермами-новобудівлями (корови, свині, коні); з тракторною бригадою-майстернями, зооветеринарною службою.**

Жабиня мало 414 га землі, а Кальне — 671, разом 1085 га. У Кальному залишилася 2-га рілльнична бригада, ферма овець і молодняку рогатої худоби. Ветеринарна міжколгоспна служба знаходилася у сусідньому Годіві. Уперше в Жабині, у колгоспі появились сівалки і трактори 1952 року, а комбайни в 1956.

Тракторну бригаду обслуговувала Млиновецька машинно-тракторна станція (діяла з 1947 р., курси трактористів, комбайнерів, ремонт, запасні частини та ін.). У с/г складах Зборівської залізничної станції колгосп купував бензин, мастила, вугілля, хімікати, мінеральні добрива, будівельні матеріали та інше.

Першими трактористами у Жабині працювали: калынянці Ганна Бенадига, Ганна Салукак, Ганна Чернатович (після курсів у Кременці), а згодом жабинці Наставний Петро, Володимир Костевко, Олекс Кушнір, Михайло Галайко, Стах Броцак, Роман Романів, Михайло Ратушний, Богдан Кульба. Першими комбайнерами з 1956 р. були: Петро Федорович Медведик, Микола Стефанишин, Петро Вербовський, пізніше — Василь Бойко, Ігор Прокопів, Іван Шпортур, Іван Була, Михайло Ферлійський.

Перші шофери вантажних машин: Павло Галайко, Іван Роман, Василь Боднар. Ковалями тракторної бригади були у різний час: Андрій Хавро з Годова, Степан Мочук із Заруддя, Петро Федорович Медведик, Володимир Богуславський. Завідували тракторною бригадою: калынянці Михайло Фірлійський, Стах Суда, жабинці — Василь Микитишин, Василь Боднар, Петро Кобіль.

У будівельній бригаді працювали: теслярі — Василь Долинний, Микола Романів, Михайло Богуславський, Федько Банадига, Федько Карабін, Семен Прокопів, Федько Кушнір, Зеновій Карабін; мулярі: Олекс Банадига (пічник), Яків Броцак, Михайло Загородний, Василь Банадига, Михайло Була, Ілько Була, Дмитро Панчишин, Михайло Садовський, Михайло Микитишин (пічник), Михайло Навосад. Шляхо-будівельну бригаду очолював з 1954 р. Дмитро Кушнір.

На околиці села, в урочищі Попова, Під Грабиною, на хуторі Коринцева лупали будівельний камінь і пісок. З видобутого там каменю збудовано у Жабині свинарик, корівники та інші будівлі. 1962 р. з криниць потоку Ставка до тваринницьких ферм проведено водопровід. Зоотехніком довго і добре працювала Боднар Стефанія. Завідуючими тваринницькими фермами у 1951-1995 рр. були: Павло Банадига, Павло Мотрук, Петро Целен, Михайло Миколайович Медведик, Михайло Галайко. Ветфельдшерами ферм були: Микола Загородний, Іван Прокопів. Колгосп постачав державі молоко, м'ясо, вовну, шкіри, цукровий буряк, зерно, картоплю. Пасічниками у колгоспі були: Іван Боднар, Лука Микитишин, Зеновій Банадига, Петро Віхастий. У 90-х роках пасічництво у колгоспі занепадо, пропав сад.

У рілльництві Жабиня для родючості полів є традиційна шестипільна сівозімна. До 1964 р. тільки використовували природні добрива. На жабинських полях добре родиться: пшениця, жито, ячмінь, овес, гречка, ріпак, вика-мішанка, картопля, цукровий і кормовий буряки, в долинах — конопля, столові буряки; нагородах — часник, цибуля, гарбузи, редька, мак, огірки, картопля, морква. У 1960-х роках пробували у колгоспі вирощувати технічні культури з далеких країв — просо «Чумизу», коксагіз для каучуку, але нічого з того не вийшло. Неувага за останні десятиліття й досі до посіву гречки, до пасічництва, садівництва. З 1950-х років люди нагородах починають вирощувати помідори, дехто заводить виноград, волоські горіхи, сливи, нові сорти смородини, порічок, різні сорти квасолі, редиски, коріандрю. У близьких лісах Дубині, Нестюках щорічно збирають малини, суніці, опеньки.

Бригадирими рілльничих бригад колгоспу працювали: Микола Тканчук (першим), Павло Мотрук, Степан Коник, Петро Целип, Михайло Кемпінський. Агрономами

Павло Галайко, перший шофер вантажної машини, мотоцикліст колгоспу

Банадига Онуфрей — скрипаль і талановитий пасічник. Після одруження проживав у Вірліві

Чернатович І. Перша трактористка-орденоносниця в Жабині

Зеновій Банадига, пасічник в колгоспі

Іван Боднар, пасічник (1974-83 рр.)

Іван Боднар, пасічник та Стефанія Боднар, зоотехнік колгоспу

працювали: Омелян Кобіль (заклав біля ферми колгоспний сад: яблуні, груші, вишні, волоські горіхи), сімейство Петро і Ніна Шемчуки, Йосип Горшинський, Петро Глинський...

10 лютого 1977 р. колгосп **Жабиня** був об'єднаний з артілею Заруддя (входили в це об'єднання ще села **Кальне, Лавриківці, Траволоки, Озерянка, Коршилів**). Центром цього великого колективного господарства з конторою і бухгалтерією було **Заруддя**. Колгоспні майстерні і кузня були у **Жабині і Лавриківцях**. Ферми кожного села мали свою спеціалізацію. У Жабині були: молочні корови, молодіжні телячі і бичків, свині. 25 травня 1990 р. обидва села (Жабиня і Кальне) вийшли разом з колгоспного об'єднання села Заруддя і створили окреме спільне господарство двох сіл за статутом: «Сільськогосподарське підприємство «Діброва».

Що ж доброго зробили голови колгоспів для колективної с/г артілі та соціально-побутових і культурних потреб мешканців села?

Першим головою колгоспу Жабиня був **Микола Климович Микитишин** (з 24.V.1950 — осінь 1951). Займався підготовкою матеріалів до побудови тваринницьких ферм, зокрема приміщенням для коней. Передчасна раптова смерть позбавила його посади. Після нього головою артілі працював в 1951-1952 рр. **Павло Банадига**. За короткий час він зумів з будівельною бригадою забрати стодоли, комори від селян на колгоспну садибу. Наслідки його діяльності були незавидними. Його змінив приїжджий **І. Андрішин** (у 1952-1954 рр.) з Пліснян, який розпочав будівництво стандартного мурованого свинарника.

Уродженець Жабиня **Долинний Семен** працював головою у 1954-1957 рр. Він завершив добудову свинарника.

Друзяк І., із Золочева, був направлений керівником правління як «робітничо-шестидесятник» «від робітничого класу», а сільського господарства не знав, скоро вибув.

Дев'ятко Петро, працював мільціонером, головою сільради, головою колгоспу (1957-75). Взяв державну позику і розбудував за ці кошти тваринницькі ферми, водопровід зі Ставка. За його правління були погані заробітки селян. І з того часу, з 1954 року, почали чоловіки виїздити на заробітки у колгоспи Одеської, Кіровоградської і Запорізької областей на так звану на «пшеницю», котру їм за

працю доставляли вантажівками аж до Жабиня. Селяни одногослосно звільнили П. Дев'ятка з голови правління.

Загородна Марія працювала бухгалтером колгоспу, головою сільради (1975-77). Вона розпочала будову будинку культури у Жабині (сільські працівні майстри збудували стіни, накрили дах)...

Карп'як Іван, родом з Вінничини, очолював об'єднання Зарудянський колгосп (у складі сіл Заруддя — центр, правління, бухгалтерія, Озерянка, Коршилів, Траволоки, Кальне, Жабиня (1977-1986). Це був діловий, справжній господарник, порядний, вмів поважати працю селян, добре ставився до культури села, сприяв плідній праці Будинку культури, фольклорно-етнографічному ансамблю села, спілкуванню музикантів Жабиня і Поморян, які славилися своїми хоральними успіхами на районних, обласних і республіканських оглядах, зокрема у Тернополі, Львові, Києві, у Музеї під відкритим небом Пирогова. Успішно працював і аматорський театр навколишніх селян.

І. Карпюк добротні і практично збудував на фермі Жабиня криті ремонтні майстерні для механізації автомобілів, кузню та інші споруди. Завершив добудову Будинку культури, створив умови для праці шоферів. Але тодішнє районне «начальство» безвідставно зняло його із посади голови колгоспу, пропонуючи іншу роботу. Знайшов собі іншу посаду у Зборові, а згодом вїхав зі Зборівщини.

Дідушок Богдан, родом із Млиновець. Головував у Жабині (1986-1999).

Сотник Богдан, родом зі Зборова, працював у Жабині (1986-1999). Перші роки своєї праці тримав трудову дисципліну. В останні роки своєї діяльності запустив трудову дисципліну, що призвело до низької оплати праці селянам.

Дідушок Б. і Сотник Б. не дали обіцяних колгоспних грошей на видання історії Жабиня.

НАШІ СУСІДИ НАД РІЧКАМИ СТРИПОЮ, ЗВАРИЧЕМ І ЗОЛОТОЮ ЛИПОЮ

Визначні люди нашого краю

В околицях Жабиня, наче круглим віночком, розташувалися **острівцями** **близькі сусідні села та два міста** — зі сходу Зборів, із заходу — Помор'яни. У цих селах та містах народилися, зростали і навчалися або проживали визначні люди, що залишили добрий слід в історії культури і науки. Прадавні і сучасні мешканці цього краю південно-західного Поділля і східного Опілля, що живуть над берегами середньої Стрипи і середньої Золотої Липи, закохані у природу своєї землі. Вони гордяться своїми визначними земляками, про яких нижче подасмо їх творчі біографії.

Коротко розповімо про нашу **районну столицю Зборів**. За переказами, які йдуть із сивої давнини, Зборів у добу Київської Русі-України називався Верхоставом. Було знищене ще поселення дикими ворожими ордами. На околиці міста знайдено стоянку доби пізнього палеоліту. У XVI-XVII ст. мало невелику фортецю, оточену валами, підземними переходами і звідним мостом на Стрипі. Перша письмова згадка про місто — 1647 р., магдебурзьке право одержало 1689 р. Після захоплення Зборова Австро-Угорщиною 1772 року місто адміністративно належало спочатку до **Бродівського**, а з 1788 року — до **Золочівського повіту**. З 1894 року у Зборові були філії повітового суду, нотаріату; банк, телеграф, пошта, ощадна каса, кредитове товариство та інші установи. **З 1870 року біля Зборова за три кілометри проходить залізниця Підволочиськ-Тернопіль-Млинівці-Львів** (з торговими складами в Млинівцях). Ця залізниця відкрила шлях для **мешканців Зборівщини** до навчальних закладів освіти в Тернополі, Львові і Кракові, Відні, сприяла розвитку торгівлі, ярмарків, через Золочів, Броди розширила фах промислових робітників.

З 1905 року Зборів став повітовим, а з 1939 — **районним містом**. У 1925-1939 роках у Зборові була 7-річна державна і українська «Рідна школа» (1933-1939). Перший випуск Зборівської середньої школи відбувся 1947 року. З 1986 у Зборові працюють дві середні школи, технічне училище і гімназія ім. Р. Купчинського, Будинок культури, бібліотека; з 1965 — діє музична школа (класи скрипки, фортепіано, народних інструментів, духового оркестру, міський мішаний та церковний хори.

Перші згадки про шкільну освіту у Зборові датуються 1692-1745 рр., засновані Братством при Преображенській церкві. Згодом тут була парафіяльна школа, а з 1841 вона стала державною.

Зборів. Будинок районної ради

Церква Преображення Господнього у Зборіві

Зборів. Пам'ятник Тарасу Шевченку

У давнину і сьогодні у Зборові є дві церкви. Одна з них — Преображення Господнього, збудована з тесового каменю (бароко) 1794 р. з правом відлуттовим 19 серпня, на Спаса. У 1930-х роках у Зборові працювала приватна друкарня Йосифа Фаєрштейна, де були надруковані «Альманах «Рідної школи» (1936), видавалися газета, орган «Просвіти» «Зборівські вісті» (1932-1939, редактор М.Снітінський, зберігається у Науковій бібліотеці ім. В. Стефаника НАН у Львові). З 1946 року діє державна друкарня, яка випускає районну газету, остання її назва «**Зборівська дзвіниця**». У бібліотеці міста зберігається історико-мемуарний і літературний збірник «**Зборівщина**» (1985, Торонто), бібліографічний посібник райбібліотеки «Іх слід на Зборівській землі» (1996, укладач О. Гунько), «Літературно-мистецька та наукова Зборівщина: Словник біографічних визначних людей» П. Медведика (Тернопіль, 1998), двотомник «Нескорена Зборівщина: реабілітовані історією» (Тернопіль, в-во «Книга пам'яті», 2001), шість фольклорних збірників, збірки письменників Тернопільщини, різні словники та енциклопедії, художні твори українських та зарубіжних класиків.

У Зборові є районний Музей з діорамою «**Зборівська битва**» (з 1995), відкрито пам'ятники Б. Хмельницькому, Т. Шевченку (1994), жінці-героїні біля «Вічного вогню» в пам'яті жертв **Другої світової війни**, пам'ятники біля церкви «Скасування панщини 1848 року», «Пам'ятник тверезості» (1874), на цвинтарі братська могила УСС, воїнам УГА, братські могили загиблим воїнам у боротьбі з німецько-фашистськими загарбниками.

Зборів, Зборівщину знають на усій Україні. Бо велика історична визвольна перемога козацького війська під командуванням Б. Хмельницького над польською армією короля Яна Казимира під Зборовом у серпні 1649 року поклала важливі підвалини для дальшої розбудови української держави.

Пам'ять про Визвольну війну українського народу 1648-1655 рр. зберігає громадські міста та району у пошанування місць боїв на «**Білому березі**» на **Куклінях**, у **Метеневі**, **козацькі могили** — під Зборовом — у Вірлівському лісі, на полях кам'яний хрест між **Млинівцями** і **Кудинівцями**, **Козацька криниця** під **Тустоголовами**. У 2002 році на місцевих полях села Метенів урочисто відкрито пам'ятний знак на тому місці, звідки почалася Зборівська битва козацького війська під керівництвом Б. Хмельницького проти польської армії.

Визначні зборівчани та вчені-мандрівники

Бальтазар ГАКЕТ (1740, Леконке у Нижній Бретані — 10.1.1815, Відень) — один з найбільших австрійських мандрівників по Європі і вчений-енциклопедист, професор, француз аристократичного походження. Здобув широку філософську, юридичну, медичну і природознавчу освіту; був членом Кайзерівської Академії рідкісних явищ природи, автором праць з медицини. З юних літ здійснював пізнавально-дослідні подорожі по Франції, Іспанії, Англії. Потрапивши у події

Baltazar Gaketa

Бальтазар Гакет,
Портрет роботи слов'янина
Андрея Герциана. Олія.
Початок 80-х років XVIII ст.
Національна галерея,
Любляна

Семилітньої війни (1757-1763), він став воєнним хірургом і провів кілька років у шпиталі військових інвалідів у Празі. Жив у Чехії, вивчив мови південних і західних слов'ян. На запрошення Австрійського цесаря Йосифа II він з 1784 р. працював у Львівському університеті. Там же з 1787 р. свої лекції з акушерства і рідильництва читав студентам українською мовою, або так званим слов'янським «волянським».

У 1788-1795 рр. Б. Гакет провів науково-дослідні подорожі з вивчення Українських Карпат і суміжних з ними земель: був у Молдові, Туреччині, Польщі, на Львівщині, Прикарпатті, Західному Поділлі. Свої подорожні описав у 4-томній праці (з картами, малюнками), виданій німецькою мовою 1790-1796 рр. у Нюрнбергу п.н. «Hacget neuste physikalischpolitische Reisen...» У двох перших томах українські землі описані коротко в окремих розділах. Повністю присвячений Українським Карпатам, Галичині, Львову і Тернопільщині 4-й том подорожі 1794-1795 рр. Поряд з дослідженням і описом корисних копалин, промисловим використанням солі, кременю, джерел мінеральних вод, рослинним світом, вченим, подорожуючи Західним Поділлям, принагідно писав про замки та інші архітектурні споруди, пам'ятки, робив на Побужжі замальовки місцевих типів в етнографічній їх нозі тощо. Більш чи менш докладні описи або короткі штрихи зробив, перебуваючи у Золочеві, Зборові, Тернополі.

Праці М. Вальо: «Б. Гакет, його подорожі та дослідження побуту і культури Західної України» (Записки НТШ. Праці Секції етнографії та фольклористики. — Львів, 1995. — С. 355-366) та її книжка «Бальтазар Гакет і Україна» (Львів, 1997. 1л., карти, бібліографія праць вченого).

БОПЛАН Гійом Левассер Де (бл. 1600, — Нормандія (б.12.1673) — французький військовий інженер, картограф.

Перебуваючи у 1630-48 рр. на службі у польського уряду, керував будівництвом оборонних фортець на півдні України, а також у Бродях (1632-33) і замку-палацу у Підгірцях. У 1651, 1660, 1673 рр. видав у Руані «**Опис України**» (він перекаладений укр. мовою 1981, 1990 рр.), що містить цінні відомості з історії, географії, топоніміки, культури і етнографії України. У цьому творі є відомості про боротьбу укр. народу проти панування польської шляхти в І пол. 17ст., про запорізьких козаків. «Опис України» англ. мовою видано 1704 р., німецькою — 1780 р., польською — 1822 р. У розділі «**Про українських козаків**» Боплан описав уперше в історії «**Весілля звичай українців**» у І пол. 17 ст., які передруковані у зб. «**Весілля**» (Київ, 1970. — кн.І. — С.63-67). У 1648-1650 рр. він виготовив і опублікував 12 карт окремих частин України (перші видані оригінали їх є у Львів. наук. бібліотеці ім. В. Стефаника; одна з них

перекладена рос. мовою 1829 р. Д. Бантиш-Каменським; передруковані В.О.Кордом у 1899, 1910 роках, а згодом публікувалися як фотоілюстрації у книгах історії України та в окремих вкладах до них). Болпан перебував на Зборівщині у 1632-33 рр., коли будував замки у **Бродах** і **Підгірцях**. На його «Карті України» є представлення Зборівщини із нанесеннями на ній назвами сіл та містечок цього краю, зокрема Зборів, Залізі, Даниліці, Івачів, Озерна, Підгайці, Присіці; ріки Серет, Стрипа, Золота Липа...

Карті Болпана є цінним джерелом вивчення заселення Поділля, Зборівщини, На Україну спершу потрапили карти Болпанові десь у II пол. 17 ст. На поч. 19 ст. їх знайдено у Межбогірському замку в архіві Сенявських. Літописець Г. Граб'янка (помер 1738) натякає про своє знайомство з картами воядств, які були зроблені послідовниками Болпана. «Опис України» Болпана вперше використав історик Д.Бантиш-Каменський у 2-му виданні історії України 1830 р., а за ним — І.Срезневський, М. Маркевич, В. Антонович, Д. Яворницький і письменник М.Гоголь у написанні «Тараса Бульби».

ВЕРДУМ Ульріх Фон (1.1.1632, с. Вердум у Східній Фрісландії на узбережжі Північного моря в Німеччині — 20.03.1681) — німецький мандрівник і дипломат. Народився у дворянській родині, з 1648 р. навчався у Франкерському університеті в Голландії, продовжував студії в Гейдельбурзі (з теології, права, медицини, філософії, математики і політики). Був освіченою, діловою і чесною людиною. Багато подорожував по Європі. У Польщі його взяв до себе на роботу французький дипломат Жан де Куртон (у «Щоденнику» його названо «де Польм'є»). З ним він подорожував по Польщі, Західній Україні, на Східному Поділлі і в Молдові. Свої враження описував у подорожній «Щоденнику» у роках 1670, 1671, 1672.

Про безправне життя селян на Україні **Вердум писав**: «Польський шляхтич при кожному занятті має шаблю. Селяни є невілниками шляхти, яка безкарно вбиває свого селянина; польські панні зі своїми селянами поводяться гірше, ніж з невілниками чи псиами... Вони на Україні дозволяли собі знущатися козаків до такої міри, що ті щоденно знищали над простолідом, а набіть вивали і вбивали; козаки зі своїм генералом Б. Хмельницьким на чолі зрешті збунтувалися...» (1648 р.). «Щоденник» польською переклав і видав у Львові К. Ліске 1876; українською — І. І. Сварник (ж. «Жовтень», 1983, №9, 10). Вердум подав опис багатьох міст і сіл, навів короткі відомості про побут, релігію, звичаї та обряди, житло, одяг українців; підкреслював справедливий характер визвольної війни укр. народу під проводом Б. Хмельницького. Склав також діарій (щоденник), в якому відображено воєнні дії осені 1671 р. між польською армією і військами гетьмана **Петра Дорошенка** та його союзників кримських татар (опублікований Львів'янином К. Ліске 1877 р.).

На Зборівщині У. Вердум перебував улітку 1671 року, прийшов сюди із Золочев. Ось що він пише про свої враження: «...Дня 25 липня через дивовижно чорні і масні, і брудні ґрунти добрався до села Плугова... Місцева церква, вкрита соломом, стоїть біля схилу гори; потім до Зборова 2 милі. Колись воно було велике гарне місто, оточене з півночі земляним валом, а з

півдня — озером. Коли мешканці під час облоги козаків і татар вважали, що збоку озера їм не загрожує жодна небезпека, то татари на конях переплибли озеро, напали на місто і вбили ціл забрала (з неволю) всіх, кого знайшли. Так що з 10 тисяч мешканців тепер тут залишився якийсь десяток.

...Потім такими ж буйними, але не обробленими полями, залишаючи на виду по ліву руку місто Тернопіль і Озерці, — до Козлаба півтори милі...» Вердум у своїм «Щоденнику» висловлює співчуття укр. народowi у його тяжкій долі й руйнуванні ворожими ордами. У «Щоденнику» автор описує Золочів, Львів, Глинчани, Білий Камінь, Копичинці, Скалу, Збараж, Тернопіль, Купчинці, Бучач, Язлівець, Бережани, Борщів та ін.

ВИСЛОБОДСЬКИЙ Юліан-Антін Васильович (псевдоніми: Василь Зборовський, Старий Знакомий, Старий Русин; 1819, Зборів — 3.06.1871, Відень, Австрія) — друкар і видавець, журналіст і письменник.

Середню освіту здобув у Тернополі. Мандрував (1840-42) по східній Україні, зокрема у Причорномор'ї. Закінчив університет (мабуль, у Львові). Працював з 1848 р. директором друкарень Ставропольського інституту у Львові, член-засновник Головної Руської Ради в 1848 р., учасник Руського Собору 1848 р. З 1849 р. у Відні, спершу праціник Надвірної і державної друкарні, потім урядовець Міністерства внутрішніх справ. З 1864 р. — царський радник. Видавець і редактор укр. періодичних видань у Відні — «Вісник для русинів Австрійської держави» (1854-66, заголовок цієї газети змінювався), «Отечественного сборника» (1853-59, 1861-62, 1866), «Домової шкільки» (1854-56) та інших, а також редактор і перекладач (разом з Я. Головацьким) офіційного збірника законів для українців — «Общого вісника законів державних і правительств» (1849-58, заголовок змінювався). У 1848 р., під час революційного піднесення в Зах. Україні, перетворив друкарню Ставропольського ін-ту в безцензурну, сприяв піднесенню технічного рівня друкарні, організував при ній **літографію**. Сприяв входженню народної мови в письменство, виступав проти трактування укр. мови як «мушкетської», «провінційної», боровся проти запровадження латинського шрифту для укр. видань, обстоював єдність схід. і західної гілок укр. народу. У «Віснику» публікував твори А. Могильницького, Й. Левецького, Й. Лозинського, К.Климовича та зарплатнських укр. письменників О. Духновича, О. Павловича. В «Отечественному сборнику» — поміщав твори А. Метлинського, М. Устияновича. Низка статей, повідомлень, зокрема етнографічного та краєзнавчого змісту, у виданнях Вислободського досі не втратила значення важливого джерела: «Щедрий вечір перед святом Богоявлення Господнього» («Вісник». — 1852. — №3, 4), «Пісні на освітлення води». Цікаві полемічні статті Вислободського про українську мову, алфавіт: «Як маємо писати?», «Про питання латинської азбуки в укр. пресі», рецензія «Кілька слів на допис Йосифа Левецького «О галицько-руському язичі»; історичні «Історичні спомини по днях», «Політика націю повинна створити», «Про вибори», «Виставка археологічна у Львові»; на культурні теми та нариси: «До питання про словесність», «Стан народної освіти», «Церква св.

Барвари у Відні», рецензія (у «Віснику», 1952, — №81) на альманах «Ліраць над Сяна»; брав участь у складанні німецько-українського словника Я. Головацького і Гр. Шашкевича.

Літер. твори Ю. Вислободського: «Байки», «Вірші»; оповідання — «Вірні друзі» (1852), «Інвалід Петро», «Павло Верховинець», «Поворот вояка».

ІЛЬКЕВИЧ Теодор (1878 — 23.07.1918, м. Зборів Тернопільської обл.) — письменник-гуморист, виступав під псевдонімом **Мстислав Рус**. Працював у «Господарській спілці» в Самборі, потім — куратором «Сільського господаря» в Зборові. Був співредактором журналу «**Комар**» у Львові. Автор збірки «З рідного краю», комедії «Американець», мемуарів «Сломини з інвазії», а також статей на господарські теми.

КОНОПА Лука Семенович (1896, с. Жерники Томашівського повіту на Холмщині — 2.06.1941, Тернопіль) — диригент, освітньо-культурний діяч Зборівщини.

Музичну освіту здобув у Холмі і Львові. Був талановитим диригентом і скрипалем. Працював у 1932-1939 рр. секретарем повітового товариства «Прогресива» у Зборові. Виїздив у села повіту з різними дорученнями до місцевих читалень «Прогресива», надавав практичну допомогу в організації хорів, навчав диригентів, бував на репетиціях, доставляв нотну-музичну літературу, партитури для церковних хорів та музику до аматор. вистав. Очолював чоловічий та мішаний хори, духовий

оркестр у Зборові, які брали участь у вечорах-концертах, присвячених Т. Шевченку, І. Франку (у репертуарі хору «Ой три шляхи широкі!» Топольницького, «Розрита могила» Котка, «Закувала та сива зозуля» Ніщинського, «Думи мої» Воробкевича, «Гече вода з-під вора» Ярославенка, «Ой що в полі за димове» Франка-Ярославенка, «Колі ви вмйрали» Кишакевича, «Наша слава Україна» Б. Кудрика, «Реве та стогне Дніпр широкий!» Лисенка, «Ой зійшла зоря, над Почаєвом стала» та обробки народних пісень М. Леонтовича, «Іхав стрілець на війноньку» і «Вилітали орли» Гайворонського, «Прогресивський гімн» Ярославенка та ін). Хор виступав у щорічних грудневих святах «Прогресива», концертах «Рідної школи», у вечорах пам'яті Т. Шевченка, Лесі Українки, М. Шашкевича, Б. Хмельницького, Зборівської битви, у фестивалях пісні, спортивних оглядах. Зборівський хор, зокрема оркестр Л. Конопи, брали участь у виїзних концертах та фестивалях у Жабині, Поморянах, Залізцях, Розгадові, Вел. Плавучі та навколишніх селах. Крім Зборова, Конопа провадив хори у селах Вовківцях, Мшаній, Пріслівцях, Погрібцях, Кабарівцях, деколи об'єднував на концертах ті хори (3-4) для виконання гімнів, ораторій, кантат (на ювілейних святах у Зборові: 50-річчя «Рідної школи» (1931), 25-річчя Зборів. «Прогресива» (1933), 100-річчя «Русалик Дністрової» (1937) та ін.). Підготувавши в окремих селах хори, передавав їх молодим, часто вивчившим ним

диригентам. Допомігав музично-аматорському гуртку у Зборові, поставив тут «Наталку Полтавку» і «Чорноморці» Лисенка, «Катерину» Кишакевича. Діяльність Л. Конопи у хоровій культурі Зборівщини була відчутна і в наступні 40-60 роки.

КУЛИК Корнелія Йосипівна (1900, м. Долина Ів.-Франківської області — 6.06.1980, Нотінгем, Англія) — культурно-освітня діячка, аматор сцени. Дружина зборівського священика Володимира Кулика, вихованка Перемишльського ліцею, знала добре музичну грамоту, володіла приємним голосом (сопрано). У 1922-37 рр. вела як режисер аматорський гурток «Прогресива» у Зборові, була провідною його артистико-співачкою, а також разом з диригентом М. Снітинським — організатором та учасником різних концертів та вистав; ініціаторка створення духового оркестру в односторонь, активний член товариств «Прогресива», «Сокола» та «Союзу Українок». Щорічно у Зборові Корнелія Кулик ставила 4-6 вистав. Серед них з великим успіхом були поставлені вистави «Безталанна» Карпенка-Карого, «Ой не ходи, Грицю», «Маруся Богуславка» і «За двома зайцями» Старицького, «Украдене щасття» І. Франка, «Невольник» і «Дай серцю волю!» Кропивницького, «Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка. У цих виставах вона грала характерні ролі молодих, матерів. Також добре були поставлені музичні вистави: опера «Підгір'яни» Вербицького (показували її у Поморянах), опери «Наталка Полтавка» Лисенка, «Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського (ставили її в Озерній). У «Зпорожці» К. Кулик співала партію Одарки зі своїми партнерами: Карасем — Дробоньком, Осканю — Вірою Охримович, Андрієм — проф. Ребиком, Султаном — інженером Стойкевичем. У музичних виставах брав участь хор під управою М. Снітинського та Л. Конопи. Діяльну допомогу в культурних заходах К. Кулик надавав її близький родич, відомий диригент хорів «**Бандурист**» і **Боян**» у Львові **Іван Охримович** (1893-1942), що гостив у Зборові: привозив ноти, партитури нот, драмат. п'єси, а в 1926 р. допоміг сформувати тут великий мішаний хор, який передав у руки М.Снітинського. Щорічні вечори-концерти Т.Шевченка, «Прогресива», присвячені Б. Хмельницькому, Зборівській битві, фестини, маніфестації за національні права, діяльність драмгуртка — все це, безперечно, було яскравим прикладом для розвитку культурно-освітнього життя у селах Зборівщини. Часто проти цього були переслідування і заборони польських властей. Кілька разів Корнелія була заарештована поліцією, зокрема у 1929 році під час святкування ювілею Зборівської битви на козацькій могилі. До К. Кулик приїжджали відомі діячки жіночого руху зі Львова; Олена Кисілевська та Ірина Павликівська. Згодом К. Кулик з сім'єю проживала у с. Збоїськах, передмісті Львова (1937-39), Відні, в Англії.

МЕДВІДЬ Федір Михайлович (нар. 3 січня 1957 року, м. Зборів). Историк, політолог, філософ, педагог, кандидат філософських наук (1985), доцент (1993),

начальник науково-дослідного і редакційно-видавничого відділу Львівського інституту внутрішніх справ при НАВС України, член НТШ (1997).

Закінчив з відзнакою Зборівську середню школу (1974), історичний факультет Львівського університету ім. І. Франка (1979), аспірантуру при ньому (1985).

1986-1995 — асистент, ст. викладач, доцент кафедри соціології та політології Державного університету «Львівська політехніка», 1995-1997 — завідувач кафедри суспільних наук Львівського інституту фізичної культури. З 1997 р. — начальник

НД і РВ відділу Львівського інституту внутрішніх справ. Царина наукових інтересів: історія, соціальна філософія, політологія, етнологія, педагогіка і право.

МІЗЬ Омелян (нар. у Волосівці, тепер Зборівського р-ну). Закінчив духовну семінарію. Був папським шамбеляном, довголітнім парохом 1902-1910 рр. у Зборіві. В 1906 р. Брав участь з парохіями Зборівщини до Святої землі через Італію, Середземне море до Єрусалиму під проводом архієпископа Й. Сліпого.

НЕЧАЙ Степан Омелянович (11.11.1941, м. Зборів — 21.05.2003, м.Тернопіль) — живописець, заслужений художник України. Закінчив Зборівську середню школу (1957), Одеське худож. училище (1964) та Київ. худ. інститут (факультет живопису, клас В. Костецького і А. Пламеницького). З 1972 р. працює в Тернополі у різних жанрах станкового живопису. Учасник збірних виставок з 1973 р. у Тернополі, Львові, Слівені (Болгарія), персональна виставка (1992, Тернопіль, разом із дружиною С. Нечай-Сорокою).

Автор живописних тематичних картин: «Розмова про землю» (1977), «Весняні квіти» (1980), «У рідному краї» (1980), «На лісоствлі» (1982), «Діалог» (1989); пейзаж «Березневі тінні» (1979), «Нульовий цикл

«Густяїнської компресорної» (1980); «Т. Шевченко в Почасві», «Наторморт за трояндами» (1983) — всі олією на полотні; портрети: Данила Нечая, М.Коцюбинського, М. Кропивницького, І. Франка (олія, полотно); серія архітектурно-культурних та історичних споруд Тернопільщини: «Воздвиженська церква», «Березневе сонце», «Тернопільський замок», «Церква в Плугові» та ін. (в 1990-х роках); «Козацька церква у Седневі». Виконав діораму «Зборівська битва» для музею у Зборіві (1995, співатор — дружина С. Нечай-Сорока). Живописні твори і портрети С. Нечая зберігаються у музеях — Тернопільському краєзнавчому, Тернопільському художньому, Березанському, Заліщицькому і «Театральна Тернопільщина» в Количинцях.

РОЗДОЛЬСЬКИЙ Осип Іванович (29.09.1872, с. Доброводи, тепер Збарзького р-ну Терн. обл. — 27.11.1945, Львів) — педагог, фольклорист і перекладач, дійсний член Етнограф. Комісії НТШ (1930) і АН України. У юності жив в с. Берліні, і почав 1891 р. записувати фольклор. Закінчив Бродівську гімназію, Богословську академію у Львові (1894). Працював учителем німецької та античних мов у гімназіях Коломиї, Перемишля і Львова. Був першим записувачем музичного фольклору на фонограф в Україні (з 1900р.). У 1893-1936 рр. зробив фольклорні записи (пісень і прози) у 30-ти повітах Галичини і Лемківщині. Фольклорні книжкові видання Роздольського у Львові:

«Галицькі народні казки» (1895, 1899; 77 текстів), «Галицькі народні новели» (1900; 81 текст), «Галицько-руські легенди» (1902; 23 тексти), «Галицько-руські народні мелодії» (1906, 1908, записав на фонограф О.Роздольський, розшифрував мелодії С. Людкевич); 129 мелодій у зб. «Гайки» В. Гнатюка (1909), серед них із Золочівщини — Бережанщини. Опублікував власні переклади «Свтифрона» Плізтона (1906), «Задю» Еврипида, «Прометей» Есхіла; переклав нім. мовою: новели Б. Стефанька, Л. Мартовича; в рукописах 10 драм Л. Українки. О.Роздольський перебував (зокрема 1902, 1909-10) у свого шагря, священика Олександра Танчаковського у с. Озерна Зборівського повіту, де записав на фонограф мелодії і тексти різноманітних пісень, а також звідти вийждвав для записів фольклору у найближчій села — Курівці (1902, 1910), Чернихів (1902), Ярівці (1909, 1910), Сирівні (1910), Яцівці (1910). Бував він і в Прісвіцях (1909). Частина з цих записів поміщена у зб. «Гайки та веснянки» В.Гнатюка (Львів, 1909, з Пліснян, Присовець, Ярівці, Озерної).

Частина фольклорних записів О. Роздольського із Зборівщини опублікована вибірково у серії томів ІМФЕ НАН України (1961-1987).

Літ.: Медведик П. Фольклористична діяльність О. І. Роздольського // Народна творч. та етнографія. — К., 1963. — № 3. — С. 8-91.

РУДНИЦЬКА Мілена Іванівна (15.07.1892, Зборів — 29.03.1976, Мюнхен) — учителька, журналістка, громадська і політична діячка, сестра письменника, проф. Мих. Рудницького. Її батько деякий час працював нотарем у Зборіві. Рудницька — учителька середніх шкіл у Львові, викладачка на вищих педагогічних курсах у Львові (1921-1928), діячка українського жіночого руху в 20-30 рр., голова центр. управи товариства «Союзу українок» у Львові. Діля «Сітвого Союзу Українок», редактор двотижневика «Жінка» (1935-39). Була обрана послом до польського Сейму у Варшаві (1928-35), де працювала у комісії

закордонних і освітніх справ і як делегат Української парламентської репрезентації у Лізі Націй. Вносила петиції проти так званої «пацифікації» — погромів польської поліції в Галичині (1929, 1938 рр.). Автор праці «Математичні основи естетики ренесансу» та ін.

З 1939 р. жила на еміграції у Празі, Женеві, Нью-Йорку, Мюнхені.

СКОРОДИНСЬКИЙ Микола (1757, Зборів — 23.05.1805, Львів) — церковний і освітній діяч, єпископ. Вихованець Барбареуму у Відні, професор пасторального богослов'я і догматики у Дух. семінарії, згодом декан і ректор Львів. університету. З 1789 р. львівський греко-католицький єпископ. Разом з перемиським єпископом А. Ангеловичем старався о відновлення **Галицької метрополії**. Виглошена ним укр. мовою промова у Львові 13.12.1783 р. з нагоди заснування Дух. семінарії була опублікована 1906 р. катехитом Ос.Застирцем. За час його діяльності працювала у Львові при церкві св. Юра знаменита **Єпископська хорова капела**. Створив фонд допомоги сиротам і вдовам священників. Реставрував церкву св. Миколая у Львові (1800). Переклав польс. мовою «Пасторальне богослов'я» Франца Тіфштїца. Посвячував у рідному Зборові муровану церкву Воздвиження Чесного Хреста (збудовану 1794 р.).

СНІТИНСЬКИЙ Михайло (1878, с. Козівка Тернопіль. повіту — 1943, Зборів) — інженер-агронوم і культурний діяч. Навчався у Тернопіль, укр. гімназії, грав на скрипці, пробував свого таланту на чельо, контрабасі, кларнеті. Закінчив вищу агрономічну школу у Відні. У 1921-43 рр. жив у Зборові і займався у місті та селах повіту культурно-освітньою, кооперативною працею, організовував молодіжні гуртки навчання культури землеробства («Сільський господар»). Працював як актор-аматор і режисер драм. гуртка при «Просвіті» у Зборові (ставили «Запорожця за Дунаєм», «Наталку Полтавку», «Безталанну» та інші). У 1927 р. засновано спортивне т-во «Сокиля»

при якому діяв духовий оркестр, очолюваний диригентом Снітинським. Оркестр виступав у Зборові та навколишніх селах на концертах, фестивалях тощо. Снітинський був **редактором газети «Зборівські вісті»** (1933-1939), яка подавала сільськогосподарські поради, інформації про культурне життя, діяльність «Просвіти», товариство «Сільський господар», а також друкувала цінні етнографічні та краєзнавчі описи з історії сіл Зборівщини, статті про Т. Шевченка, І. Франка, Б. Хмельницького; оповідання та вірші місцевих авторів. Снітинський спрочинився до купівлі будинку для «Рідної школи», який став центром укр. культури міста.

СТОЙКЕВИЧ Осип (1893, Зборів — лютий 1969, Філадельфія, США) — агроном-інженер, кооператор.

Закінчив Тернопільську гімназію (1913), у Відні Вищу агрономічну школу

(1923) та курси кооперації у Львові. Прибув у рідне місто Зборів і включився в діяльність товариства «Просвіта». Працював у Зборові, заснував тут кооперативу «Стрипа» (став її директором), діяльність якої стала пропагандою для творення подібних економічних згуртувань у селах повіту. Стойкевич очолює Повітовий Союз укр. кооператив у Зборові (1924), організував у першу чергу споживчі кооперативи у **Присіах**, Кабарівцях, Кудобинцях, Мшаній, Жабині...

ШЕВАЛЬЄ П'єр — французький офіцер, історик 17 ст. У 1646 р. командував загonom козаків, завербованих французьким урядом з України. Очолюваний Шевальє козацький загін брав участь в облозі Дюнкера — під час 30-літньої війни (1646-48) рр. На початку Визвольної війни укр. народу 1648 року, ошелені Б. Хмельницьким, Шевальє, як секретар французького посольства в Польщі, був ознайомлений з **подіями, документами, умовами Зборівського перемир'я** тощо. Він написав 1653 р. «**Історію війни козаків проти Польщі**» і опублікував її 1663 р. у Парижі. Для цього використав свій «Щоденник, писаний в обозі під Зборовом року Божого 1649». Історична праця Шевальє висвітлена з точки зору живого спостерігача і сучасника, водночас добре знаючого лобут, характер і звичаї українців. Описав він Зборівську битву 1649 року, і хоч виявив свої симпатії польсько-королівським військам, все-таки менш тенденційно описав її, ніж польська сфальсифікована історіографія. Праця Шевальє не вільна від фактичних історичних помилок.

П. Шевальє видав 1663 р. французькою мовою у Парижі такі **історичні твори про Україну**: «Розвідка про землі, звичаї, управління, походження та релігію козаків», «Розвідка про перекосить татар», «Історія війни козаків проти Польщі», «Друга козацька війна» (про битву під Берестечком). У 1672 р. книга Шевальє вийшла у Лондоні в перекладі англійською мовою, а згодом — у Польщі та в Україні.

У «Розвідці про землі, звичаї, управління, походження та релігію козаків» П. Шевальє писав: «*Отже, не треба дивуватись, якщо селянські заворушення (українців) були такими частими і що в останніх війнах селяни відстоювали і обороняли свою свободу з такою завзятістю. Це тяжке рабство було причиною розквіту всього хороброго Запорозького війська, чисельність якого дуже зросла за останні роки внаслідок відчаю, до якого довела (український) народ прикордонної землі жорстокість (польської) шляхти... Мешканці України, які сьогодні всі називаються козаками і які з гордістю носять це ім'я, мають гарну постать, бацьорі, міцні, спритні до всякої роботи, щедрі і мало дбають про нагромадження майна, дуже волелюбні і не здатні терпіти ярма, — невтомні, сміливі й хоробрі...»*

ЮРКЕВИЧ Андрій Петрович (нар. 12.10.1971, м. Зборів) — театральний диригент. Закінчив: Зборівську середню та музичну школи (клас баяна М.Довганя, 1986 р.), Тернопільське музичне училище ім. С. Крушельницької (1990), Львівський музичний інститут ім. М. Лисенка (клас оперно-симфонічного диригування професора Ю. Луцьва, 1996).

З 1996 року працює диригентом Львівського театру опери та балету ім. С. Крушельницької, диригував оперними виставами «Богема» Пуччіні, «Трубадур» Верді, «Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського, «Наталка Полтавка» Лисенка та ін.; балетами «Камелія» Деліба, «Даремна обережність» П.Гертеля. Був

диригентом-постановником балету «Бядерка» Мінкуса (балетмейстер, заслужений артист України П. Малхасян, прем'єра 12.07.1997).

У час навчання у Львові працював диригентом оперної студії студентів Музичного інституту ім. М. Лисенка. Разом з художнім керівником студії О.Грицаком поставили «Роксолану» Свинського, «Купало» Вахнянина; здійснив уперше в Україні виконання опери «Зоря» українського композитора із США І.Соневичського (режисер-постановник М. Лукавецький) та концерт для фортепіано з оркестром (голіст М. Драган, оркестр оперної студії). У сезоні 1995-1996 років був диригентом студентського симфонічного оркестру Музичного інституту ім.М.Лисенка.

А. Юркевич брав участь у фестивалі сучасної музики у Львові — «Контрасти-96» і «Контрасти-97», де виконував твори І. Небесного, Ю. Ланюка та інших українських та зарубіжних авторів. Диригент оркестру на сцені Молодіжного камерного театру у Львові. З цим театром гастролював у Польщі (Краків, Валбжих).

Славний мій народ *Славний мій народ* *Славний мій народ* *Славний мій народ* *Славний мій народ*

ЗАВАДОВИЧ Роман Михайлович (18.12.1903, с. Славна — 31.5.1985, Чикаго, США) — поет, прозаїк, автор дитячих казок та п'єс, журналіст, видавець, педагог.

У зв'язку з переміщенням батьків-учителів дитячі та юнацькі роки майбутнього письменника пройшли, крім **Славної**, в сусідніх селах **Плісняни**, **Присівці**; **Ремізівці** коло Золочева. У його пам'яті добре збереглися місто Зборів, Козацька могила з 1649 р. Навчався у Золочівській, закінчував Тернопільську укр. гімназію (1923).

Перший вірш поета «Святий Миколай» надрукований 1920р. у львівському часописі «Світ дитини». У цьому журналі, як талановитий дитячий письменник, у 20-30 рр. плідно друкує свої різножанрові твори. Інколи підписував їх псевдонімом «Роман

зі Славної» або «Фортіссімо». Написав дитячі п'єси, комедійки «Князь Марципан» (1924), «Серед Ангелів» (1924), «Через файку» (1925), «Покарані» (1935), «Страхопуд» (1936), а також поему «Пісня про Князя Україну» (1938). Він же зробив віршовані інсценізації казок «Казка про царевича Івана і підземну царівну» (1925), «На дворі царя Гороха» (1933) та деяких оповідань. Друкував у 1930-40 роках твори у журналах «Світ дитини», «Дажбог», «Дзвони»; з 1937-го у «Малих друзях». У 1940-43 рр. видав «Пригоди Гномика», «Чародійні музики», прозову казку «Зимові царівни». З 1940-х років Завадович перебував на еміграції. З 1954 р. Завадович був у складі редакції журналу «Веселка» (США). Тоді з'явився цикл його гумористичних оповідань «Марушка Чепурушка і Лесь Побігдєсь», збірка віршів «З буднів у свято» (1978), казка «Про двох цапків» (1968). Статті і спогади про рідні місця письменника вміщені у зб. «Зборівщина» (Торонто, 1985). У доробку письменника 33 дитячі книжки, також статті, спогади, медитації. З нагоди 90-річного ювілею Р. Завадовича його ім'я присвоєно Зборівській гімназії. Видано двотомник його віршів.

Вірші Р. Завадовича, які він присвятив рідному краю:

Зборів

*Камінно сплять історії Вітри
Під містом, де гриміла рать Богдана,
Де Прометей визвольної пори
В огні і крові залізи рвав кайдани,
І де мечем і літерами крові
Літопис твій записано, Зборове!
Туди ходила молодість моя
Дитячими маленькими ногами...
Гей, нині ще півсерця дав би я,
Щоб, притулившись, як колись, до мами —
По вінця повний радості й любови
Я в гості міг до тебе йти, Зборове!
Та що ж я дам, як серце я лишиз
Давним-давно над Стрипою сумною,
Звідкіль протажний спів пшеничних нів
В душі бринить далеко луною!
Немає нішої у нас розмови,
Присівці, рідні, мій Зборове!
І тільки думка, мов підбитий птах,
Летить туди — в минуле і далеке,
Де перепели клучуть у житах,
Де клекотять над стріхами лелеки,
Де «Хворостець» * зелені зводять брови,
Залая на тебе дивиться, Зборове!*

* Назва ліси.

*Та приїде час — звісне твоя квін,
 Обвється грім могутнім долі словом,
 І хтось підійме слави запозит,
 Захований в могилах під Зборозом,
 І хтось в віку лавровому Обнови
 До тебе в гості приїде знов, Збораве!*

Пісня

*Пісня — то мова духу народу,
 Голос щиття, що струною преможить,
 Дума мільйонів, що в бурю і негду
 Йдуть у майбутнє шляхами століть.
 Пісня — то серця глибока молитва,
 Скарга дити, що виплакує жале,
 Таке зітнання в задумі сповите,
 Радість і сміток, розрада і печаль.
 Пісня — як леєт, що таври колише,
 Серцю спокій і полегшу несе,
 Пісня — як вихор, що бурек дине,
 Бором столітнім хитав-трясе.
 Пісня — це поклик до бою, до праці,
 До героїчних зусиль, боротьби,
 Гасло могутнє народів і націй —
 Тих, що на волі, і тих, що раби.
 Пісня — то подих вільні промичилих,
 Пр-дків щирою і вшпачі загодит,
 Сподів пр-те, що було і засичло,
 Тільки вшало в мелодіях свід.
 Піське, у тобі є ніжність і сила,
 Усім і зльози, ласка і гнів,
 В тобі вогонь, що розпалює в житях
 Бурне іодзітня народних сміх.*

КУЗИВ Петро Петрович (нар. 1.05.1946, с. Вірліва) — лікар-терапевт, професор, доктор медичних наук (1993). Закінчив Зборів, середню школу (1964), лікувальний ф-т Тернопіль, медінституту (1971), аспірантуру, захистив канд. дисертацію на тему: «Малосимптомний гломерулонефрит» (1980), доктор, дисерт. на тему «Розвантажувально-дієтична терапія деяких хронічних захворювань гепатобіліарної та гастроуденальної зон» (1993). Працював викладачем терапії у Бережанському медичиничі і лікарнем озилкарні (1971-74); клінічний ординатор відділення

ЛІПІНСЬКИЙ Кароль (30.10.1790, Радзінь, Польща — 16.12.1861, с. Вірліва) — польсь. скрипаль-віртуоз, композитор і диригент. Музичну освіту і науку гри на скрипці одержав від батька Ф. Ліпінського, гри на виолончелі — у Ф. Кресека у Львові. 1810-14 рік капелмейстер Львівської, а 1839-59 Дрезденської опер. Гастролював як скрипаль у країнах Європи, виступав з Н. Паганіні (1818), грав на концертах у Львові (1810 — з перервою: 1844); 1819-20, 1834-39 у Росії (Петербург, Москва), на Україні (зокрема 1823, 1846, 1859) у Києві, Житомирі, Кам'янці-Подільському і Кременці.

К. Ліпінський — автор комічних опер «Сирена Дністра» (1813), «Сварка через заклад» (1814, обидва лібрето Я. Камінського, ставилися 1813-14 Львів, польсь. т-ром); романсу «До Німану» на сл. А. Міцкевича (1828), творів для скрипки; обробок пісен. збірника «Українки з нотами» Т. Падури (1841, з них популярною на Україні стала «Пісня козацька»). На його композиторській творчості позначився вплив укр. народ. мелосу, знаного з дитинства, під час проживання у Колтові і Пеняках на Львівщині. 1829-32 у Львові опрацював мелодії для голосу з фортепіано до збірки В. Залеського «Польські і русинські пісні галицького люду» (Львів, 1833), серед яких 76 мелодій до укр. пісень із Жовківського та Золочівського повітів, в т. ч. до пісень літер. походження («Хав козак за Дунай» С. Климовського, «Дай же, Боже, добрий час» (використана мелодія І. Франком у пісні «Рябина») і «Станьмо, браття, в колоні» Ю. Добрилювського; «Ах ушли мої літа» Г. Сквороди. Окремі пісні з цього збірника звучали в колі друзів Т.Шевченка. Про одну з них («Чи я така уродилась») згадує Т. Шевченко у повісті «Близнець». Т. Шевченко міг слухати гру Ліпінського на концерті в Києві 1846 р. К. Ліпінський зображений у картині І.Рєпіна «Слов'янські музиканти». Проживав К. Ліпінський 1859-61 рр. у своєму маєтку у Вірліві, коло Зборова, вчив здібних дітей гри на скрипці. У своїм заповіті він вказав, щоб з його грошового фонду і львів. театру щорічно відраховувати кошти для потреб церкви у Вірліві.

У зборівській газеті «Радянське село» (1987, травень) опублікований нарис-есе «Скрипка для Липінського» львівських авторів Романа і Якима Гораків. У селі Вірлів та Зборів відбулися святкові урочини 1990 р. з нагоди 200-річчя К.Липінського.

Літ.: Гунько О. Їх слід на Зборівщині: бібліограф, покажчик. — Тернопіль, 1996.; Lipinski Karol // Słownik muzykow polskich. — 1962. — Tom 1. — S. 331.

ТИВОНЮК (ЛИСАК) Леся Іванівна (14.06.1921, с. Вірлів — 8.08.1981, Лякавані, Канада) — артистка-читачка і письменниця. З дитинства виховувалася на виданнях «Світ дитини» (Львів) у вчительській родині у Вірліві. Зростала у Білоголовах, Кудинівцях; часто гостила в юності у родичів матері в Розгадові і батька — в Краснолуці; згодом 5-6 класи закінчила в Залізці, навчалася у Золочів. гімназії (тут бачила «Землю» за творами Стефаніка — виставу театру «Заграва»), закінчила Укр. Дівочий інститут у Перемишлі (1939). Учителювала у селах Зборівщини — Мониліці, Чистоподах, навчалася заочно у Кременецькому учитель. інституті, згодом у «Театральной студії» при Львів. театрі

(у Й. Гриняка і О. Добровольської). У 1950 р. емігрувала до США, до Буффало. Тут брала участь в укр. театрі-ревію як читачка художнього слова, в радіопрограмах, літературних вечорах (де читала поезії укр. поетів і свої літер. твори), у драм. інсценізаціях, у концертах пам'яті Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки.

Літературна спадщина: прозові збірки, нарисни, есеї.

БЕНГЕР Василь Петрович (народився 14 січня 1956, село Храбузна, тепер Зборівського району Тернопільської області) — співак (баритон) Струвиської заслуженої капели бандуристів, член Спілки краєзнавців України.

Народився В. Венгер у сілській селянській родині. Мати родом з Вірліва. Закінчив з відзнакою 8 класів Вірлівської школи (1971) і газопровідне відділення Львівського житлово-комунального технікуму (1975). Працював інженером газопровідного господарства в Сокирячах Чернівецької області. У 1984-1999 — газовий інженер Тербовлянянського мікррайгазу. Згодом закінчив Львівський політехнічний інститут — факультет теплогазопостачання.

З 1984 року і досі є співаком Струвиської заслуженої капели бандуристів «Кобзар» під диригуванням Заслуженого артиста України Б.Іванонька, а з 1999 р. директором цієї ж капели.

Зібрав цінну колекцію картин-оригіналів художників Києва: В. Кушніра, В.Федька, О. Мельника, Параски Хони, М. Шемчука, за змістом на историко-козацьку тему та з літопису давніх княжих часів, а також кольорові різнотипові

щодо виконання жіночі вишивки. Має власну багату бібліотеку історичної прози та мемуарів, якою користуються його сусіди і друзі.

Засобом збору спонсорських коштів з матеріалів тербовлянянського каменоломника виготовив і транспортував на Київське громадське кладовище пам'ятник на могили художників Івана Гончара, Алли Горської, поета Івана Світличного, кінорежисера Юрка Ткаченка (в 1993-55 рр.). В. Венгер неодноразово завоював призиви місця на обласних та республіканських змаганнях з шахів та шашок.

МИКИТЮК (дівоче прізвище Холява) Надія

Ярославівна (нар. 1.09.1951, с. Храбузна) — економіст, педагог, канд. економічних наук (1984). Закінчила Заруддянську середню школу (1968) і Тернопільський інститут народ. господарства (1972). Захистила канд. дисертацію на тему «Вдосконалення обліку і оперативного економічного контролю за формуванням собівартості продукції у виробничих об'єднаннях» (на прикладі об'єднань Укршвейпроу», 1984). Працювала з 1986 доцентом Тернопіль. інституту нар. господарства на кафедрі бухгалтерського обліку (з 1996 у ТАНГУ) Опублікувала 20 наук. статей і 10 методичних розробок, підготувала навчальний посібник «Теорія бухгалтерського обліку» (1995, у співавт.).

Панавага Василь, учитель школи 3 с. Храбузна і диригент дівочого зору (1939-47рр.)

МОЧУК Степан Дмитрович (1.06.1911, с. Коршилів — 28.11.1982, с.Заруддя Зборівського р-ну) — народний поет, за професією дипломований коваль. Закінчив 4 класи. Читав багато, захоплювався народними піснями, прозовим фольклором. Працюючи серед колгоспників, наслухався багато цікавих бувальщин, казок, легенд, дотепних анекдотів, які збагатили його творчість. Умів цікаво розповідати, жартувати.

Був С. Мочук учасником Другої світової війни, пережив німецький полон, концтабір. Працював ковалем в об'єднаному колективному господарстві сіл Заруддя-Жабина з 1952 р., у Жабині — в 1963-1970 рр.

Тематика віршів С. Мочука: морально-етичні, про людські чесноти, автобіографічні виробничі сміховинки, антиалкогольні, проти куріння, побутові гуморески, де виступають його друзі по спільній праці. Окремі його вірші є переспівами народних прозових фантастичних казок, які побутують у Жабині і Зарудді: «Коваль і Святий», «Як селянин продав душу сатані».

Вірші С. Мочука:

Я — горілка

(Сатиричний вірш)

Я — горілка, добре знаю,
Бо у світі я блукаю,
Що я маю таку внасть:
Кожен за мене честь дасть.

Трактористи і шофери —
Мої перші пізнери.
Бо хто з них мене п'є,
Той бартями слуги б'є.

Я — горілка, не питаю,
Свої кадри так єднаю,
Там, де сварка, гнів, побої —
Там працюють кадри мої.

Я — горілка свого роду,
Живу тільки всім на шкоду,
Хто за мене пам'ятає,
Там хазяйство пропадає.

Я — горілка, мої люди,
Маю право бути всюди.
Вип'є сестра, вип'є брат,
Щоби мати всюди «блат».

Я — горілка вже спредвіка —
Кручу мозги чоловікам,
Хоч би цар чи астронам,
То він ляже під столом.

Пийте, люди, добра водка!
Чи гірка, а чи солодка,
Вмію я добро робити,
Також вмію погубити.

Я — горілка, мої гості!
Лямлю ребра, живі кості,
Хто нап'ється — обкачаю,
Зваля з ніг — не питаю.

Я — горілка, добра чарка,
Вип'є Анна, вип'є Дарка,
Як їм сяду на язичку,
То він меле, як в млинку.

Я в сім'ї зриваю бучу* —
То я часто, як вонуча,
Труджуся немало,
Мене п'ють, де попало.

Я — горілка-самогонка,
У всіх справах дуже гонка.
Той, що мене часто п'є,
Головою у стіл б'є.

При горілки добра спілка,
Зверне голови неділь кілька,
Потім замане руками —
І тут догори ногами.

Так положу чоловіка,
Хоч мало, чи старого,
Чи то жінка, чи мужик,
Де не треба — чинить крик.

Не одного генерала
По балоті я качала,
Ще й казала: «Де ти, куме,
Що тобою тут так глумить?»

Я заплюю йому очі,
І він зараз спати хоче.
Хоч в калюжу, чи в бодяче,
Бо він нічого не бачить.

Закусити я любив..
Тютюн, люльку загубив.
Сигарети відіслав,
Хоч я з ними майже спав.

Ох, вони мені наробили,
Цілі груди зачорнили,
В грудях сажі хоч мети —
Лише стало без краси.

Що то сталося мені?
В грудях грає, як в млині.
Послухаю я старих —
Буду мати чистий вдих.

Я — горілка, злий напиток,
Роблю тільки кепський вжиток.
Той, що мене полюбив,
Той сам себе погубив.

Я — горілка-коньячок,
Мене вип'є дурчак,
Вип'є мене до безтями —
І без часу йде до ями.

Добро було б, водко біла,
Щоби в грудях не горіла,
Не боліла б печінка,
Та й не плакали б жінки.

Скільки в світі справи, діла,
Я, горілка, накоїла.
І ще досі люд не знає,
Й мене далі в світ пускає.

Мої друзі, королі,
Зробіть раду при столі.
Бережіть свій заманець,
Най буде мені кінець.

Жабина, 27.12.1882

Тютюн

(Сатиричний вірш)

Той тютюн — то отруя,
То є хитра «Злого» зброя,
Хоч до него я привик, —
В грудях грає без музик.

То диявол нашептає,
Щоби тим душі придбає.
То отруйна є рослина,
В ній є повно нікотину.

Бо не жодная тварина,
Ані птиця, ні скотина,
Листя того не вживає,
То отрута, ніби знає.

* сварку

Тільки один чоловік,
(Він то дуже добре знає),
Ніби нерви погашає —
Тим хворобу спрочиняє.

В нім містяться вся хворібка:
Рож, сухоти і печінка,
Пухлятина, селезінка,
Смак до їди пропадає.

Бог здоров'я дає всім,
Хто шануватись бажає.
Най не курить і не п'є,
А Бога ззиває.

Коваль і Святий (Казка за народними мотивами)

Коваль кузню збудував,
Щоби працю в себе мав,
Щоби люди приходили,
Щось зробити приносили.
Тут приїхав раз святий,
Та ще дуже молодий.
Підкувати му коня
Дуже просить коваля:
— Що схочете, я вам дам,
Щоб все було добре вам.
— Пам'ятайте за життя —
Найсвятіша се мета!
Розбишаки в нас бувають,
Вони мури розбивають,
Мені греші обтрясають
І все з хати забирають.
— Дам ти такий милок живо,
Щоби все в ньому вмістилось.
І щоб тягару не мати —
Хіба дірков їти до хати?
А хто на грешку полізе,
То без тебе вже не злізе.
А до хати на зразок
Через дірку без замка,
Що дорожче, то ждай,
Но до душі пам'ятай,
Мене завше споминай! —

Нікотина забирася.
Тож вважай, чоловіче,
Самогубий Бог карася,
Бо те Бога ображає.

Бог здоров'я всім дає,
Най чоловік го шанує,
Нехай біди не шукає
І без часу не вмирає.

То був, певно, Миколай! —
Коваль коня підкував,
Йому святий те все дав.
— Моли Бога і святих,
То спасуть тя від всіх лих!
На здоров'я! Процавай!
Моли Бога — дасть ті рай.
Тут случилася біда:
Смерть по коваля прийшла:
— Доступ з тебе вже, небоже,
Лягай сподом на те ложе!
— Я готовий вже їти —
Мені грешку принеси! —
Пшла та смерть греші рвати
Та й не злізе вже до хати,
Бо так святий наказав,
Щоби коваль спокій мав.
Щоб спокійно працював
І все людям догоджав.

***

Коваль далі в кузні робить,
Йому ніхто зла не робить,
Люди живуть, не вмирають,
Бо десь смерті не видають.
Смерть поїла греші всі,
Вже листя не стало.

— Пусти мене, ковалю,
Я тебе лишая.
Хіба схочеш сам вмирати,
Якщо забажася.
Бо ти тутки, на землі,

Божі блага маєш.
— Злізай, друже, не сиди,
Поміж люди собі йди.
Я ще трохи зачекаю,
Тоді тебе поблагаю.

Як селянин продав душу сатані (Казка)

Батько в лісі дров узяв
І на фіру їх наклав.
Вже й стало смеркати,
Як рушив до хати.

Вийжджає на дорогу,
Болотисту й розлогу,
Тяжко коні постулають,
Калабані не минають.

В калабану він попав,
Батько думав, що пропав.
Подивився на розвору
І зобачив тут потвору.

Наблизвся чорт до батька
І зачав казати:
— Дай свій підпис на папері —
Буду помагати...

— Що ти хочеш, щоб я дав
Тобі за роботу?
Щоби я тут не пропав,
У тому болоті.

— Якщо хочеш мені дати
І того бажасяш,
То ти мені підпиши
Те, що ти не знаєш.

Віддай те, що ти не знаєш,
Що ти вдома маєш,
І закріпи дане слово
Ось тут, на папері.

Подумав батько спокійно
І на те згодився:
Дав свій підпис на папері —
І віз покотився.

Приїжджає він додому —
Тут син народився...
Він аж тепер догадався,
Гізь та й зажурився.

Зажурився батько,
Що свій підпис дав.
Бо й, справді, про сина
Тоді він не знав.

Як син виріс на парубка,
Тоді батько йому сказав,
Що за дрова й він в болоті
Він його продав.

— Не журися, батьку мій,
Печи поляниці,
Візьму води свяченої
З чудесної криниці.

Незабаром син пішов
В далеку дорогу,
По дорозі він мовився
Небесному Богу.

Приблизився син до клепа,
Сторг брану кропити,
Чорт просить: «Що, ти хочеш
Нас всіх погубити?»

— Підпис батька мені вмиє
Зараз віддавайте!
Поторошу вас усіх,
Мене не лайкайте!

Брама в печці загорілась,
Смоляні запаси,
Добивається вже вагон
До їхньої каси.

Підняли руки всі Георгу
Чорти несамовиті,
Підпис батька йому дали
У листі відкритім...

Підпис батька сін забрав,
Додому вернувся.
Батько сина цілував —
Син зі сну збудився.

6.07.1981

ПАЛЦАН Іван Григорович (нар. 15.01.1940, с.Заруддя) — інженер-механік нафтової і газової промисловості, почесний працівник газової промисловості (1994), заслужений працівник промисловості України (1997). Зростає у селянській сім'ї. Закінчив Львівський житлово-комунальний технікум (1958), Івано-Франківський технічний університет нафти і газу (1986). Працює тридцять років на різних посадах газової промисловості. Доріс аж до генерального директора підприємства «Львівтрансгаз». У своїй діяльності сприяв розвитку народних промислів, всебічно сприяв розвитку культури, освіти, духовному відродженню України. Допомагає письменникам у виданні їх творів та красномовних праць. Посприяв газифікації села Заруддя; разом із дружиною Валентиною Олександрівною зробив особистий внесок на внутрішню реставрацію церкви Чесного Хреста у рідному селі.

САГАЙДАК Мирон Іванович (нар. 20.09.1944, с. Заруддя) — кінорежисер, кінооператор, методист-педагог кіноаматорів і фотолюбитель, телефоторепортер, живописець. Закінчив Заруддянську середню школу (1961). З 1966 р. почав працювати у закладах кіно. Кінорежисерські знання одержав на Київ. кіностудії ім. О. Довженка у Ар. Микільського. Зняв такі документальні фільми: «У В'єтнамі» (1987), «Батьківська земля» (1989, Диплом I ступеня, респуб. конкурс), об'єднаний цикл фольклорно-етнографічних знімачів Тернопільщини «З народних джерел» (1988-90), сюжети: «Веснянки-гаївки» (с. Вел. Глибочок і т-во «Вертеп» у Тернополі), «Купальські ігрища» (Вел. Глибочок), «Обжинки» (села Жабиня і Заруддя), «Тернопільський ярмарок»; «Весілля» і «Вертеп» (с. Жабиня, на Іл-у Міжнар. фестивалі фольклору у Києві,

1990, диплом), «Наша дума, наша пісня» (с. Вел. Глибочок, республ. Фестиваль у Львові, 1991, диплом 2 ступеня), «Пісня про Тернопіль» (до 450-річчя міста), «Т.Шевченко на Тернопільщині» (докум. у Кременці і Вишнівці), телефільм «Степан Будийий», «Переахоронення патріарха Й. Сліпого», «Моє село Заруддя».

Створив фільм-цикл «Козацькому роду нема переводу» (1990-94, пройшов з кінокамерою і фотоапаратом стежками козацької слави: Січеслав, с. Капулівка (могила І. Сірка), Запоріжжя, острів Хортиця, Микитівська Січ, козацькі могили у Пляшіві під Берестечком, на могилах коло Зборова, Збаража і Медведівки (село М. Залізняка).

Видав ілюстровану книжку про монастир «Зарванця» (1993, у співтворчості). Автор ікон для церкви Різдва Пресвятої Богородиці у Вел. Глибочку — «Св. князь Володимир і Св. княгиня Ольга», «Богородиця Покрова» (1991), 18 сюжетів ікон для церк. хоругв.

Серед сюжетних картин: «На Івана, на Купала» (1987), «Над Серетом» (1988), «Під Івачевом» (1982) та ін. З 1997 року голова Тернопіль. районного об'єднання «Просвіта» ім. Т. Шевченка.

З нагоди 100-річчя світового кіно Міністерство культури і мистецтва України нагородило Сагайдака М. «Почесною грамотою».

ХОЛЯВА Петро Михайлович (нар. 30.04.1927, с. Храбузна Зборівського р-ну) — географ-економіст, педагог, кандидат географічних наук (1974), професор (1997). Закінчив Бережанське педагогічне училище (1947) і факультет економічної географії Львів. університету ім. І. Франка (1953). Працював учителем; у 1966-1997 рр. викладачем економічної географії Тернопільського інституту народного господарства (з 1994 — ТАНГУ). Захистив кандидатську дисертацію на тему «Основні проблеми розвитку народного господарського комплексу Тернопільської області» (1973). З 1997 професор і завідувач кафедри загальної економіки Буцацького інституту менеджменту і аудиту.

Серед наукових праць у співтворстві: історико-краєзнавчі нариси сіл Озерна, Хоростків, Ягільниця і міста Зборова («Історія міст і сіл Тернопіль. області», — К., 1973); посібники «Розміщення продуктивних сил України» (1991, 1997), «Розміщення продуктивних сил зарубіжних країн» (1993) — для студентів економічних факультетів, «Нариси про природу Тернопільської області» (1994), «Використання та охорона природних ресурсів на Україні» (2001).

Автор власних дев'яти навчально-методичних розробок для студентів. Брав участь у наукових конференціях у Москві, Києві, Харкові, Львові, Тернополі.

Озерянка (Григорій Михайлович Манашківський) 1908-1998
Калинець (Петро Федорович Медведик) 1913-1998

МАНАШКІЙ Григорій Михайлович (1908, с. Біче Бережанського р-ну — 29.06.1941, Тернопіль) — диригент, режисер і актор-аматор, дяк «Промісти». Основи музичної грамоти, практику диригування успадкував від батька, факхового диригента і дяка в рідній селі Біче. Пройшов курси диригування при церкві св. Юра у Львові. У 1934-41 рр. працював диригентом церковно-світського хору т-ва «Промісти» та дяком у селах Озерянка, Цицева (Калинівка) і Заруддя. Організував також хори у Травотолоках, Хоробівці. На фестивалі, святкових виступах у Зборіві або Поморянах, Розгадіві, Кальному, Жабині об'єднував ці хори для виконання великих музичних творів — кантат, кантів, гімнів, ораторій, дум. Був талановитим диригентом і скрипалем, надавав практичну плавальну і методичну допомогу іншим, зокрема диригенту Жабинського хору Петрові Федоровичу Медведику. У репертуарі його колективу були твори Бортнянського, Лисенка, Матюка, Кишакевича, Кудрика, О. Нижанківського, Леонтовича, Кулчинського, Гайворонського, нар. пісні і церковна музика. Працює батька успадкував його син Богдан Манашківський.

Збереглися ноти-автографи репертуару церковного хору («Служби Божої») Г. Манашківського з творів композиторів: Вербицького, Бортнянського, Нанке, Горещького, Счинського, Цюроха на 4 голоси (1938) для потреб церков Жабиня, Заруддя, Озерянки...: «Слава Єдинородному», «Святий Боже», «Тебе посьмо», «Отче наш» М. Вербицького; «І всіх, і всіх» Архангельського; «Святий Боже», «Аллилуя», «Же Херувиме», «Слице», «Ангел вопієше Горещького; сопран — «Дух святий», альт — «І Сила Вишнього осинить тя» Нанке; «Кітняя Миру» Руденка; «Буде ім'я Господнє» Счинського; «Слава тобі, Господе», «Кітняя союбоа» Цюроха; «Слава, Єдинородний» Чайковського.

На цих нотах є авторграф: «Від Манашківського, дяка з Озерянки, писав 18.ІІІ.1938р. для диригента Петра Федоровича Медведика у Жабині».

ДЕМЧИШИН Осмел Іванович (нар. 4.05.1950, с. Травотолоки Зборівського р-ну) — вчений у галузі фізико-математичних дисциплін, кандидат наук (1993), доцент (1998), викладач. Закінчив Тернопільську середню школу № 12 (1966) та фізико-математичний факультет Тернопільського педагогічного інституту (1979). Працював у Тернопільському відділенні науково-дослідного інституту термоелектрики при Чернівецькому університеті (1981-1993). З 1998 — доцент кафедри загальноекономічних дисциплін Тернопільського інституту економіки і підприємництва (викладач вищої математики для економістів).

Наукові інтереси О. Демчишина під час навчання і праці науково-дослідного інституту математики сформувалися для густин потоків при великих градієнтах температури і довільної симетрії кристалу. Заповнюванню класифікації нелінійних і нелокальних термоелектричних, теплопровідних і термомагнітних ефектів. Зпатентовано термоелемент, який працює на основі одного з цих явищ. Захистив кандидатську дисертацію на тему: «Термоелектричні і термомагнітні явища в анізотропних середовищах при великих градієнтах температури» (1993). Автор 10 наукових і 5 методичних праць. Доповідав на наукових конференціях у Львові, Чернівцях, Тбілісі, Вільносі.

КАЛИНЕЦЬ Сильвестр Михайлович (14.1.1886, м. Ходорів, тепер Львів. обл. — 1946, м. Кургиба, Бразилія) — укр. поет, прозаїк та драматург. Здобув знання самоосвітою, володів польськ., нім., італ., пізніше португальсь. мовами. Працював на пошті у Відні, Львові, Ходоріві. Друкувався з 1904 р. Автор поет. збірок «З-під рідної стріхи» (1921), гумор. словесовок «Народними мотливами «Торба сміху — людям на віху» (1922); повісті «По дорозі щастя» (1911); оповідань «Як ерел бур ж...» (1911), «Було та мохом піросло» (1922), комед. одностактних п'єс «Святиня в нещакія» і «Захарка Солуха» (1923), комедії «Вуйко з Америки» (1930), новорічних сцен «Маланчин вечір» і «Вертел» (1921). Видав літер. опрацюванні зб. — «Ілюстровані народні казки» (1904), «Легендія» (1921, 1922), перекази «Блажонний камінь» (1936, про Схит Маньявський) У 1931р. емігрував до Бразилії, де став одним з організаторів укр. видавництва «Парана». Видав у Бразилії зб. вірнів про Першу світову війну «Серед граду куль» (1934), а також в Канаді — драми «Розбійники», «Опришки» (1936). С. Калинець — перший перекладач поезій Т. Шевченка португальською мовою у книжці «Тарас Шевченко, його життя і твори» (1936).

Під час Першої світової війни С. Калинець як солдат австрійської армії був на Італійській фронті, де подружив із солдатом з Жабиня на Зборівщині, Михайлом Микитишиним. У 1927 і 1930 рр. Калинець приїздив у гості до свого друга в Жабиня і залишив йому свої твори.

КОСОВСЬКИЙ Володимир Якович (народився 7 квітня 1929 року в Чернівцях на Зборівщині Тернопільської обл.) — живописець, скульптор і різьбяр. Син поета і драматурга Якова Косовського (1889-1975) — автора історико-етнографічного нариску «Село Чернівці» (1937), драматичних творів «Заклятий Яр», «Сім трьох шляхів широкі», «На світанку явчак правив», історичних драм «Добрий», «Від помсти б'єві» та інших.

Родинне оточення мало вплив на сина Володимира Яковича — здобути фахову освіту. Ще юнаком, у 1943 році, він поступив у Тернопільську ремісничу школу на відділ декоративної обробки деревини та різьби. При Будинку культури залізничників у Львові закінчив дворічні художні курси (1948-49). Здобув середню освіту. Працював художником-рекламістом у Тернопільському кінотеатрі ім. І. Франка, у Скалаті — членом редколегії сатиричного тижневика. У 1975 р. закінчив заочно Народний університет мистецтв Міністерства культури Російської Федерації — відділ станкового живопису і графіки. Відкрив художню майстерню у Скалаті.

Володимир Косовський — талановитий майстер розпису церков. Поєднує розпис в народному орнаменті, в різьбі, в чеканці. Його ікони і сюжетні картини з релігійного життя виконані у класичному стилі, відзначаються високим артистизмом, поетичністю і живим психологічним настроєм. Спільне виконання його робіт характерний для західної мистецької культури, деколи з укрainізованим поєднанням, — насичений колоритністю і фоновому пейзажністю. Виконання орнаментальних розписів та різьба близька до Візантійського стилю.

У 1999 році художник В. Косовський завершив монументальний розпис сотні церкви за своїми ескізами (з новим трьохярним позолоченим іконостасом, у рідному селі Чернихів на Зборівщині) з постаттю Матері Божої над входом до святині.

В. Косовський передав знання і досвід своїм дітям, які допомагають батькові у розписах церков.

У своїй майстерні митець виступає і як скульптор, автор пам'ятників Тарасові Шевченку, які безкоштовно подарував громадам сіл Криве Пидволочиського району, рідному Чернихові, а також Жабино в 2000 році.

Відкриття пам'ятника Тарасові Шевченку в Жабині

20 серпня 2000 року, в неділю, на майданчику перед Жабинською школою-дев'ятирічкою, серед квітів і зеленого убрання дерев, відкрито пам'ятник великому поетові України Тарасові Шевченку. Цей дорогий дарунок жабинцям безкоштовно офігував черніхівський скульптор Володимир Косовський.

Урочистий церемоніал почався величним співом «Рева та стогне Дніпр широкий» у виконанні хору із Чернихова (диригент Богдан Татарин, концертмейстер Анатолій Кривий).

Вів програму науковець і поет Олег Герман — проректор Тернопільського технічного університету ім. І. Пулюя. Обряд освячення пам'ятника провели священники Володимир Шевців та Євстахій Комарницький.

*Пам'ятник Т. Шевченку в с. Жабині.
Скульптор В. Косовський*

Відкриття пам'ятника Т. Шевченку в с. Жабиня. Хор будинку культури

Хор с. Чернихів Зборівського р-ну, учасник відкриття пам'ятника Т. Шевченку в Жабині

На урочистому святі села були гості із Зборова, Помор'ян, Бережан, Золочева, Тернополя, Львова. Позмінно виступав хор Чернихова і народний фольклорний ансамбль Жабиня, лауреат конкурсу ім. В. Гнатюка, під керівництвом диригента Мирослава Банадиги. Читали поезії Шевченка, співали пісні на слова Шевченка учні школи.

Вітали мешканці Жабиня і гостей голова районної держадміністрації Я. Дерев'яний, заступник голови районної ради В. Білов, від районної «Просвіти» Т. Лобур, ректор Тернопільського технічного університету, академік Олег Шаблій, від молоді студент Тернопільської академії народного господарства О. Сиротку, сільський голова Михайло Кушнір. Із зверненням до громадськості виступив скульптор В. Косовський. З подякою скульптору та тим, хто допоміг встановленню пам'ятника — мулярам — слово мовила директор школи Ольга Галайко та уродженець Жабиня Петро Медведик.

ФЕДОРИК Йосафат (20.12.1897, м. Ярослав (тепер Польща) — 28.12.1979, м. Стрий Львівської обл.), Закінчив Стрийську гімназію (1918), Львівську духовну семінарію (1921). Був монахом монастиря оо. Василіян у Крехові (1921-1924), навчався на студіях Вищої Богословської академії у Римі (1924-1928). Працював професором богословських наук у монастирях Галичини: Добромила та Кристинополя, згодом м.Городка Люблінського воєводства, катехитом Лаврова. Призначений ігуменом оо. Василіян у Перемишлі (1937-1938), ігуменом оо. Василіян Золочівського монастиря (1944-1945). З 1948 — переїхав у село Жабиня Зборівського району, де до липня 1950 р. нелегально відправляв богослужіння як католицький священик. 28 липня 1950 р. був затриманий, але після перевірки документів його відпустили. У той час о. Йосафат продовжує своє життя як священик, допомагає людям духовно і матеріально.

У 1952 р. за нелегальну діяльність трибунал засуджує отця на 25 років позбавлення волі. Його засилають до Воркути. У 1956 р. отримує зменшення терміну ув'язнення до 10 років. Звільнений був 18 березня 1960 р., відбувши загалом 7 років і 11 місяців в ув'язненні. Після звільнення не зміг повернутися в Україну, а змушений був переїхати до Казахстану. Перебував серед українців та німців, котрі там проживали. На засланні зустрічався і вів листування із Митрополитом Йосипом Сліпим. Невдовзі отримав єпископські священства та повернувся в Україну, де замешкав у рідні в Трускавці. Пише декілька теологічних праць, перекладає з французької «Поучення для священників», постійно ризикуючи, продовжує свою душпастирську діяльність аж до самої смерті. Помер в Стрию 28.12.1979 р., похований біля своїх батьків.

Після приїзду до Львова Блаженнішого Кир Мирослава Любачівського на могилі єпископа Йосафата Федорика була відслужена панахида.

ШАШКЕВИЧ Маркіян Семенович (б.11.1811, с. Підлисса, тодер Золочівського р-ну Львів. обл. — 7.06.1843, с. Новосілки Буського району, перезахоронений 1893 р. на Личаківському цвинтарі у Львові) — поет, прозаїк, фольклорист, один із зачинателів нової укр. літератури в Галичині, священник, будитель і просвітителі національного відродження рідного краю. Маркіян Шашкевич як письменник нам близький і рідний, бо його родові корені пов'язані з Годівим на Зборівщині. У юності проживав він у селі Княже, де його батько був парохом, вчився у Золочеві, Бережанській гімназії (1825-29). З Княжого добрався до Бережан через Розгадів, Урмань.

М. Шашкевич-студент організував 1833 року літературний гурток «Руська трійця», який ставив перед собою завдання національного відродження українського народу. «Руською трійцею» назвали друзі перших приятелів-однодумців — М. Шашкевича, Якова Головацького та Івана Вагилевича. Їх зусиллями був виданий 1837 р. альманах «Русалка Дністровая», в якому були поміщені художні твори М. Шашкевича, Я.Головацького та І. Вагилевича, їх записи народних пісень, переклади сербських пісень, а з чеської мови «Короледвірський рукопис» Ганки, рецензія Шашкевича на фольклорний збірник «Руськоє весіле» І.Лозинського. Цей альманах був знаменитою подією — початком нової української літератури в Галичині, дав

новий погляд на місце фольклору у літературному процесі, утвердив романтичний напрям у літературі.

М. Шашкевич творив тільки одне десятиріччя, бо прожив 32 роки. Тому його художня спадщина невелика, але високомистецька, новаторська на той час, багатожанрова, патріотична, завжди актуальна і повчальна для читача. Крім чудових ліричних поезій, написаних в пісенній формі, і громадських мотивів, він залишив нам вірші на історичну тему «Хмельницького обступлення Львова», «О Наливайку», «Болеслав Кривоустий під Галичем у літо 1139», «Бандурист», оповідання «Олена» — про опришка Медведюка. Він перший переклав «Слово о полку Ігоревім» (перший в українській літературі створив жанр сонетів «Мисль піднебесну» (1833), «Сумерк вечірній» (1836); залишив наукову публіцистику, переклади, статті з історії і мовознавства, записи фольклору на Золочівщині; підготував для селянських дітей рідну «Читанку» (1836); замість «кирилиці» застосував «гражданку» при друці «Русалки Дністрової».

Чимало поезій Шашкевича **покладені на музику** композиторами А.Вахнянином, Ф. Колесою, С. Воробкевичем, С. Людквичем, А. Кос-Антальським. За сюжетом оповідання Шашкевича «Олена» А. Гнатишин написав **оперу «Медведюк»**. А волелюбна «Цвітка дрібная» Шашкевича з музикою В.Матюка обійшла **весь світ**. Вона лунала на концертах у Львові, Стрию, Дрогобичі, Тернополі, Перемишлі, Чернівцях, у Києві, Ужгороді, Відні, Берліні, Парижі, Вашингтоні, Торонто, Буенос-Айресі — у виконанні славних українських

оперних співаків: **С. Крушельницької, М. Павліків, О. Любич-Парахоняк, І.Сологуб, І.Синьенської-Іваничківської, М. Сабат-Свірської; О. Мишуги, М.Менцинського, О.Носалевича, А. Гаска, М. Голінського, І. Григоровича, М. Скала-Старицького...** Творча особистість поета і просвітителя М. Шашкевича — будителя національного відродження в Галичині — виразно відображена у його поезіях.

*Дайте руки, юні друзі,
Серце к серцю най припаде,
Най цезають тяжкі туги,
Уж, охота най засяде.
Разом, разом, хто сил має,
Гоніть з Русі мраки тьмаві,
Зависть най нас не спиняє,
Разом к світлу, друзі жваві!*

Другові

*Відкинь той камінь, що ти серце трисне!
Дозволь — в той сумний тишн
Най свободяньки сонько зблисне:
Ти не неволі си!*

***

*Цвітка дрібная
Молила неньку —
Вспну раненьку:
«Нене рідная,
Взоли ти болю,
Дай мені долю;
Щоб я зацвіла,
Весь луг скрасила,
Щоби я була,
Як сонце, ясна,
Як зоря, красна,
Щоби-м згорнула*

*Весь світ до себе!»
«Доню, голубку!
Жаль мені тебе,
Гарная лютко,
Бо вихор свисне,
Мороз потисне,
Буря загде, —
Краса змарнє,
Головацьку склониш,
Листяньки зрониш,
Жаль серцю буде...»*

Родовід Маркіяна Шашкевича по батьківській лінії походить із села Годів на Зборівщині. Тут прародичі і близькі родичі Шашкевича були 300 років парохами цього ж села, здобували освіту, переважно у Золочеві, Бережанах і Львові, а саме:

Прадід Маркіяна Шашкевича — священник Годова **Іван Шашкевич** (помер у Годові 1795), одружений з **Оленою Гаванською**.

Дідусь Маркіяна — **Семен Іванович Шашкевич** (народився у Годові, 23.01.1747 — помер 15.10.1828), одружений з **Мар'яною Сабатовською**

(померла у Годові 1849), був священником у Годові (1783-1785), Городилові (1786-1807), пізніше у Ясенівцях і Заліссі Золочів. округу, володів чудовим тенором.

Батько Маркіяна — **Семен Семенович Шашкевич** (нар. 18.05.1785 у Годові — пом. 30.01.1833 у с. Княже Золочів. округу), одружений у Підліссі 27.01.1811 з **Єлизаветою Авдиківською**, був парохом Підлісся і Княжого Золочівського округу.

Іван Іванович Шашкевич — брат дідуся Маркіяна (народився 1801 у Годові — помер 10.09.1855 в Годові), одружений 6.10.1826 р. з **Марією Мойсейович**, донькою священника з с. Мильно, коло Залізців, парох Годова (1832-43), Унева і Боричівки. Вони обанч. (І. Шашкевич і Марія Мойсейович-Шашкевич) мали дітей: доньку Юліану Іванівну Шашкевич (народилася у Годові 9.12.1838), з нею одружився священник, парох Годова з 1856р. **Теодор Луцик** (народився 1833, у с. Мильно — помер у Годові, 1896).

Брат дідуся Маркіяна, згаданий тут вище, Іван Іванович Шашкевич і його дружина Марія Мойсейович мали ще дітей, народжених у Годові — Антона Івановича Шашкевича (нар. 70.07.1840); Михайла Івановича Шашкевича (нар. 27.10.1841), і Деонізія Івановича Шашкевича (нар. 23.05.1845 у Годові) працював 20 років учителем, з них од 1888 у сусідньому від Годова селі Жабина, де й помер на астму 1893 р., залишивши дружину і дітей. Таким чином, письменник **Володимир Теодорович Луцик** (1857-1909) був Маркіянович троюрідним братом, а вчитель Деонізій Шашкевич (1845-1894) був дядьком Маркіянові. На цвинтарі у Годові похоронені близькі родичі письменника Маркіяна Шашкевича та його батька Семена, на окремих із їх могил ще й досі стоять кам'яні пам'ятники.

Літ.: Письменники Зах. України 30-50 рр. XIX ст. Художні твори, статті, листи. — К., 1965; Медведик П. Маркіян Шашкевич на Тернопільщині // Вільне життя. — 1958. — 17.VIII.

ЛУЦИК Володимир Теодорович (2.09.1857, с. Годів, 1909, Львів) — письменник, журналіст, перекладач, троюрідний брат М. Шашкевича (по материнській лінії). **Походив із священницької родини Шашкевичів, які були 300 років парохами у Годові на Зборівщині.** Дід письменника Луцик походив з козацької родини на Наддніпрянщині. Він після ліквідації Запорізької Січі царичею Катериною II втік у Галичину, в село Мильно біля Залізців, одружився, був мельником, а його син **Теодор Луцик** (1833-1896) став священником на парохії в селі Годів (тоді Золочів. повіту), одружився з Юлією Іванівною Шашкевич, попаданкою, донькою священника Івана Івановича Шашкевича (1801-1855), Закінчив В. Т. Луцик Бережанську гімназію (1876) і філологію у Львів, університеті (1880). З 1873 р. — кореспондент львів. газет «Слово», «Пролом», «Новий пролом», «Беседа», «Страходуд».

Автор повістей «Кровавий танець» (1896, про боротьбу з татарами 1694 р. у Годові), «Не вводи нас во искушение» (1900); оповідань «Старець в одну ніч» (1886), «Зозулька» (1899), «Любов», «Чародійка»; новел «На слізнички шляху» (1886), «Записки лікаря»; гуморесок «Любовна комедія», «Чоботики святого», «Рандеву»; легенди «Помста моря»; фантазії «Пустинний дух» та літер. казок.

Переклав твори Св. Чеха «Кмітливість художника», «Пані Юність»; баладу «Шукач скарбів» Й. В. Гете. Деякі твори написав у Годові, зокрема гумореску «Рандеву» (восени, 1887). Гостив рідко у батька в Годові до 1896 р.

ГАБРУСЕВИЧ Іван (1902, село Годів Зборівського району — 16.05.1944, помер у німецько-фашистській тюрмі концтабору «Заксенгаузен» біля Берліна) — український політичний діяч.

Народився у сім'ї священика. З юнацьких літ був глибоко релігійною людиною і патріотом, боровся за волю і державність України, Закінчив гімназію. Відбув службу в польській армії (у ній українці змушені були служити). Закінчив студії у Львівському університеті і включився у підпільну боротьбу серед молоді.

У 1929 році І. Габрусевич очолив підreferентуру Крайової Езекутиви ОУН. У легальній пресі і підпільних виданнях друкував свої статті й теоретичні розвідки національної боротьби за державність України. Найголовніші з них були його праці «На засадничі теми» та «Місце України в світі».

Зазнавши чимало лиха в тюрмах, І. Габрусевич ввійшов за кордон. Після проголошення відновлення Української держави 4 червня 1941 року німецьке гестапо ув'язнило І. Габрусевича у тюрму Берліна, звідки в січні 1942 р. його перевели до концтабору «Заксенгаузен». Серед тюремних злигоднів стан здоров'я І. Габрусевича погіршився. До туберкульозу легенів додався туберкульоз кісток і залоз. Гестапівські «лікаря» робили над звичим експерименти, операції. 16 травня 1944 р. його перевели до «лікарні», де він помер того дня о 7 годині вечора.

Під час хвороби йому було дозволено писати до батьків і дружини. Але вже після смерті написаних ним листи гестапівці віддали його дружині з повідомленням про смерть її чоловіка. Такою була страшна доля борця за державність України.

Літ.: Габрусевич Іван // Гунько О. М. Їх слід на Зборівській землі. — Бібл. посібник. — Тернопіль, 1996. — С. 33-34.

ЧЕРЕМХА Богдан Михайлович (нар. 1957, с. Кальче Зборівського району) — вчений-селекціонер стимулювання росту зернових сільськогосподарських озимих та ярих культур і багаторічних трав, кандидат біологічних наук. Закінчив Кальчеську семірацію і Поморянську середню школу та Київський сільськогосподарський інститут (1982). Працював науковим співробітником Миронівського науково-дослідного інституту у місті Миронівка Київської області (до 1990 р.), описав переїхав до Києва.

Захистив дисертацію на звання кандидата сільськогосподарських наук. Автор наукових праць.

ФРАНКО Іван Якович (27.08.1856, с. Нагуєвичі, тепер с. Івана Франка Дрогобицького р-ну Львів, обл. — 28.05.1916, Львів) — визначний поет, прозаїк, драматург, перекладач, публіцист і критик, журналіст і видавець, фольклорист та етнограф, філософ та історик культури, вчений з світовим іменем.

Уперше на Зборівщині побував І. Франко влітку у липні 1894 року, коли із Золочева переїздив через Поморяни і Розгадів, Урмань, прямуючи на відпочинок

сподах сучасників» (Львів, 1972, книга друга, С. 64-66), а також описав Б.Левикий у мемуарах «Мої Бережанці».

до письменника Андрія Чайковського у Бережани. З А. Чайковським приїхав І. Франко до Жукова, де гостив три дні на приходстві Сильвестра Лепкого. Саме тоді І.Франко у товаристві А. Чайковського, священника і письменника Сильвестра Лепкого і його сина, тоді студента університету Богдана Лепкого, виїздили з Бережан через Розгаді та хутір Дубину, щоб поцікавитись рідкісними книгами у старій бібліотеці Краснопушанського монастиря. У цій бібліотеці Франко придбав старовинний рукопис «Мінет» з додатком творчості. Про перебування львівського гостя у Краснопуші та Жуківні розповів А.Чайковський у «Слогах», які: опубліковані у збірнику «І. Франко у сподах сучасників» (Львів, 1972, книга друга, С. 64-66), а також описав Б.Левикий у мемуарах «Мої Бережанці».

КУПЧИНСЬКИЙ Роман Григорович (псевд. і крипт. Мусія Гак, Галактион Чіпка, Мирон-Доля, Тойсам, Зиз, М. Д. та ін), (нар. 24.09.1894, с. Розгаді — 10.11.1976, м. Сессінг біля Нью-Йорка) — поет-лірик і композитор, автор пісень, прозаїк, критик, журналіст. Багато Р. Купчинського був парохом у Поморянах у 1887 — 1890, а в 1891 — 1895 у сусідньому Розгаді. Дитячі та юнацькі роки Р. Купчинського минули (з 1896 року) у с. Кадлубиськах Бродівського повіту. Закінчив Перемиську гімназію (1913); навчання у Львові, університеті перервала Перша світова війна. Він вступив добровольцем у легіон Українських Січових Стрільців і проішов з ними всі воєнні шляхи — бої на Маківці,

Лисоні, під Бережанами і Потуторами, Куропатниками і Конохоми, за Збручем. Працював у Пресовій команді разом з поетами, композиторами Л. Легким, Ю. Назарком, М. Гайворонським, А. Лощицьким, С. Чарнецьким, Ю. Шкрумелюком. Після розбратання УГА перебував у польському таборі полонених у Тухлі на Помор'ю до лютого 1921 р., там написав пісні. На фронтах визвольної боротьби УСС Р. Купчинський як поет і композитор став співцем стрілецької слави і героїзму. Першу пісню «Ой там при долині» написав 1915 р. у Карпатах, а в жовтні 1916 — пісню «Як з Бережан до кадрів» — під час переходу стрільців з Лисник і Бережан до Потутор.

Купчинський — автор слів і музики стрілецьких пісень: «За рідний край», «Ой там при долині», «Заквітчали дівчаточка», «Ой шумить, шумить та дівочонька», «Ой чого ж ти закурився, стрільче синови», «Готуй мені зброю», «За твою, дівчино, личенька шишко», «Човен хитався», «Пішов стара мати», «Накрила нічка», «Лети, моя душо», «Гей там, у Вільхівці (співавтор Л. Лелький)», «Не сміє бути в нас страху», «Вдарий мечем!», «Піймо, друзі», «Зажирилися

галиманки», «Ой та зажирилися стрільці синови», «Мав я раз дівчиноньку», «Ірника», «Як стрільці йшли з України», «Засумуй, трембіто...» Чимало з них були написані на Тернопільщині. На слова Купчинського написали мелодії М. Гайворонський («Ой впад стрільці»), А. Баландюк («Ой зацвіла черемха»). Стрілецькі пісні: Р.Купчинського видані у Львові 1937 року в збірниках «Великий співак «Червона каліна» і «Альбомі стрілецьких пісень» Б. Вахнянина (більшість з них в обробці інших композиторів).

У 1921 р. Купчинський видав драматичну поему про бої на Маківці в Карпатах «Великий День», повість-трилогію із стрілецького життя — «Курилася доріженька», «Перед навалюю» (1928), «У звирах Бесиду» (1929). У 20 — 30 рр. опублікував пісні, воєнні спомини, фейлетони. Був головою Товариства письменників і журналістів ім. І. Франка у Львові (з 1934). Член редакції в-ва «Червона Каліна». 1944 р. емігрував до Німеччини, а згодом у США. Видав тоді поему «Скоропад» (1965, Нью-Йорк), «Мисливські оповідання» (1964, Вінніпег), повну збірку (60 пісень) «Ми йдемо в біж» (1977). Його твір «Боже Великий...» став пісенною молитвою українського народу.

Літ.: Кулеша Н. Роман Купчинський // Укр. журналістика в іменах. — Львів, 1995. — Вип. 2. — С. 107-110.

ВИННИЧОК Дмитро Павлович (нар. 1.03.1930,

с. Розгаді, тепер Зборівського району Тернопільської обл.) — художник, режисер, артист. Зростає у селянській та дяківській родині. Навчався у Бережанській гімназії; закінчив 1948 р. Поморянську середню школу Львівської обл. (у школі редагував літературно-гумористичну газету, очолював драматичний гурток, ставив «Назара Стодолю» Т. Шевченка, «Безталану» Карпенка-Карого). Навчався на художньому відділенні редакційно-видавничого факультету Львівського поліграфічного інституту ім.І.Федорова (1948 — 1949 рр., вчителі малювання і графічного рисунка — відомі митці Ол. Кульчицька, Ів. Форостецький, В. Бунія); студіював на режисерському факультеті Вищої школи профспілок у Санкт-Петербурзі (1956 — 1959). Працює з 1961 р. директором, режисером і художником Народного театру у робітничо-шахтарському Палаці культури на Львівщині.

У 1967 р. Народний театр, очолюваний Д. Винничком, став лауреатом обласного і республіканського фестивалю, в 1968 р. одержав звання «Народного», у 1971 р. після вистави «Орґія» Л. Українкі творчому колективу присвоєно ім'я видатної поетеси. Серед вистав режисера і художника Д. Винничка були: «Назар Стодоля» і «Микита Гайдай» Шевченка, «Державна зрада» Лепка (про суд над Шевченком); «Орґія», «Лісова пісня» і «Камінний господар» Л. Українкі; «Степовий гість» Грінченка; «Пошились в дурні» Кропивницького; «Алмазне жовно» Конєри, «Лімерівна» П. Мирного, «Олеся Добувш» Первوماйської, «В неділю рано зілля копала» за О. Кобилянською, «На Івана, на Купала» Стельмаха, «Запорозько

«Вертеп різдвяний» Червоноградського театру у Донецьку, 1991 р.

«Аллазне жорно» І. Коңерлі

*Шиян А. «Котигорошок»
червоноградського театру Львівської обл.
Режисер Д. Винничок, 1963 р.*

*«Орія» Лесі Українки.
Режисер Д. Винничок, 1973 р.*

«Олекса Довбуш» Л. Первомайського

Січа» і «Фаросни» Коломійця, «Енеїда» за Котляревським, «На сьомому небі» Зарудного.

З ролей Д. Виннича: Андронатті («В неділю рано...»), Скорик («Сватання на Гончарівці»), Дубровський («Алмазне жорно»), Гримач («Дума про Морозенка»), Іван («Безталанна») та ін. З театром гастролював з 1969 р. у областях Івано-Франківській, Волинській, Житомирській, Рівненській, Закарпатській, Львівській, Тернопільській (у Зборові, Озерній, Бережанах, Жабині, Розгадові, Храбузній, Урмані, Конохах та ін.). З 1989 р. театр показував сценічно-музичні козацькі та стрілецькі картини на майданях у Львові, Берестечку, Запоріжжі; театралізовани походи на ювілейних святах у Львові, Луцьку, Самборі, Ковелі, Нововолоську та на Хрещатику в Києві, Полтаві та ін. містах; дійства Різдвяного вертепу — у Львівській, Волинській і Донецькій областях; на Зборівщині. Більше 10 вихованців Червоноградського народного театру працюють у професійних театрах Львова, Чернівців, Києва, Сімферополя. Крім театральної сценографії для всіх вистав Червонограда, в доробку Виннича-художника: живописні та графічні портрети родичів і друзів; акварельні пейзажі, графіка; сюжетна картина «Хрещення України-Русі»; малював церкви в Богутині, Храбузній, Бібцанах... 40 його акварелей і графіка — у Львіві, істор. музеї. Організатор Музею поета і композитора Р. Купчинського у Розгадові на Зборівщині (відкрито 26 травня 1990 р.)

БУЛА Богдан Васильович (нар. 25.04.1960, с.Розгадів Зборівського р-ну Тернопільської обл.) — педагог середньої школи, історик, краєзнавець.

Закінчив Бродівське педучилище (1979) та історичний ф-т Ів.-Франківського педінституту (1987). Працював учителем Дунаївської середньої школи Львів. обл. та Бережанських середніх № 2, № 1 (з 1982 р.) теper директор СШ № 2.

Хорист народної капели «Боян», член Ради «Провісита» Бережанського р-ну. Оpubлікував свій «Нарис історії села Розгадів» (Бережани, 1994, з іл.).

ТРИНЬКО Роман Іванович (14.07.1933, село Краснолуца, тепер Бережанського району) — доктор економічних наук, професор, дійсний член Української академії аграрних наук, Заслужений діяч науки і техніки України (1989), народжений Почесною відзнакою Президента України (1996).

Закінчив з відзнакою Поморянську середню школу (1925) і Львівський сільськогосподарський інститут (1957). Один із ветеранів цього ж інституту та його економічного факультету. У 1974 — 1989 рр. на посаді проректора з науково-дослідної роботи, а в 1989 — 1998 рр. — очолював ректорат інституту. Захистив докторську дисертацію на тему «Питання теорії і аналізу ефективності використання виробничих ресурсів» (1975).

За час перебування на посаді ректора створив базу комп'ютерної техніки і сприяв відкриттю нових спеціальностей і спеціалізації, що дозволило інституту в 1995 р. успішно пройти атестацію і одержати четвертий рівень акредитації на статус державного аграрного університету.

Зроблено вагомий вклад у вдосконалення навчального процесу на економічному факультеті Львівського державного аграрного університету. Видано навчальні посібники «Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств» (1987 р.) та «Математична статистика» (1992 р.). Очолюючи з 1985 року і донині спеціалізовану раду із захисту кандидатських дисертацій, набув певного досвіду в якійсній оцінці наукового рівня дисертаційних досліджень, який узгальняв у фундаментальній праці «Методика економічних досліджень» (1999 р.).

Принципово по-новому трактує визначення та класифікацію статистичних групувань як одного з пріоритетних методів економічних досліджень, що знайшло відображення у методичному посібнику «Статистичні групування» (1999 р.).

Оpubлікував 160 праць, у тому числі 2 монографії, 9 навчальних посібників. Науково-методичні праці переважно присвячені питанням економіко-статистичного дослідження розвитку та ефективності аграрного сектора Західного регіону, широко використовуються в навчальному процесі, при підготовці студентами курсових і дипломних робіт, викладачами і аспірантами при проведенні наукових досліджень.

Налагоджено творчу співпрацю з науковцями Чеського аграрного університету (Прага) та Люблінської рільничої академії (Люблін), практикується взаємочужсть в наукових конференціях, публікація результатів наукових досліджень у спільних виданнях.

Основні публікації:

1. Кадюк З. С., Тринько Р. І. Застосування економіко-математичних методів у плануванні сільськогосподарського виробництва: Навчальний посібник. — Львів, 1968. — 31 с.
2. Радченко П. М., Тринько Р. І., Рашковський І. Ф. Економіко-статистичні методи вивчення розвитку зернового господарства і тваринництва. — Львів, 1969. — 187 с.
3. Тринько Р. І. Статистические методы в экономических исследованиях: Учебное пособие. — Львов, 1978. — 87 с.
4. Тринько Р. І. Статистические методы оценки эффективности сельскохозяйственного производства: Учебное пособие. — Львов, 1985. — 96 с.
5. Тринько Р. І., Яцків М. І. Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств: Навчальний посібник. — Львів, 1987. — 211 с.
6. Тринько Р. І., Тарасова В. В. Математична статистика: Навчальний посібник. — Львів, 1992. — 264 с.

7. Тринько Р. І., Тринько О. Р. Короткий словник термінів ринкової економіки. — Львів, 1992. — 35 с.

8. Тринько Р. І. Статистичні групування. Методичний посібник. — Львів, 1999. — 58 с.

9. Тринько Р. Соціально-економічна сутність податків. — Львів, 2000. — 35 с.

Поморяни-Богутин-Жорнів-Махнівці

ВАГИЛЕВИЧ Іван Миколайович (2.09.1811, с.Ясень, тепер Рожнятинського р-ну Івано-Франківської обл. — 10.05.1866, Львів) — поет, філолог, фольклорист, етнограф. Брав участь у підготовці альманаху «Русалка Дністрова» (1837), в якому помістив свої твори «Мадей», «Жулин і Калина», народні колядки і передмову до народних пісень. Згодом написав етнографічні праці про гуцулів, бойків і лемків. Записував народні пісні на півдні Тернопільщини (у селах Порохова, Рожкине, Сівка, Пилипча, 1838 р.). Його записи колядок та щедрівок ввійшли до зб. «Колядки та щедрівки», укладені В. Гнатюком (1909). У 1931 р. Вагилевич свої подорожі здійснював з Бережанщини до Розгадова, Поморян. У Поморянах записав одну давню щедрівку «Стоїть ми, стоїть світлонька нова»:

*Стоїть ми, стоїть світлонька нова,
А в тій світлонці — гей, газдиненка,
Гей, газдиненка на ім'я Мариса.
Вона собі ходить, з челяддю говорить,
З челяддю заговорить, в кватирку ся дивить.
Дивиться, дивит в чисте поле,
В чисте поле, під темний лісок.
Ой висмотріла дивне звіря,
Дивне звіря — тура-оленя.
На головіж ж му — дев'ят рожечків.
Ой крикнула ж вона на свої слухи:
— Служеньки мої найвірнійші,
Беріть же собі шовкові сіті,
Другі заберіть ясенські стріли;
Ой виходіть в чисте поле,
В чисте поле, під темний лісок.
Єдині застрійте ясні стріли,
Другі завержте шовкові сіті,
Чей, спіймаєте дивне звіре,
Дивне звіре — тура-оленя.*

*Як спіймаєте — відразу вб'єте,
Відразу вб'єте, роги зшибете,
Роги зшибете, шубу здіймете;
Ой принесете та побісите,
Та побісите в новій світлонці.
В новій світлонці та на стіноньці —
Все ж то то буде, гей, газдинонці,
Гей, газдинонці на ім'я Мариса.*

У Поморянах Вагилевич слухав легенду про фантастичного дивного героя Шолудивого Буняка. Почуту легенду про Буняка у Поморянах та в інших місцевостях Вагилевич використав у дослідженні «Шолудивий Буняк».

З Поморян тоді прямував Вагилевич через села східної Золочівщини — до рідного села Я. Головацького Чепелі (тепер Бродівського району). Пройшов через Богутин і вийшов на стау давню дорогу до села Зарваниця-Золочівська, в якому записав від Луця Микитина щедрівку «Чи дома, дома, пан-господарю»:

Тоді ж І. Вагилевич записав ще від того ж селянина Луця Микитина у Зарваниці-Золочівській щедрівку «Пішов Івасенько в темний лісочок», «А в дівчиноньки по подвірєнцку», «Плила дівчина красм Дунаєм», «Там на горонці, в новій коршмонці».

Принадгдно тут скажемо, що село Зарваниця-Золочівська є тепер на пограниччі між Золочівським районом і близькими селами Славна і Метенив Зборівського району. Тексти цих щедрівок, записаних Вагилевичем від Луця Микитина, є дуже близькі до щедрівок, які побутують і сьогодні у селах Зборівського району, зокрема у селі Жабина.

Далі в цій мандрівці Вагилевича були успішні його записи у селі Ожидів над Бугом коло Золочева від Ониська Данилихи: щедрівки «У господаря плужок найкрасніше вийшов», «Та в Івана красна жінонька», «Ой піді Львовом на оболоню», «Угнав Івасенько вороне стадойко», «Ой заказано і зарадано», «Та в чистім полі біл терен стоїть», «А в соколойка а двір в острозі», «Ай рано, рано кури запіли», «Чом, дівчино, плясати не йдеш?», «За городейки, за ворожейки».

Від того ж Ониська Данилихи ним записані в Ожидіві ще три весільні пісні.

ЛОПАТИНСЬКИЙ Ярослав

(нар. 19 серпня 1871, Долина, тепер Ів.-Франківської обл. — пом. 12 січня 1936, с. Гологірка, тепер Золочів, р-ну Львів, обл.) — композитор, за професією лікар. Закінчив Віденський медичний інститут (1898). Навчався гри на ф-но в піаністки Л. Савич, а композиції у Відні у композитора С. Майкафара. Першу пісню написав «Весна до нас рік-річно повертає» на сл. Б. Лепкого. Працював лікарем 1898 — 1901 рр. у Поморянах, а згодом у Голгограх на Золочівщині. Відомі його солоспіви з ф-но на слова Б. Лепкого «Гей у лісі, в гаю» (1903), «Куди не ступлю»

(1904), «О пісню, яка ти прекрасна»; Лева Лопатинського «Студена вода» (1848), М. Курчеби «Не буду зривати тебе, білий цвіте» (1845), Лесі Українки «Нічка тиха і темна була» (1905) та інші.

Автор опер «Еней на мандарівці» за поемою І.Котляревського (1911), «Казка скал» (1926), оперети «Склянка води» (1911), інструментальних творів для духового оркестру, близько ста солоспівів на слова багатьох поетів. У Львівському видавництві «Торбан» видав «Альбом пісень на один голос» (1922) та серію романсів «Пісні Я.Лопатинського». Його солоспіви були у концертному репертуарі С.Крушельницької, А. Остапчук, М. Сабат-Свірської, І. Синенко-Іванської, Д.Бандурівської, М. Байко та інших.

Літ.: Медведик П. Лопатинський Ярослав // Наукові записки НТШ. — Львів, 1993, — т. 266. — С. 424-425.

ГУПАЛО-ЯСІНЧУК Домна (1895, м. Поморяни, Золочівського району Львівської обл. — 1971, Вашингтон, США) — санітарний лікар, а пізніше в США психіатр. Закінчила дівочу гімназію сестер Василянук у Львові, студіювала медицину спершу у Відні. При кінці Першої світової війни працювала помічником лікаря в таборі для евакуйованих у Гмиді (Австрія), пізніше в санітарній лікарні по боротьбі з тифом в УГА. Продовжувала подальше навчання медицини з 1922 у тасмійн Українським університеті у Львові, а завершила в Карловім університеті в Празі (1929). Працювала в Мукачеві на Закарпатській Україні. Переслідувана мадлярською поліцією, змушена була емігрувати до США в 1949 р. Працювала в психіатричній лікарні в Нью-Йорку. Гупало-Ясінчук — перша з Поморян лікар вищої категорії і діяч жіночого руху. У Вашингтоні працювала професором університету її донька.

КУЧУДА-КУЛЬЧИЦЬКА Дорота Мартинівна (1895, Поморяни, тепер Золочівського р-ну Львівської обл. — 23.07.1972, Нью-Йорк, США) — визначна громадська діячка, товариств у США, найвищазначна меценатка української науки, склала і передала свої заощадження в дар Науковому Товариству ім. Т. Шевченка (90800 доларів) для продовження українознавчих публікацій, які з відповідних наростання процентів у банку їй досі використовуються для науки.

За порадою брата Івана Кучуди, який був на еміграції у США, лані Дорота Кучуда перед війною 1914 року виїхала на еміграцію в США, де скоро опанувала англійську мову. Була куховаркою, а згодом освоїла жіночу косметику і відкрила свій власний косметичний салон. Вона стала діяльною, провідною особою у земляцькій громаді «Поморяни». Очолила жіночу секцію в потреби дати підтримку (в недзві, в часи безробіття і т. п.). Особисто присвячувала чимало часу і таланту для концертів і театрального гуртка, де радо і дуже вміло грала ролі.

БОДАК Оксана Іванівна (нар. 2.05.1942, м.Поморяни, тепер Золочів, р-ну Львів, обл.) — хімік-органік, педагог, професор, доктор хімічних наук (1984), лауреат всесоюзної та республіканської премії у галузі хімічних наук (1977, 1984). Закінчила Поморянську середню школу (1957), Львів, університет ім. І. Франка (1964), навчалася у провідних професорів Гладішевського Є., Крип'якевича П., Черкашина Є. Працювала у Львів, університеті лаборантом-інженером, асистентом, доцентом, професором (з 1985), зав. кафедрою органічної хімії (з 1989); головою секції хімії Західного наукового центру НАН України, представником України в Європейській спілці кристалографів.

Наукові інтереси О. Бодак — дослідження сплавів рідкісноземельних металів. Захистила кандидат. дисертацію 1970 р. на тему «Дослідження потрійних систем церій-нікель, кобальт, залізо-силіції та їх аналогу (фазові рівноваги, кристалічні структури та деякі фізичні властивості сполук). Тема докторської дисертації — «Взаємодія рідкісних земельних металів у потрійних системах» (1984). Автор понад 390 наукових праць. Серед них: «Потрійні системи, які містять рідкісні земельні метали» (1985, співавтор Є. Гладішевський), «Кристалохімія інтерметалевих сполук рідкісноземельних металів» (1982, спів. Є. Гладішевський) та інші. У співавторстві із зарубіжними вченими надруковані праці: «Потрійні сплави» (Вейнгейм, Німеччина, 1995, — т.т. 14, 15), «Основні дані і фазові діаграми металевих систем» (Штутгарт, Німеччина, 1998, — т.т. 1-5).

Брала участь у наукових конференціях у Львові, Києві, Москві, Владивостоці, Петербурзі, Душанбе, Бухарі, у Японії (Ніагата, Сандай), Нідерландах (Енхеде), Італії (Епіге), Німеччині (Мюнхен). Підготувала двох докторів наук (Б. Котура, В.Павлюка) та 32-х кандидатів наук.

БОРЩ Іван Федорович (23.03.1920, с. Цибарівка Красилівського р-ну Хмельницької обл. — 28.04.1974, м. Поморяни Золочівського р-ну Львівської обл.) — талановитий диригент і хормейстер, виконавець гри на народних інструментах (цимбали, скрипка, кобза, сопілка, бугли, решето та інше), майстер виготовлення різних народних струнних та духових інструментів, живописець, різьбяр. Проходив стажування у Львівському Будинку народної творчості. Працював художнім музичним керівником різних за виконанням хорових і музичних фольклорних ансамблів, а також дуетів, тріо, квартетів, тріостіх музик у поморянському Будинку культури. Концертами своїх

ансамблів, а також з'єднаними великими ансамблями музикантів Поморянського і Жабинського колективів (тепер Зборівського району) виступав у багатьох містах і селах Львівщини, Тернопільщини, на обласних і республіканських оглядах Києва,

в етнографічних музеях під відкритим небом, на «Високому замку» у Львові та музею в Пирогове під Києвом, на телебаченню у Києві та Львові, на підмоцках Співного поля в Тернополі.

У співпраці, спільних показових концертах вміло використовував багатожанровий співозвучний репертуар фольклору села Жабиня, сільських скрипалів Йосипа та Василя Банидигів, Петра Прокопового і Федька Михайлишина, контрабасистів Михайла Медведика і Йосипа Банадиги.

Окремі виконавці-музиканти Жабиня зберегли свої записи на грамофонних платівках фірми «Мелодія» та інших фонозаписах.

ТРИЛІВСЬКИЙ Кирило (6.05.1864, с. Богутин

Золочівського р-ну Львівської обл. — 19.10.1941, Коломиї Івано-Франківської обл.). У родині священика народився Кирило Трильовський — громадсько-політичний діяч Галичини кінця 19 — поч. 20 ст., публіцист, адвокат, депутат австрійського парламенту.

Навчався у школі Золочева і Бродів, у Золочівській і Коломийській гімназіях, на правничому факультеті університету в Чернівцях, Відні і Львові. У юності переїхав на Покуття, працював адвокатом у Коломії. Заснував товариство «Січ» (1900). Двічі був обраний послом до Віденського парламенту (1907, 1911), і послом до Львівського сейму. Видавав робітничий часопис «Громада» в Коломії (1896 — 97), місячник «Зоря» (1903 — 05), календарі. Дружив з письменниками В. Стефанюком, І. Франком, А. Чайковським, С. Яричевським, Костянтином Малицьким. За своє життя видав 1800 статей, 80 популярних брошур, збірку віршів поетів-початківців «Вперед» (1888). Він є автором популярних пісень під псевдонімом Клим Обух: «Гей, там на горі Січ іде», «Гей, завіла черемшина, з неї цвіт приулав», «Про Січ славу, Запороже співав батько наш Тарас».

К. Трильовський як депутат виголосив у парламенті Відня за 1907 — 1911 рр. одинадцять промов на захист прав українського народу і вніс 136 заяв проти кривд селян, робітників, пастухів, які переважно були усунені австрійським урядом.

Січова пісня

Слова і музика К. Трильовського

*Ой завіла черемшина, з неї цвіт приулав.
Гей-ей! Гей! З неї цвіт приулав!
Марширують казаченьки, бо такий приказ вдав.
Гей-ей! Гей! Бо такий приказ вдав.
Подивися, моя мамо, та й у твій квартиру.
Гей-ей! Гей! Та й у твій квартиру.
Спускається січ прелюбав з гори на долину.*

Гей-ей! Гей! З гори на долину.

А мій милий, чорнобривий, в сам перед ступає.

Гей-ей! Гей! В сам перед ступає.

І ясно буловою на всі боки махає.

Гей-ей! Гей! І ясно буловою на всі боки махає.

За ним славне товариство, як той мак, як той мак.

Гей-ей! Гей! Як той мак, як той мак.

Ніженьками вибиває в один такт, в один такт,

Гей-ей! Гей! В один такт, в один такт.

Межи ними пан хорунжий, хоружов — як той цвіт,

Гей-ей! Гей! Хоружов — як той цвіт.

За не в підуть козаченьки аж за море, на край-світ.

Гей-ей! Гей! Аж за море, на край-світ.

Гей-ей! Гей! Аж за море, на край-світ...

МИХАЙЛО-лірник із села Богутин. У 1932 — 1939 роках заходив двічі на рік до сіл Жабиня, Годів та близькі хутори Кульби і Парцеляни. Приходив на Великодні свята, Вознесінні Господні або Зелени свята — у час хромових празників грав і співав. У його репертуарі були переважно пісні: релігійні «Про бідного Лазаря», «Ой зійшла зоря вечорова, над Почасом стала», «Ой пішла сирітка та на гріб плакати», «Про страшний суд», «Іди, мамо, геть від мене», «В жилин четвер по вечері ішов Ісус на спашери», «Страдална мати під хрестом стояла»; історичні — «Пісня про Нецая», «Гей, на горі, там жінці жнуть», «Ой поїд гай зелененький» (про Довбуша) та ін.

БОДНАР Іван Федорович (7.12.1821, с. Торгів,

тепер Золочівського р-ну Львів. обл. — 1912, у Торгові)

— посол до австрійського парламенту у Відні в 1867

— 1873 рр. Статечний грамотний селянин, громадський

діяч Золочівського повіту. Був вийтом і дяком Торгова,

першим головою «Просвіти» (1897 р.), захищав як

посол права селян, українську мову і освіту. Виховав

внука-сироту **Петра Боднара** (1880 — 1958), який

закінчив Золочівську гімназію (1899), був монахом у

Добромилі, Крехові, Лаврові та Інсбруку (Австрія), де

закінчив теологічні студії і висвятився на священника

(1909); капелан УГА, ігумен монастиря Василян у

Перемішлі, а 1922 р. виїхав на еміграцію до Канади. У

м. Мандері збудував славнозвісну «Мондерську Голгофу» і «Хресну дорогу». Як професор богослов'я виховав десятки священників. Переклав і видав праці: «Отець М. Шмідт. Конференції до місячної обнові» у 3-х томах, «Майські начерки» (2 цикли), «Сніт частинний», «Боротьба совісті» та ін.

Юрист, доктор права **Василь Боднар**, правнук посла до Віденського парламенту, народився 28.06.1908 р. в Торгові. Початкову освіту здобув у

сусідньому селі Славна на Зборівщині, куди переселилися його батьки. Закінчив університетські студії права у Кракові, працював у адвокатській канцелярії д-ра В. Безпалька в Золочеві. У 1944 р. емігрував до Австрії, в місті Інсбруці продовжував університетські студії. 1949 року емігрував до Нью-Йорка. Помер 21.11.1980 року у США.

БОДНАР Ярослав Ярославович (нар. 9 листопада 1945 року в с. Торгів Золочівського району Львівської області).

Працює в галузі патологічної анатомії. Доктор медичних наук (з 1992 р.), професор (з 1994 року), член Міжнародної академії інтегративної антропології (з 1994 року) і Наукового товариства ім. Т.Г. Шевченка (з 2002 року).

Нагороджений Почесними грамотами Міністерства охорони здоров'я України (1970, 1994, 2002).

У 1970 році закінчив Тернопільський медичний інститут за спеціальністю «лікувальна справа» і був скерований на наукову роботу. У 1970-1972 роках навчався в аспірантурі при кафедрі патологічної анатомії. Вся науково-педагогічна діяльність пов'язана із кафедрою патологічної анатомії Тернопільської державної медичної академії ім. І. Я. Горбачевського: асистент (1972-1993 рр.), доцент (1993 р.), професор (1994р.), завідувач кафедри патологічної анатомії з секційним курсом та судової медицини (з 1994 р. по теперішній час). У 1993-1998 рр. обіймав посаду проректора з навчальної роботи.

Головний науковий напрям — проблеми клініко-морфологічних проявів патології легень, серця і шлунка. Вперше серед вітчизняних вчених морфологічно обґрунтував участь ендокриноцитів серця в регуляції водно-солевого обміну, розробив клініко-морфологічні критерії діагностики хронічних неспецифічних бронхопневмоній. Вивчив питання патоморфозу виразкової хвороби шлунка при різних методах її лікування. Велику увагу надавав удосконаленню навчального процесу, за його безпосереднього участю на кафедрі розроблені і впроваджені методи програмованого контролю. Ним запатентовано способи визначення кровопостачання серця та моделювання адреналінових ушкоджень серця (6 винаходів), опубліковано 180 наукових праць, підготовлено одного доктора і чотирьох кандидатів медичних наук.

Основні наукові праці:

Боднар Я.Я., Файфура В.В. Патологічна анатомія і патологічна фізіологія людини: Підручник. — Тернопіль: Укрмедкнига, 2000. — 494 с.

Боднар Я.Я., Романюк А.М., Кузів О.Є. Практикум з біопсійно-секційного курсу: Посібник. — Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. — 188 с.

Боднар Я.Я., Кузів О.Є., Романюк А.М. Патологічна анатомія: Посібник. — Тернопіль: Укрмедкнига, 2003. — 264 с.

СЕНЬКІВ-ГАБРИЄЛЬ Ганна Сафатівна (нар. 23 січня 1947, с. Торгів, тепер Золочівського р-ну Львівської обл.) — вчена-агротехнік, кандидат сільсько-господарських наук за спеціальністю агрохімія. Закінчила Торгівську семирічку, Поморянську середню школу (1964), хімічний ф-тет Львівського університету ім. І. Франка (1970). Працює з 1970 р. лаборантом, ст. науковим співробітником, а з 1997 завідувачем лабораторії Інституту землеробства і тваринництва Укр. Академії с/г наук України в Оброшено коло Львова.

Захистила дисертацію на тему: «Вплив удобрення на врожай озимої пшениці західного лісостепу України» (1983). Має 45 праць власних і сім окремих

співаторських досліджень. Опублікувала праці: «Вплив на врожай застосування добрив на гумусний стан сірих лугових ґрунтів» (1978), «Вплив добрив на амінокислотний склад ґрунту для доброї врожаю пшениці» (1978) та ін.

СЕНЬКІВ Михайло Васильович (нар. 4.08.1953р.

у Торгові Золочівського району Львівської області в сім'ї селянина) — історик. Закінчив Поморянську середню школу (1970) та історичний факультет Кам'янець-Подільського державного педінституту (1975, нині педуніверситет ім. Івана Огієнка). Працював учителем історії в Куровичівській ШШ (1975 — 1977), науковим співробітником Інституту суспільних наук АН у Львові (нині — Інститут українознавства ім. Крип'якевича НАН України, 1978 р.). Навчався в аспірантурі Інституту суспільних наук АН УРСР (1980 — 1983). Захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук (1984). У 1984 —

1986 рр. — науковий співробітник Інституту суспільних наук АН УРСР, з 1986 р. працює на викладацькій роботі в Дрогобицькому державному педуніверситеті ім. Івана Франка. Доцент кафедри історії України і політології.

Автор монографії «Колективізація сільського господарства в західних областях України. 1944 — 1952 рр.» (Дрогобич: Відродження, 1998), «З історії соборності українських земель. 1917 — 1945 рр.» (Дрогобич: Відродження, 1999). Співавтор колективних досліджень: «Українське Карпати. Історія» (Київ, 1989), «Формування світглядних позицій вчителя» (Львів, 1992), «Західноукраїнська Народна Республіка. 1918 — 1919 рр.» (Дрогобич, 1996), «Ватажки народних повстань в Україні у XVIII ст.» (Дрогобич, 1997), «Історичні портрети князів Русі-України» (Дрогобич, 1998). Автор понад ста наукових праць.

ВІХАСТІЙ Ігор Миколайович (народ. 17.02.1988, містечко Поморяни, тепер Золочівського р-ну на Львівщині) — дякон Чортківського греко-

католицького монастиря. Закінчив 8 класів Поморянської і 10-ий клас Золочівської середньої школи, а з відзнакою Івано-Франківську духовну семінарію (2001). Виховання у чесному релігійному дусі одержав у родині своїх батьків, дідуся Петра Віхастого і бабусі Ганни у Жабині, де перебував пів час канікул. Він є першим священником-духівником Поморянської школи.

ГЛІБОВИЦЬКИЙ Клим (народився 1875, с. Махнівці, тепер Золочівського району — 24.04.1907, Тернопіль) — український математик, педагог гімназії, дійсний член НТШ у Львові. Навчався в Бережанській гімназії, у Львівському університеті у відомого професора Пузину. У 1896 — 1907 рр. працював професором математики і фізики Тернопільської української гімназії. Був здібним фахівцем. Його наукові праці присвячені теорії алгебраїчних рівнянь, проблемі їх розв'язку, теорії диференціальних рівнянь і функцій.

Лит.: Клим Глібовицький — дослідник алгебраїчної теорії рівнянь // Возняк Г. Математики — дійсні члени НТШ у Львові. — Тернопіль, 1994. — С. 43-44.

Поморянська школа

1875-1907

1875-1907

У ній навчалися: згодом відомі поети, прозаїки, драматурги, перекладачі, фольклористи та етнографи, журналісти, критики, бібліографи, художники, музиканти, театрознавці, мовознавці, літературознавці, лексикографи, педагоги.

Бігліязен Генрик (1855-1934) — польський вчений, літературознавець, етнограф, автор «Нарисів польської літератури», спогадів про І. Франка.

Дурбак Роман (1914-1993) — поет, священик.

Желєхівський Євген (1844-1885) — фольклорист, лексикограф, педагог, автор «Малорусько-німецького словаря» (1884-1892), спричинився до т.зв. введення фонетичного правопису «желєхівки».

Йосифович Дмитро (1867-1942) — письменник, перекладач, священик.

Хакникевич Кирило (1850-1926) — письменник, журналіст, педагог.

Качала Степан (1815-1888) — письменник, публіцист, священик.

Коковський Франц (1885-1940) — поет, прозаїк, драматург, перекладач п'єс, етнограф Лемківщини.

Косіна Ян (1827-1899) — чеський письменник, філолог, критик, перекладач, педагог.

Художник Ярослав Омелян

Кузеля Зекон (1882-1952) — мовознавець, історик, фольклорист, етнограф, лексикограф, бібліограф, журналіст, публіцист, дійсний член НТШ, видавець, педагог.

Левицький Петро (1840-1893) — перекладач.

Лепкий Богдан (1872-1941) — поет, прозаїк, літературознавець, критик, художник, педагог, перекладач, дійсний член НТШ.

Лепкий Лев (1888-1971) — поет, прозаїк, композитор, художник, журналіст, видавець, критик, засновник лялькового театру «Скоморохи» і «Вертепу наших днів» (1926).

Лепкий Сильвестр (1845-1901) — поет, журналіст, автор церковних пісень (воскресних), скрипаль, фольклорист, священик.

Лежоговський Теодосій (1869-1919) — майстер-проповідник, священик, діяч «Просвіти», автор 5-томного збірника «Провіді» (1933-1936).

Левицький Володимир (псевдонім Василь Лукич, 1856-1938) — письменник, журналіст, бібліограф, редактор часопису «Зоря» (Львів).

Лотоцький Антін (1881-1949) — поет, публіцист, прозаїк, автор віршованих казок, історичної белетристики, літературно-критичних і мовознавчих досліджень.

Лотоцький Володимир (1883-1958) — журналіст, громадський діяч.

Лотоцький Лев (1850-1926) — письменник, драматург.

Луцик Володимир (1857-1909) — письменник гумористичних оповідань.

Масляк Володимир (1858-1924) — поет, прозаїк, педагог.

Мох Рудольф (1816-1892) — уродженець Бережан, поет, священик, один із дослідників «Руської трійці», один із засновників культурно-освітнього товариства «Галицько-Руська Матиця». Був першим автором нової української драматургії Галичини. Починаючи з 1848-1849 років, ним написані і опубліковані у Львівській газеті «Зоря Галицька» п'єси «Тернопілянин» та «Розлука орендарська», які були поставлені аматорами Львова. У 1949 р. видав п'єсу «Справа в селі Клементині», яку І. Франко назвав «першою спробою української комедії в Галичині».

Огоновський Іларіо (1854-1929) — класичний філолог, перекладач творів давньогрецьких і римських письменників, автор «Слова до Гомерової Одиссеї», «Методичної граматики української мови» (разом із В. Коковським).

Огоновський Олександр (1848-1891) — редактор «Правди», член-засновник «Просвіти» і НТШ, автор праць з цивільного права, «Систем австрійського права приватного».

Огоновський Омелян (1833-1894) — професор української мови і літератури Львівського університету, поет, прозаїк, автор історичних драм «Федик Острозький», «Галишка Острозька»; видав збірник «Правда руська», переклад і дослідження «Слова о полку Ігоревім», «Оповідання о життю святих мучеників Борися і Гліба», «Хрестоматія староруської для вищих класів гімназійальних», «Читанка для дітей і юнаків», «Коротка історія літератури. Періоди I-IV», «Історія літератури. Період новий (1887-1894)», «Маріянін Шашкевич», «Молитовник народною мовою» та інш. Член-кореспондент Академії наук у Кракові, керував філологічною секцією НТШ.

Рудницький Михайло (1889-1975) — письменник, перекладач поезії і драматичних творів («Гамлета» і «Отелло» Шекспіра та інші), автор збірки поем у прозі «Очі та уста», монографії «Між ідеєю і формою», «Від Мирного до Хвильового».

Постійно виступав у пресі з літературними і мистецькими оглядами, рецензіями, ставив перед читачами наголос на методологію критики, яка має бути наукою, а не переповненими змісту твору. Поряд з викладацькою роботою в університеті, написав сотні статей, фейлетонів до різних газет і журналів. Був майстром портретної есеїстики, захоплюючої мемуаристики.

Уєйський Корнель (1823-1897) — польський поет-романтик, продовжувач традиції Ю. Словацького. Автор книжок: «Маратон», «Зів'яле листя», «Біблійні мелодії», «Пояснення Шопена», «Квіти без запаху».

Хомик Артим (1881-1921) — письменник, публіцист, новеліст, професор гімназії. Автор циклу новел «Всесвітній долар», оповідань «На бойовищі життя», низки статей, брошур, підручників.

Чернецький Антін (1887-1963) — журналіст, редактор, публіцист, профспілковий діяч, праці про М. Шашкевича та гімназійні уроки.

Чайковський Микола (1887-1970) — професор математики, автор «Словника української математики».

Чопик Богдан (народ. 1925) — поет, перекладач, мовознавець, педагог. Автор збірки «Писані поезії», «Поезія», «Шляхи і думки».

Шашкевич Маркіян (1811-1893) — поет, автор патріотичних та історичних поезій, перекладач Євангелія від Іоанна та Матвія, «Слова о полку Ігоревім», уклад «Читанку для дітей».

Шараневич Ісидор (1829-1901) — професор історії, археолог.

Якубець Мар'ян (1910-1998) — польський вчений-славист, літературознавець, член Польської АН, іноземний член НА України, редактор журналу «Slawia orientalis», автор монографій, присвячених польсько-українським літературним взаєминам, укладач хрестоматії (з Голінської-Барановою) «Literatura Ukrainaka», видав твори Т. Шевченка польською мовою.

Яричевський Сильвестр (1871-1918) — поет, перекладач, педагог. Автор поетичних збірок, поезій у прозі, балад, драм «Сні іде», «Книжниця Любов», «Ловці на ловців», статей, рецензій, перекладів з польської і німецької мов.

Яцків Михайло (1873-1961) — прозаїк, автор оповідань «Недоумка», «Пробудження», «Весняний захват», «Казка про перстень», повістей «Огні горять» і «Танець тіней», спогадів про І. Франка, С. Крушельницьку.

У Бережанській гімназії навчались дітячі мистецтв:

Бабуняк Ярослав (нар. 1924р.) — бандурист, диригент Українського чоловічого хору «Гомін» в Англії.

Григорович Іван (1876 — 1937) — оперний та камерний співак (тенор) та скрипаль-педагог. У старших класах Бережанської гімназії диригував учнівським хором. У 1895 — 1912 рр. співав у операх та

операх театру «Української бесіди» у Львові; 1900 — 1905 — у польському театрі Т. Павліковського у Львові, 1901 — 1903 — у Загребі та Белграді; з 1912 — 34 рр. вчитель гри на скрипці у Кросно (Лемківщина) і Львові.

Іжак Володимир (1857 — 1920) — укр. співак (баритон) у оперних театрах Італії, Румунії, Греції, Туреччині. Гастролював із концертами у Львові, Одесі, Тернополі (1883 — 92).

Курбас-Янович Степан (1862 — 1908) — драматичний актор, співак (тенор), читач художнього слова і режисер (1884 — 1898) театру «Української бесіди» у Львові.

Лаврівська Ірина (дівоче Пашковська, 1918) — драматична артистка, радіожурналістка. У Бережанській гімназії була учасницею хору та гімназійного драмгуртка. По закінченні гімназії вилетів в 1940-ті драматичної школі ім. Чеслава Кюжжановського при Львівській консерваторії. У 1941 р. одружилася із Юрієм Лаврівським, тоді відомим співаком. Разом з ним у складі Бережанського драмтеатру 1940 — 1941 рр. гастролювала по Галичині і Волині. У 1941 — 44 рр. вони працювали у Львівському театрі опери та балету, згодом у концертному гурті «Веселі Львові». У 1944 р. емігрували до Монтевідео, потім до США. І. Лаврівська вела передачі на радіо для дітей (1950 — 1968). Автор збірки оповідань для молоді «Перший козак» в Америці (1970).

Турула Євген (1882 — 1951) — диригент і музичний режисер, композитор, педагог. Закінчив Бережанську гімназію (1902), Львівську духовну семінарію (1906) і склав екзамен у Львівській консерваторії на диплом учителя музики і співу. Проводив концертну діяльність (1917 — 1951) в Австрії, Німеччині, з 1923 р. в Канаді. У 20-х роках Є. Турула уклад і опублікував у видавництва «Україна» (Київ-Лейпциг) більше 40 збірок муз. творів укр. композиторів та обробок нар. пісень. Серед них збірки «Музика до «Кобзаря», «Музика до слів Б. Лепкого», «Музика до слів В. Пановського», «Музика до слів Ю. Федьковича», «Музика до слів І. Франка», «Колядки і щедривки», «Укр. маршові пісні», «Укр. танкові» для флю і труби.

Струманчук Яків (1884 — 1937) — укр. художник живописець, графік, портретист, карикатурист. Закінчив Академію красних мистецтв у Кракові по класу проф. Т. Аксентовича (1906-1910), удосконалював свою майстерність у Парижі у проф. Р. Дезіре. Працював учителем у гімназії Перемішля. Автор графічних портретів артистів Кийдраме на гастролях в Україні (1920) під керівництвом Л. Курбаса; один з перших виконав. графіч. малюнків для поштових листівок (1903 — 1904).

Штокало Зіновій (1920 — 1968) — бандурист-віртуоз. Він зібрав і опрацював понад 300 мелодій укр. дум і балад для бандури. Як композитор створив багато своїх пісень і дум, записавши все це у 20 аудіокасетях. Був солістом Капели Бандуристів ім. Т. Шевченка в США. Видав свіж «Кобзарський підручник» (1989).

Балтарович-Стон Володимир (1904-1968) — український композитор, уродженець Золочева. Навчався у Золочівській гімназії, з 1915 року в Золочівській музичній школі (у педагогів фортепіано Ф. Крижякової та Т. Демчишина, на скрипці у Середницького і Заліпського). Завершив навчання в гімназії у Тернополі 1922 р. У 1919 — 1925 рр. написав у Золочеві перші свої музичні твори: пісеньку «Кари очі» на слова В. Кусого, святочну кантату до річниці Свята Злуки і для золочівського «Бояна» композицію «Службу Богу», пісні «Засумуй, трембіто», «Бодімося, брати галичани» і «Молитву» на слова Р. Кульчинського, романси «Я вдячний тобі» на слова Левка Лепкого і «Твої очі» О. Олеса.

У 1932 — 34 рр. у Львові скомпонував разом з Г. Лужницьким сатиричні музичні комедії «Жабуриння» і «Подружжя в двох помешканнях».

Безкорований Василь (1880 — 1966) — закінчив фізико-математичний факультет Львівського університету (1908). Працював учителем гімназії Тернополя (1914-1929) і Золочева (1929 — 1935). По місяцях педагогічної праці був диригентом і піаністом хорів товариства «Бояна», учасником музичного життя, Шевченківських концертів, автором музичних композицій для фортепіано; чоловічих, жіночих і мішаних хорів на слова Т. Шевченка, О. Олеса, Б. Лепкого, Леси Українки. У 1934 р. громадськість Золочева відзначила авторськими концертами 35-річчя композитора.

Єзерський Сидір (1847-1914) — український поет і перекладач, літературознавець. Учитель Золочівської гімназії (1875-1903), автор «Історії Золочівської гімназії» (1899), Переклав повісті Ю. Кривеньського «Анліка» (1873) та «Поступова панна» (1899), драму «Підступність і кохання» Ф. Шіллера (1884, на сцені Укр. театру у Львові), роман «Останні дні Помпеї» Бульєра-Літтона; видав ліричні вірші у збірках: «Над Зильником», «Русалка», статті «До історії українського письменства».

Галуциньський Михайло (1878 — 1931) — педагог, культурно-освітній діяч, голова крайового т-ва «Просвіта» у Львові (1923 — 1931). Працював учителем Золочівської гімназії (1904 — 1909), директором Рогатинської гімназії (1910 — 1914). Видавець у Львові журналу з історії культури «Життя і знання» (1927 — 1939). Автор праць про Т. Шевченка, І. Франка, М. Драгоманова; «Про діяльність товариства «Просвіта».

Домбровський Володимир (1883 — 1925) — педагог, мовознавець. Закінчив Золочівську гімназію (1901), працював в українській гімназії «Рідної школи» в Золочеві (1921 — 1925). Автор посібників «Українська стилістика і риторика» (1924), «Українська поезика» (1925), матеріалів до словника синонімів укр. мови.

Завадович Роман (1903 — 1985) — поет, прозаїк, автор дитячих віршів, казок і пісн. педагог. Зурядував дитячим гуртом у «Світ дитини», «Дажбозі», «Дзвонах», «Малих друзях». Навчався у Золочівській, а закінчив Тернопільську укр. гімназію (1923). Ім'я Р. Завадовича присвоєно Зборівській гімназії. Заходом громадськості Зборова видано вперше (2002р.) двотомник творів Р. Завадовича.

Маланчук Григорій (1902 — 1978) — професор, доктор філософії. Навчався у Золочівській (1915 — 1919) та Тернопільській (1920 — 1923) гімназіях. Засновник

студії датського філософа Кіркегора. Опублікував нім. мовою статтю «Українські лірики» (1961), переклади вибраних творів Т.Шевченка, С. Воробкевича, І. Франка, Леси Українки, Б. Лепкого, М.Рильського, Е. Маланюка.

Недільський Софрон (1857 — 1907) — український лексикограф, філолог, педагог, бібліограф. Вчителював (1883 — 94) у гімназіях Золочева і Станіслава. Допомігав як лексикограф і видавець Є. Желіківському у праці над «Малорусько-німецьким словарем» (1886).

цього підсумковому розділі «Вперше у Жабині та його околицях» ми подаємо: коли, як і ким до нашого краю — Західного Поділля і Північно-Східного Опілля заходив поступ людської світової цивілізації у галузях освіти, науки, культури, книгодрукування, письменства, науково-технічного винахідництва, нового транспортного та електричного зв'язку, сільськогосподарського виробництва.

Наша інформація охоплює в основному територію Зборівщини, Золочівщини, Поморянщини, Березанщини і міст Зборів, Золочів, Поморяни, Березані.

* **Перші короткі, обмежені інформацією, дещо неточні енциклопедичні довідки про Жабиня** (та сусідні села і міста) опубліковані у товстих томах за алфавітом у «*Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego i innych Krajów Słowiańskich*». — Warszawa, 1897. — том 14 (словник цей зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України в томах за 1880 — 1904 рр.).

Тут оповідається таке: «Жабиня, 23 км на південь від Золочева, 14 км на південний захід від Зборова, 6 км на північний схід від уряду поштоного в Поморянах. У середині села випливає Потік до Кального, там впадає в річку Зварчик, притоку Золотої Лиги (Поморянської). Власники Жабиня мають: 595 моргів поля, лук — 60, пасовиськ — 7, лісу — 10. У 1890 році було: 92 житлових будинків, 593 мешканці, з них 38 мешканців обжитку панського двору. Школа з укр. мовою навчання, каса ложичкова має разом 377 злотих ринських. На східних полях Жабиня є пам'ятник оборони населення проти татар і турків 1675 року».

* **Другу** з новішою і ширшою інформацією маємо у збірнику «Зборівщина: над берегами Серету і Стрипи і Золотої Липи». Редакційна колегія: Б.Голошевський, В. Верига, А. Жуковський. — Торонто-Нью-Йорк-Париж-Сідней, 1985. Автор статті «Жабиня» А. Жуковський родом з Поморян (с. 405 — 411). Фотографії: Церква Вознесіння Христового (1636, вперше там друкується її фото); школа села 1890 року; учнівський колектив цієї школи з учителем Д. Стельмахом (1932); портрети подружжя учителів Марії і Дениса Стельмахів; Управа кооперації «Рільник» (1929); Церковний хор читальні «Просвіти» (1938).

* **Третью** інформацією є рукописний нарис чорнилом «Історія Жабинської школи (1912 — 1932 рр.)» — автор учитель Жабиня Д. Стельмах (1932 р., 20 с.); Шематизми церковні сіл Жабиня і Кальне 1800 — 1930 рр.

Коротка хроніка кількості населення Жабиня (за церковними шематизмами)

1800 рік	242 чол.	1894 рік	381 чол.
1824	361	1897	390
1832	267	1900	410
1838	268	1906	510
1846	387	1910	557
1850	293	1914	648
1875	338	1921	702
1882	385	1930	712
1890	370		

Шематизм 1935/36 рр. подає такі відомості: у Жабині чотирикласна школа, 116 учнів, 2 учителі;

св'ященник має церковного поля 15,15 га, сіножатей 2,18 га, лісу — 2,8 неужитків — пасовиськ — 2,04 га.

Населення Жабиня становило 30 верств: 1921 року — 702 особи; з них — 327 чоловіків і 375 жінок.

Довгожителі у Жабині за 1990 — 2002 роки:

Стельмах Іван (103 роки), Долинко Текля (102), Прокопів Семен (99), Бонко-Медведик Ганна (99), Медведик-Микитишин Текля (92), Мотрук Текля (92), Медведик-Костезко Текля (91), Микитишин Микола Петрович (91).

Перша найкраща новозбудована хата у Жабині була у мешканця Павла Кобіля (з 1935 р.): мурована з цегли, покрита цинковою бляхою, зі встеленими підлогами, з гарними дверима та вікнами.

Останні старі **глиняні хати, покриті солом'яними сніпками**, у Жабині до 1985 року були на подвір'ю Богдана Михайлишина коло Фресової вулиці і в Петро Банадиги і Харсьони на вулиці «коло Петрового».

Тоді під бляхою, з підлогами, але з глини були хати у мешканців: Івана Боднара, Миколи Кічучка, Пилипа Михайлишина, Миколи Даниловича Медведика, Михайла Романового, Миколи Романового, Андрія Царика (на хуторі Горшині), Федька Загородного, Петра Карабіна, Василя Долинного, Андрія Долинного, Йосифа Броздака, Івана Твардовського.

Найкращі новозбудовані, муровані, під бляшаною покрівлею, світлі, просторі, з підлогами, з льохами хати (в 1985 — 1998 рр.) є у мешканців села: Володимира Костезка, Євгенії Ковалі, Анатолія Кравця, Петра Микитишина, Миколи Садовського, Івана Миколайовича Боднара, Івана Семена, Богдана Михайлишина, Петра Вербовського, Володимира Богуславського, Григорія Ткачука (розташовані у східній частині села і навколо центрального майдану). А в західній

*Остання хата під стріхою у Жабині з бовдурам-димарем і гніздом цувків
стояла у селі до 1935 р.*

частині Жабиня найкращі — у Михайла Загородного, Михайла Галайка, Ігора Прокопового, Ганни Коник, Михайла Віхастого, Петра Віхастого, Ярослава Михайлишина, Василя Романіва, Василя Шемчука, Михайла Ратушного, Михайла Кемпінського, Зеновія Карабіна, Миколи Григоровича Микитишина, Миколи Прокопового, Ганни Ковбасюк.

Зайшли зміни у розбудові криниць: замість колишніх залізних ступней тепер більшість криниць виклали «цементованими кільцями». Глибина таких криниць лежить у межах 2 — 18 метрів.

У Жабинській читальні «Просвіти» було в 1933 році 369 книжок. 15 газет та журналів. З них: 130 повістей, оповідань, поетичних збірок; 67 драматичних творів, 172 різниці за змістом книжок. У 1933 році громадяни села прочитали 386 книжок (за звітом читальні «Просвіта» у Львів. Істор. Архіві України).

У 1929 році О.Маланчук і О.Гарбович заснували на ринку Зборова «Українську книгарню і антикварню». Продавали шкільні підручники, дитячі оповідання, слівники, молитовники, газети, зошити, шкільне та канцелярське приладдя, конверти, поштові листівки. Їх купляли учні і батьки всіх шкіл повіту.

У 1918 — 1919 роках виходила газета «Золочівське слово» двічі на тиждень. Редактори М. Біляч і М.Голубець. У 1932 — 39 рр. виходила газета «Зборівські вісті». Ілюстрований місячник. Це було видання повітової «Просвіти»,

редактор Михайло Снітинський (1878-1943), площа Ринок, 17, друкарня Йосифа Фаєрштайна, тираж 5000. Частина тиражу цієї газети надсилалась емігрантам до Франції, Канади, США, Парагваю. Підшивка цієї газети зберігається у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаніка. Газета подавала чимало різних повідомлень про культурне життя Жабиня: діяльність хору, кооперативи «Рільник», про молодіжне навчання, тодішнє господарювання, діяльність «Просвіти» та драматичні вистави.

У 1962 р. уродженець Жабиня, вчитель Михайло Медведик записав більше як піснотні народних пісень.

У 1989 році укладена кам'яна дорога на вулиці села: від центрального майдану і дворів Долиного Семена і Ганни Марусин до садиб Фритв і Галайків. Роботу виконано за сприяння тодішнього голови сільської ради Володимира Тупишка. Молодь Жабиня 1989 року тасмно вночі висілила синьо-жовтий прапор на високому шпілі зруйнованого косяюлу в центрі села, та ще прапор поклали на могилу оборонців від турків і татар з 1665 року. Це був поштовх до боротьби за волю і державність українського народу.

Вперше у Жабині записано та надруковано українські народні пісні та фольклорну прозу мешканцем села П. Медведиком. Носії-виконавці пісень подані у паспортар до запису.

* 1961, 1966. Записав і опублікував народні пісні про Тараса Шевченка: «Світлий місяць, світлий ясный», «Вийшов місяць, сумно глянув» і «Встань, Шевченку, пробудись» // Збірка «Народні пісні на слова Тараса Шевченка. Пісні про Шевченка», упоряд. — О. Правдюк. — Київ, 1961. — с. 202-203; а також у журналі «Народна творчість та етнографія». — К., 1966. — №2. — с. 51, 235.

* 1974. Збірник «Рекрутські та солдатські пісні». Серія ІМПЕ НАН України. — Київ: Наукова думка, 1974. 8 пісень з Жабиня.

* 1975. Збірник «Наймистські та заробітчанські пісні». — ІМПЕ НАН України. — Київ: Наукова думка, 1975. 5 пісень емігрантських.

* 1985. Збірник «Народні оповідання». Серія ІМПЕ НАН України. —

*Вперше з Жабиня вчителі Євгенія і
Петро Медведики з дітьми Галиною і
Ларисю відвідали могилу
Тараса Шевченка і музею поета у
Каневі біляку 1961 р.*

*Рідна хата, в якій народився П. Медведик.
А згодом у ній автор записав фольклор с. Жабиня.*

Київ: Наукова думка, 1983. 4 оповідання.

* 1987. Збірник «Балади: кохання та дошлюбні взаємини». Серія ІМФЕ НАН України. — Київ: Наукова думка, 1987. 11 пісень.

* 1988. Збірник «Балади: родинно-побутові стосунки». Серія ІМФЕ НАН України. — Київ: Наукова думка, 1988. 4 пісні.

* 1989. Збірник «Пісні Тернопільщини». Календарно-обрядова та родинно-побутова лірика. Пісенник. Випуск 1. — Київ: Музична Україна, 1989. 50 пісень.

* 1993. Збірник «Пісні Тернопільщини». Історичні, баладні, жартівливі, танцювальні пісні та коломийки. Пісні літературного походження і романси. Пісенник. Випуск 2. — Київ: Музична Україна, 1993. 27 пісень та 59 коломийок.

* 1991. Збірник «Дитячі пісні та речитативи». Серія ІМФЕ НАН України. — Київ: Наукова думка, 1991. 2 пісні.

* 1992. Збірник «Євшан-зілля; народні легенди та перекази». — Львів: «Червона Калина», 1992. — 13 сюжетів.

* 1994. Збірник «Казки Західного Поділля». Антологія. Казки про тварин. Пісні-казки. Казки чарівні, соціально-побутові і притчі. — Тернопіль: «Лілея», 1994. — 10 казок.

* 1996. Збірник «Село Жабиня на Зборівщині: Весілля, народні звичаї та обряди». — Тернопіль: «Лілея», 1996. — 809 пісень (мелодії розшифрували Б. Іваноньків та Є. Корницький).

* 2000 П. Медведик на відпочинку в Жабиня завершив фольклорно-музичну працю з текстами пісень «Лірички Тернопільщини» (рукопис).

Записи зроблені від громадян села, переважно від близьких родичів: Йосипа та Олексія Банадиги, Боднар Юлії, Бойка Василя, від матері Юлії Боико-Медведик, Юлії Броцак, Ганни Були-Задорожної, Франки Були-Іванох, Оришки Медведик-Банадиги, Марії Медведик-Карабін, Марії Новосад.

Як голосували за незалежність у Всеукраїнському референдумі 1991 року

На запитання «так» відповіли 99,4% мешканці Зборівського району, а село Жабиня дало 100% голосів.

Державні постанови і документи, діяльність громадсько-політичних організацій у заходах формування незалежної і вільної України
(Використання хронологічного довідника «Україна від найдавніших часів до сьогодення» авторів В. Верстюка, О. Дзюби, В. Репринцева. — Київ. — Наукова думка. — 1995. — с. 648 — 670).

* 1990.13.I. Київ. Спільна наукова конференція Великої ради Руху та річниць об'єднання УНР та ЗУНР.

* 1990.21.I. Львів — Київ. Створено живий людський ланцюг — «Українська хвиля» — з дня проголошення 22 січня 1919р. Дня соборності України.

* 1990.7.II. Газета «Радянська Україна» опублікувала виклад постанови ЦК Компартії України про голод 1932 — 1933 рр. в Україні.

* 1990.13.VII. Указ Президента СРСР про відновлення прав усіх жертв політичних репресій 20 — 50-х років.

* 1990.16.VII. Сесія Верховної Ради УРСР ухвалила Декларацію про державний суверенітет України та Постанову про проголошення 16 липня Днем незалежності України.

* 1990.24.VII. Президія Київської міськради вирішила перед своїм будинком поруч з Державним прапором УРСР підняти синьо-жовтий прапор.

* 1990.3.VIII. Верховна Рада УРСР ухвалила закон про економічну незалежність Української РСР.

* 1990.12.IX. «Вечірній Київ» опублікував рішення «Про використання національної символіки в Києві».

* 1990.22.IX. Теробв'язка Тернопільської області. Засновано Демократичну партію України.

* 1991.4.IX. Над будинком Верховної Ради України піднято синьо-жовтий прапор.

* 1991.15.IX. Київ. Всеукраїнське народне віче на Софіївському майдані на підтримку Акту про державну незалежність України.

* 1991. 1.XII. Всеукраїнський референдум і вибори президента України за незалежність України проголосувало 90,32 відсотка учасників референдуму, президентом обрано Леоніда Кравчука.

* 1991.5.XII. Київ. Верховна Рада України обрала Головою Верховної Ради України І. Плюща.

* 1992.15.I. Київ. Президія Верховної Ради України ухвалила указ про Державний гімн України (затверджено музичну редакцію, атором якої є М.Вербицький).

* 1992.22.I. Київ. Мітинг за участю Президента України Л. Кравчука, присвяченого Дню Соборності українських земель.

* 1992.28.I. Київ. Верховна Рада України затвердила національний сичьожовтий прапор Державним прапором України.

* 1992.19.III. Київ. Верховна Рада України затвердила тризуб як малий герб України.

* 1992.4.III. Київ. Указом Президента України Л. Кравчука про заснування Академії педагогічних наук України.

НАУКОВО-ВИНАХІДНИЦЬКИЙ, ТЕХНІЧНО-КУЛЬТУРНИЙ І ПРОМИСЛОВИЙ ПРОГРЕС У СВІТІ, ЙОГО ОСВОЄННЯ В НАШОМУ КРАЇ

*Залізниця, електричне освітлення,
телебачення, телеграф, телефон, відео,
фотографія, радіо, грамфон,
грамофонна пластівка,
поштові листівки*

У 1825 р. вперше у світі запущено в дію **залізницю** з паровою тягою (Англія, Стоктон-Дарлінгтон); у 1861 році — пройшла **залізниця Львів-Перемишль** (перша в Україні). Згодом найближча залізниця до Жабиня: Львів — Золочів — **Зборів (село Млинівці)** — Тернопіль завершена 1870 р. на віддалі до 14 км до станції Зборів-Млинівці, Зарваничка Золочівська; та ж залізниця мала односторонній рейковий проїзд, а з 1943р. — двосторонній, а в грудні 1998 р. була електрифікована і контактна мережа пролягла аж до Волочеська — Києва.

1909 р. збудована залізниця Бережани-Дунаїв-Львів; з Жабиня люди добиралися пішки або кінями через Помор'яни до Дунаєва — далі залізницею до Львова. У липні 1944 р. ця залізниця під час війни була розібрана німецьким окупаційним військом і досі не відновлена.

Перший у світі трамвай налагоджено 1881 р. у Ліхтенфельді, поблизу Берліна, а 1896 р. — у Львові.

7 лютого 1896 р. перше **електричне освітлення в Галичині** (за допомогою віденських компаній) мало місто Перемишль, згодом Львів, Тернопіль. У 1897 — Бережани. У 1930-х роках електричне освітлення давали ще турбіни у млинах Помор'ян (на Золотій Липі) і Залізцях (на Сереті), а в Зборові давав частково паровий млин.

Електрифікація Жабиня проведена 1960 р. (лінія високої напруги поставлена на дерев'яних стовпах; дерев'яні стовпи 1995 р. замінені бетонними). Електрифіковано помешкання людей, колгоспне господарство і майстерні.

Електрика сприяла тому, що в селі в 1960 — 61 рр. у Народному домі відкрито стаціонарний кінотеатр. З'явилося у мешканців села в ужитку радіо, згодом телевізори, потім пральні машинки.

Уперше в світі телебачення в лабораторних умовах було розпочате 1911 р. Практичне впровадження телебачення (чорно-білого) проведено 1925 р. **Дж. Бердом** в Англії та **Н. Джекінсоном** у США. У 1938 — 41 рр. механічний телерадіоапарат діяв у Києві, а регулярні телерадіопередачі з 1951 р. за електронною системою — на Україні. У зв'язку з електрифікацією Жабиня перші телевізори мали в 1961 — 62 рр. Іван Коник, Михайло Миколайович Медведик, Петро Вихастий.

Практично придатний перший **телеграфний апарат** (електромагнітного типу) винайшов і продемонстрував у дії (1832) **П. Шиллінг**.

Одна з ліній телеграфу (Петербург-Варшава) 1838 р. переходила через Київ. Винахід електричного **телеграфного апарата** Л. Шиллінгом і С. Морзе став застосовуватися в 30 — 40-і роки XIX ст.; з 1854 р. діяв **телеграф** Москва-Київ; з 1873 Відень — Львів, а також у повітових містах Галичини, у віддалених окремих селах. З 1896 р. телеграф працював у Зборові, Поморянах, Конохах. Його використовували мешканці Жабиня, Кального, Годова та інших близьких сіл.

Перші телефонні пристрої, застосовані на практиці, винайшов А. Белл (1876 р.). Розпочато і розширено розбудову телефонного зв'язку в Австро-Угорській державі. Львівська газета «Діло» повідомляла (1896, 8.02), що із столичного міста Відня до Кракова проведено **телефон**, тоді ж мав телефон Львів, Тернопіль, Бережани, Золочів. З 1897 р. (див. «Діло», 1897, 20.01) почали проводити телефонний зв'язок до Дрогобича, Борислава, Східниці...

Вперше з'єдналися телефоном Жабиня з районним центром Зборів 1946 р. Телефон був у сільській раді, у Народному Домі (голова М. Марусин). Першим у Жабині мав свій телефон **Семен Долинний** 1947 р. Станом на 1998 рік у Жабині мають домашні телефони:

Вербовська Ярослава, Садовський Микола, Банадига Федір, Костевко Володимир, Карабін Зеновій, Прокопів Олександр, Чорнотевич Іван, Проць Володимир, Була Іван, Горшинський Павло, Самота Ганна та інші.

Початки виникнення **кіно** у світі відбулося в 1895 — 1896 рр. у Франції і в Україні. 28 грудня 1895 р. в **Парижі** у підвалі «Гранд-кафе» було вперше демонстровано десять коротеньких фільмів, знятих Луї Лум'єром. Глядачам показували **коротенькі сценки**: вихід робітників з фабрики; прибуття поїзда на станцію; гру в карти; ігровий сюжет «Облітний поливальник» та ін.

В Україні вперше у світі **1893 р.** механік **Й. Ткаченко** сконструював кінознімальний та кінопроеційний апарати. Удосконалював кінознімальний апарат **А. Федецький**, який у Харкові 1 грудня **1896 р.** вперше зняв «Харківський вокзал у момент відходу поїзда».

Один з перших українських **кінооператорів Данила Сахненка** в 1908 р. став хронікером французької фірми «Пате». Він зняв перші видові стрічки «**Повідь**

на Дніпрі» і «Катеринослав», а в 1911 р. — зняв для фільму **вистави київського Театру М. Садовського**: «Наймичка» І. Карпенка-Карого, «Наталка Полтавка» І. Котляревського і «Богдан Хмельницький» М. Старицького (за участю акторів М. Садовського, І. Мар'яненка, М. Заньковецької, Г. Борисоглібської та ін.).

У 1927 — 1937 рр. наш земляк, уроженець села Білоголови на Зборівщині, талановитий кіноактор **Степан Шагайда** (1896 — 1938) знімався на Одеській та Київській кіностудіях: мав ролі у 26 фільмах.

У 1936 році у Жабині в Народному домі, а також у Зборові, Озерній та інших селах вперше **пересувними кіноапаратами** зі Львова демонструвалися фільми зарубіжного виробництва — комедія «**Переполох: лев вибіг з клітки**» та «**Хресна дорога Ісуса Христа**», який йшов під назвою «**Голгофа**». Я бачив ці фільми у рік 40-річчя світового кіно, вони досі стоять перед моїми очима, мовби то було недавно. За цей час кінодраматургія декількох країн і кіностудій зняла нові фільми на тему «Хресної дороги Ісуса Христа», які бачив у кінотеатрі і на телебаченні, але в них є багато зайвого, надуманого. І образ цей фільм про Ісуса Христа (1936) є, на мій тверде переконання, покращим. Тож, пишучи цей нарис, я задав собі клопоту, щоб у Львівських містських журналах розшукати історію того фільму «**Голгофа**». Шукав довго, але знайшов у львівському журналі «Назустріч» (1934, 16.10, с. 5), де повідомлялося, що «**французький режисер Дювань** почав зйомки великого фільму «Голгофа» (про смертні муки Ісуса Христа) за сценарієм Ж. Реймонда. Фільм знімався в Африці, за 15 км від міста **Туніса** з участю трьох тисяч місцевих людей. Там, біля Тунісу, збудовано Сіон, дім Пилата і Храм. Музику до фільму написав композитор Жак Уберт. Роль Пилата грав артист Ж. Альновер. Зберігалося в секреті для глядачів прізвище актора, який виконував роль Ісуса Христа».

Як бачите, мої читачі, у моє рідне село Жабиня чудовий фільм «Голгофа» прийшов аж з Африки, промандрувавши до того по багатьох країнах. Мої односельці дивилися тоді «Голгофу» два вечори. А я думаю: як розумно вчинив режисер, що засекретив роль виконавця ролі Ісуса Христа, бо глядачі сприймали його як живий божий образ.

У 1990 — 1991 роках у мому Жабині, багатому на фольклор та збережені етнографічних звичаїв, були зняті режисером **Мирном Сагайдаком** (родом із Заруддя) документальні фільми: «Обжинки у сусідніх селах Жабиня і Заруддя» і «Жабинське весілля» (нагороджено фільм Дипломом на II Міжнародному фестивалі фольклору у Києві, 1990). Ці фільми були показані М. Сагайдаком у Тернополі, Львові; у селах Жабиня, Заруддя, по Чернівецькому телебаченні, на міжнародному огляді в Польщі.

Вчений інженер-винахідник **Е. Берлінер, німець**, в інституті ім. Франкліна в Філадельфії (США) вперше **сконструював 1896 р. грамофон**

і грамофонну платівку. Спільно з Е. Джонсоном 1897 р. побудував першу фабрику грамофонів у Кемдені (США) і створив знамениту фірму «Віктор». З 1899 р. були відкриті грамофонні фабрики в країнах Америки і Європи — у Ганновері, Лондоні, Ризі, а з 1910 р. у Києві. Перші грамофонні платівки з українськими піснями були виготовлені вже в 1899 і 1900 роках у Лондонській фірмі (дуєт Оксани і Андрія з опери «Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського у виконанні українських співаків Медведової і Рубана); шість романсів — «Гуде вітер велми в полі», «Нащо мені чорні брови» на слова Т. Шевченка та інші у виконанні співаків Ф. Орешкевича і А. Гаврильцевої-Хмари. Львів не мав фабрики грамплатівок, тільки приїздили і робили записи фахові звукотехніки із фірми «Грамофон» у 1909-1914 рр. Саме фірмою «Грамофон» у 1910 р. у Львові були записані на платівки пісні «Плавай, плавай, лебедонько», «Дощик, дощик», «Очерет лугом гуде» артистично-співачки, родом з Чорткова, Катерини Рубчакової (1881 — 1919), вони продавалися по всьому світі.

У фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника нами знайдено платівку «Плавай, плавай, лебедонько» на слова Т. Шевченка, яку використали на ювілейному вечорі К. Рубчакової у Тернополі 1981 р.

Гуменко Павло (народ. 1884, Підволочиська Терноп. обл. — пом. 1965, Нью-Йорк, США) — скрипаль, диригент, видавець дискофонозаписів. З юності вчився грати на скрипці, освоїв фольклор Поділля. Емігрував 1902 р. до США. Там приватно навчався теорії музики і гри на скрипці в проф. Махновецького, випускника Петербурзької консерваторії. Десь у 1911 р. заснував власний оркестр у Нью-Йорку і виступав спочатку у ресторанах, парках, на весіллях.

Звучання його оркестру і краса української народної музики привернули увагу фірм грамофонних платівок. **Гуменко** награв кілька платівок українських танців для американської фірми «О'кеу». Вони мали велику популярність в Америці, Європі і в Україні. Разом з музикознавцем **Мільтоном Олексиним Гуменко** видав окремий альбом 20-ти танцювальних мелодій малих оркестрів. Фірма «Колумбія» випустила 83 його платівки багатотисячними тиражами. Для них він створив мелодії коломийок, козачок, вальсів, польок, які зафіксував у фонозаписах за українськими народними мотивами. Першою його платівкою було «Українське весілля» (150 тисяч дисків), згодом випустив «Хрестини», «Гайки», «Танці».

Платівки із записами П. Гуменюка, його солістів та оркестру українською мовою і рідними мелодіями тисячами примірників розійшлися в країнах Північної, Центральної і Південної Америки, Європи, Азії.

Успіх Гуменюка в записах української народної музики мав вплив на музикантів і співаків інших національних меншостей у США, які за його прикладом почали випускати у 20 — 30-х роках платівки свого фольклору. Чимало платівок П. Гуменюка досі зберігаються у Канаді, США, в колекціонерів Зах. України.

Влітку 1923 року повернувся з Канади до Жабиня емігрант Медведик Микола Данилович (1885 — 1946), мій рідний дядько. Він привіз із собою

грамофон і багато платівок українською, польською, німецькою і англійською мовами.

На тих платівках були записані пісні сольні, дуєти, хоральні та інструментальні твори, танцювальні мелодії. Я слухав ці мелодії з грамофона дядька, то знаю, що найбільше серед них було народних українських пісень і танців. У святковій діі М. Медведик припрошував у свою домівку і «гостив» награванням платівок. А влітку, в неділю, виносив грамофон перед хатою на подвір'я і грав. Голос грамофона було чути далеко у селі. На той час це була новинка. І селяни радо слухали українські пісні і танцювальні мелодії. Понад 15 років — це була захоплююча сторінка духовного музичного життя у селі Жабиня. У Львові були ще докуплені деякі грамофонні платівки.

Микола Медведик подарував згодом грамофон і платівки своєму племінникові, скрипалеві Василеві Медведику. Залишки з тих 17 платівок, що становлять 33 вокальні та інструментальні твори, забрав я і зберігав їх як музейну цінність. Серед них є дві платівки арій опер у виконанні співачки світової слави **Соломії Крушельницької** (їх я передав до музею С. Крушельницької у Львові і Тернопільського краєзнавчого музею). Ще є такі платівки: романс «Соловий у лісі» у виконанні австрійської камерної співачки **Зельми Курц** (фірма «Грамофон» у Ганновері); народні пісні «Прощася, дівчино, з тобою» і «Сумно мені, сумно» українського камерного співака-емігранта, тенора **Теодора Свистуна** (фірма «Колумбія», Нью-Йорк); народні пісні «Ой, мати» і «Сонце заходить» тенора-емігранта **С. Данилевського** (фірма «Пармофоне», Франція); народні пісні «Маруся», «Ой ішов я раз вночі» згаданих вище баритона **Євгена Жуківського** в супроводі оркестру **Павла Гуменюка** (фірма «Колумбія», Нью-Йорк); хор Савицького з Наддніпрянщини (пісні «Ой не дивуйтесь» і «Засистали козаченьки» та ін.

З інструментальних творів є платівки — соло на скрипці італійського професора **В. Ранцано** «Серенада» П'єрне та «Інтермеццо» з опери «Сільська честь» Масканьї (фірма «Зонофон», Рига); скрипкове соло німця **Оскара Зенгута** «Східні мотиви» в супроводі фортепіано (фірма «Грамофон», Відень); польські танці — польки «Смєшак» і «Дідок» у виконанні духового оркестру (фірма «Сикена», Варшава); оркестрова увертюра до твору «Поет і селянин» Зупле («Зонофон», Лондон), «Концертна полька» Гассельмана і соліста-корнета Приворного театру та інші.

У 1967 р. під час перебування фольклорного колективу жабинців і поморянців (троїстих музики і хор) у Музеї під відкритим небом у Лигоровому коло Києва була записана фірмою «Мелодія» (Москва) **Грамофонна платівка** тріостих музик із Жабиня з участю скрипалів Йосипа Баначиґи і Петра Прокологова та скрипалів **Поморянського Будинку культури** (художній керівник Іван Борщ).

Вдуже вийшла колективна платівка фірми «Мелодія» (Москва) № 33Д-29093 під назвою «Пісні з України, Львівська область». На стор. 1 серед інших записів на етикетці вказано: «Галицька, Лемківська і Закарпатська

народні пісні»: виконав Народний оркестр сопілкарів Помор'янського Будинку культури (помор'янські і жабинські сопілкарі та цимбалісти). Керівник Іван Борщ, майстер виготовлення музичних інструментів і диригент.

На стор. 2 серед інших колективів тієї ж платівки за № 33Д-29094 на етикетці поданий такий зміст: «Пісні з вечорниць»: виконав Народний оркестр сопілкарів (помор'янських і жабинських) Помор'янського Будинку культури, художній керівник **Іван Борщ**. Так жабинські сільські співаки і музиканти ввійшли своїми талантами в історію музичної дискографії.

Помор'янські сопілкарі інколи виступали в концертах окремо, але в більшості спільно з жабинцями. Такий шлях історії грамплатівки з Америки до Жабина.

П. Заманський, спеціальний кореспондент київської газети «Культура і життя» (1971, 26 серпня) у статті «Грай, сопілко» писав про спільну діяльність інструментального оркестру сопілкарів і скрипалів Помор'янського і Жабинського Будинків культури.

Фонограф

Як відомо, відкриття фонографа **Т. А. Едісоном** (1877) відіграло епохальну роль в становленні народознавчих наук, зокрема із застосуванням його для документування усномузичних творів, почався якісно новий етап їх дослідження.

Етномузикологія ніколи не стала б самостійною науковою дисципліною, якби не винайдено фонографа. Композитор і фольклорист **С. Людкевич** підкреслював: «При записуванні народної мелодії справді має залежати не тільки на схопленню загального типу ритмічно-мелодійної схеми пісні, але на фотографічній вірності одного зразка даної продукції — то якраз фонограф дає нам готову таку фотографічну знімку з природи, хоч у мініатюрі, яку всякий записувач може собі репродукувати до схочу — все в тім самому виді [...]».

Перші проби записи народної музики за допомогою нового пристрою, фонографа, були зроблені в США **Дж. У. Фюнсом** (1890), а в Європі — росіянами **А. Аренським** і **Ю. Блоком** (1894) та угорцем **Б. Вікаром** (1896); російська фольклористка **Є. Ліньова** в 1897 р. вижила його для фіксації окремих зразків народного багатоголосся. Відповідно почали невдоволя формувати фоноархиви — наукові центри збереження, вивчення і опрацювання фонозаписів: 1899 року такий архів був закладений у Відні, 1900 — в Парижі, 1905 — у Берліні. Але це були окремі принагідні спроби схоплення на фотографічні валики народної пісні; і зойно десь коло 1906 р. спільними зусиллями **Б. Бартока** та **З. Кодая** просунуто дію фонографа.

Порівняно швидко ідея запису музичного фольклору на фонограф проникає і в Україну — як у Галичину так і на Наддніпрянщину. Ініціатором революційної новачки виступили **Леся Українка**, **І. Франко** і

Г. Хоткевич. У перелісі до своїх купальських записів, надісланих **І. Франкові** для публікації восени 1893 року, **Леся Українка** писала: «При записуванні пісень і мотивів я хотіла наблизитись як можна більше до фотографічної достовірності, щоб удати якнайврівніше всі найдрібніші однини вимови і всі модуляції мотиву, бо уважаю це ідеалом усього збирача усних народних матеріалів». Подібно пише також **Г. Хоткевич**.

Однак, стверджуємо, що першим нову сторінку в історії української музичної фольклористики відкрив українець **О. Роздольський**: 28 квітня 1900 року він зробив перші проби записи на фонографічні валики 30 народних мелодій. У селі Коцурів (цей валик зберігся досі), а 29 квітня — ще 21 мелодію у селі Гринів (нині Пустомитівського району Львівської області). Свої досягнення записів на фонографічні валики 7 травня 1900 року Роздольський оприлюднив на засіданні Етнографічної комісії НТШ у Львові. Результати великого експерименту справили настільки сильне враження, що негайно закупили два фонографи та виділили кошти збирачеві для дальших розвідок і запропонували **О. Роздольському** підготувати зібране до друку. Для нотування мелодій з валиків залучили тоді 21-літнього студента університету **Станіслава Лядкевича**.

Протягом 1900 — 1902 років **О. Роздольський** відвідав 74 села в різних сторонах Галичини та зафотографував понад півтори тисячі народнопісенних мелодій в історично-етнографічних областях від **Покуття до Лемківщини та Надбужжя** (за винятком Гуцульщини, Бойківщини та Сокальської Волині). Фактично **О. Роздольський** виступив піонером широкомасштабного фронтально-систематичного звукового документування зразків народно-музичної творчості. Спільна збірка **О. Роздольського** та **С. Людкевича** «Галицько-руські народні мелодії» була готова до друку вже у 1904 році. Але (з причини затримки друку) вийшла у 1906 і 1908 роках як XI і XII томи «Етнографічного збірника» НТШ.

Потрібно відзначити, що **О. Роздольський** у сусідніх до Жабина селах **Присівці, Плісняни** 1909 року записав народні пісні.

Фотографія

Винахід фотографії французьким художником-декоратором **Л. Дагером** і вченим **Ж. Ньепсом** у 1839 р. мав величезне значення для культури та науки. Початок фотомистецтва в Україні пов'язаний з поширенням так званих «дагеротипів» у Києві 1844 року. Згодом тут працюють майстри фотопортрета **І. Гутовський** (автор трьох портретів **Тараса Шевченка** у 1859 р.), **В. Висоцький** та у 80-х роках **К. Лобойко**, колишній антрепренер польсько-української театральної трупи в Галичині у 1864 — 1866 рр. Знані були у 70-х роках XIX століття фотограф-пейзажист **О. Іванов** у Харкові, а в 80 — 90 рр. XIX ст. у Полтаві — **Й. Хмельський** — автор етнографічних типів. Фотомайстерні у другій половині XIX століття були у Львові.

Помітним культурним явищем у Тернополі була діяльність майстра фотографії високого класу **Альфреда Сількевича**. Народився він у 1855 році в Тернополі у сім'ї службовця. Юнак любив подорожувати з батьком, який виїжджав у службових справах до Львова, Кракова, Відня. Там хлопець і захопився фотографуванням. Витпись у фотомайстрів Львова, удосконалює свої професійні навички у Празі. Заможні батьки допомагають синові придбати дорогі на той час апарати, прилади для лабораторії і фотоматеріали. Згодом з'являється його фотоательє у «Пасажі Адлера», на другому поверсі зліва в двоповерховому будинку (сьогодні цей будинок триповерховий на вул. О. Кульницької, 6).

А. Сількевич робить портретні фотографії, а також фото на фоні штучно виготовлених декорацій «кабінетних пейзажів» — сільського та міського.

Відкриття фотоательє утверджувалося магістратом міста з виданням патенту, за що його власник платив податок. Фотознімок, як правило, наклеювали на товстому картонному папері білого кольору, виготовленому друкарським способом; вилзу лицьової сторінки був друкований напис «Фотографія кабінетова: А. Сількевич — Тернопіль».

Не вдалося поки що встановити точну дату виготовлення перших фотографій А. Сількевича, бо на них не було датування. Але з «авторграфів дарчих» окремих власників фото, зокрема діячів культури, довідемося, що фотоательє А. Сількевича досить плідно діяло в 1881 — 1892 роках. Потрібно підкреслити високу якість його фотографій щодо виразності, природної схожості людини, відтворення точних рис обличчя, настрою, одухотворення характеру і вікового стану, а також деталей одягу. Окремі з них можна віднести до художньої фотографії. Сьогодні тим фото вже більше сотні років, але вони добре зберігаються, здатні на якісні репродукції.

Влітку 1887 року в Тернополі відбулася друга Крайова етнографічна виставка, на яку з різних регіонів Галичини — Західного Поділля, Буковини, Покуття, Гуцульщини, Бойківщини, Львівщини — прибули групи селян різного віку у святкових національних одягах. Голова виставки **В. Федорович** запросив **А. Сількевича** зняти фотографії цих етнічних груп для альбому. Сількевич зробив 50 фотографій. У альбомі зафіксовані етнографічні типи одягу із 37 повітів та 49 сіл, зокрема з віддалених сіл — Микulichина (Наддніпрянського повіту), Кропивинка (Дрогобицького), Іспаса (Вижницького), Чесник (Рогатинського), Берлина (Бродівського), Підгірці (Золочівського), Серафинець (Городенківського), Куликівка (Жовківського) та інших.

Народний одяг Тернопільщини представлений з 14 сіл. З Подільського **Придністров'я** (села Добровляни, Гермаківка, Сеньків — серед них старші господарі, молодіці з чоловіками, дівчата і хлопці, сім'я), а також з околиць **Теребовлянини, Бережанщини, Збаражчини, Чорткова.**

Викликає зацікавлення фото міщан із колишнього ще сільського передмістя Тернополя — **Зagrebellя**, а також барвистий одяг міщан з **Коропця**. Хоч тоді не було кольорової фотографії, але художник **Є. Глоговський** навів на фото аквареллю різні природні барви.

Альбом одягу А. Сількевича має велику наукову цінність. Він зберігається досі у двох примірниках у Львові (Етнографічний музей, бібліотека імені В. Стефаніка АНУ). За посередництвом І. Франка третій примірник альбому придбав чеський етнограф **Ф. Ржегорж** і передав до **Національного музею у Празі**, де зберігається до наших днів. Двадцять фоторепродукцій з альбому є у фондах **Тернопільського краєзнавчого музею**.

Дякуючи **А. Сількевичу**, до нас дійшли зрештою ним діє фотографії юної співачки **Соломії Крушельницької** в українському національному одязі. Такою бачили її глядачі на концертах у Тернополі.

У колекції Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаніка зберігаються оригінали фотографій **А. Сількевича** відомих **артистів Львівського українського мандрівного театру товариства «Бесіда»** (зроблені під час гастролей театру в Тернополі) — **Івanni Бібєровичеві (1861 — 1937)**, **Антонію Осиповичеві (1855 — 1926)**, **Івanni Стефураковій (1840 — 1885)**, **Кароліні Клішевській (1864 — 1927)**, **Андрію Стечинського (1849 — 1896)**, **Антоня Клішевського (1852 — 1930)**, а також письменника і довголітнього бургомистра Тернополя **Володимира Лучаківського (1838 — 1903)**, викладача Тернопільської учительської семінарії **Якова Миколаєвича**, подруги **С. Крушельницької**, учасниці концертного життя Тернополя 80 — 90-х років **Климентини Кузьми** та інших. Деякі з них надруковані в УРЕ, книгах про театр, журналах останнього десятиріччя.

На початку 90-х років минулого століття припиняється праця фотографа **А. Сількевича** і подальша його доля нам невідома. Є тільки згадка, що в кінці 80-х років він обновив свій фотосалон. Цей салон згодом придбав у Сількевича наступний фотограф міста **Б. Калішевський**. Приблизно з 1892 року у Тернополі працює ще один фотограф **Р. Студинечкий**, до речі, автор портрета співачки **Соломії Крушельницької (1893 р.)**.

Такі були початки професійної фотографії в Тернополі. До речі, деякі фотографії **А. Сількевича** зберігаються у домашній колекції автора цих рядків.

Перші власники фотосалонів (1902 — 1914рр.) були у багатьох повітових містах Галичини, Опілля.

У **Поморянських фотографів** навчалися у 1920-х роках добрі фотографи **І. Макогонський** зі села Бібшани та **Михайло Ратушний** із села Кального. Вони в 1928 — 1942 рр. зробили багато фотографій мешканців Жабиня: особисті, весільні пари, дітей, подруг, колективні фото весіль, групів, родинні, учасників концерту.

У 1980 — 2000 рр. фотографії для мешканців Жабиня, для співаків Будинку культури, школи та інших зробив фотограф **Мирон Сагайдак**, родом із Заруддя на Зборівщині.

Поштові листівки

На початку ХХ ст. ілюстрована поштова листівка стала дієвим засобом популяризації творів образотворчого мистецтва як міні-репродукція картин живопису і графіки з галерей, приватних колекцій, фото та сучасних художників. Особливу цінність мають ті листівки, оригінали яких виконуються художником спеціально для цього виду — поштової листівки. Одним із перших художників-графіків портретистів, а також ще як гуморист-карикатурист був уродженець Тернопільщини **Яків Струхманчук** (1884 — 1937). Він нарисовав і надрукував портрети: «Микола Лисенко. В день його 35-літнього ювілею» (1903) та портрет «Тарас Шевченко у солдатській неволі» (1905), а також серію гумористично-сатиричного змісту спеціально для поштових листівок, на яких написано: «Видання 1904 р. Накладом Івана Шкамбари».

Спочатку поштові листівки ходили без ілюстрацій і були пущені в обіг у Австро-Угорщині (в Галичині і Буковині). 1 січня 1872 р. У Росії відкрита поштова листівка за дозволом міністра внутрішніх справ почала діяти 19 жовтня 1894 року літографним способом. На окремих з них були написи: «Поклін із Кисва» із зображенням рисунків «Пам'ятника князю Володимирі», «Успенський собор» і «Ланцюговий міст через Дніпро» (рос. мовою, а з 1905 р. були й укр. мовою).

Серед листівок поштових з ілюстраціями, виданих приватно в Австро-Угорщині (1904 — 1914 рр.), були види Львова, Тернополя, Золочева, Чернівців, Трускавця, Мукачева.

Львівська газета «Руслан» (1905, 21.05) повідомляла, що вийшли ілюстровані листівки з портретами письменників Шевченка, Котляревського, Квітки-Основ'яненка, Гребінки, Куліша, Костомарова.

„Габс ахт“! (Чуваю)

Мал. Я. Струхманчука

Як і коли в Жабніні створилася “Колекція ілюстрованих листівок” автора цієї книжки П. Медведика

Поштовком до створення цієї колекції послужило те, що я змалку, у початкових класах, захопився графічними малюнками природи у шкільних читанках 3-4 класів художників Антона Манастирського та Івана Труша. Я їх копіював, згодом пробував сам рисувати сільські пейзажі з натури. Коли ж я відвідав в 1939—1941 роках київський Золочев і Зборова, то із захопленням побачив і купив листівки кольорових пейзажів. Першими з них

Оперета «Байдера».

Бенцалеба в ролі Марієтти, Гуцелівич в ролі Наполеона, 1930-ті.

К. Рубчакова в партії Гальки в однойменній опері С. Моношка

були листівки “Камінь Довбуша” і “Водоспад Пруту” художника І.Труша, “Гуцулка” А. Манастирського (видавництво “Союзний Базар” у Львові, 1930-і роки). Придбав ще листівку “Добш з побратимами” живописця Я.Красківського, пейзажі “Вечір на Босфорі”, мотив з Пущі Білоvezької “Перший сніг: зубр шукає поживу” В. Бірещького, сюжетну картину-ілюстрацію до опери “Галька” Моношка, “Церква в Микулічині” Д. Олеського. Ці листівки я оберігав як своє багатство, як мое захоплення, яке несло мені радість.

Автор драматичних п'єс і видавець поштових листівок Григорій Гануляк (1883 — 1945) надрукував у Львові 1923 р. серію

однотональних поштових листівок "Український театр" (10) — портрети: Миколи Бенцала, Ганни Борисоглібської, Андрія Гаєка, Олени Голіцинської, Леся Курбаса, Мар'яна Крушельницького, Марії Морської, Миколи Садовського, балетмейстра Василя Авраменка; групи "Театр М. Садовського в Ужгороді", Театр Львівської "Просвіти" під дирекцією М. Орла-Степняка" (придбав я у Львові 1949 р. як студент університету)

Згодом я був щасливий, коли в 1947 році я навчався у Львівському університеті і "на лавках", недалеко оперного театру, знову придбав кольорові листівки художника з Наддніпрянщини Амвросія

Соляма Крушельницька в перші роки свого мистецького життя в Тернополі. Фото А. Сількевича

Леся Курбас у ролі, «Сонце руйни» В. Пачовського

Ждахи (1855—1927). Ходив кілька днів під оперний театр, де на лавочках продавали книжки і листівки. Тоді придбав такі листівки А. Ждахи "Ой не дивуйте добрі люди", "Ой не світи місяченьку", "За Сибіром сонце сходить, хлопці, не зійвайте, ви на мене, Кармелюка, всю надію майте", "Засвістали козаченьки в похід з полуночі", "Ой три сестриці жалібниці у похід брата вярждали".

Як я пізніше дізнався, всі оті листівки були на слова українських

народних пісень, які намалював А. Ждаха з нотами на прохання композитора М. Лисенка під час їх зустрічі в Одесі 1893 року. Художник А. Ждаха тоді намалював дві серії: перша мала 10 (в 1911р.), друга — 12 (в 1912 р.), видані у Празі і Лейпцігу. Вони були змістові за сюжетами, і їх тираж швидко розійшовся в Західній Україні і країнах Європи. Я придбав тоді 5 листівок А. Ждахи, які зберігаю довго. На окремих з них були надруковані слова: "Жертвуйте на пам'ятник Т. Шевченкові у Києві". Перша була з піснюю "Ой не світи місяченьку, не світи ніксмю" (адресат послав листівки із Петербурга), «За Сибіром сонце сходить, хлопці, не зійвайте», "Засвістали козаченьки в похід з полуночі" (адресат послав з міста Городка 21.X.1917 р. у Перемишль). Третій адресат послав листівку А. Ждахи з Коломої у липні 1923 р. Отже, листівки А. Ждахи і М. Лисенка (малюнок і народні українські пісні) у Західній Україні аж до Петербурга. Полюбив я їх і беру як високі і глибинні змістом української культури й талантом двох геніїв — художника і композитора. Головне — у них втілена краса і зміст — висока духовність нашої культури.

У 60-і роки ХХ століття я серйозно захопився історією українського драматичного і музичного театру. Багато писав у газетах, журналах, енциклопедях. І ось тут пригодилися мені листівки у житті та в ролях драматургів, також музичного театру, сцени з вистав, опер, відображені в листівках. Придбав листівки у ролях М. Кропивницького, М. Садовського, Марії Заньковецької, Леся Курбаса, Катерини Рубчакової, Софії Стаднікової, Філомени Лопатинської та інших.

Так я у своїй монографії "Катерина Рубчакова" (Київ, 1989) про славетну драматичну і оперну українську артистку використав 15 поштових листівок: чорнобілі і кольорових. Але листівок, не фотографій. Чудові листівки в ролях Леся Курбаса, Стадніків, корифеїв українського театру.

Добру справу роблять музеї, які колекціонують поштові художні чорнобілі і кольорові листівки.

Сцена з вистави «Чумаки» І. Карпенка-Карого Львівського театруляного товариства «Українська бесіда»

Моя колекція поштових листівок ще відносно бідна. Серед неї є такі персональні та тематичні листівки:

1. Іван Труш.
2. Олекса Новаківський.
3. Олена Кульчицька.
4. Корифей українського театру.
5. Діляч українського радянського театру.
6. Марко Кропивницький.
7. Іван Карленко-Карий.
8. Олександр Довженко.
9. Шевченкіана: 1. Т. Шевченко-художник. 2. Меморіальна майстерня Т. Шевченка. 3. Окремі пам'ятники Т. Шевченку у містах України. 4. Автопортрети Т. Шевченка — 18 листівок.
10. Франкіана: 1. Іван Франко у творах українських художників (11), поодинокі за змістом (15).
11. Українська народна іграшка (16). Зберігаються оригінали іграшок у музеях Львова і Києва.
12. Автопортрети українських художників (14).
13. Сучасне українське художнє скло (17).
14. Українські костюми (кольорові) (20).
15. Український портретний живопис (I пол. 19 ст.) (15).
16. Українські композитори (Вип. III).
17. Українські народні пісні. Музика М.Лисенка. Маланюк Д. Базилевина (14).
18. Музей народної архітектури та побуту України (11).

Мою колекцію поштових листівок я подарував архіву Львівської державної наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка.

Художник Ярослав Омелін

ДУМКАМИ ЛИНУ ДО РІДНОЇ ОСЕЛІ, ДО РІДНОЇ ХАТИ

Юлія та Костянтин Медведьки

Завершую щасливо з любов'ю і добрим настроєм у серці останні рядки книжки «Моя рідна Опілля». Виграти на книжку кілька років праці, недоспані ночі, багато днів працював у бібліотеках, музеях, архівах. Щиро бажав, щоб всесторонньо описати рідне Жабиня; його історичні та культурні пам'ятки, близькі родоводи, визначних людей, що прославили себе. Приємно тут нагадати про гордість нашого села: побутували тут бача-тожаровий фольклор. Побутували у

Жабині давні музично-інструментальні традиції виконавців: скрипалів, солікарів, цимбалістів, контрабасистів, трубачів, трістких народних музик. Мають жабинські музиканти навіть запiski танцювальних мелодій на грамофонних платівках.

Думками лину до рідної хати у Жабині, фото якої читачі бачать на 300 сторінці моєї книжки. Затисне подвір'я, хата завжди тягнула мене додому. У моєму серці живе вічна вдячність дорогим батькам за виховання, за працелюбність, за допомогу у здобутті освіти.

З рідною хатою ми — ровесники. Я народився у жовтні 1925 року, а мої батьки завершували спорудження хати у жовтні цього ж року. Ріднені батьки напружувалися тяжко діяти, бо перша їхня хата згоріла в Першу світову війну.

Моя мати Боико-Медведьки Юлія Петрівна народилася 1887 року у Жабині в рідній сілською вїтї. Одружилася мати в молодому віці у 14 років (6 червня 1901 року) з селянином Костем Медведиком. Батько мій провадив зразково господарку, вмів зробити сам зрядяди праці, добився високого врожаю, займався збиранням лікувальних рослин.

Моя мати народила і виховала 8 дітей: дочку Ганну (виходила на еміграцію до Канади), Катерину (господиня сім'ї), Настю (кравчиня одягу), Теклю і Марію (господині родини), синів — Михайла (загинув 1943 р. у радянсько-німецькій війні), середнього брата Миколу (став фаховим будівельником шкіль, житла) і наймолодшого мене, Петра. З шести років я почав ходити до початкової школи, яку закінчив на «вдмінно», з добрим знанням польської мови. Батько робив старання, щоб я вчився у гімназії, найняв учителя в Поморянах, який готував мене до вступного екзамену з латинської мови. Згодом навчався на філології у Львівському університеті ім. І. Франка. Вчився старорецьку й старослов'янську мови. Став педагогом середньої та вищої школи: фахівцем з фольклору, етнографії, мистецтвознавства, в галузі театру, історії музики та живопису.

...І зараз на схилі літ поринаю спогадами у дитинство, юність. З любов'ю і вдячністю грядую своїх батьків, які вивели мене на стежину життя у широкий світ від порогу рідної хати.

ХРОНІКА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ ЗАРОДІВ

- * 8–9 ст. Утворення держави Київської Русі.
- * 988 – 989. Запровадження християнства в Київській Русі. Спорудження Десятинної церкви – першого кам'яного храму в Києві.
- * 1037. Спорудження Софійського собору в Києві. Створення при Софійському соборі першої на Русі бібліотеки.
- * 1051. Заснування Києво-Печерської лаври. Призначено Іларіона київським митрополитом.
- * 1056 – 57. Створення в Києві найдавнішої пам'ятки старослов'янської писемності – Остромирове Євангеліє.
- * 1073, 1076. Створення найдавнішої пам'ятки писемності Київської Русі – «Зборника» Святослава (збереглася досі).
- * 11 ст. Виникнення Лаврської іконописної майстерні.
- * 1113 – 18. Укладання літописного зведення «Повість временних літ».
- * Після 1113, 1117. Створення Статуту «Повчання» Володимира Мономаха.
- * Близько 1187. Написання «Слова о полку Ігоревім».
- * 1199 . Утворення Галицько-Волинського князівства.
- * 1397. Створення Київського псалтиря – пам'ятки писемності і книжної графіки.
- * 1474, 1489, 1494, 1499. Спусташливі напади кримських орд на Поділля і Галичину.
- * 1492. Перша згадка в писемних джерелах про українських козаків.
- * Перша половина 16 ст. Заснування Запорізької Січі.
- * 1502, 1508, 1509. Спусташливі напади кримської орди на Поділля, Галичину і Волинь.
- * 1615. Заснування Києво-Печерської друкарні.
- * 1621. Участь на боці Польщі українського козацтва під проводом П.Сагайдачного у розгромі турецької армії під Хотиним.
- * 1627. Видання першого українського словника «Лексікон сл…» П. Беринди.
- * 1632–1817. Засновано Києво-Могилянський колегіум, першу вищу школу в Україні (з 1701 – академією). Курс навчання мав 8 класів, тривав 12 років. У колегіумі навчалися студенти із України, Білорусії, Росії, Сербії, Болгарії, Молдови, Греції, із Збаражя, Дрогобича, Зборова, Бережан, Поморян, Рогатина, Львова, із Закарпаття.
- * 1648. В околицях Бережан діяли козацькі загони полковника Максима Кривоноса, перед якими добровільно була відкрита брама бережанського замку.

* 1648–1650. Французький військовий інженер **Боплан Гійом** (1600–1673) перебував на службі польського уряду, керував будівництвом оборонних фортець у Бродах (1632–33) і замку-палацу в Підгірцях, недалеко Золочева. У 1648–50 рр. він виготовив і видав уперше 12 географічних карт окремих частин України (Перші видання їх оригінали є у Львів. наук. бібліотеці ім. В. Стефаніка).

Г. Боплан перебував на Зборівщині 1632–33 рр. На його «Карті України» є представлена Зборівщина: назви річок Золота Липа, Стрипа, Серет та містечко Дунаїв, Поморяни, Бережани, Золочів, Залізці, Зборів.

* 1630–1640. Написаний **«Львівський літопис»**. Охоплює 1498–1649 роки. Автор – колишній студент Замойської академії, львів'янин Михайло Гунашевський. Літопис знайдений істориком і археографом Д. Зубрицьким у 30-х роках XIX ст. у Львівському архіві Ставропігійського братства. Був виданий 1867 р. А. Петрушевичем. Текст «Львівського літопису» із широким джерелознавчим дослідженням О. Бевза надрукованої 1971 р. у Києві. Є підстави припускати, що з текстом «Львів. літопису» був знайомий Т. Шевченко через П. Лукашевича (гіпотеза академіка М. Возняка).

Про Господарське життя Львова, нові податки, пошесті, хвороби, введення нового літочислення Григор'янського календаря 1582.

Цінність Львівського літопису: вміщено в ньому «Пересторогу» – одну пам'ятку української поленічної літератури кінця XVI ст. Там широко описано повстання селянсько-козацьких військ на чолі з талановитим Тарасом Трасилом 1630 року проти польських загарбників і жорстокості шляхти, в ній є єдина звітка про смерть Максима Кривоноса восени 1648 року у Львові.

* 1649, 5,6,07. **Переможна битва** селянсько-козацького війська на чолі з гетьманом Б. Хмельницьким над польською армією короля Я. Казимира **під Зборовом**, укладення Зборівського договору. Відображення тих подій є в українських літописах Самовидця, Г. Грабячки та С. Величка і «Львівському».

* XVI ст. Перші граматики в Україні: «Адельфотес», Граматика (1591), «Граматика словенська...», з елементами вірування Зизанія (Тустановського) Лаврентія (народ. у с. Потелич Жовківського району на Львівщині – пом. 1634, м.Корець на Рівненщині). Видана 1596 у Вільно. «Граматика» Мелетія Смотрицького (1619).

* 1661. Заснування Львівського університету – першого в Україні.
* 1665. Шведські війська під командуванням генерала Дугласа зайняли без жодного пострілу бережанський замок.

* 1674. Видання «Синопису» – першого українського шкільного підручника з вітчизняної історії.

* 1769–71. Заснування астрономічної обсерваторії у Львові.

* 1772. Загарбання Австрією Галичини і Закарпаття.

* 1774. Загарбання Австрією Буковини.

* 1781. Ліквідація російським царизмом автономного устрою Лівобережної України.

- * 1783. Відкрито у Львові греко-католицьку духовну семінарію.
- * 1785. У Бережанах було 340 дворів і 2217 мешканців.
- * 1790, 1791. Видано у Почаївській Лаврі пісненик з нотами "Богогласник" (група авторів), який придбали церкви, монастирі, вищі школи, бібліотеки.
- * 1798. Видано перший твір нової української літератури — "Енеїду" І. Котляревського, а 1819 — збірник українських дум.
- * 1811. Відкрито теологічний факультет при Львів. університеті.
- * 1837. У Будапешті вийшов друком Літературно-фольклорний альманах "Русалка Дністрова" творчої групи "Руська триада" — М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького. В альманасі опубліковані поезії, прозові твори, статті, рецензії, історичні документи, записи пісенного фольклору, серед яких були народні пісні М. Шашкевича із Золочівщини.
- * 1774—1784. Заснування і діяльність "Барбареуму" — греко-католицької української духовної семінарії у Відні, яка випускала щорічно 14 священників для церков Галичини, 12 — для Закарпаття. Теологічні лекції слухали в університеті.
- * 1787—1808. Заснування "Студіум рутенум" при Львівському університеті з філософським і теологічним факультетами.
- * 1788—1939. Діяльність Старополіськийського інституту у Львові з книгодрукування, підручників для початкових шкіл.
- * 1838. Заснування Галицького товариства музичного у Львові (реорганізоване 1857/58. Директор К. Мікулі, солоспів — проф. Ян Міллер).
- * 1840. Перше видання "Кобзаря" Т. Шевченка.
- * 1844. Заснування першої в Україні вищої технічної школи у Львові (з 1872 — Львівської політехніки).
- * 1848 — травень. Скасування панщини, національне відродження українців в Галичині, Буковині і Закарпатті, Собор українських вчених і письменників у Львові, відкрито кафедру української мови на чолі з Я. Головацьким у Львівському університеті. Заснування "Галицько-руської матиці" у Львові для видання українською мовою підручників для сільських та міських шкіл, книжки для простолюддя.
- * 1848 — травень 1857. Виходить перша українська газета в Галичині "Зоря галицька" — літературний, суспільно-політичний, науковий та історико-містечківський часопис.
- * 1848—1849 рр. Започатковано український театр у Галичині, для якого ініціативу зробив парох і письменник Іван Озаркевич, виставивши в Коломиї дві переробки — "Наталка Полтавку" Котляревського і "Весілля" Писаревського, котрі тоді ж були надруковані у Чернівцях. Тоді ж вистави відбулися також у Львові, Перемишлі, а 1849 р. у Тернополі.
- * 1849. Заснування народного українського просвітньо-культурного інституту "Народний Дім" у Львові, згодом з бібліотекою, архівом, аматорським театром тощо.
- * 1861. Заснування культурного т-ва "Українська бесіда" у Львові, а згодом у Бережанах, Тернополі.
- * 1864—1924. Діяльність професійного театру товариства "Українська бесіда" у Львові. Вперше 29 березня 1864 р. театр відкрився у Львові

виставою "Маруся" — інсценізацією повісті Кайтків-Основа'яненка, режисер О. Бачинський. Був театром гастролюючим. І показав у сезоні 1864/1865 свої перші вистави у Львові, Перемишлі, Коломиї, Станіславові, Чернівцях, Тернополі, а 29 жовтня 1865 р. завітав до Бережан, де глядачі у призмковій залі побачили вистави п'єс "Наталка Полтавка", "Маруся", "Підгор'яни", "Мужики-аристократи", "Верховиці" і "Сватання на Гончарівці". Згодом театр "Української бесіди" ставив вистави у Зборові, Заліцях, Озерні, Золочеві, Бережанах, Поморянах, Дунаєві. У складі цього театру працювали талановиті актори, уродженці Тернопільщини — Антоніна Осиповичева, Ольга Моленцька, Катерина Рубцова, В. Юрчак, К. Підвищоцький, С. Янович (Курбас).

- * Виходили провідні художньо-наукові журнали у Львові: "Правда" (1867—1893), "Зоря" (1880—1897), "Літературно-науковий вісник" (1898—1906), "Життя і слово" (1894—1897).

- * 1868—1939. Діяльність товариства "Просвіта" у Львові. Згодом її мережа — в Тернополі, Бережанах, Зборові, Золочеві, Поморянах, всіх містах і селах Галичини, Буковини.

- * 1878. Початок діяльності Товариства "Просвіта" у Бережанах.
- * 1893. Зареєстровано хорове Товариство "Бережанський Боян".
- * 1895. У Бережанах засновано філію Товариства "Просвіта".
- * 1898. Учень 7 кл. гімназії Зенон Кузеля заснував у Бережанах таємний гурток "Молода Україна".

- * 1910. У Бережанах засновано жіночий утравквістичний (двомовний) учительський семінар.

- * 1918, 1.11. У Львові проголошено Західноукраїнську Народну Республіку. 2.11 українці під проводом отамана д-ра Осипа Ковшевича перебрали владу у свої руки. 13.11 у Бережанах створено Окружну Військову Команду, який підлягали повіті Березани, Бібрка, Перемишляни, Підгайці та Рогатин.

- * 1980, 20.09. У приміщенні ратуші відкрито Бережанський історико-краєзнавчий музей.

- * 1984, 24.06. У Бережанах відкрито Музей книги — Мікрорегіональний центр з пропаганди книги — першу і єдину методично-наукову установу такого типу на Україні.

- * 1990, 15.09. Вийшло перше число незалежної газети "Бережанське віче" (ред. Омелян Грабовський), заснованої як альтернативну до газ. "Нове життя" (орган райкому компартії України та райвиконкому).

- * 1991, 1.12. Всеукраїнський референдум. За самостійну Україну проголосували 51411 жителів Бережанського району.

- * 1992, 2.02. На пл. Ринок офіцери запаса Бережанщини прийняли присягу на вірність Україні. Церемонія проходила за участю священників Василія Ярослава Івасюка, Богдана Стойка (УГКЦ) та Миколи Переседи (УАПЦ).

- * 1995, 27.08. У Бережанах відкрито Музей Богдана Лепкого.

ЗМІСТ

Короткий огляд видань історії сіл і міст Тернопільщини	3
--	---

I

Мій рідний Опільський краю	5
Географічне положення	5
Карта Зборівщини	10
Топоніміка села і полів	16
Карта Жабиня 1830 року	18
Назви вулиць та частин села Жабиня (Від сходу до заходу)	21

Сторінки давньої історії отчого краю	24
Татарсько-турецьке лихоліття	34
Зборівська битва 1649 р.	43
А були роки лихоліть, неврожаю, голоду	53
За часів Австро-Угорщини (1772 — 1914 рр.)	59
Господарство, ремісництво, торгівля, транспорт у містах	
Галичини й Буковини (кінець XVIII — перша пол. XIX століття)	68
Перша світова війна (Боротьба за державність України)	74
Польська окупація Галичини і Західної Волині	84
Друга світова війна	90
Еміграція та міграція	95
Переселення українців з Лемківщини	102

II

Церковне життя	105
Сторінки культурного життя Жабиня	123
Прикладно-ужиткове мистецтво	182
Домашні промисли	186
Народна освіта	188
Поморянська середня школа, тепер Золонівського району	216
Медичне обслуговування	221
Народна медицина (Фізичні процедури. Виготовлення ліків.	
Фітогералія тощо. Записано автором цієї книжки з довголітнього	
досвіду селян Жабиня)	227
Сільська влада	234
Колгоспне господарство в Жабині	237

III

Наші сусіди над річками Стрипою, Зваричем	
і Золотою Липою (Визначні люди нашого краю)	242

Визначні зборівчани та вчені-мандрівники

Гакет Вальтазар	244
Болан Гійом Левассер Де	245
Вердум Ульріх Фюн	246
Вислобадський Юліан-Антін Васильович	247
Ількевич Теодор	248
Конапа Лука Семенович	248
Кулик Корнелія Яосифівна	249
Медвідь Федір Михайлович	249
Мізь Омелян	250
Нечай Степан Омелянович	250
Роздольський Осип Іванович	251
Рудницька Мілена Іванівна	251
Скородинський Микола	252
Снітинський Михайло	252
Стойкевич Осип	252
Шевальє П'єр	253
Юркевич Андрій Петрович	254

Славна — Пліснани — Вірпів — Храбузна — Заруддя

Завадович Роман Михайлович	254
Кузіз Петро Петрович	256
Ліпінський Кароль	257
Тибанюк (Лисак) Леся Іванівна	258
Венгер Василь Петрович	258
Микитюк (Холява) Надія Ярославівна	259
Мочук Степан Дмитрович	260
Палцан Іван Григорович	264
Сагайдак Мирон Іванович	264
Холява Петро Михайлович	265

Озерянка — Травотолоки — Жабиня — Годів — Кальне —

Розгадів — Краснопуца	266
Манацький Григорій Михайлович	266
Демчишин Омелян Іванович	266
Калинець Сильвестр Михайлович	267
Косовський Володимир Якович	267
Відкриття пам'ятника Тарасові Шевченку в Жабині	268
Федорик Йосафат	271
Шашкевич Маркіян Семенович	272
Луцки Володимир Теодорович	274
Габрусевич Іван	275
Черемха Богдан Михайлович	275
Франко Іван Якович	275
Купчинський Роман Григорович	276
Винничок Дмитро Павлович	277

15.00

Будла Богдан Васильович	280
Гринько Роман Іванович	280
Поморяни — Богутин — Торгів — Махнівці	
Василевич Іван Миколайович	282
Лопатинський Ярослав	283
Гупало-Ясінчук Домна	284
Кучукда-Кульчицька Дарота Мартинівна	284
Бодак Оксана Іванівна	285
Борщ Іван Федорович	285
Трильовський Кирило	286
Михайло-Ірник	287
Боднар Іван Федорович	287
Боднар Ярослав Ярославович	288
Сеньків-Габрієль Ганна Сафатівна	289
Сеньків Михайло Васильович	289
Віхастий Ігор Миколайович	289
Глібовицький Клим	290
Бережанська державна гімназія (1805 — 1944)	290
У Бережанській гімназії навчалися діячі місцевств	292
У Золочівській гімназії навчалися або працювали	294

IV

Вперше в Жабині	296
Науково-винахідницький, технічно-культурний і промисловий прогрес у світі, його освоєння в нашому краї	
Залізниця, електричне світло, телебачення, телеграф, телефон, кіно, фотографія, радіо, грамофон, грамофонна платівка, поштові листівки	303
Фонограф	308
Фотографія	309
Поштові листівки	312
Думками лину до рідної оселі, до рідної хати	317
Хроніка культурно-освітніх заходів	318

Петро Медведик

МОЄ РІДНЕ ОПІЛЛЯ

Історико-культурний нарис села Жабина та його околиць на Зборівщині

Написано за матеріалом Івана Вакача, який використав безліч фотоматеріалів, зокрема з архіву колишнього майстра Ярославла Геурія, технічного редактора Надія Гузале, журналіста Петру Ковачука. Фотографії з життя Жабини надіслав Марин Соваідак (1996—2000 рр.) — Марин Миколайович.

Здано в набір 01.08.1999р. Підписано до друку 9.09.2003. Формат 70x100. — Планш односторонній. Гарнітура УкраїнськаТехніВок. Друку односторонній. Умови друку: арк. 19,44 Зам. № 1999 — 08.01. Ціна договорна.

Друк ТОВ "Джура" 46000, м. Тернопіль, вул. Польська, 5, тел. 2-88-80, факс: 2-69-40 e-mail: Dzhura@pr.kyiv.net

26.02.04 - 104
 28.02.04 101
 28.02.04 - 141
 28.02.04 - 053
 28.02.04 - 118
 28.02.04 - 148
 3.04.04 - 113
 15.04.04 - 506
 12.05.04 - 403
 6.06.04 71.60
 4.10.05 - 1018

13.12.05 - 182
 28.05.06 - 518
 9.09.06 - 5
 15.02.08 - 21
 8.04.08 - 76
 9.08.08 - 1001
 26.11.08 457
 10.11.09. 14.10
 23.11.13 - 613
 3.10.14 - 9
 26.07.16 - 41

ВІСНИК ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО НАРИСІВ